

Seminarul Științific Național

**PATRIMONIUL ARHITECTURAL:
ASPECTE TEHNICE, ECONOMICE
ȘI JURIDICE**

27-28 octombrie
Chișinău, 2021

UNIVERSITATEA TEHNICĂ A MODDOVEI
Facultatea Construcții Geodezie și Cadastru
Departamentul Inginerie, Drept și Evaluarea Imobilului

PATRIMONIUL ARHITECTURAL: ASPECTE TEHNICE, ECONOMICE ȘI JURIDICE

**Materialele Seminarul Științific Național organizat în cadrul
Proiectului de Stat „SPORIREA VALORII PATRIMONIULUI
CULTURAL DIN REPUBLICA MOLDOVA”
27-28 octombrie, 2021**

Editura „MS Logo” SRL

Chișinău, 2021

**Materialele Seminarul Științific Național organizat în cadrul proiectului
de Stat 20.80009.0807.34 „SPORIREA VALORII PATRIMONIULUI
CULTURAL DIN REPUBLICA MOLDOVA”,
27-28 octombrie, 2021, Chișinău**

CZU: P 44

Redactori:

Svetlana ALBU, prof univ. dr. hab.

Ion ALBU, conf. univ. dr.

*Responsabilitatea pentru conținutul materialelor revine în
exclusivitate autorilor.*

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

**"Patrimoniul arhitectural: aspecte tehnice, economice și juridice",
seminar științific național (2021 ; Chișinău).** Patrimoniul arhitectural: aspecte
tehnice, economice și juridice : Materialele Seminarului Științific Național
organizat în cadrul Proiectului de Stat "Sporirea valorii patrimoniului cultural
din Republica Moldova", 27-28 octombrie 2021 / autori: Albu Svetlana, Albu
Ion, Bârdan Veaceslav [et al.] . – Chișinău : MS Logo, 2021. – 239 p. : fig.,
fig. color, tab.

Antetit.: Univ. Tehn. a Moldovei, Fac. Construcții Geodezie și Cadastru, Dep.
Inginerie, Drept și Evaluarea Imobilului. – Texte : lb. rom., rusă. – Cuprins paral.: lb.
rom., rusă. – Rez.: lb.

engl. – Referințe bibliogr. la sfârșitul art. – 60 ex.

ISBN 978-9975-3464-3-6.

72(082)=135.1=161.1

P 44

Această culegere de lucrări a fost elaborată ca urmare a desfășurării în perioada 27-28 octombrie 2021, în cadrul Universitatea Tehnică a Moldovei, Facultatea Construcții, Geodezie și Cadastru, Departamentul, Inginerie, Drept și Evaluarea Imobilului, a Seminarului Științific Național „Patrimoniul arhitectural: aspecte tehnice, economice și juridice”, din cadrul proiectului de Stat „Sporirea valorii patrimoniului cultural din Republica Moldova”, de către următorul grup de autori:

Albu Svetlana, prof. univ., dr. hab., șef Departament Inginerie, Drept și Evaluarea Imobilului (DIDEI), FCGC, UTM

Albu Ion, conf. univ., dr., prodecan FCGC, UTM

Bârdan Veaceslav, conf. univ., dr. șef Departament Teorie Economică și Marketing (DTEM), FIEB, UTM

Croitoru Gheorghe, conf. univ., dr. ing., șef secție Politici și Reglementări tehnice în Construcții, Ministerul Infrastructurii și Dezvoltării Regionale

Moraru Angela, dr. în ec., șef secție Compilarea balanței de plăți, Banca Națională a Moldovei

Ursu Viorica, conf. univ., dr., DIDEI, FCGC, UTM

Bostan Ina, conf. univ., dr., DIDEI, FCGC, UTM

Chiriac Lilia, conf. univ., dr., DTEM, FIEB, UTM

Vascan Grigore, conf. univ. dr., DIDEI, FCGC, UTM

Lupașcu Zinaida, conf. univ. dr., DIDEI, FCGC, UTM

Bulat Irina, asist. univ., șef program Evaluarea Imobilului, DIDEI, FCGC, UTM

Marian Maria – Liliana, asist. univ. șef program Inginerie și Management în Construcții, DIDEI, FCGC, UTM

Ivanov Iurie, asist. univ., șef program de studiu Drept, DIDEI, FCGC, UTM

Albu Doina-Cezara, asist. univ., drd., DIDEI, FCGC, UTM

Leșan Anna, lect. univ., drd., DIDEI, FCGC, UTM

Bejenaru Mariana, lect. univ., DIDEI, FCGC, UTM

Ivanov Valeriu, asist. univ., drd., DIDEI, FCGC, UTM

Chiriac Natalia, asist. univ., DIDEI, FCGC, UTM

Jitari Liliana, asist. univ., DIDEI, FCGC, UTM

Stahi Tatiana, UASM

Godonoga Iuliana, drd., DIDEI, FCGC, UTM

CUPRINS

1	Analiza cadrului legislativ și normativ în construcții privind evaluarea și intervenția la clădirile patrimoniului cultural istoric (Gheorghe CROITORU)	6
2	Experiența finanțării patrimoniului arhitectural în țările de jos (Olanda) (Angela MORARU)	17
3	Reabilitarea fațadelor clădirilor istorice din or. Chișinău cu piatră de calcar (Doina-Cezara ALBU)	31
4	Experiența municipiului București privind reabilitarea clădirilor istorice (Ion ALBU, Svetlana ALBU)	40
5	Analiza multiaspectuală a unor monumente ale patrimoniului cultural național imobil din Iași, România (Viorica URSU, Irina BULAT, Svetlana ALBU, Ion ALBU)	56
6	Perspective de utilizare a potențialului turismului industrial în lume și în Republica Moldova (Veaceslav BÂRDAN)	79
7	Cum a afectat pandemia turismul la nivel global și național în perioada anilor 2019-2021 (Mariana BEJENARU)	95
8	Criterii de segmentare a pieței turistice (Lilia CHIRIAC)	102
9	Noțiunea de patrimoniu conform reglementărilor naționale (Natalia CHIRIAC, Viorica URSU, Ina BOSTAN)	113
10	Criterii de includere a clădirilor istorice în categoria clădirilor „verzi” din Republica Moldova (Liliana JITARI)	126
11	Patrimoniul în dreptul mediului. O victorie sau un eșec? (Zinaida LUPĂȘCU, Tatiana STAHI)	140
12	Aculturația patrimoniului istoric – cultural tip ruine în contextul arhitectural modern (Anna LEȘAN)	152
13	Patrimoniul industrial al Republicii Moldova (Liliana MARIAN)	166
14	Возможность использования солнечной энергии при реконструкции исторической застройки г. Кишинева (Valeriu IVANOV)	175
15	Normele de deviz pentru lucrările de restaurare a patrimoniului cultural din R. Moldova. Istoric, actualitate și perspective (Grigore VASCAN)	183
16	Protecția juridico-penală a patrimoniului arhitectural în practica națională și internațională (Iurie IVANOV, Natalia CHIRIAC)	193
17	Importanța protejării patrimoniului arhitectural (Anatolie SÎLI, Elena MANȚUC)	213
18	Dreptul de proprietate asupra bunurilor de mediu (Tatiana STAHI)	219
19	Situația actuală și tendințele de dezvoltare a patrimoniului rutier din Republica Moldova (Iuliana GODONOGA)	228

CONTENTS

1	Analysis of the legislative and normative framework in construction regarding the valuation and intervention in buildings of historical cultural heritage (Gheorghe CROITORU)	6
2	Experience of financing architectural heritage in Netherlands (Angela MORARU)	17
3	Rehabilitation of facades of historical buildings in Chisinau with limestone (Doina-Cezara ALBU)	31
4	The experience of the Bucharest municipality on the rehabilitation of historical buildings (Ion ALBU, Svetlana ALBU)	40
5	Multiaspectual analysis of some monuments of the national cultural heritage in Iași, Romania (Viorica URSU, Irina BULAT, Svetlana ALBU, Ion ALBU)	56
6	Perspectives for using the potential of industrial tourism in the world and in the Republic of Moldova (Veaceslav BÂRDAN)	79
7	How the pandemic period has affected global and national tourism during 2019-2021 (Mariana BEJENARU)	95
8	Criteria for segmentation of the tourism market (Lilia CHIRIAC)	102
9	The concept of heritage under national regulations (Natalia CHIRIAC, Viorica URSU, Ina BOSTAN)	113
10	Criteria for including historical buildings in the category of "green" buildings in the Republic of Moldova (Liliana JITARI)	126
11	Heritage in environmental law. A victory or a failure? (Zinaida LUPAȘCU, Tatiana STAHI)	140
12	Acculturation of historical - cultural heritage ruins in the modern architectural context (Anna LEȘAN)	152
13	Industrial heritage of the Republic of Moldova (Liliana MARIAN)	166
14	The possibility of using solar energy in the renovation of Chisinau's historic buildings (Valeriu IVANOV)	175
15	The norms for the estimation of the works for the restoration of cultural heritage in Moldova. History, actuality and perspectives (Grigore VASCAN)	183
16	The legal-criminal protection of architectural heritage in national and international practice (Iurie IVANOV, Natalia CHIRIAC)	193
17	The importance of protecting architectural heritage (Anatolie SÎLI, Elena MANȚUC)	213
18	Environmental property rights (Tatiana STAHI)	219
19	Current situation and development trends of road heritage in the Republic of Moldova (Iuliana GODONOGA)	228

ANALIZA CADRULUI LEGISLATIV ȘI NORMATIV ÎN CONSTRUCȚII PRIVIND EVALUAREA ȘI INTERVENȚIA LA CLĂDIRILE PATRIMONIULUI CULTURAL ISTORIC

Gheorghe CROITORU, ORCID ID: 0000-0001-6289-8897

gheorghe.croitoru@dmmc.utm.md

Summary. Architectural monuments, historic districts, cultural landscapes enrich us and help us maintain a sense of belonging to an ethnic community. Supporting it requires effort at all levels. The Constitution of the Republic of Moldova stipulates that the protection and preservation of historical and cultural monuments is an obligation of every citizen, but these provisions do not refer in any way to the obligations of the state in this field.

The protection of the national cultural heritage must be an imperative norm for all the citizens of the community, members of which they are part, and the state through its legal and normative framework must ensure the achievement of this desideratum.

It is necessary the legislative and institutional consolidation of the national system for the protection of the cultural heritage, for the transition to the European standards in the field and the creation of the necessary legislative conditions for the safeguarding of the immovable cultural heritage of the Republic of Moldova.

Cuvinte cheie: patrimoniul cultural, gestionarea patrimoniului, protejarea monumentelor, monumente de arhitectură, armonizarea legislației, cadru de reglementare, lucrări de intervenție, conservare și restaurare.

Introducere

Patrimoniul cultural este o bogăție inestimabilă sub aspect cultural, social și economic. Monumentele de arhitectură, cartierele istorice, peisajele culturale ne îmbogățesc și ne ajută să menținem sentimentul de apartenență la o comunitate etnică. Susținerea acestuia necesită eforturi la toate nivelele.

Gestionarea durabilă a patrimoniului cultural reprezintă o opțiune strategică pentru secolul XXI, deoarece creează valoare și locuri de muncă, îmbunătățește calitatea vieții, orientează spre o dezvoltare durabilă a turismului cultural. Ignorarea gestionării corecte și durabile a

patrimoniului va duce la greșeli, pierderi în identificarea, sistematizarea, cercetarea și restaurarea, protejarea și folosirea monumentelor de istorie și cultură, a patrimoniului cultural și natural.

Cadrul legislativ național

După obținerea independenței, Republica Moldova a întreprins măsuri privind armonizarea legislației naționale culturale la convențiile internaționale. În acest sens, au fost ratificate 11 convenții internaționale pentru a sprijini acțiunile de salvagardare a patrimoniului cultural național și mondial. Cu toate acestea constatăm că legislația națională nu a fost ajustată conform principiului supremației actelor internaționale față de cele naționale, excepție face doar *Legea privind protejarea patrimoniului arheologic* [1], în cadrul căreia a fost asigurat cadrul juridic pentru protejarea patrimoniului arheologic național, ajustat la prevederile convențiilor și recomandărilor UNESCO și Consiliului Europei, la care Republica Moldova este parte. Deși Constituția Republicii Moldova prevede că, protejarea și conservarea monumentelor istorice și culturale constituie o obligație a fiecărui cetățean, aceste prevederi nu se referă în nici un fel la obligațiile statului în acest domeniu.

Activitățile de urbanism și amenajare a teritoriului în Republica Moldova se desfășoară conform *Legii privind principiile urbanismului și amenajării teritoriului* [2], care au drept scop, pe lângă realizarea obiectivelor privind utilizarea rațională și echilibrată a terenurilor necesare funcționării localităților, determinarea structurii funcționale a localităților, asigurarea unei locuri corespunzătoare cerințelor și nivelului de dezvoltare a societății, asigurarea esteticii compoziționale în realizarea cadrului construit și amenajarea cadrului natural din localități, protejarea populației, cadrului natural și construit contra poluării, riscurilor naturale și tehnologice previzibile, precum și protejarea, conservarea și acordarea statutului corespunzător de valoare monumentelor culturii și naturii.

La nivel central protejarea și gestionarea patrimoniului cultural și a celui natural, sunt în responsabilitatea Ministerului Culturii și, respectiv, a Ministerului Mediului. Amenajarea și dezvoltarea durabilă a teritoriului, dezvoltarea și modernizarea rețelei căilor de transport rutier, domeniul construcțiilor și calității în construcții sunt în responsabilitatea Ministerului Infrastructurii și Dezvoltării Regionale.

La nivelurile administrative regionale și locale responsabilități specifice pe aceste domenii le revin autorităților publice locale de nivelul

II (consiliilor raionale și municipale) și celor de nivelul I (consiliile orașenești și satești). Totuși, în legislația națională privind autoritățile publice locale nu sunt prevăzute nici un fel de responsabilități ale acestora referitor la patrimoniul cultural.

De asemenea, legislația actuală a Republicii Moldova nu prevede posibilitatea susținerii financiare din surse bugetare sau din alte fonduri publice a ONG-urilor și a proprietarilor privați de bunuri de patrimoniu cultural construit, respectiv, a nici unui tip de lucrări de intervenție asupra bunurilor de patrimoniu cultural construit deținut de aceștia.

În general, legislația națională în domeniul construcțiilor este axată pe conceptul de calitate [3], dar nu există prevederi sau instrumente pentru a evalua calitatea intervenției asupra patrimoniului cultural.

Asigurarea calității conservării patrimoniului cultural, prin instrumente adecvate [4], ar fi un rezultat excelent pentru reducerea nivelurilor de pierderi culturale înregistrate astăzi. În special, se observă o atenție redusă în conținutul compartimentului de proiect, ce ține de analiza și faza de cunoaștere, ca premisă fundamentală pentru obținerea unei protecții corecte a valorilor culturale ale obiectului.

În acest sens ar trebui să se identifice niveluri de cunoștințe și informații, care sunt direct conectate la acțiunile de studiu și analiză. Cu cât cunoștințele și informațiile sunt mai complete, cu atât mai mult va fi posibil ca organismele de control să verifice proiectul și ca proiectantul să reducă intervențiile negative. De asemenea, să limiteze intervenția asupra patrimoniului cultural numai la un personal calificat, cu experiență adecvată în domeniul de restaurări, astfel încât să favorizeze intervențiile la nivel metodologic.

Certificarea operatorilor în conservarea și restaurarea patrimoniului

Cadrul de reglementare actual nu definește o procedură clară de certificare a operatorilor în domeniul conservării și restaurării patrimoniului, cu excepția *Regulamentului cu privire la atestarea tehnico-profesională a specialiștilor cu activități în construcții* [5], care stabilește modul de atestare tehnico-profesională a specialiștilor arhitecți pentru activități de proiectare în construcții (Arhitectură A.4 Patrimoniu arhitectural-istoric). Alte categorii de proiectanți pe compartimentele „Rezistență”, „Rețele tehnico-edilitare” nu se atestază, astfel toată responsabilitatea revenindu-le arhitecților și verficatorilor de proiecte a compartimentului „Arhitectura” ce se răsfrânge negativ asupra calității la

realizarea lucrărilor de intervenție la monumente. Pregătirea și atestarea profesională a diriginților de șantier și responsabililor tehnici pe domeniul „Patrimoniu arhitectural-istoric”, nu se efectuează.

În acest sens ar trebui să se definească procedurile de certificare pentru operatori (companii dar și profesioniști) de către Agenția de Inspectare și Restaurare a Monumentelor, certificări specifice pentru activități de conservare. Operatorilor, care participă la contracte de servicii și lucrări de patrimoniu cultural la lansarea licitațiilor publice, să li se solicite anumite cerințe și certificări emise de Agenția de Inspectare și Restaurare a Monumentelor.

Documente pentru un nivel adecvat de cunoștințe preliminare intervenției

În procesul de proiectare, implementat în Moldova, se acordă puțină atenție tipologiei abordărilor cognitive pe care sectorul de restaurare a patrimoniului arhitectural le-a dezvoltat în țările europene. Fiecare metodă de investigație trebuie utilizată în funcție de caracteristicile clădirii și de cerințele de transformare pe care le are. Legislația națională, printre documentele solicitate ca procedură minimă a fazelor preliminare ale proiectului (expertiza tehnică și proiectare), se limitează la enumerarea lucrărilor foarte similare cu cele prevăzute pentru construcția clădirilor noi și reparația celor existente. În schimb, ar trebui furnizate documentații mai specifice pentru a înțelege starea monumentului și impactul proiectului dintr-un punct de vedere conservator. Aceste documente suplimentare devin, de asemenea, esențiale pentru evaluarea proiectelor de restaurare [6].

În acest sens trebuie acordată mai multă atenție și importanță, la faza de expertiză tehnică, fazei cognitive, ceea ce necesită o serie de documentație minimă, care să trateze în detaliu caracteristicile clădirii, astfel încât să scoată în evidență valorile sale culturale. De asemenea, trebuie acumulate documente specifice proiectului de restaurare, necesare lucrărilor, care evidențiază alegerile și justifică intervențiile planificate, în raport cu concluziile fazei de studiu și expertiză.

Normative tehnice în domeniu

Sectorul construcțiilor introduce periodic concepte noi sau reînnoite de documente normative tehnice, care răspund nevoilor vieții oamenilor. Normativele noi, în domeniul construcțiilor, sunt concepute prin adaptare, preponderent pentru construcții noi, deși legislația

europeană a trecut progresiv de la conceptul de „adaptare” la cel de „îmbunătățire”.

Cu toate acestea, până în prezent Republica Moldova nu are documente normative naționale, care să reglementeze metode de investigare și intervenție, utilizând materiale și tehnici în lucrările de conservare și restaurare a patrimoniului arhitectural. Deși au fost elaborate, în perioada anilor 2012-2018, douăsprezece Indicatoare de norme de deviz, ce țin de calculul lucrărilor de restaurare a obiectelor patrimoniului cultural [7], acestea nu acoperă necesitățile domeniului. De asemenea, lipsesc norme și prescripții adoptate de Ministerul Culturii pentru executarea lucrărilor de conservare și restaurare.

În acest sens trebuie să se promoveze studii și cercetări pentru a investiga diferitele caracteristici ale clădirilor tradiționale moldovenești, pentru a defini transformările compatibile sau incompatibile, datorită adaptării la normativele actuale. Să se introducă conceptul de „îmbunătățire” a performanței monumentului, nu ca o excepție de la legislație, ci ca o abordare de proiectare diferită, care vizează maximizarea conservării chiar și prin actualizarea normativelor de locuințe.

Standarde naționale

Transformarea clădirii istorice trebuie evaluată în funcție de nevoile de protecție sau de capacitatea de a respecta trăsăturile culturale, care au fost derivate din procesul cognitiv. Transformarea este, de obicei, legată de necesitatea de a introduce performanțe adecvate cuprinse în standardele din domeniul construcțiilor [8] și [9].

Cu referire la patrimoniul cultural istoric, trebuie stabilite drept obiective specifice perfecționarea cadrului legislativ și normativ în conformitate cu cerințele standardelor europene. Astfel în contextul intervențiilor la clădirile din zidărie trebuie utilizate prevederile din Eurocodurile ce țin de proiectarea structurilor de zidărie [10] și structurilor pentru rezistența la cutremur [11].

Deși în Republica Moldova au fost adoptate un șir de standarde europene în calitate de naționale, din seria „Conservarea patrimoniului cultural” și „Conservarea bunurilor culturale” [12], ce țin de caracterizarea materialelor utilizate la restaurarea patrimoniului cultural, metode de măsurare și încercare a acestora, metode de protecție a suprafețelor, proceduri și instrumente pentru lucrări de restaurare, se atestă o aplicare timidă a acestora de către specialiști.

Procesul de restaurare a monumentelor istorice de categorie națională

Procesului de inițiere a intervenției la clădirile patrimoniului cultural istoric, finanțate din bugetul de stat, preced studiile necesare de fezabilitate (economice, financiare, tehnice), precum și evaluările de impact (de mediu, social etc.), conform *Regulamentului cu privire la activitatea Grupului de lucru pentru investiții capitale publice* [13], care nu prevede cazul unei finanțări private.

Expertiza tehnică a clădirii, supusă intervenției, se efectuează în cadrul studiului de fezabilitate, conform *Regulamentului privind expertiza tehnică în construcții* [14], care este o analiză completă a stării de lucruri a zonei sau a clădirii cu indicații preliminare și recomandări pentru dezvoltare a proiectului.

Anterior obținerii Certificatului de Urbanism documentația de proiect (faza 1 - schița de proiect) se examinează și se avizează de către Consiliul Național al Monumentelor Istorice, conform *Regulamentului de organizare și funcționare a Consiliului Național al Monumentelor Istorice* [15]. Certificatul de urbanism pentru proiectare, eliberat conform *Legii privind autorizarea executării lucrărilor de construcție* [16], va cuprinde prescripții și elemente privind statutul de monument al imobilului sau al zonei construite în care se solicită proiectarea.

Anterior obținerii Autorizației de Construire și inițierii procedurii de verificare a corespunderii proiectului cu normativele în construcții, Consiliul Național al Monumentelor Istorice examinează și avizează proiectul tehnic/de execuție (faza 2). În faza „proiect de execuție” se va prezenta spre examinare Consiliului Național al Monumentelor Istorice documentația de proiect respectivă (compartiment plan general, compartiment arhitectură, compartiment rezistență etc., după caz). Documentația trebuie să corespundă parametrilor adoptați în faza „schiță de proiect”. De asemenea, se vor prezenta copia fișei de avizare a fazei „schiță de proiect” și copia Certificatului de urbanism.

Proiectele de intervenții la monumentele de istorie, artă și arhitectură, în zonele acestora de protecție, în zonele construite cu statut de monument sunt aprobate conform etapelor de execuție (schiță de proiect și proiect de execuție) de către Ministerul Culturii în baza avizului Consiliului Național al Monumentelor Istorice, conform *Legii privind ocrotirea monumentelor* [17].

Conform prevederilor *Regulamentului cu privire la verificarea proiectelor și execuției construcțiilor și expertizarea tehnică a proiectelor și construcțiilor* [18], verificarea sau expertizarea documentației de proiect pentru restaurarea monumentelor istorice sau expertiza tehnică a acestora are drept scop asigurarea nivelurilor minime de calitate. La verificarea/expertizarea documentației de proiect se urmărește ca acestea să asigure nivelul minim de calitate, referitor la cerințele fundamentale, care sunt stipulate în legislație și în documentele normative în vigoare la data efectuării verificării/expertizării.

Licitația publică de achiziție a lucrărilor de proiectare privind restaurarea monumentelor istorice se desfășoară conform *Legii privind achizițiile publice* [19], specificațiile tehnice și cerințele de performanță fiind prevăzute în caietul de sarcini, întocmit pe baza rezultatelor expertizei tehnice.

În sistemul de organizare tehnologică, pentru pregătirea lucrărilor de construcții, proiectul de execuție este principalul document care reglementează tehnologia de execuție a lucrărilor pe un obiect concret, conform normelor tehnice, cerințelor din prevederile privind tehnica de securitate a muncii, protecția mediului, regulile de prevenire a incendiilor și calitatea muncii.

Autorizația de construire se emite conform prevederilor [16], în baza cererii la care se anexează un șir de documente, printre care și extrasul din procesul-verbal al ședinței Consiliului Național al Monumentelor Istorice de pe lângă Ministerul Culturii privind avizarea pozitivă a proiectului de execuție, în cazul proiectării intervențiilor la monumentele de istorie, artă sau arhitectură, ori în zonele construite, înscrise în Registrul monumentelor Republicii Moldova ocrotite de stat.

Executarea lucrărilor de consolidare-restaurare și punere în valoare a monumentelor istorice, finanțate de la bugetul de stat, se efectuează prin lansarea achizițiilor publice, conform prevederilor [18], lucrări supravegheate de Agenția de Inspectare și Restaurare a Monumentelor. Supravegherea lucrărilor se efectuează și de Agenția pentru Supraveghere Tehnică, care activează în baza *Regulamentului cu privire la organizarea și funcționarea Agenției pentru Supraveghere Tehnică* [20], realizând funcții în domeniul construcțiilor și urbanismului, participând la lucrările comisiilor de recepție finală a construcțiilor și a instalațiilor aferente, finanțate din bugetul de stat sau din bugetele locale.

La executarea lucrărilor de intervenție la clădirile patrimoniului cultural istoric se vor respecta prevederile *Regulamentului privind zonele protejate naturale și construite* [21], care este obligatoriu pentru autoritățile administrației publice centrale și locale responsabile de protecția și punerea în valoare a patrimoniului natural și construit, precum și pentru instituțiile de proiectare, alte persoane fizice și juridice implicate în procesul de elaborare a documentației de urbanism și amenajare a teritoriului, construcție, reconstrucție, revitalizare, conservare, utilizare sau efectuarea altor intervenții în zonele, siturile, monumentele, landsafturile de interes național sau local.

Consolidarea și restaurarea clădirilor arhitecturale vechi este o acțiune complexă prin care se stabilește modul în care o structură este readusă la viață, utilizând procedee care să-i pună cât mai bine în valoare calitățile inițiale, cum ar fi soluțiile tehnice specifice reabilitării construcțiilor monumentale, menționate în [22]. Transformarea unei clădiri trebuie să țină cont de caracterul acesteia, principalul interes fiind concentrat asupra posibilității de a-i oferi construcției o nouă șansă de viață. Intervenția trebuie să fie flexibilă, astfel încât să ofere un echilibru între conservarea elementelor vechi și adaptarea la standardele actuale.

La terminarea lucrărilor de intervenție la clădirile patrimoniului cultural istoric se efectuează o recepție, conform prevederilor *Regulamentului de recepție a construcțiilor și instalațiilor aferente* [23], care se realizează în două etape: recepția la terminarea lucrărilor și recepția finală la expirarea perioadei de garanție. La recepția clădirilor cuprinse în listele de monumente istorice, investitorii sunt obligați să includă în comisiile de recepție și o persoană desemnată de Ministerul Culturii.

Sancțiuni

Legea națională conține un șir de prevederi privind acțiunile ilegale, care conduc la deteriorarea sau distrugerea monumentelor istorice.

Astfel, pentru încălcarea legislației cu privire la patrimoniul cultural și monumentele de for public, manifestată prin intervenții de construcții neautorizate în zonele de protecție a monumentelor de for public, *Codul contravențional al Republicii Moldova* [24] sancționează cu amendă de la 60 la 90 de unități convenționale persoana fizică, cu amendă de la 200 la 300 de unități convenționale persoana cu funcție de

răspundere, cu amendă de la 300 la 400 de unități convenționale persoana juridică.

Pentru deteriorarea bunurilor de patrimoniu cultural, *Codul penal al Republicii Moldova* [25], prevede pedepse cu amendă în mărime de la 850 la 1350 de unități convenționale sau cu închisoare de până la 1 an pentru persoane fizice, iar persoanele juridice se pedepsesc cu amendă în mărime de la 1350 la 3350 de unități convenționale sau cu privarea de dreptul de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 1 la 3 ani. Pentru distrugerea bunurilor de patrimoniu cultural persoanele fizice se pedepsesc cu amendă în mărime de la 3350 la 6350 de unități convenționale sau cu închisoare de la 1 la 3 ani, iar persoana juridică se pedepsește cu amendă de la 6350 la 10350 de unități convenționale cu (sau fără) lichidarea persoanei juridice.

Concluzii:

- Protejarea patrimoniului cultural național trebuie să constituie o normă imperativă pentru toți cetățenii comunității, membri ai căreia sunt parte, iar statul prin cadrul său legal și normativ trebuie să asigure realizarea acestui deziderat.

- Este necesară consolidarea legislativă și instituțională a sistemului național de protejare a patrimoniului cultural, pentru trecerea la standardele europene în domeniu și crearea condițiilor legislative necesare pentru salvagardarea patrimoniului cultural imobil al R.Moldova.

- Salvagardarea patrimoniului cultural de către autoritățile administrației publice nu poate avea decât o abordare cu perspectivă globală, cu respectarea primordială a normelor dreptului internațional în domeniul patrimoniului cultural și natural.

- Analiza cadrului legal și normativ, aferente conservării și valorificării patrimoniului cultural relevă o serie de probleme și disfuncționalități atât la nivel administrativ, cât și în domeniul legislației în vigoare, ce constituie piedici importante în calea conformării acestuia la standardele și bunele practici europene în domeniu.

- Se constată o discrepanță între prevederile cu referire la patrimoniul cultural imobil în cadrul legislației din diferite domenii și lipsa unui sistem de protecție care să includă reglementări univoce și suficiente, și sancțiuni pentru nerespectarea acestora.

- Este necesară întărirea capacității profesionale a cadrelor din administrația publică și a specialiștilor prin crearea unei baze conceptuale

și practice de cunoștințe și aptitudini în domeniul managementului integrat al zonelor urbane protejate (elaborarea programelor de educație și formare continuă pentru arhitecți, arheologi, ingineri, restauratori, inclusiv cei care activează în sectorul privat).

- Mecanismele existente de consultare publică și sensibilizare în procesul elaborării și aprobării documentației de urbanism de cele mai multe ori au un caracter formal sau nu asigură o implicare a sectorului civic în procesul de luare a deciziilor.

Bibliografie:

1. Legea nr. nr. 218 din 17.09.2010 privind protejarea patrimoniului arheologic (Publicat: 03.12.2010 în Monitorul Oficial Nr. 235-240 art. 738).

2. Legea nr. 835 din 17.05.1996 privind principiile urbanismului și amenajării teritoriului (Publicat: 02.01.1997 în Monitorul Oficial Nr. 1-2 art. 2).

3. Legea nr. 721 din 02.02.1996 privind calitatea în construcții (Publicat: 25.04.1996 în Monitorul Oficial Nr. 25 art. 259).

4. SM EN 16853:2017 Conservarea bunurilor culturale. Proces de conservare. Luarea deciziilor, programare și implementare.

5. Hotărârea de Guvern nr. 329 din 23.04.2009 pentru aprobarea Regulamentului cu privire la atestarea tehnico-profesională a specialiștilor cu activități în construcții (Publicat: 08.05.2009 în Monitorul Oficial Nr. 86-88, art. Nr: 384).

6. SM EN 16096:2018 Conservarea bunurilor culturale. Evaluare și raport despre starea patrimoniului cultural construit.

7. Catalogul documentelor normative în construcții, Ediția II, 2021. Norme de deviz pentru lucrări de restaurare. Indicator R - Lucrări de restaurare a obiectelor patrimoniului cultural (www.ednc.gov.md).

8. SM CEN/TS 17135:2021 Protecția patrimoniului cultural. Termeni generali pentru descrierea modificărilor obiectelor.

9. SM EN 15898:2020 Conservarea bunurilor culturale. Termeni principali generali și definiții.

10. SM EN 1996 Eurocod 6: Proiectarea structurilor de zidărie.

11. SM EN 1998 Eurocod 8: Proiectarea structurilor pentru rezistența la cutremur.

12. Catalog de standarde. Institutul de Standardizare din Moldova (ISM) (https://shop.standard.md/ro/search_standards).

13. Hotărârea de Guvern nr. 1029 din 19.12.2013 cu privire la investițiile capitale publice (Publicat: 27.12.2013 în Monitorul Oficial Nr. 311 art. 1157).

14. Hotărârea de Guvern nr. 936 din 16.08.2006 pentru aprobarea Regulamentului privind expertiza tehnică în construcții (Publicat: 01.09.2006 în Monitorul Oficial Nr. 138-141 art. 1025).

15. Hotărârea de Guvern nr. 73 din 31.01.2014 privind aprobarea Regulamentului de organizare și funcționare a Consiliului Național al Monumentelor Istorice (Publicat: 07.02.2014 în Monitorul Oficial Nr. 27-34 art. 87).

16. Legea nr. 163 din 09.07.2010 privind autorizarea executării lucrărilor de construcție (Publicat: 03.09.2010 în Monitorul Oficial Nr. 155-158 art. 549).

17. Legea nr. 1530 din 22.06.1993 privind ocrotirea monumentelor (Publicat: 30.01.1994 în Monitorul Oficial Nr. 1 art. 3).

18. Hotărârea de Guvern nr. 361 din 25.06.1996 cu privire la asigurarea calității construcțiilor (Publicat: 08.08.1996 în Monitorul Oficial Nr. 52-53, art. Nr : 439).

19. Legea nr. 131 din 03.07.2015 privind achizițiile publice (Publicat: 31.07.2015 în Monitorul Oficial Nr. 197-205 art. 402).

20. Hotărârea de Guvern nr. 1088 din 18.12.2017 cu privire la organizarea și funcționarea Agenției pentru Supraveghere Tehnică (Publicat: 20.12.2017 în Monitorul Oficial Nr. 440, art. 1212).

21. Hotărârea de Guvern nr. 1009 din 05.10.2000 despre aprobarea Regulamentului privind zonele protejate naturale și construite (Publicat: 12.10.2000 în Monitorul Oficial Nr. 127-129, art. 1114).

22. Gheorghe Croitoru - Approaches Regarding the Functional and Structural Rehabilitation of Historical Monumental Buildings - Open Access Library Journal 2021, Volume 8. ISSN Online: 2333-9721; ISSN Print: 2333-9705.

23. Hotărârea de Guvern nr. 285 din 23.05.1996 cu privire la aprobarea Regulamentului de recepție a construcțiilor și instalațiilor aferente (Publicat: 28.06.1996 în Monitorul Oficial Nr. 42-44, art. 349).

24. Codul contravențional al Republicii Moldova nr. 218 din 24.10.2008 (Publicat: 17.03.2017 în Monitorul Oficial Nr. 78-84 art. 100).

25. Codul penal al Republicii Moldova nr. 985 din 18.04.2002 (Publicat: 14.04.2009 în Monitorul Oficial Nr. 72-74 art. 195).

EXPERIENȚA FINANȚĂRII PATRIMONIULUI ARHITECTURAL ÎN ȚĂRILE DE JOS (Olanda)

Angela MORARU

angela.moraru@emi.utm.md

Summary. Funding for architectural heritage preservation is a challenge for many countries. The protection and maintenance of architectural monuments was and is expensive. One of the most compelling examples of successful policies is that of the Netherlands. The government's policy of funding architectural heritage has a history of almost a century and a half. Currently, there are three types of financing schemes: (1) the subsidy scheme to encourage redevelopment of monuments; (2) the subsidy scheme for the conservation of monuments; (3) loans from the National Restoration Fund.

It is important to emphasize that subsidies are future oriented. Significant non-refundable funds are provided by the government for feasibility studies, conducted by experts, of possible sustainable use of monuments and buildings with a cultural and historical value. This approach prevents monuments for which it is difficult to find a new function from being empty or not in use for a long period of time.

Cuvinte cheie: Țările de Jos, subsidii, împrumut, monument național, clădire istorică, patrimoniu arhitectural

Introducere

Țările lumii atât cele dezvoltate, cât și cele în curs de dezvoltare dețin un bogat patrimoniu arhitectural localizat în cartiere istorice distincte și în monumente individuale de semnificație istorică.

Patrimoniul arhitectural reflectă dezvoltarea social-culturală și istoria țărilor respective. Protejarea acestuia este tot mai pe larg introdusă în politicile guvernelor centrale și locale, nu doar grație rolului în susținerea identității culturale, dar în principal prin potențialul său economic, inclusiv dezvoltarea durabilă economică (afaceri, locuri de muncă, turism) și, prin urmare, creșterea nivelului de trai al populației. Restaurarea păstrează resursele financiare utilizate în cadrul comunității, deoarece necesită resurse umane și deseori materiale de construcții din surse locale [1].

Atragerea resurselor financiare pentru întreținerea și restaurarea clădirilor de patrimoniu este un subiect actual pentru multe state. Deținătorii privați de resurse, precum băncile și instituțiile financiare, sunt prudente în finanțarea proiectelor de construcții. Acestea s-au concentrat pe proiecte care îndeplinesc criteriile de supraveghere și oferă beneficii economice. Instituțiile financiare internaționale suplimentar au implementat cerințe tehnice, sociale și de mediu (de exemplu Banca Mondială [2]). De menționat că Fondul Țărilor de Jos „Netherlands-in-Trust” (Olanda de încredere), înființat în 2001, de către Ministerul Educației, Culturii și Științelor oferă un sprijin semnificativ Centrului Patrimoniului Mondial [3].

Practica internațională oferă variate exemple de instrumente de finanțare (de exemplu facilități fiscale, reduceri de taxe, subvenții, alocații bugetare) a patrimoniului arhitectural. Una din cele mai concludente exemple de politici guvernamentale de succes este cea a Țărilor de Jos.

I. Dezvoltarea politicii de finanțare a patrimoniului arhitectural

Olanda este o țară mică, renumită pentru lălelele, bicicletele și saboții din lemn, și pentru monumentele sale unice, infrastructura inteligentă și gestionarea modernă a apei.

Fondatorul conservării organizate în Olanda este considerat Victor de Stuers (1843-1916). Demolarea, din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, era cauzată de cererea de locuințe, fabrici și căi ferate. De Stuers¹ și un grup mic de voluntari au dorit să încetinească activitățile de demolare a multor clădiri valoroase. Guvernul național a oferit niște resurse financiare, în urma unor presiuni exercitate de De Stuers și susținute de public.

Astfel, au început să fie refăcute biserici, castele, turnuri etc. A fost elaborată o lungă listă provizorie de clădirile istorice, iar guvernul național a lansat un plan regulat de subvenționare a restaurărilor majore.

¹ În 1873, Victor Eugène Louis de Stuers, istoric al artei, publicist și caricaturist a descris guvernul drept „vandali fără limite” responsabili de „cancerul coroziv” descriind decăderea patrimoniului cultural în „Holland op zijn smalst” (Olanda la îngustimea sa) publicat de cel mai vechi periodic literar olandez, ce activează până astăzi - De Gids.

Una dintre condițiile pentru obținerea subvenției a fost obligația de întreținere a monumentului, ce nu prea a fost respectată de la început.

În 1947, a fost înființat *Departamentul Olandez pentru Conservare*. Departamentul a acumulat informații elocvente despre clădiri istorice. Valorile culturale și istorice ale unei clădiri au fost și sunt analizate, atât din punct de vedere arhitectural, cât și din punctul de vedere al dezvoltării urbane.

În 1961 a fost promulgat Actul privind clădirile istorice și monumentele antice (Monumentenwet) [5], revizuit integral în 1988. Această reglementare cuprinde clădirile istorice și siturile arheologice protejate.

Patrimoniul imobiliar în Țările de Jos este foarte variat și constituie aproximativ 1% din totalul fondului imobiliar. Conform HEREIN System [6] aproximativ 60 000 de monumente arhitecturale sunt listate, din care 1500 sunt situri arheologice de importanță națională (protejate de guvern), 9 obiecte sunt incluse în Patrimoniul mondial și aproximativ 440 reprezintă zone de conservare urbane și rurale. În jur de 400 obiecte sunt monumentele arhitecturale provinciale, desemnate de către executivul provincial în fiecare provincie din țară. Monumentele de importanță locală sau regională sunt înregistrate de autoritățile locale. Există în jur de 40 000 de monumente municipale.

Astfel, în total sunt înregistrate peste 100 000 de clădiri și obiecte istorice. Din acest fond imobiliar, aproximativ 75% este format din case, celelalte 25% constând din biserici, castele, lucrări civile, mori de vânt și alte obiecte mai mici. Alături de Marea Britanie și Germania, Olanda are cea mai mare densitate de situri și monumente protejate individual din Europa.

În Țările de Jos, se face distincția între clădirile istorice înregistrate de stat și cele înregistrate de autoritățile locale. Distincția este importantă

Fig. 1. Victor Eugène Louis de Stuers

Sursa: [4]

în special în ceea ce privește diferența de protecție juridică și posibilitățile de subvenționare și finanțare.

Majoritatea obiectelor istorice înregistrate au fost construite înainte de 1850. Cu câțiva ani în urmă a fost făcut un inventar al obiectelor valoroase realizate în perioada 1850 - 1940, așa-numitele „monumente tinere” (aproximativ 8 000). Între timp, se pregătește un nou sondaj pentru a face un inventar al clădirilor, obiectelor și ansamblurilor interesante realizate între anii 1940 - 1965 (clădiri postbelice). În prezent, o clădire ar trebui să aibă o vechime de cincizeci de ani pentru a fi listată ca monument.

Agenția pentru Patrimoniul Cultural [7] înregistrează monumentele protejate în numele *Ministrului Educației, Culturii și Științei*. Zonele de conservare sunt desemnate în numele *Ministrului Infrastructurii și Mediului*. După ce au fost desemnate, la nivel național, monumentele sunt listate în *Registrul monumentelor*.

Registrul monumentelor conține detalii despre toate monumentele pe care guvernul le-a programat pentru protecție. Acestea sunt monumente de importanță națională. Subvențiile sau împrumuturile sunt disponibile numai dacă un monument a fost înscris în registrul specific.

Clădirile istorice listate și monumentele arheologice sunt protejate prin lege de demolări, modificări radicale și perturbări. Pentru a desfășura astfel de activități, trebuie obținută o licență de la autoritatea locală sau de la Agenția pentru Patrimoniul Cultural, în cazul monumentelor naționale programate spre protejare.

Guvernul și autoritățile locale oferă sprijin financiar pentru costurile de întreținere, sub formă de *subvenții* și *împrumuturi*. Proprietarii sunt eligibili pentru susținere financiară în dependență de tipul de monument pe care îl dețin.

II. Aspecte generale de finanțare a patrimoniului arhitectural

Poziția oficială a guvernului, în ceea ce privește monumentele, este că acestea ar trebui conservate și întreținute în mod regulat. Cu toate acestea, conservarea ar trebui să fie utilă pentru funcțiile construcției respective. O clădire fără funcție este o clădire fără utilitate, ce se va deteriora în timp. Ca urmare, aproximativ 15-20% din clădirile istorice și-au schimbat funcția originală în funcții noi, cum ar fi bisericile în mansarde de lux, fabricile în muzee sau clădiri de birouri.

O fundație specială de prevenire a decăderii monumentelor, printr-o întreținere preventivă și eficientă, Monumentenwacht [8], a fost înființată în 1973 ca o organizație independentă și neguvernamentală. Aceasta inspectează clădirile istorice și oferă proprietarilor sfaturi și îi încurajează să efectueze o întreținere sau restaurare adecvată și regulată în timp util. Expertiza Monumentenwacht ține de diverse arii de la case, ferme și biserici, la mori, cimitire și alte obiecte specifice.

Înființarea în 1985 a Fondului Național de Restaurare (FNR) a impulsionat tendința de atunci de creare a parteneriatelor public-private. Președintele FNR este un membru al familiei regale olandeze, Pieter van Vollenhoven.

Finanțarea patrimoniului arhitectural în Țările de Jos este clară, transparentă și accesibilă. Guvernul acordă subvenții și împrumuturi pentru conservarea și restaurarea monumentelor naționale înregistrate. Proprietarii așteaptă de la guvern reguli și reglementări simple, consiliere și informare.

Există trei scheme, principalele de finanțare a patrimoniului arhitectural (tabelul 1.).

Schemele accesibile astăzi au avut o evoluție îndelungată. Deși, comparativ cu alte state, subvenționarea a început mult mai devreme, nu era clar în care proceduri ale sistemului de îngrijire a monumentelor se încadrează imobilul. Chiar în cazul în care un monument avea nevoie urgentă de restaurare și era evident că se califică pentru o subvenție, nu era clar unde trebuie să se adreseze proprietarul (la guvernul local sau național). Iar deseori când o subvenție de restaurare era acordată, după întrebări și formulare nesfârșite, în multe cazuri, treceau patru sau cinci ani înainte ca banii să fie transferați în contul bancar al proprietarului.

Mentenanța monumentelor arhitecturale era și este costisitoare. Timp de mulți ani bugetele au fost insuficiente pentru a îndeplini toate dorințele și pentru a satisface toate nevoile din domeniul restaurării. Acest lucru a creat o situație în care bugetele disponibile pentru conservare fuseseră deja promise proprietarilor cu câțiva ani înainte de acumularea resurselor respective. Astfel, finanțarea monumentelor era deficitară din punct de vedere structural în ceea ce privește fondurile, iar proprietarii nu erau stimulați să-și păstreze clădirile monumentale.

Tabelul 1. Trei scheme utilizate de guvernul Țărilor de jos pentru finanțarea patrimoniului arhitectural

I. Schema pentru reamenajare și desemnarea unei noi utilizări	II. Schemă de conservare a monumentelor listate	III. Împrumuturi de la Fondul Național de Restaurare
Subvenția de susținere a studiilor de fezabilitate și sustenabilitate energetică, și, respectiv, a planurilor de reamenajare. Studiile sunt efectuate de către experți, serviciile lor fiind achitate la prețurile pieței.	Subvenția de susținere a întreținerii preventive și regulate. Proprietarii de mănăstiri, castele, mori de vânt și faruri sunt eligibili pentru subvenții. Deținătorii de proprietăți rezidențiale, conform unor reglementări separate, de asemenea, au acces la subvenții specifice.	Împrumuturile sunt oferite la nivel național și regional la o rată a dobânzii scăzută și la nivel național la o rată de piață. Pentru biserici și școli, de asemenea, sunt oferite finanțări la rate diminuate.

Sursa: Elaborat de autor, în baza informației Portalului guvernamental pentru informarea antreprenorilor [9]

Drept consecință a apărut ideea finanțării prin facilități fiscale, adică deducerea cheltuielilor din impozitele pe venit și imobil. Pentru proprietarii de clădiri istorice listate a fost introdusă posibilitatea de a deduce costurile de întreținere din taxa pe care trebuiau să o plătească. În caz de restaurare, întotdeauna o mare parte a activităților se referă la întreținere. Din punct de vedere fiscal, aproape toate activitățile de restaurare erau destinate întreținerii. Ținând cont de faptul că rata de impozitare în Țările de Jos este printre cele mai înalte în Europa (pentru 2018: minim - 36.55%, maxim - 51.95%, pentru 2020: minim - 37.35%, maxim - 49.50% [10]), această politică s-a dovedit ineficientă, diminuând încasările bugetare și fondurile public disponibile. Desigur că această prevedere a crescut cheltuielile de restaurare, însă supravegherea acestora era practic imposibilă. Astfel, din 2019, deducerea fiscală pentru cheltuielile cu clădirile rezidențiale a fost abrogată, fiind înlocuită cu subvenții ce ținesc de cheltuieli specifice (vor fi abordate în continuare).

Organizarea în cele 3 scheme de finanțare a fost determinată de:

- Costurile ridicate ale restaurării (doar întreținerea regulată poate evita deteriorarea patrimoniului arhitectural);

- Procedurile administrative complexe (necesitau simplificare și promptitudine);

- Necesitatea guvernului de a economisi și a utiliza resursele pentru scopuri clar identificate.

III. Schemele guvernamentale de finanțare a patrimoniului arhitectural

1. Subvenția pentru reamenajare și desemnarea unei noi utilizări [11]

Subvenția pentru reamenajare și desemnarea unei noi utilizări a obiectelor patrimoniului arhitectural poate fi utilizată pentru monumente naționale, provinciale, municipale și clădiri cu semnificație culturală sau istorică (chiar dacă acestea nu au statut de monument). Subvenția poate fi utilizată pentru măsuri de urgență, pentru a preveni degradarea monumentului și anume cercetări de căutare a unor noi utilizări ale clădirilor pentru care o nouă întrebuințare este dificil de găsit. Această categorie include biserici, școli sau complexe industriale, cu excepția clădirilor rezidențiale. Subvenția respectivă cuprinde studii de fezabilitate și studii de sustenabilitate.

Studiul de fezabilitate acoperă unul sau mai multe dintre următoarele subiecte:

- a) caracteristicile arhitecturale, istorice și cultural-istorice ale monumentului în legătură cu modificarea scopului de utilizare a acestuia,
- b) starea arhitecturală a monumentului,
- c) posibile funcții noi ale monumentului,
- d) fezabilitatea financiară a reproiectării monumentului.

Studiul de sustenabilitate oferă o perspectivă exhaustivă asupra sustenabilității energetice (funcțiile clădirii, consumul energetic, probleme de încălzire, ventilare, umiditate etc), cu indicarea economiilor și a costurilor.

Pentru fiecare perioadă de subvenționare (perioada curentă este 15 septembrie 2021 – 1 octombrie 2022), sunt disponibile:

- a) 1,7 milioane euro pentru studii de fezabilitate;
- b) 0,5 milioane euro pentru studii de sustenabilitate.

Subvenția pentru un studiu de fezabilitate acoperă 70% din costurile acestui studiu și va constitui:

- a) cel puțin 10 000 euro și cel mult 25 000 euro per cerere pentru un studiu de fezabilitate;

- b) maximum 4 000 euro per cerere pentru un studiu de sustenabilitate energetică.

În fiecare an între 1 octombrie și 30 noiembrie sunt colectate cererile pentru subsidii. Aplicațiile au loc prin intermediul unui portal digital. Sistemul ghidează pas cu pas, oferind explicații la întrebări. Suplimentar chestionarului trebuie trimise online actele necesare (atașamente). Acest lucru împiedică solicitarea să fie incompletă.

Agenția pentru patrimoniul cultural evaluează cererile de subvenție, le acceptă (sau le respinge), alocă bugetul disponibil și determină ulterior subvenția pe baza unei justificări. *Fondul de restaurare* se ocupă de plăți și decontări.

De asemenea, Agenția promovează prin diferite metode sustenabilitatea energetică a monumentelor. De exemplu, la 30 septembrie 2021, s-a încheiat prima fază de căutare a soluțiilor inovatoare și creative pentru încălzirea durabilă a monumentelor, prin intermediul unei competiții Cercetări Inovatoare pentru Businessul Mic, alegând opt pentru dezvoltarea unor prototipuri la etapa ulterioară. [12]

2. Subvenția pentru conservare [13] (Sim)

Cu ajutorul **subvenției pentru conservarea monumentelor naționale** pot fi acoperite costurile de întreținere pentru monumentele care nu sunt utilizate drept locuințe. Cele mai importante condiții ale schemei de conservare Sim sunt:

- Deținerea în proprietate a unui monument național care nu este rezidențial (muzee înregistrate, biserici, mori, turnuri de apă etc.) sau a unui monument arheologic sau natural („verde”).
- Dovezi de întreținerea a obiectului, în baza unui plan de conservare de 6 ani calendaristici, cu cheltuieli raționale și pragmatice planificate în fiecare perioadă.

În fiecare an, de la 1 februarie până la 31 martie sunt colectate cererile pentru subvenția de conservare Sim a monumentelor naționale care nu sunt rezidențiale (de exemplu biserici, mori sau fabrici). Cererile pot fi depuse în formă electronică pe *Platforma pentru proprietarii de monumente și specialiști* [14] sau pe hârtie la Agenția pentru Patrimoniul Cultural. Monumente verzi și arheologice intră, de asemenea, în această schemă de subvenționare.

Sumele maxime disponibile în fiecare an pentru subvenționare sunt:

- a) pentru monumente naționale arheologice: 800 000 euro,

- b) monumente verzi: 8,3 milioane euro,
- c) alte monumente naționale: 55,92 milioane euro.

Costurile eligibile pe baza cărora se determină valoarea subvenției sunt de maximum 3% din valoarea de reconstrucție, subvenția poate acoperi până la 60% din costurile eligibile. Pentru un obiect costurile subvenționabile sunt de maximum 60 000 euro, cu excepția monumentelor verzi și monumentelor naționale arheologice.

Folosirea rațională a subvențiilor de către beneficiari este suplimentar monitorizată, în dependență de valoarea acestora:

- Dacă subvenția constituie mai puțin de 25 000 euro, beneficiarul subvenției va demonstra, la cererea ministerului, că activitățile pentru care a fost acordată subvenția s-au desfășurat și că au fost îndeplinite obligațiile aferente subvenției.

- În cazul în care subvenția se ridică la peste 25 000 euro, beneficiarul subvenției va demonstra, printr-o declarație de performanță, însoțită de un raport de inspecție, că activitățile pentru care a fost acordată subvenția au fost realizate și că obligațiile aferente subvenției au fost îndeplinite.

- Dacă subvenția se ridică la 125 000 euro sau mai mult, beneficiarul subvenției va justifica cheltuielile printr-un raport financiar, însoțit de declarația unui contabil, precum că sumele din raportul financiar sunt corecte și în conformitate cu reglementările protocolului de audit.

Subvențiile pentru monumente rezidențiale sunt o categorie separată. Proprietarii privați pot depune o cerere de la 1 martie la 30 aprilie a fiecărui an pentru subvenția de întreținere a monumentelor naționale rezidențiale. *Agenția pentru patrimoniul cultural* se ocupă de cererea de subvenție. Cererile trebuie însoțite de fotografii și facturi detaliate. Pentru costurile mai mari de 70 000 euro, este necesar un raport de inspecție, înaintea începerii lucrărilor.

Figura 2. Costuri eligibile de întreținere pentru monumente rezidențiale

Sursa: Secvență din Instrucțiunea pentru proprietarii de monumente rezidențiale [15]

1. Acoperișuri, scurgeri de apa de ploaie;
2. Fațade, tencuială, piatră naturală;
3. Fundație și construcție la nivel de sol;
4. Ferestre, uși și sticlărie;
5. Prelucrarea lemnului, metalului și betonului, inclusiv demolări;
6. Design interior, tavane, scări;
7. Pictură;
8. Teren și plantare, amenajarea teritoriului, garduri;
9. Consultanți (în inginerie, istorie arhitecturală etc.).

Politica de stat de subvenționare a întreținerii este descrisă în *Decretul Ministrului Educației, Culturii și Științei din 2019, de stabilire a normelor de politică și a unui plafon de subvenționare în ceea ce privește o subvenție pentru întreținerea monumentelor naționale și a clădirilor rezidențiale* [16]. Această normă prevede 200 milioane de euro pentru acordarea de subvenții în perioada 2019-2022.

Decretul stipulează că începând cu 1 ianuarie 2019, după intrarea în vigoare a Legii privind măsura fiscală a monumentelor naționale, deducerea fiscală pentru cheltuielile cu clădirile rezidențiale listate la nivel național din Legea privind impozitul pe venit din 2001 [17] a fost abrogată. Ministerul Educației, Culturii și Științei a făcut alegerea abrogării deducerii fiscale și adăugării structurale a resurselor bugetare la bugetul Ministerului pentru conservarea monumentelor naționale.

Conform *Agenției pentru patrimoniul cultural* pentru 2020 circa 111,2 milioane euro au fost acordate prin intermediul subvenției pentru conservarea monumentelor naționale, din care 68,2 milioane euro – pentru monumente nerezidențiale și 43 milioane euro – rezidențiale. În anul 2019 valoarea totală a constituit 115,6 milioane euro, din care 79,1 milioane euro – conservarea monumentelor nerezidențiale și 36,5 milioane euro – rezidențiale.

3. Împrumuturi de la Fondul Național de Restaurare [18]

Fondul Național de Restaurare – Restauratiefonds (FNR) oferă împrumuturi. Încă de la înființarea sa, FNR contribuie la restaurarea, reamenajarea și îmbunătățirea sustenabilității energetice a clădirilor monumentale. Până în prezent peste 13 000 de proprietari de monumente (atât agenți economici, cât și persoane fizice) au fost susținuți prin mai multe forme de împrumuturi cu dobândă redusă.

Împrumuturile sunt divizate în categorii la nivel național și regional, după cum urmează:

1) La nivel național cu o rată a dobânzii scăzută:

❖ *Împrumutul pentru sustenabilitatea energetică a monumentelor* este un împrumut cu dobândă redusă, care este acordat proprietarului unui monument național, pe un termen maxim de 30 de ani. Drept garanție monumentul este ipotecat, garanții suplimentare, de asemenea, pot fi solicitate. Valoarea împrumutului depinde de investițiile în economisirea energiei. Rambursarea se face prin anuități constante.

Împrumutul este cu o dobândă fixă și un termen fix. Ratele dobânzii de mai jos se aplică curent (2021) împrumuturilor noi acordate în termenii și condițiile actuale.

- 10 ani (în cazul reședinței principale proprii) 1,0%;
- 10 ani (alte situații) 1,5%;
- 20 de ani (în cazul reședinței principale proprii) 1,5%.

❖ *Împrumutul pentru sustenabilitatea energetică a monumentelor PLUS* este un împrumut cu dobândă redusă care este acordat proprietarilor de monumente naționale care nu sunt înregistrate ca reședințe, pe un termen maxim de 30 de ani.

2.) La nivel național cu o rată de piață

❖ *Împrumutul de tranzacționare în afaceri (bridging)* este un împrumut pe termen scurt cu dobândă de piață. Această finanțare poate fi oferită în 2 cazuri:

- Acoperire pentru perioada în care proprietarul are 2 imobile cu statut de monument, din care una este vândută, iar alta procurată (dar și renovată);

- Pentru a refinanța subvențiile viitoare.

Rambursarea este oferită de 3 tipuri: liniară (serii egale); anuități constante; doar dobânda, iar creditul – la maturitate. Termenul maxim pentru un împrumut Bridging este de 2 ani pentru capitalul propriu și 5 ani pentru subvenție. Rata dobânzii este fixă și constituie curent (2021) la

împrumuturile noi acordate în termenii și condițiile actuale - 1,8%. Împrumuturilor Bridging, suplimentar dobânzii, li se aplică suprataxe, ce se bazează pe raportul dintre valoarea împrumutului și valoarea de piață a proprietății.

Tabelul 2. Suprataxele pentru împrumuturile Bridging, (adăugare la primul drept de ipotecă)

Împrumutul total este:	pentru Fondul de restaurare	în beneficiul altui creditor
Până la 70% din valoarea de piață a proprietății	-	0,2%
Peste 70% din valoarea de piață a proprietății	0,2%	0,4%

Sursa: [19]

❖ *Ipotecarea monumentului* este disponibilă la condițiile pieței, atunci când nu există opțiuni pentru finanțarea cu dobândă mică (descrise mai sus). Termenul maxim pentru un împrumut este de 15 ani. Acestor ipoteci li se aplică suprataxe, similare celor Bridging (tab. 2). Ratele dobânzii la creditele noi acordate în termenii și condițiile actuale sunt:

- 5 ani – 1.8%
- 10 ani – 2.1%
- 15 ani – 2.5%

3.) La nivel regional cu o rată a dobânzii scăzută:

❖ *Fondul de restaurare a Amsterdamului* creditează proprietarii de monumente municipale din Amsterdam, pe un termen maxim de 10 ani la o rată a dobânzii la creditele noi acordate în condițiile actuale de 1.5%.

❖ *Ipoteca Cultuurfonds* este oferită pentru restaurarea monumentelor municipale, provinciale sau celor protejate de guvern, pe termen de 30 de ani, la o rată a dobânzii la împrumuturile noi acordate în condițiile actuale de 1.5%.

4.) Pentru biserici și școli:

❖ *Împrumutul pentru sustenabilitate energetică a școlilor* (10 ani, rata dobânzii 1,5%);

❖ *Împrumutul pentru biserici listate la nivel național* (15 ani, rata dobânzii 1,5%).

Concluzii:

Politica de susținere guvernamentală a finanțării patrimoniului arhitectural în Țările de Jos are o istorie de aproape un secol și jumătate și a fost lansată sub presiunea activiștilor voluntari și a publicului.

Mentenanța monumentelor arhitecturale era și este costisitoare. Guvernul a introdus subvenții pentru susținerea proprietarilor, însă bugetele naționale și locale au fost insuficiente pentru a satisface toate nevoile din domeniul restaurării. Drept consecință a fost introdusă deducerea cheltuielilor din impozitele pe venit și imobil. Această politică s-a dovedit ineficientă, diminuând încasările bugetare și fondurile public disponibile. Astfel, din 2019, deducerea fiscală a fost abrogată, fiind înlocuită prin alte metode de finanțare a patrimoniului arhitectural.

Gestionarul politicii statului în domeniul patrimoniului arhitectural este Ministrul Educației, Culturii și Științei și agențiile și fondurile pe care le monitorizează. În Țările de Jos, în prezent (octombrie 2021), funcționează trei scheme de finanțare:

- Schema pentru reamenajare și desemnarea unei noi utilizări, prin subvenția de susținere a studiilor de fezabilitate și sustenabilitate energetică, și, respectiv, a planurilor de reamenajare.

- Schema de conservare a monumentelor listate, menită să susțină întreținerea preventivă și regulată.

- Împrumuturile de la Fondul Național de Restaurare.

Cele mai importante fonduri nerambursabile guvernul Țărilor de Jos le-a prevăzut pentru schema prin care obiectelor de patrimoniu arhitectural le este efectuat studiul de fezabilitate. Acest studiu are drept obiectiv principal evaluarea caracteristicilor arhitecturale, istorice și cultural-istorice ale monumentelor în legătură cu aprecierea posibilității de modificare a scopului de utilizare a acestuia, de către experți.

Bibliografie:

1. Srinivas Hari, *Financing for Urban Heritage and Conservation*, Policy Analysis Series E-051. Aprilie 2015.

<https://www.gdrc.org/heritage/financing-heritage.html>

2. The World Bank, *Environmental and Social Framework*, Washington, DC., 2016

<https://thedocs.worldbank.org/en/doc/837721522762050108-0290022018/original/ESFFramework.pdf#page=99&zoom=80>

3. Ministerul Olandez al Educației, Culturii și Științelor partener al UNESCO / World Heritage Centre: <https://whc.unesco.org/en/nfit>

4. Victor de Stuers:

<https://www.mestreechtenere.nl/victor%20de%20stuers.htm>

5. Monumentenwet (Actul privind clădirile istorice și monumentele antice) 1988 Monuments Act 1988
<https://wetten.overheid.nl/BWBR0004471/2016-04-14>
6. HEREIN System <https://rm.coe.int/herein-european-heritage-network-netherlands-national-policy-report/16808c7a66>
7. Agenția pentru patrimoniu cultural <https://www.cultureelerfgoed.nl/>
8. Fundația Monumentenwacht <https://monumentenwacht.nl/>
9. Portalul guvernamental pentru informarea antreprenorilor
<https://business.gov.nl/subsidy/nationally-listed-building/>
10. Income tax in the Netherlands (Impozitul pe venit în Țările de Jos)
https://en.wikipedia.org/wiki/Income_tax_in_the_Netherlands
11. Schema de subvenții pentru reamenajare și desemnarea unei noi utilizări <https://wetten.overheid.nl/BWBR0030544/2021-09-15>
12. Proiectul Agenției pentru patrimoniu cultural „Cercetări Inovatoare pentru Businessul Mic”
<https://www.cultureelerfgoed.nl/domeinen/monumenten/nieuws/2021/09/30/acht-ideeen-om-monumenten-duurzaam-te-verwarmen>
13. Schema de subvenții pentru conservare
<https://wetten.overheid.nl/BWBR0032075/2021-07-17/#Bijlage>
14. Platforma pentru proprietarii de monumente și specialiști
www.monumenten.nl
15. Monumente rezidențiale subvenționate. Instrucțiunea pentru proprietarii de monumente rezidențiale
<https://www.cultureelerfgoed.nl/onderwerpen/subsidie-woonhuismonumenten>
16. Decretul Ministrului Educației, Culturii și Științei din 12 februarie 2019, nr. WJZ / 1091575 (8144), de stabilire a normelor de politică și a unui plafon de subvenționare în ceea ce privește o subvenție pentru întreținerea monumentelor naționale și a clădirilor rezidențiale
<https://wetten.overheid.nl/BWBR0041915/2019-12-25>
17. Legea privind impozitul pe venit din 2001
<https://wetten.overheid.nl/BWBR0011353/2021-08-01>
18. Fondul Național de Restaurare <https://www.restauratiefonds.nl/zakelijk/financien/alle-zakelijke-financieringen>
19. Împrumutul de tranzacționare în afaceri (FNR)
<https://www.restauratiefonds.nl/zakelijk/financien/alle-zakelijke-financieringen/overbruggingslening-zakelijk>

REABILITAREA FAȚADELOR CLĂDIRILOR ISTORICE DIN OR. CHIȘINĂU CU PIATRĂ DE CALCAR

Doina-Cezara ALBU, ORCID ID: 0000-0001-8099-8584

doinacezara.albu@emi.utm.md

Summary: *Most of the buildings of historical and architectural value in Moldova are made of limestone or brick. The facades are decorated with columns, half columns and pilasters, balusters, bas-reliefs and consoles. The dismantling of historic buildings over time leads to the need for renovation and restoration. Often privately owned buildings are repaired with modern materials without considering the original materials, without investigating the original elements and materials. Authentic decorative elements are being replaced by polyurethane foam elements which, due to their ease of installation and relatively low cost, can significantly reduce the financial cost of finishing and decorating facades. The interior walls of the brick are covered with plasterboard. Limestone exterior walls are plastered with cement mortar instead of lime mortar. The walls were partially covered with Styrofoam. All these substitutions reduce the architectural and historical value of the buildings and cause the loss of their authenticity. To preserve the value of historic buildings, it is necessary to use local materials. This research explores the possibilities of using limestone both for the restoration of masonry and for the restoration of decorative elements of 19th century.*

Cuvinte cheie: monument istoric, restaurare, reconstrucție, elemente din calcar.

Introducere:

Clădirile istorice au o semnificație culturală importantă și un impact asupra dezvoltării tinerei generații.

O problemă actuală pentru întreaga lume este reprezentată de întreținerea, consolidarea și reabilitarea clădirilor de patrimoniu. Clădirile istorice sunt foarte vulnerabile din cauza modului în care au fost ridicate și a modului în care sunt construite.

În Chișinău, capitala Republicii Moldova, există multe clădiri istorice într-o stare inadecvată, care necesită reconstrucție sau reabilitare completă. [1] O serie de clădiri istorice din Chișinău au fost distruse, iar altele sunt în ruină sau într-o stare avansată de degradare. [2] De la

începutul anilor 1990, monumentele arhitecturale au fost distruse pentru a fi înlocuite cu hoteluri, centre comerciale și clădiri rezidențiale.

În acest articol, autorul examinează caracteristicile tehnice ale elementelor arhitecturale și tehnologiile de reabilitare a fațadelor clădirilor istorice din Chișinău.

Reabilitarea fațadelor clădirilor istorice din Chișinău, secolul XIX

În ultimii 30 de ani, patrimoniul cultural-istoric al Republicii Moldova a fost într-o continuă degradare. În perioada 2003-2006, în Chișinău au fost identificate și înregistrate în Registrul monumentelor din Republica Moldova 977 de monumente cu statut de monument protejat de categorie națională și locală. [3] Deja în 2010 s-a constatat că peste 25% dintre acestea sunt fie distruse, fie în curs de distrugere. În Chișinău au fost demolate 82 de monumente, dintre care 44 au fost demolate între 1993 și 2006 și 38 între 2006 și 2012. 160 dintre aceste monumente au fost supuse unor intervenții ilegale. Numărul total de clădiri care au avut de suferit din cauza nerespectării legislației privind protecția monumentelor este de 254 de monumente cu statut de monument protejat de categorie națională și locală. Iar această cifră continuă să crească, în primul rând din cauza corupției existente și a nerespectării prevederilor legale. [1]

Cercetarea a identificat o clădire cu valoare istorică, care necesită o reabilitare completă a fațadei.

Înainte de a începe reabilitarea fațadelor clădirilor istorice, trebuie să se țină seama de următoarele etape:

1. Identificarea și/sau clasificarea materialelor existente;
2. Evaluarea sistemelor de fațadă existente, inclusiv a sistemelor de drenaj, a izolației, a barierelor de vapori și a suporturilor structurale;
3. Inspecția amănunțită a tuturor articolelor, cu documentarea tuturor semnelor de deteriorare și a defectelor;
4. Investigarea deteriorării materialelor prin metode de testare pe teren și în laborator;
5. Identificarea condițiilor potențial periculoase și/sau nesigure. [4]

Deteriorarea fațadelor clădirilor istorice este cauzată de intemperii, de creșterea plantelor invazive, de poluare și de acumularea de murdărie. Alte deteriorări pot apărea prin eroziune ca urmare a mișcării pietrei, a

ancorelor defecte sau rupte și chiar a erorilor umane în proiectare, inginerie sau construcție. Restaurarea fațadelor clădirilor istorice poate fi realizată prin următoarele metode:

- Restaurarea prin coasere presupune repararea fisurilor din fațadă, iar această metodă poate fi de 2 tipuri:
 - ✓ Coaserea mecanică se realizează cu ajutorul unor grinzi de oțel;
 - ✓ Coaserea chimică presupune injectarea de adezivi chimici în fisuri.
- Restaurare prin injectare;
- Restaurarea prin reconstrucție presupune înlocuirea parțială sau totală a elementelor arhitecturale ale fațadei clădirii istorice;
- Restaurare prin dezasamblare și reasamblare;
- Restaurare prin întărire cu sprijin;
- Restaurarea prin reechilibrarea tendințelor;
- Restaurarea prin stabilizarea tendințelor;
- Restaurarea prin completare presupune adăugarea elementelor lipsă;
- Restaurare prin înlocuire;
- Restaurare prin turnare;
- Restaurarea prin curățare;
- Restaurare prin întărire cu ajutorul legăturilor de fier. [5]

Monumentul istoric analizat este *Vila urbană a lui A. V. Mimi* de pe strada București nr. 106A, colț cu strada S. Lazo.

Arhitectura casei este eclectică în baza stilului neobaroc. Este o clădire construită la colțul cartierului, ridicată pe un plan rectangular cu fațadele aliniate la liniile roșii ale străzilor. În arhitectura casei s-a răsfrânt situația urbanistică – colțul parterului casei, orientat spre intersecția străzilor este teșit, iar la nivelul etajului, îi corespunde un bovindou, încununat de o cupolă cu învelitoarea din solzi, element ce introduce un accent vertical în compoziția casei. [6]

Paramentul fațadei este tratat diferit: parterul în bosaje orizontale, despărțit de etajul tencuit neted prin două registre – friza parterului cu cornișă și registrul inferior al etajului, format de plitele de pervaz integrate cu postamentele pilaștrilor și bosajele în diamant în axa ferestrelor. [6]

Fațada principală, orientată spre strada Serghei Lazo are o compoziție simetrică, alcătuită din cinci axe compoziționale, dintre care patru sunt de goluri de ferestre, îngemănate câte două pe fundalul a două rezalite laterale, și unul de ușă, amplasat central. Intrarea este printr-un

portic cu două coloane, antablamentul căreia este tratat drept balcon pentru încăperea de la etaj. Ușa de ieșire la balcon este tratată în arc în plin cintru, flancată de două coloane cu capiteluri corintice, dominată de un fronton în segment de cerc, cu arhivolta întreruptă în spirit baroc, formându-se pe verticală o compoziție integră care evidențiază intrarea. Fațada laterală are compoziție disimetrică, rezultată din combinarea aceluiași componente, structurată în opt axe de simetrie, toate de ferestre. Compoziția simetrică a fațadei este dominată porțiunea cu paramentul neted, cu balcon la etaj, cu câte o fereastră laterală, de formă rectangulară, mărginite de rezalite cu câte două ferestre îngemănate în arc în plin cintru. Caracterul de disimetrie este introdus de o porțiune nouă, într-o axă, cu arhitectura similară părții centrale. [6]

Ferestrele de la parter sunt fără ancadramente, cu partea superioară din bolțari, la etaj – în arc în plin cintru, conturate de arhivolte, cu evidențierea bolțarului central. Decorația plastică specifică stilului baroc este concentrată în partea superioară a clădirii, pe suprafața rezalitelor – ghirlande, herme, cu includerea între arhivolte și cornișă a unor panouri bogat decorate, susținute de console din piatră și denticule. [6]

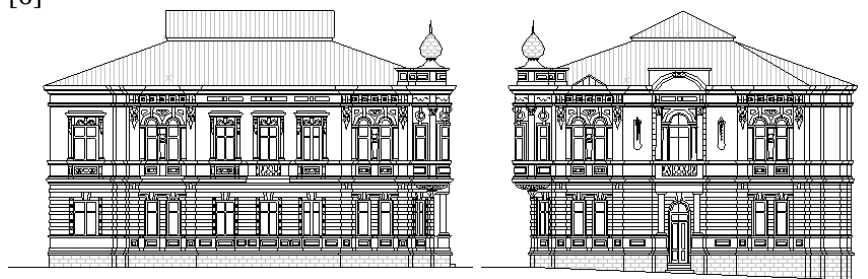

Fig. 1. Schiță a fațadei monumentului istoric de pe str. București 106A colț cu S. Lazo, Chișinău, Republica Moldova [6]

Clădirea a fost supusă mai multor restaurări de-a lungul anilor, ultima restaurare fiind de tip "curățare". În prezent, starea fațadei este mai puțin satisfăcătoare, așa cum se arată în figura 2. Pentru restaurarea fațadei ar trebui să se folosească metoda de restaurare prin reconstrucție, cu elemente arhitecturale realizate din piatră naturală, respectiv calcar.

Fig. 2. Fațada monumentului istoric de pe strada București 106A colț cu strada S. Lazo, Chișinău, Republica Moldova, 2021

Înainte de a începe restaurarea și de a propune soluții eficiente, a fost efectuată o inspecție la fața locului a fațadei și este prezentată în figura 3.

Fig. 3. Fațada inspectată a monumentului istoric de pe str. București 106A, Chișinău, Republica Moldova, 2021

Scopul principal al reconstrucției este de a restabili aspectul arhitectural-istoric exterior al clădirii, precum și calitățile sale tehnice și economice. Accentul principal este pus pe îmbunătățirea confortului de funcționare a clădirii.

În timpul reconstrucției, sunt păstrate doar elementele portante ale clădirii: pereți portanți, tavane, scări și platforme. Toate celelalte trebuie înlocuite în totalitate sau parțial. Aici sunt planificate următoarele lucrări:

- reorganizarea radicală a structurii obiectului, inclusiv modificări ale caracteristicilor tehnice și ale dimensiunilor generale ale structurii;
- schimbarea funcției spațiilor;
- reechiparea completă a utilităților;
- consolidarea structurilor portante;
- măsuri suplimentare pentru îmbunătățirea mansardelor, subsolurilor, acoperișurilor, finisajelor exterioare.

Înainte de începerea reconstrucției, se întocmește un proiect care ia în considerare starea tehnică a obiectului, deficiențele operaționale și defectele detectate.

Se vor lua următoarele măsuri pentru reabilitarea fațadei monumentului istoric din strada București nr. 106A:

1. Îndepărtarea tencuielii vechi;
2. Îndepărtarea obiectelor distruse, cum ar fi:
 - a. Cornișă;
 - b. Soclu;
 - c. Consola;
 - d. Ancoră;
 - e. Cupolă.
3. Amorsarea pereților;
4. Aplicați tencuiala peste plasă;
5. Amorsarea pereților peste tencuială;
6. Montarea elementelor decorative din calcar cu ajutorul adezivului.

Tehnologia de bază pentru aplicarea elementelor din piatră și calcar decorativ este prezentată în figura 4.

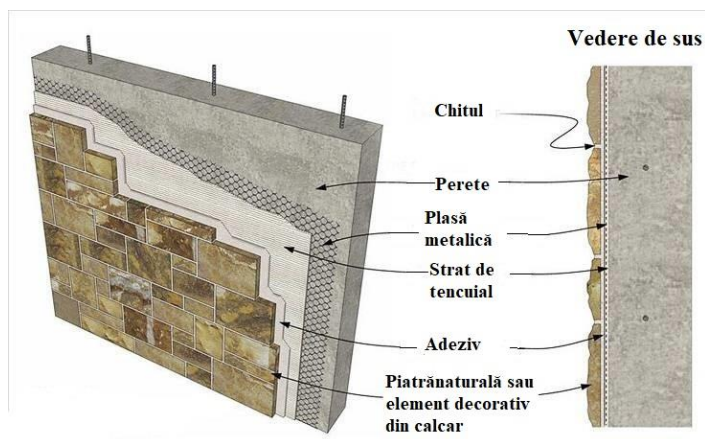

Fig. 4. Tehnologie pentru montarea elementelor decorative din calcar pe fațadele clădirilor

În urma analizei complete a fațadei clădirii istorice de pe strada București nr. 106A, s-a decis respectarea aspectului arhitectural prin aplicarea elementelor decorative din calcar și tencuirea pereților cu tencuială decorativă pe bază de calcar. Figura 5 prezintă modificările ce urmează a fi aplicate fațadei clădirii.

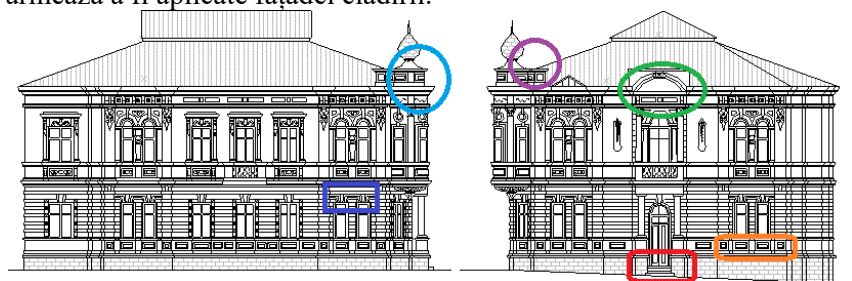

Fig. 5. Schiță a modificărilor care ar trebui să fie făcute în restaurarea fațadei

Prin exemplul prezentat mai sus, s-a dorit să se atragă atenția asupra avantajelor utilizării elementelor din calcar pentru restaurarea fațadelor monumentelor istorice din Chișinău și a utilizării materialelor locale.

Concluzie:

În concluzii, vom sublinia avantajele elementelor decorative din calcar și ale reabilitării fațadelor clădirilor istorice:

Unul dintre principalele avantaje este că elementele din calcar sunt naturale și ecologice.

Alte avantaje ale elementelor din piatră naturală sunt rezistența la îngheț, de 50 de cicluri de îngheț-dezghet, și gama largă de densitate, de la 800 (rocă de coajă) la 2800 kg/m³ (cristalină). Calcarul cristalin este recomandat pentru placarea fațadelor.

Piatra naturală are o duritate scăzută conform scării Mohs - 3. Materialul este ușor de prelucrat, poate fi tăiat și sculptat pentru a forma elemente decorative în stiluri arhitecturale din diferite secole.

Datorită structurii sale poroase, calcarul are o conductivitate termică scăzută. Coeficientul mediu este de 0,5-0,9 W/m deg, ceea ce este comparabil cu cărămizile din silicat și cărămizile goale.

Deși deteriorarea calcarului este inevitabilă în timp, există modalități de a încetini procesul și de a preveni daunele grave. Întreținerea și inspecțiile de rutină pot dezvălui deteriorarea suprafeței, deplasarea și defectarea îmbinărilor, ceea ce poate indica condiții de bază mai grave. Detectarea timpurie și o atenție promptă și atentă sunt esențiale. Respectarea întreținerii elementelor din calcar duce la longevitatea elementelor.

Oportunitatea de a păstra arhitectura fațadelor patrimoniului istoric al Chișinăului ar trebui examinată prin prisma restaurării fațadelor cu ajutorul elementelor decorative din piatră naturală, cum ar fi piatra de calcar. În opinia noastră, elementele din calcar vor păstra autenticitatea arhitecturală a clădirilor timp de mulți ani în comparație cu elementele decorative realizate din alte materiale.

Bibliografie:

- [1] S. Albu, I. Albu și V. Ursu, Patrimoniul arhitectural: aspecte legale, tehnice și economice, Chisinau: MS Logo, 2020.
- [2] S. Albu și A. Lesan, „Expropriation as a Way for Protecting the Architectural Heritage,” *Current Urban Studies*, vol. 9, nr. 2, pp. 299-314, 2021.

- [3] L. Jitari, „General Evaluation of the Potential of the Cultural-Historical Heritage Built in the Republic of Moldova,” *Open Journal of Applied Sciences*, vol. 11, nr. 6, pp. 633-646, 2021.
- [4] G. Croitoru, „Approaches Regarding the Functional and Structural Rehabilitation of Historical Monumental Buildings,” *Open Access Library Journal*, vol. 8, nr. 6, pp. 1-10, 2021.
- [5] M. Anwar, „Practical Techniques for Restoration of Architectural Formation Elements in Historical Buildings,” *World Journal of Engineering and Technology*, vol. 7, nr. 1, pp. 193-207, 2019.
- [6] Centrul istoric al Chişinăului, „Bucureşti, 106 A (colţ str. S. Lazo),” 2006-2008. [Interactiv]. Available: <http://www.monument.sit.md/bucuresti/106/>. [Accesat 5 Octombrie 2021].

EXPERIENȚA MUNICIPIULUI BUCUREȘTI PRIVIND REABILITAREA CLĂDIRILOR ISTORICE

Ion ALBU, ORCID ID: 0000-0003-2134-7065

ion.albu@fcgc.utm.md

Svetlana ALBU, ORCID ID: 0000-0002-8648-950X

svetlana.albu@emi.utm.md

Summary. Rehabilitation of historical buildings in the municipality of Chisinau and other localities of the Republic of Moldova is possible to organize efficiently only on the basis of good practices of the European Union. An example for engineers and valuers in the field of construction are the practices and achievements in Romania.

The aim of the research is to analyse the experience and examination of good practices in the rehabilitation of historical buildings of architectural value in the municipality Bucharest. In order to achieve the aim, the following tasks were formulated and carried out in this article: 1. Express inspection of the buildings in the Historic Centre of Bucharest; 2. The study of the Municipal Restoration Programme of the historical monument buildings and of the buildings located in architectural ensembles and protected built-up areas on the territory of the Municipality of Bucharest; 3. Analysis of the budget for the rehabilitation of historical buildings of the Municipal Administration for the Consolidation of Buildings with Seismic Risk; 4. Study of financing opportunities for the rehabilitation of historic buildings in Bucharest; 5. Drawing conclusions on best practices for the rehabilitation of historic buildings with architectural value. Abstract.

Cuvinte cheie: reabilitarea clădirilor, imobile monumente istorice, program municipal, buget, oportunități de finanțare.

Introducere

În condițiile Legii privind protejarea monumentelor istorice și ale legii privind exproprierea pentru cauză de utilitate publică, necesară realizării unor obiective de interes național, județean și local, intervențiile asupra monumentelor istorice aflate în proprietatea persoanelor fizice sau juridice de drept privat constituie cauză de utilitate publică.

Proprietarii și dezvoltatorii au nevoie de susținere când investesc în imobile istorice, în condițiile în care reabilitarea, renovarea,

consolidarea clădirilor istorice și modernizarea instalațiilor necesită investiții mai mari decât atunci când sunt construite clădiri noi sau reparate capital cele obișnuite.

Investițiile în renovarea clădirilor istorice din București au totalizat în ultimii trei ani peste 100 milioane euro, numărul persoanelor interesate să cumpere clădiri vechi, în zone centrale, fiind în creștere, conform Esop Consulting. După finalizarea lucrărilor de reabilitare și renovare, investitorii introduc aceste clădiri în circuitul comercial.

Printre investitori au fost atât grupuri specializate în investiții imobiliare ca, Global Vision, Iberia, Hercesa, NEPI, cât și companii sau persoane fizice care privesc această piață ca o variantă de plasament, exemplu - compania FF Group România.

Locațiunea pentru spațiile de birouri renovate în clădiri istorice, în prezent variază între 12 și 18 euro/m²/lună.

În total, 2058 de clădiri istorice aflate pe lista monumentelor istorice din București însumează circa 926100 m², din care circa o treime, cu o suprafață totală de 277830 m² sunt renovate sau în curs de renovare și au potențial comercial.

În ultimii doi ani investitorii s-au orientat spre clădirile mai mari, de peste 1000 m². Printre potențialii chiriași actuali se numără instituții de cultură, ambasade, companii de marketing și publicitate, avocatură, consultanță în afaceri, clinici medicale, precum și alte tipuri de companii care activează în domeniul de servicii profesionale. [1]

Inspectarea expres a clădirilor din Centrul Istoric București

Centrul Istoric al or. București, este un cartier dinamic și important din punct de vedere cultural, cu numeroase magazine, cafenele și restaurante mici ce asigură o viață activă.

O mare parte a Centrului Istoric a supraviețuit cutremurului din 1977, la fel nu a fost afectat de distrugerea cauzată de regimul Ceaușescu, fiind înființat „*Centrul civic*” în jurul Palatului Parlamentului.

În următoarele decenii, Centrul Istoric a avut de suferit din cauza lipsei investițiilor în reabilitarea clădirilor istorice.

Primăria mun. București recunoaște importanță Centrului Istoric ca parte esențială din moștenirea orașului și ca punct de atracție turistică. Actualmente, primăria finanțează renovarea drumurilor și a infrastructurii subterane din acest cartier.

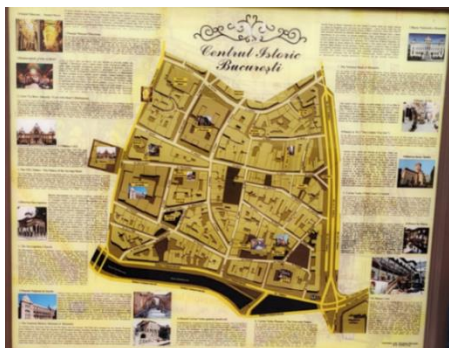

Fig. 1. Centrul Istoric București

Din studiile efectuate, s-au identificat mai multe zone din București unde există numeroase clădiri istorice care, prin investiții în reabilitare, renovare și modernizare, ar putea să intre în circuitul imobiliar comercial și turistic, printre acestea sunt:

- ✓ Piața Universității,
- ✓ Centrul Vechi,
- ✓ Bulevardul Regina Elisabeta,
- ✓ Calea Victoriei.

Bucureștiul este un oraș cu o arhitectură variată, de la arhitectura veche religioasă, arhitectură modernă interbelică, încercări de gotic, maur, art-deco, arhitectură comunistă și arhitectură contemporană.

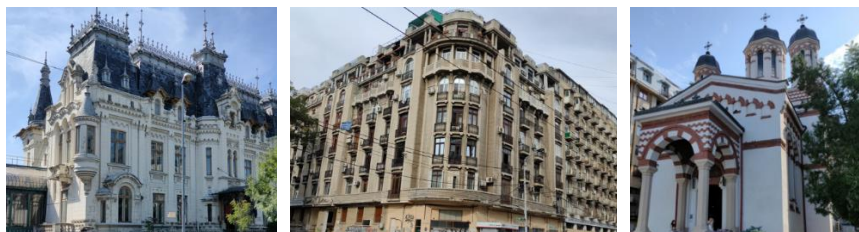

Fig. 2. Decizii arhitecturale din or. București

Clădiri reabilite din Centrul Istoric aflate în proprietatea Instituțiilor Publice sau în gestiunea acestora sunt în stare bună, fiindcă se alocă anual mijloace financiare de la bugetul de stat sau municipal pentru mentenanțe. Comoara respectivă bucură ochii oaspeților capitalei României și în continuare prezentăm unele imagini, fig. 3.

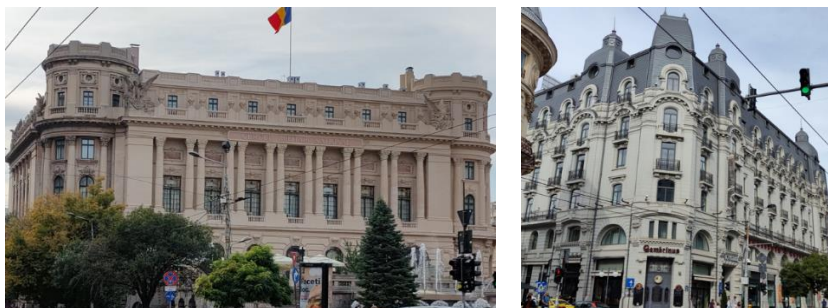

Fig. 3. Clădiri reabilitate

Disponibilitatea tot mai redusă a terenurilor pentru construcții din centrul Capitalei, conduce la faptul că clădirile istorice din această zonă au devenit o țintă pentru „Jucătorii” din sectorul imobiliar, în deosebi pentru dezvoltatori.

Din studiile efectuate, s-a identificat mai multe zone din București unde există clădiri istorice care, prin investiții în modernizare și reabilitare, ar putea să intre în circuitul imobiliar comercial. Printre acestea sunt: Piața Universității, Centrul Vechi, Bulevardul Regina Elisabeta și Calea Victoriei. În aceste zone există multe clădiri istorice, foarte bine întreținute și conservate și care, în consecință, necesită investiții mai reduse din partea potențialilor cumpărători. Pe de altă parte, aceste clădiri au dimensiuni generoase, care permit investitorilor să realizeze proiecte atractive în termeni comerciali. [2]

Consultând informația publică de pe pagina electronică a Primăriei București facem cunoștință cu lista clădirilor istorice pentru care au fost alocate mijloace financiare pentru reabilitare. Pe imaginile din fig. 4., prezentăm organizarea șantierului pentru reabilitarea fațadelor.

Fig. 4. Clădiri în curs de reabilitare

Problema reabilitării tehnice se complică odată cu îndepărtarea de Centrul Istoric al or. București. Mai multe case private sunt în stare avariată în care și în prezent locuiesc oameni săraci. Aceste clădiri nu vor fi reabiliteate nici odată fără implicarea municipalității. În următoarele imagini prezentăm câteva clădiri din această categorie. (fig. 5.)

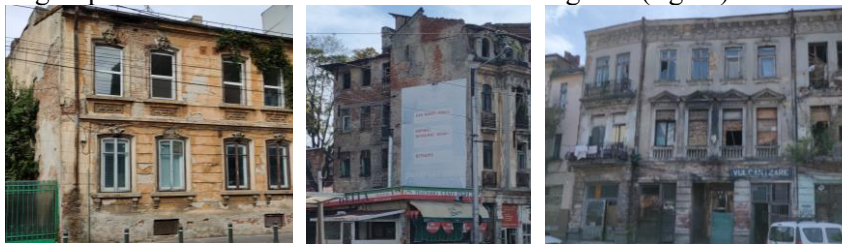

Fig. 5. Construcții istorice din București ce necesită reabilitare

La 22 iulie 2018, a fost publicată o hotărâre Consiliului General al Municipiului București, prin care proprietarii de clădiri din Capitală pot fi amendați cu 5000 – 8000 lei, dacă nu vor reabilita fațadele imobilelor deținute. Prevederea e menționată într-un proiect al Primăriei București cu privire la reabilitarea clădirilor istorice avariate, unde se precizează că cei care nu își permit reabilitarea clădirilor pot primi ajutor de la administrația publică locală.

Proiectul vizează proprietarii de orice tip de clădiri - persoane fizice, juridice, autorități ale administrației publice și instituții publice care dețin sau administrează clădiri situate în teritoriul administrativ al Municipiului București. Deținătorii clădirilor care, prin nivelul de degradare afectează calitatea cadrului urban construit, sunt obligați ca din propria inițiativă să ia măsuri de efectuare a lucrărilor reabilitare arhitecturală a fațadelor clădirilor.

În Hotărâre se menționează că, cheltuielile de reabilitare vor fi suportate de proprietarii clădirilor. În cazul în care aceștia nu dispun de sumele necesare, pot primi un ajutor de la primărie dacă demonstrează că veniturile lunare ale fiecărui membru de familie se clasează sub salariul mediu lunar pe economie.

Pot fi amendați cu 2000 și 5000 lei și proprietarii care nu vor organiza recepția la terminarea lucrărilor de reabilitare și nu vor completa cartea tehnică a construcției cu documentele ce demonstrează intervențiile asupra acestora.

Același proiect afirmă că, în cazul clădirilor - monument istoric sau aflate în zonele de protecție a monumentelor istorice va fi sesizat Ministerul Culturii, pentru a monitoriza lucrările.

Cerințe ce vizează reabilitarea și renovarea clădirilor istorice: tâmplăriile vor fi făcute în culorile și forma originală; învelitorile vizibile ale acoperișurilor se vor face din același material cu cele originare respectând detaliile de arhitectură; grilajele, parapetele metalice ale balcoanelor și jardinierele vor fi revopsite în culorile originare.

Se interzice: instalarea antenelor TV-satelit în locurile vizibile din circulațiile publice; dispunerea cablurilor TV se va face îngropat; instalarea suporturilor de uscat rufe pe zone vizibile ale fațadelor. [3]

Studiul Programului Municipal de Restaurare a imobilelor monumente istorice și a imobilelor aflate în ansambluri de arhitectura și zone construite protejate de pe teritoriul Municipiului București.

La 5 aprilie 2021, Primăria Municipiului București lansează în dezbatere publică un program de restaurare a clădirilor istorice din Capitala București – proprietate publică cât și privată. Se va da prioritate, pe baza unui punctaj, clădirilor care vor putea fi folosite pentru a crea locuri de muncă și pentru a susține industriei culturale, creative, ospitalitate etc.

Scopul acestui program constă în susținerea reabilitării clădirilor care pot avea un rol în creșterea economiei locale, în dezvoltarea culturii, educației și turismului. [4]

De ce este necesar un asemenea program?

1. Pentru că există dorința creării unui oraș modern, european;
2. Clădirile istorice trebuie redat orașului București, cetățenilor și oaspeților;
3. Pentru a nu mai risca să cadă, în cap, o bucată dintr-un balcon / acoperiș / tencuială / zid;
4. Pentru că dorim ca imobilele deteriorate de timp, adesea fără aviz de funcționare ISU, în care sunt adăpostite instituții, firme, magazine etc. să fie sigure, să nu avem suspiciunea că s-ar putea prăbuși la primul cutremur;
5. Pentru că asemenea clădiri sunt parte din istoria și identitatea noastră. [5]

Potrivit lui Edmond Nicușcă, directorul Administrației Municipale pentru Consolidarea Clădirilor cu Risc Seismic (AMCCRS),

Programul Municipal de Restaurare (PMR) va finanța proiectarea, definitivarea cărților funciare, inventarierea, consolidarea, restaurarea și punerea în valoare a imobilelor monumente istorice, imobilelor aflate în ansambluri de arhitectură clasate și în zone construite protejate de pe raza Municipiului București.

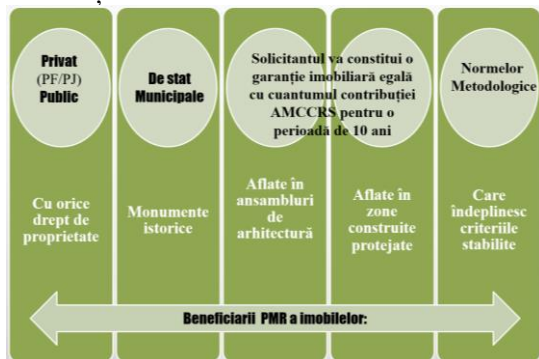

Fig. 6. Beneficiarii Programului Municipal de Reabilitare a clădirilor

Beneficiarii programului sunt toți proprietarii de imobile monumente istorice, imobile aflate în ansambluri de arhitectură clasate și în zone construite protejate, persoane fizice sau juridice, de drept privat sau public, care îndeplinesc criteriile stabilite conform Normelor Metodologice.

Finanțarea se face pe baza unor principii și criterii și se acordă în baza unui apel anual organizat de Primăria Capitalei prin Administrația pentru Consolidări.

Accesul la program este ierarhizat pe baza unui punctaj al unui consiliu tehnico-științific.

Un criteriu fundamental al Programului este stabilirea unor funcțiuni ale imobilelor finanțate care să asigure finanțarea mentenanței imobilului, crearea de locuri de muncă și antreprenorialului local, educația, cultura, care asigură creștere economică și atractivitate turistică.

Nu pot depune solicitări pentru includerea în PMR proprietarii imobilelor care au încălcat prevederile unui protocol sau contract privind finanțarea protejării imobilului, încheiat în ultimii 5 ani cu Municipiul București sau cu altă autoritate publică, inclusiv prin accesarea de fonduri europene.

Pot fi incluse în PMR următoarele categorii de imobile de pe teritoriul Municipiului București care beneficiază de regimul juridic de protecție de monument istoric:

a) imobile aflate în proprietatea publică sau privată a statului sau a unității sau subunităților administrativ teritoriale, a instituțiilor sau serviciilor publice de subordonare centrală sau locală, a persoanelor juridice de drept public;

b) imobile aflate în proprietatea cultelor religioase recunoscute de lege;

c) imobile (construcții, inclusiv fațade, și terenuri) aflate în proprietatea persoanelor fizice sau juridice de drept privat.

Nu pot fi incluse în PMR următoarele categorii de imobile:

a) imobile al căror drept de proprietate nu este înscris în Cartea Funciară;

b) imobile aflate sub sechestru asigurator;

c) imobile ipotecate;

d) imobile aflate în litigiu privitor la dreptul de proprietate.

Pentru imobilele aflate în ansambluri de arhitectură și zone construite protejate incluse în PMR, solicitantul va constitui o garanție imobiliară egală cu cuantumul contribuției AMCCRS pentru o perioadă de 10 ani. Garanția imobiliară se recuperează în totalitate de la solicitant împreună cu dobânzile aferente, în situația în care imobilul în cauză a fost înstrăinat altei persoane cu excepția Municipiului București înainte de împlinirea perioadei de 10 ani de la constituirea garanției imobiliare. La data împlinirii termenului de 10 ani, garanția imobiliară instituită asupra imobilului se stinge de drept.

Finanțarea PMR se asigură de la bugetul local, prin bugetul AMCCRS, în limita prevederilor bugetare aprobate cu această destinație, precum și din alte surse legal constituite.

Solicitățile sunt analizate după prioritate, conform Normelor Metodologice, de un Consiliu tehnico-științific, constituit prin Dispoziție a Primarului General al Municipiului București la propunerea directorului AMCCRS, acesta din urmă având calitatea de Președinte.

Consiliul va avea 9 membri titulari, inclusiv Președintele, și 3 membri supleanți. Din componența Consiliului vor face parte obligatoriu: doi membri titulari din cadrul AMCCRS, unul cu specializare economică și unul cu specializare juridică, un membru titular din Direcția Generală Urbanism și Amenajarea Teritoriului din cadrul Primăriei Municipiului

București și un membru titular din Comisia Tehnică de Urbanism și Amenajarea Teritoriului din cadrul Consiliului General al Municipiului București. Restul membrilor Consiliului pot fi reprezentanți ai Primăriei Municipiului București, Consiliului General al Municipiului București, AMCCRS, precum și reprezentanți ai societății civile, instituțiilor / organismelor guvernamentale sau autorităților / instituțiilor publice, Uniunii Arhitecților din România, Ministerului Culturii, Institutului Național al Patrimoniului și/sau Universității Tehnice de Construcții București.

Criteriile de prioritate pentru includerea în PMR a imobilelor:

Starea fizică a imobilului:

- ✓ pre colaps: 15 puncte
- ✓ degradare generalizată: 10 puncte
- ✓ degradare structurală: 5 puncte
- ✓ degradare arhitecturală: 3 puncte
- ✓ degradare componente artistice: 2 puncte

Amplasarea imobilului într-o zonă cu risc seismic ridicat (se va puncta conform Normativului PI 00-3/2019 – Cod de proiectare seismică – Partea a III-a – Prevederi pentru evaluarea seismică a clădirilor existente sau conform normelor în vigoare la data evaluării): 5 puncte

Amplasarea imobilului în zona de protecție sau în vecinătatea unor monumente istorice (se va puncta conform Listei Monumentelor Istorice în vigoare la data evaluării): 5 p.

Capacitatea solicitantului de asigurare a cofinanțării:

- ✓ cofinanțare asigurată în proporție de 75% sau mai mult: 25 p.
- ✓ cofinanțare asigurată în proporție de 50% sau între 50% și pana la 75%: 20 p.
- ✓ cofinanțare asigurată în proporție de 25% sau între 25% și pana la 50%: 15 p.
- ✓ cofinanțare asigurată în proporție de 10% sau între 10% și pana la 25%: 10 p.
- ✓ cofinanțare asigurată în proporție de pana la 10%: 5 puncte

Funcțiunea imobilului: pentru fiecare din destinațiile: locuință, socială, culturală, religioasă și de cult, învățământ, industrie creativă, artizanat sau antreprenariat local, ospitalitate - se vor acorda cate 5 p.

Păstrarea funcțiunii declarate la momentul depunerii dosarului de evaluare (se va puncta conform declarației depuse la dosar).

- ✓ 5 ani sau mai mult de 5 de la momentul recepției lucrărilor: 10 p.

- ✓ de la 4 ani pana 5 ani de la momentul recepției lucrărilor: 7 p.
- ✓ de la 3 ani pana 4 ani de la momentul recepției lucrărilor: 5 p.
- ✓ de la 2 ani pana 3 ani de la momentul recepției lucrărilor: 3 p.
- ✓ de la 1 an pana 2 ani de la momentul recepției lucrărilor: 1 punct

Capacitatea solicitantului de întreținere și protejare a monumentului istoric ulterior execuției lucrărilor (se va puncta conform planului de măsuri și activități depus la dosar): 5 puncte

În baza criteriilor, principiilor și condițiilor prevăzute de prezentele Norme Metodologice, Consiliul tehnico-științific selectează cererile pentru care se acordă contribuție financiară din partea autorităților administrației publice locale, în vederea realizării lucrărilor de protejare și de intervenție asupra monumentelor istorice și imobilelor aflate în ansambluri de arhitectură și zone construite protejate. [6]

În urma analizei reacției cetățenilor Capitalei și a dezbatelor publice a conținutului PMR se poate de menționat:

1. Nu se admite folosirea banilor publici în favoarea unor persoane private. În ultimii ani prea mult s-au cheltuit fondurile publice către persoane sau grupuri de interese. Clădirile istorice necesită reabilitate, dar în alte condiții;
2. Proiectul acesta este o risipă din banii publici, în contextul în care sunt necesare investiții ESENTIALE în rețele edilitare, trotuare, drumuri, extindere infrastructura transport, scoli noi, parcuri etc.;
3. Sa cheltuim bani pe niște clădiri care în proporție de 70% sunt niște dărâmături nu are logică mai departe de satisfacerea ego-ul și preferințelor personale ale Primarului și a unor Consilieri locali;
4. Clădirile istorice, de cele mai multe ori, au funcționalități foarte limitate, din care nu se poate extrage valoare economica care să justifice costul restaurării. Spre deosebire de Paris, Stockholm, Amsterdam etc.
5. unde clădirile istorice au mai multe etaje și sunt de tip multifuncționale, cele din București sunt destinate unui singur utilizator și au limitări severe în termen de compartimentări și utilitate.

Analizând Programul respectiv putem scoate în evidență unele neclarități cu privire la Criteriile de prioritate:

- la punctul 3, punctajul este alocat pentru amplasarea imobilului în zona de protecție sau în vecinătatea unor monumente istorice, fără a se specifica nimic cu privire la monumente istorice. Mai mult, ar fi oportun ca pentru monumentele istorice sa fie alocat chiar un punctaj mai mare

decât pentru imobilele din ZCP care nu sunt monumente, și o diferențiere între monumentele clasa A și B;

- la punctul 5 - punctajul este identic pentru oricare dintre funcțiuni, astfel ca nu poate constitui un criteriu de prioritate;

- la punctul 7 - criteriul pare să se refere exclusiv la monumentele istorice - prin urmare se va acorda punctaj la acest criteriu numai imobilelor monument istoric.

Analiza Bugetului pentru reabilitarea clădirilor istorice a Administrației Municipale pentru Consolidarea Clădirilor cu Risc Seismic (AMCCRS).

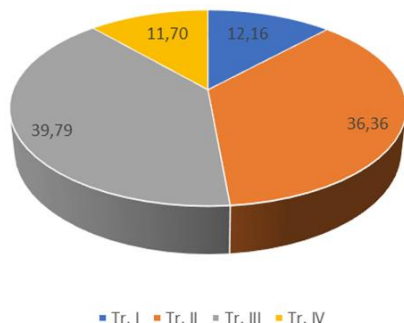
În anul 2020 circa 20 de milioane de lei au fost alocate de Guvernul României pentru reabilitarea clădirilor cu risc seismic. Este important de menționat că mijloacele au fost destinate pentru întreaga țară, nu doar pentru București. În programul de acțiuni au fost incluse 38 de imobile. Astfel, pentru 21 de imobile s-a finanțat proiectarea lucrărilor de intervenție, iar pentru celelalte 17 imobile - executarea lucrărilor de consolidare, reabilitare.

Tabelul 1. Contribuții din bugetul municipal pentru reabilitarea clădirilor

Anul	Trimestre				Total, mii lei	Total obiective
	Tr. I	Tr. II	Tr. III	Tr. IV		
2018	11118	23669	24655	3780	63222	31
	17,59	37,44	39,00	5,98	100	
2019	8103	66601	48454	-13890	109268	44
	7,42	60,95	44,34	-12,71	100	
2020	27129	34174	42983	41461	145747	26
	18,61	23,45	29,49	28,45	100	
2021	2857	13420	26352	14277	56906	25
	5,02	23,58	46,31	25,09	100	
Media alocării MB	12,16	36,36	39,79	11,70	100,0	

Sursa: [7]

În figura 7 prezentăm rezultatele analizei alocărilor de investiții pe parcursul anului calendaristic cu referință la trimestre.

Din fig. 6 se observă că în trimestrele I și IV sunt alocate în mediu câte 12%, aceasta se explică prin aprobarea cu întârziere a bugetelor și spre sfârșitul anului prin graba de a valorifica mijloacele alocate. Cele mai mari sume sunt alocate în tr. III al anului, circa 40% din total buget.

Fig. 7. Alocarea mijloacelor bănești pentru investiții capitale, %

Localizarea favorabilă corelată cu popularitatea zonei centrale favorizează dezvoltarea continuă a acestora și dorința dezvoltatorilor de a face proiecte mai interesante din punct de vedere arhitectural, cu mai multă personalitate. Astfel, păstrarea caracterului istoric al imobilelor, prin reabilitare strictă sau prin renovare cu schimbarea destinației, poate spori atractivitatea unui proiect imobiliar. Prin astfel de investiții, România urmează, un trend care se manifestă în Europa de mulți ani și care a dus la realizarea unor valoroase proiecte imobiliare. În tabelul 2, s-a efectuat o analiză a investițiilor în reabilitarea clădirilor istorice.

Tabelul 2. Analiza investițiilor capitale în reabilitarea clădirilor, mii lei

Anul	Investiții capitale	Cheltuieli max. conform Proiectelor	Suma aprobată prin buget	Deficit bugetar	Transfer de la BS
2017	Realizat:	27937	495	-27442	
2018	Rămas de executat	214871	242313		84395
	Obiective noi	129503	27961		
	Total	344374	270274	-17147	
2019	Rămas de executat	568194	635736		65317
	Obiective noi	49383	48261		
	Total	617577	683997	114590	
2020	Rămas de executat	4788	800		0
	Obiective noi	329546	66485		
	Total	334334	67285	-152459	
2021	Rămas de executat	43740	66181		33236
	Obiective noi	70817	29911		
	Total	114557	96092	-137688	

Sursa: [7]

Proiectele pentru reabilitarea clădirilor cu risc seismic sunt îngreunate de mai multe prevederi legislative în dezacord, precum și din cauza faptului că nu sunt alocate suficiente fonduri și alte dificultăți, cum ar fi;

1. Fondurile destinate reabilitării clădirilor istorice nu au fost alocate eficient.
2. Sursele alternative de finanțare nu sunt folosite.
3. Autoritățile locale fac investiții reduse pentru în reabilitarea / restaurarea clădirilor istorice.
4. Oportunitatea de finanțare UE nu este exploatată.
5. Fondurile private sunt insuficient mobilizate.
6. Reglementările de urbanism blochează sau descurajează consolidarea și reabilitarea clădirilor vechi.
7. Creditele bancare pentru acoperirea costurilor lucrărilor de reabilitare a clădirilor istorice (ce servesc garanție) sunt în prezent dificil de accesat. [8]

Studiul oportunităților de finanțare a reabilitării clădirilor istorice din or. București.

Clădirile istorice sau cele din zonele protejate din București au devenit o povară pentru mulți proprietari. Întreținerea dar mai ales renovarea și reabilitarea lor este mult prea scumpă.

1. Pentru o singură clădire, reabilitarea poate dura mai mult de doi ani iar costurile sunt mari.
2. Aproximativ 500-600 euro/m² este prețul de la care poate fi reabilitată o clădire și poate să ajungă până la 2000 euro/m² în funcție de valorile arhitecturale care trebuie refăcute.
3. Proprietarii care se înscriu în programul primăriei și pot achita o parte din cheltuieli, au întâietate.

În funcție de valoarea lucrărilor de reparație sau reabilitare, proprietarul va plăti un procent din valoarea totală a cheltuielilor:

- ✓ Suma pornește de la 5% și poate să ajungă până la 75%;
- ✓ Cu cât procentul este mai mare, cu atât proiectul va fi o prioritate.

Toți cei care vor să se înscrie în programul primăriei au obligația:

- ✓ Să declare veniturile;
- ✓ Să motiveze nevoia de reparație sau consolidare;
- ✓ Să elibereze imobilul în cel mult 28 de zile de la aprobare.

Municipalitatea va asigura cazarea și se obligă să se încadreze în termenul de realizare a lucrărilor prevăzut în contract. [9]

Finanțarea reabilitării clădirilor istorice din mun. București - prin cofinanțare.

1. 60% din totalul cheltuielilor proiectului de reabilitare - Fondul European de Dezvoltare Regională și bugetul de stat, din care:

rata de cofinanțare din partea Uniunii Europene prin Fondul European de Dezvoltare Regională (FEDR) este maxim 85%;

rata de cofinanțare din bugetul de stat (BS) este minim 15%.

2. 40% din totalul cheltuielilor proiectului de reabilitare – Solicitant și Asociația de proprietari.

3. Autoritățile locale au obligația de a asigura resursele financiare pentru acoperirea tuturor cheltuielilor aferente componentelor ce compun cererea de finanțare (avize, autorizații etc.).

Totodată, solicitantul este cel care va încheia contracte cu asociația/asociațiile de proprietari pentru depunerea și derularea proiectului.

Modalitățile privind recuperarea sumelor plătite de către solicitant aferente contribuției asociației de proprietari vor fi stabilite de comun acord de către cele două părți, cu respectarea prevederilor legislației în vigoare.

Potrivit Ghidului, „*Solicitantul poate acorda ajutoare de natură socială, în baza legislației în vigoare la data depunerii cererii de finanțare, în cazul anumitor categorii de proprietari persoane fizice, care dețin apartamente cu destinație locuință sau sedii sociale de firmă (care nu desfășoară activitate economică), în limita fondurilor aprobate anual cu această destinație în bugetele locale.*”[10]

Concluzii:

1. Pentru a realiza o balanță între rațiunea economică și păstrarea patrimoniului istoric, este benefic atragerea investitorilor privați, dacă li se va permite să integreze clădirile vechi în proiecte de circuit comercial sau locațiune;

2. Este incorect să plătească toți pentru unii care nu sunt în stare să își întrețină proprietatea sa și să locuiască în clădiri monumente istorice sau în zone protejate;

3. Folosirea banilor publici sub formă de împrumut cu dobândă mică pentru proprietarii bunurilor imobile din lista monumentelor istorice;

4. Susținem necesitatea implementării și în Chișinău a unei hotărâri analogice cu cea a Consiliului General al Municipiului București, din 22 iulie 2018, prin care proprietarii de clădiri din Capitală sunt amendați cu 5 000 – 8 000 de lei/anual, dacă nu vor reabilita fațadele imobilelor deținute.

5. De impus proprietarii de clădiri istorice cu grad avansat de uzură începerea reabilitării acestora în maxim 5 ani, cu susținere din partea Municipality – și dacă nu își permit să le înstrăineze celor care își permit;

6. Toate clădirile cu risc seismic din Centrul Istoric sa fie expertizate tehnic, apoi propuse spre reabilitare împreună cu clădirile din lista monumentelor istorice.

7. Fără ajutorul statului și municipalității clădirile istorice vor dispărea pentru că proprietarii (în etate) care le-au primit sau privatizat nu au interes și nu le vor reabilita niciodată.

8. Se impune o analiza corecta a priorităților imobilelor ce urmează a fi reabilitate.

Bibliografie:

1. Investiții în renovarea clădirilor istorice. Disponibil: <https://www.economica.net/investitiile-in-renovarea-cladirilor-istorice-din-bucuresti-au-depasit-100-milioane-euro-116316.html>, accesat la 14.10.2021;
2. Revitalizarea clădirilor istorice prin investiții imobiliare. Disponibil: <https://www.imobiliare.ro/imoexpert/revitalizarea-cladirilor-istorice-prin-investitii-imobiliare-db/>, accesat la 11.10.2021;
3. Propuneri și amendamente privind reabilitarea fațadelor. Disponibil: <https://www.rfi.ro/social-104884-proiect-proprietari-cladiri-bucuresti-amendati-reabilitare-fatade>, accesat la 21.10.2021;
4. Proiect privind restaurarea imobilelor-monumente istorice. Disponibil: https://www3.pmb.ro/storage/proiecte/1617601572PH_restaurare_imobilelor_monumente_istorice.pdf, accesat la 21.10.2021;

5. Dezbatere publică a proiectelor. Disponibil: https://www3.pmb.ro/institutii/cgmb/dezb_publica/proiecte/1558, accesat la 25.10.2021;
6. Program de restaurare a clădirilor istorice din București. Disponibil: https://economedia.ro/_primaria-capitalei-lanseaza-un-program-de-restaurare-a-cladirilor-istorice-din-bucuresti-atat-publice-cat-si-private.html#.YWftlxpBxPY, accesat la 20.10.2021;
7. Bugetul Primăriei București. Disponibil: <https://www.pmb.ro/buget/arhiva/get-anual-buget-list/2020/24>, accesat la 18.10.2021;
8. Reabilitarea clădirilor cu risc seismic: Disponibil: <https://www.arenaconstruct.ro/reabilitarea-cladirilor-cu-risc-seismic-ce-probleme-sunt/>, accesat la 20.10.2021;
9. Reabilitarea clădirilor din București. Disponibil: <https://observatornews.ro/social/reabilitarea-cladirilor-din-bucuresti-doar-cu-promisiuni-daca-nu-iti-faci-tu-singur-ca-te-ploua-in-cap-nu-vine-primaria-hai-sa-te-ajut-ca-te-ploua-in-casa-419719.html>, accesat la 20.10.2021;
10. Fonduri europene pentru reabilitarea clădirilor: Disponibil: <https://www.imopedia.ro/stiri-imobiliare/fonduri-europene-pentru-reabilitarea-cladirilor-din-orase-24827>, accesat la 18.10.2021.

ANALIZA MULTIASPECTUALĂ A UNOR MONUMENTE
ALE PATRIMONIULUI CULTURAL NAȚIONAL IMOBIL DIN
IAȘI, ROMÂNIA

Viorica URSU, ORCID ID: 0000-0003-4194-47992

viorica.ursu@dp.utm.md

Irina BULAT

irina.bulat@emi.utm.md

Svetlana ALBU, ORCID ID: 0000-0002-8648-950X

svetlana.albu@emi.utm.md

Ion ALBU, ORCID ID: 0000-0003-2134-7065

ion.albu@fcgc.utm.md

Summary. According to UNESCO, cultural heritage brings together “the whole corpus of material signs - both artistic and symbolic - transmitted from the past to every culture and, therefore, to all humanity. As a constituent part of the affirmation and enrichment of cultural identities, as well as a heritage belonging to the whole of humanity, the cultural heritage gives each place specific characteristics and is the depository of human experience” [1]. And the built cultural heritage is the most valuable part of the cultural heritage of each state, which includes separate buildings, architectural complexes and built-up areas (houses and administrative buildings, urban and rural mansions, churches, monasteries, technical and industrial facilities, etc., part of cultural heritage that has both a direct material value and a sentimental value.

This article discusses the multi-aspect analysis of the cultural heritage built in the city of Iasi, Romania. It is no coincidence that the cultural and historical monuments of the neighboring country were selected for a more detailed analysis. This is due to the common history and the common cultural history. In most cases, the Republic of Moldova borrows the positive experience of the aspects related to the legislation in the field, of the institutions and bodies dealing with the protection of the Romanian cultural heritage, establishing and cataloging the objects that are part of the built cultural heritage. This article is the first in a series of articles, whose theme is the analysis of cultural historical monuments with their own history, architecture and monumental importance in the neighboring country, Romania.

Cuvinte cheie: patrimoniu, monument istoric, biserică, mănăstire, arhitectură, stil neogotic, stil barok, stil gotic, stil eclectic, stil neoclasic.

Introducere

Monumentele istorice din România [2], atâtea câte au mai rămas, reprezintă fără îndoială unele din cele mai vii mărturii ale trecutului istoric al pământului nostru, fiind răspândite pe o arie largă ce corespunde spațiului geografic ocupat de popoarele ce au trăit, au dăinuit și și-au dezvoltat aici civilizații proprii. Chiar dacă unele din aceste civilizații au apus, chiar dacă aria lor geografică nu mai corespunde astăzi cu teritoriul ocupat de România, ele fac parte însă, în totalitatea lor, din mozaicul care a dat naștere civilizației românești actuale. Aceste mărturii istorice, fie ele vestigii ale civilizațiilor preistorice, ruine ale unor monumente roase de aripa vremii sau distruse cu bună știință de răutatea, lăcomia sau ignoranța generațiilor ce s-au perindat în decursul secolelor, fie ele monumente care au înfruntat veacurile în forma lor inițială, fie în formă restaurată sau transformată, și pe care le putem vedea astăzi, sunt o neprețuită comoară artistică și documentară, fără de care studiul civilizației românești nu este de conceput.

Legislația și doctrina românească distinge următoarele domenii ale patrimoniului cultural național: ***patrimoniul cultural național imobil (monumentele istorice)***, patrimoniul arheologic, patrimoniul cultural național mobil și patrimoniul cultural național imaterial [3]. Potrivit art. 1 alin. (2) a Legii României nr. 422/2001 privind protejarea monumentelor, Potrivit prevederilor *Legii nr. 422/2001 privind protejarea monumentelor istorice* [4], „*monumentele istorice sunt bunuri imobile, construcții și terenuri situate pe teritoriul României, semnificative pentru istoria, cultura și civilizația națională și universală*” (așa cum fiecare dintre aceste categorii este definită în lege) care sunt clasate în două grupe: grupa A (monumente istorice de valoare națională și universală) și grupa B (monumente reprezentative pentru patrimoniul cultural local).

Monumentele pot fi împărțite în categorii tipologice, așa cum sunt ele menționate și în Legea nr. 5/2000 privind aprobarea *Planului de amenajare a teritoriului național* [5](Secțiunea a III-a – Zone Protejate), tipologie care nu respectă întocmai categoriile stabilite de Legea nr. 422/2001, dar reprezintă o abordare pragmatică a domeniului. În prezentul articol ne vom referi doar la cele arhitecturale, care îmbracă

forma de: cetăți; ansambluri curți domnești; biserici fortificate – cetăți; castele, conace, palate; cule; clădiri civile urbane; ansambluri urbane; biserici din lemn; muzee etnografice în aer liber; biserici rupestre; biserici și ansambluri mănăstirești; arhitectura industrială; amenajări căi de comunicație; monumente de arhitectură populară; ansambluri tradiționale rurale.

Orașul Iași [6], așezat pe culmile a șapte coline, este un important centru economic și cultural al Moldovei și în același timp unul dintre cele mai mari și mai vechi orașe ale României. În centrul orașului se află așa numitul Platou de Aur în jurul căruia s-a dezvoltat orașul de-a lungul secolelor. Un număr impresionant de monumente istorice arhitecturale: biserici ortodoxe și palate domnești. În Iași există mai bine de 700 de monumente de arhitectură. În cele ce urmează, vom analiza câteva din cele mai spectaculoase monumente istorice ale patrimoniului cultural ieșean.

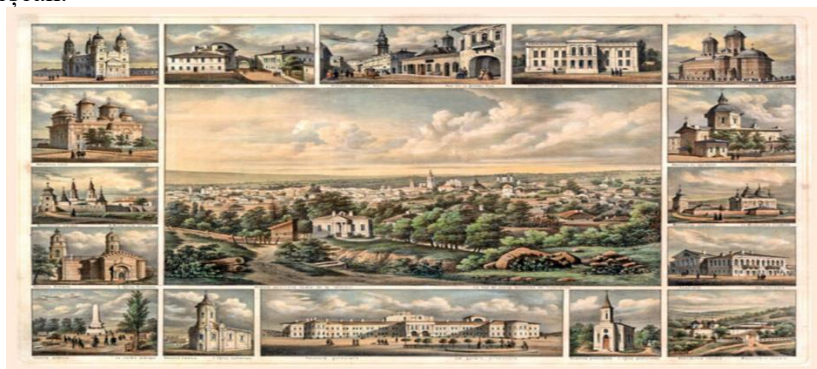
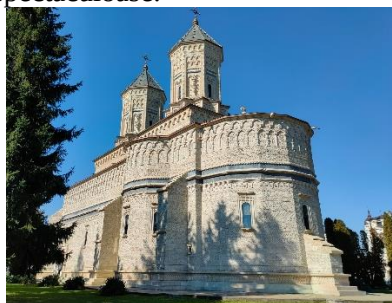

Fig. 1. Orașul Iași, România

Orașul Iași a cunoscut o intensă dezvoltare, în special după cea de-a doua jumătate a secolului al XVI-lea, moment în care a devenit capitala Moldovei. Viața spirituală creștină a înflorit odată cu meșteșugurile și comerțul. În eforturile domnilor de a păstra pe teritoriul Moldovei o tradiție creștină românească, de neclintit, aceștia au înălțat – pe locurile unde în trecut fuseseră biserici din lemn, distruse în vremuri tulburi – altele mai impunătoare și mai rezistente.

1. Mănăstirea „Sfinții Trei Ierarhi”, unul dintre cele mai renumite complexe de artă feudală românească, o capodoperă arhitecturală trecută în legendă și care nu încetează a uimi vizitatorii din

întreagă lume, este situată în centrul istoric al oraşului Iaşi, şi care îmbină forme tradiţionale cu materiale preţioase şi decoraţiuni rafinate spectaculoase.

Prezent

Trecut

Fig. 2. Mănăstirea „Sfinții Trei Ierarhi”, Iași

Istoricul: În spiritul tradiției marilor voievozi mușatini de odinioară, Vasile Lupu și-a inaugurat domnia sa prin zidirea unei biserici, care avea să fie fără pereche: „Sfinții Trei Ierarhi” sau „Trisfetitele” de la Iași între anii 1637-1639, în numele celor trei mari arhieriei ai începuturilor Bisericii creștine: Vasile cel Mare, Grigore Teologul și Ioan Gură de Aur, care îmbină spiritul bizantin și tradiția moldovenească și care a servit drept necropolă a familiei sale [7]. Deasupra ușii la intrarea din partea sudică a bisericii se află pisania ctitorului Vasile Lupu: „Cu voia Tatălui și cu ajutorul Fiului și cu săvârșirea Sfântului Duh, iată eu, robul stăpânului Domnului Dumnezeu și Mântuitorului nostru Iisus Hristos și închinător al Treimii, Io, Vasile Voievod, cu milă lui Dumnezeu Domnul Țării Moldovei, și cu Doamna noastră Tudesca și cu dăruirii de Dumnezeu copii Ioan Voievod și Maria și Ruxandra, am zidit această sfânta ruga în numele Sfinților Trei Ierarhi Vasile cel Mare, Grigore Teologul și Ioan Gură de Aur. Și s-a sfințit cu mâna Arhiepiscopului Varlaam la 7147, mai 6.” [8]

Arhitectura: Planul și volumetria bisericii sunt cele moldovenești specifice secolului al XVI-lea: forma suplă a construcției, prezența celor trei abside laterale în formă de cruce, arcele de boltă suprapuse de la baza turlelor octogonale și tamburul turlei în formă de stea în șaisprezece colțuri, simbol al coroanei voievodale, așezat pe o bază pătrată.

Unicitatea edificiului este dată de exteriorul sculptat ca o minunată dantelă în piatră. Decorațiunile sunt organizate pe 30 de benzi orizontale diferite: nișe, colonete rusești, mici porticuri orientale cu arcade în

acoladă și diferite flori încastrate, vase persane (încadrate între coloanele de tip rusec), discuri solare (asemănătoare celor sculptate pe porțile maramureșene), motive geometrice turcești, arabe, georgiene, armene și persane cu motive arhitecturale românești, sau floarea de crin. Influența goticului transilvănean este vizibilă la contraforturile armătura de piatră a ferestrelor, la profilul ușilor și la chenarele cu baghete [7]. Iar simbolurile mistice universale se împletesc într-o desăvârșită armonie cu elemente inspirate din sculptură românească tradițională, din broderiile populare și din creștăturile în lemn [8]. La începuturi, partea reliefată a bisericii a fost acoperită în întregime cu foiță de aur, iar spațiile intermediare cu albastru de cobalt. Se spune că turcii ar fi incendiat biserica pentru a recupera aurul, însă acest lucru nu a putut fi dovedit științific.

În pronaos se găsesc nișele funerare ale familiei lui Vasile Lupu și ale domnitorilor Dimitrie Cantemir și Alexandru Ioan Cuza, ceea ce face din această biserică un adevărat panteon al istoriei naționale. În naos, există un altar destinat inițial moaștelor Sfintei Paraschiva, aduse de Vasile Lupu la 1641, cu o nișă din marmură decorată cu mozaicuri. Acestea reprezintă aspecte din viața Sfintei și aducerea moaștelor sale de la Constantinopol la Iași. Acest lucru a fost posibil datorită ambițiilor sale de urmaș al împăraților bizantini, dar și în semn de recunoștință pentru acțiunile și donațiile sale generoase, oferite de către Patriarhia din Constantinopol.

Câteva repere istorice cu privire la acest eveniment măreț [9]: După ce a construit măreața Biserică „Treii Ierarhi”, Vasile Lupu s-a gândit să-i sporească prestigiul. S-a adresat Patriarhului Partenie I, cerându-i moaștele sfinte. În mai 1641, prin scrisoare sinodală, s-a trimis la Iași răspunsul favorabil. Gestul înaltului prelat ortodox a fost răsplătit pe măsură. Domnitorul a plătit datoriile Patriarhiei și a făcut danii consistente, în valoare de 468.000 de aspri. Transferul s-a făcut în mare taină: „Peste zidurile cetății, pentru a nu se încălca legea islamică, care interzicea transportarea celor morți cu excepția sultanilor, și a nu se face tulburare în sânul comunității creștine care se vedea privată de ocrotirea Sfintei Cuvioase” [10]. Treii ierarhi, clerici și credincioși au însoțit moaștele care au fost păzite de oastea otomană până în Capitala Moldovei.

Până în 1884, rămășițele au fost depuse în Biserica Trei Ierarhi, într-un giulgiu din pânză de in. Un puternic incendiu care a afectat în 26 decembrie 1888 trapeza care adăpostea temporar racla Sfintei a determinat strămutarea permanentă a acestora la Catedrala Mitropolitană în 1889.

Domnitor de factură renașcentistă, mare iubitor de artă și învățătură, Vasile Lupu, în incinta mănăstirii a înființat la 1640 prima școală superioară de limbă greacă și slavonă, numită mai târziu „**Academia Vasiliană**”. Ansamblul monahal mai cuprinde și Muzeul Gotic sau **Sala Gotică** [7]. Numită gotică nu pentru arhitectură exterioară, ci datorită bolților interioare în ogivă delimitate de nervuri de piatră, această anexă se mai remarcă printr-un balcon exterior cu 12 coloane cilindrice de piatră și un turn roman la intrare construit în timpul restaurării generale a mănăstirii (1890), destinat să preia funcțiile înaltului turn-clopotniță la care se renunțase. [7; 8]

Tot aici a înființat și o tipografie cu presă adusă de la Kiev unde a apărut prima lucrare tipărită din Moldova în anul 1643, celebra *Cazania* („Carte românească de învățătură”) a Mitropolitului Varlaam. [7].

Reconstrucții și restaurări: Lucrările de restaurare au fost efectuate în anii 1882 – 1887, ceea ce ține de arhitectură și până spre 1898-pictură (pictura originală a fost refăcută complet, aducându-se elemente noi) și reamenajarea interiorului. Aceste lucrări de restaurare au fost efectuate sub conducerea arhitectului André Lecomte de Noüy. Iconostasul a fost schimbat în aceeași perioadă cu unul sculptat în marmură de Carrara și decorat cu mozaicuri și emailuri, iar sub comanda arhitectului francez turnul-clopotniță a fost demolat [7].

Fig. 3. Reabilitarea Mănăstirii „Sfinții Trei Ierarhi”, Iași

Odată cu restaurarea bisericii a trebuit să fie înlocuite majoritatea pieselor de mobilier și a obiectelor de cult deteriorate, iar cele care lipseau să fie completate cu altele concepute din nou, fapt exploatat de arhitecți și designeri care, cu susținerea Regelui Carol I și a Reginei Elisabeta, noii ctitori, și-au îngăduit o mai mare libertate de creație în proiectarea și decorarea lor. Ceea ce trebuie subliniat este faptul că noile colecții de piese liturgice și obiecte de cult se remarcă printr-o reală calitate artistică și o execuție tehnică ireproșabilă, vădind preferința celor ce le-au comandat pentru manufactura unicat a designului Art Nouveau, noul curent artistic al vremii. O caracteristică a Art Nouveau-lui este accentul pus pe valoarea intrinsecă a liniei și pe potențialul ei grafic de a sublinia și reliefa structura formelor. Alte elemente definitorii Stilului 1900 sunt: compoziția asimetrică dar echilibrată, modul de expresie bidimensional, – ca o reacție împotriva concepției iluzioniste asupra formei, calitatea liniei (delicatețea, forța, cursivitatea etc.) accentuând efectul decorativ al suprafeței –, preferința pentru formele închise, eliptice, ale căror contururi descriu traiectorii curbilini ample, armonios ondulate, uneori serpentine, cu ritmuri, când fluente, când sincopate și dinamice.

Creatorii Art Nouveau au încercat să realizeze o sinteză între tehnică, formă și ornament, operele lor caracterizându-se prin capacitatea de a sublinia structura formei și de „a contopi atât obiectul cât și ornamentul lui într-o unitate organică”. Ei urmăreau ca aspectul practic să fie împletit cu cel decorativ, subliniindu-se rolul pe care ornamentul îl dobândește în economia ansamblului. El nu rămâne doar un ornament aplicat pe o suprafață exterioară, ci este implicat, guvernând întreaga structură formală a subiectului, fuzinea ornamentului cu forma fiind principiul stilistic fundamental al Art Nouveau-lui [11].

Iar în ceea ce privește restaurarea mormintelor, aceasta s-a făcut cu ne grijă. La un moment dat, arhitectul Lecomte du Noüy, care trebuia să supravegheze îndeaproape mersul lucrărilor de restaurare, neluându-și responsabilitățile cu toată seriozitatea, a lăsat restaurarea mormintelor în grija unor muncitori. Muncitorii respectivi, au depus la groapa de gunoi a orașului, pe malul Bahluiului, ceea ce găsiseră în morminte. Într-o zi, cineva venea la un bijutier cu un inel voievodal de vânzare. Bijutierul a anunțat autoritățile și, astfel, s-a descoperit că inelul respectiv fusese găsit pe malul Bahluiului într-o grămadă de gunoi; așa s-a aflat de greșeala făcută. Efectuându-se cercetări în locul indicat, au mai fost găsite acoperăminte de mormânt, încă un inel voievodal și oseminte. Deși sunt

date mai puțin cunoscute, ele au fost consemnate și sunt mărturii istorice. A fost un întreg scandal la nivel de țară pentru restaurarea mănăstirii în acea perioadă.

În 1863, după secularizarea averilor mănăstirești, biserica a fost închisă, funcționând cu statutul de muzeu, ca o filie a Mitropoliei care, fiind atât de aproape, și-a asumat grija mănăstirii. Biserica a fost redeschisă în 1991, ca mănăstire [11].

Clădirea în care se află Sala Gotică fiind restaurată de mai multe ori, ultima dată în 1960 [8].

Începute în 1995, lucrările de restaurare ale exteriorului bisericii „Sfinții Trei Ierarhi” s-au încheiat la finele anului 2012. Ele au durat atât de mult pentru că a fost vorba de o restaurare laborioasă, complexă și importantă. Cea mai mare pondere a lucrărilor a constat în oferirea unei siguranțe pereților și structurii zidăriei. Pereții, fiind erodați și având fisuri mari, s-au făcut găuri transversale de-a lungul fiecăruia pentru a se realiza armături și injectări de beton. Au mai fost lucrări de integrare, acolo unde bucăți de piatră lipseau, completări, operațiuni chimice de curățare a pietrei, gomaj, încheind cu așa-numita hidrofobizare, care protejează ulterior piatra de intemperii (ploi, zăpezi etc.) [11]

Lucrările de restaurare au adus bisericii și anexelor o serie de modificări importante, dar care nu au afectat concepția arhitecturală inițială și cu atât mai puțin decorațiunile în piatră ale fațadelor.

2. Palatul Culturii din Iași este o expresie a romantismului în arhitectura oficială a României.

Istoric: De-a lungul timpului [12], în zona respectivă a orașului s-a dezvoltat ansamblul curții domnești (atestată documentar începând cu 1434). În 1804 – 1806, prințul Alexandru Moruzi a construit un impunător palat domnesc, în stil neoclasic (arhitect Johan Freywald). Afectat de incendii, palatul avea să fie refăcut de prințul Mihail Sturza în 1841 – 1843 (arhitect Nicolae Singurov). După Unirea de la 1859 și mutarea capitalei la București (1862), clădirea devine palat administrativ. Un incendiu din 1880 afectează din nou clădirea, aceasta fiind refăcută între 1880-1883. La începutul secolului al XX-lea se ia decizia refacerii în stil nou a întregului palat după un plan care prevede și mărirea suprafeței prin adăugarea de corpuri noi, în scopul creșterii funcționalității clădirii. Primele lucrări ce presupun demantelarea vechiului palat au loc în 1906.

Fig. 4. Palatul Culturii din Iași, România

Lucrările de reconstruire și extindere au început în 1907, păstrându-se din vechiul palat principalele temelii, parterul și o parte din zidurile etajului. Noul edificiu a fost realizat în stilul neogotic, după planurile arhitectului Ion D. Berindei, absolvent al Ecole Nationale et Speciale des Beaux-Arts [2], ajutat de arhitecții Filip Xenopol și Grigore Cerchez, în spiritul palatelor comunale din Occident. Arhitectul a optat pentru stilul neogotic datorită deschiderilor generoase pe care acest stil el oferea față de preeminența zidăriei neoclasică [13]. Întreruptă în timpul Primului Război Mondial, construcția palatului s-a prelungit pe durata a două decenii. Inaugurarea a avut loc la 11 octombrie 1925 de către regale Ferdinand al României.

Edificiul pentru început a fost Palat Administrativ și de Justiție, adăpostind toate instituțiile administrative ale orașului, iar din anul 1955 primește denumirea de Palat al Culturii. În prezent în interiorul său funcționează Complexul Muzeal Național Moldova (coordonând patru muzee: Muzeul de Artă, Muzeul Etnografic al Moldovei, Muzeul Științei și Tehnicii „Ștefan Procopiu”, Muzeul de Istorie a Moldovei) și Centrul

de Cercetare și Conservare-Restaurare a Patrimoniului Cultural și Biblioteca Județeană Gheorghe Asachi [14].

Arhitectura: Palatul Culturii [15] conceput în spiritul palatelor comunale din Europa de Vest, este o îmbinare fericită a mai multor stiluri arhitecturale: neogotic, romantic și neobaroc. Marcând puternic arhitectura vechii capitale a Moldovei, Palatul s-a impus ca o adevărată efigie încă de la apariția ei în peisajul urbei. În afara monumentalității și frumuseții ei, clădirea se distingea prin instalații și echipamentele tehnice moderne, achiziționate din Germania, precum și prin feronerie realizată de Casa Haug și de renumitele firme franceze Krieger, Mericier și Bagvès. Mobilierul Palatului de Justiție, în stil neogotic, a fost proiectat și realizat în celebrele ateliere Albert Goumain din Paris și de către firma Mappel din Anglia.

În ciuda aspectului arhaicizat, la construirea Palatului, blocurile de piatră au fost înlocuite cu materiale ușoare și mult mai puțin costisitoare. În plus, la decorarea unor săli, s-a folosit materialul brevetat de Henri Coandă, denumit bois-ciment (rum-beton), un amestec de ipsos cu clei și ciment, care imită textura lemnului de stejar. Remarcabile sunt și elementele de feronerie decorativă, care se pot admira, de exemplu, la ușile de la Sala Voievozilor. Clădirea a fost, de asemenea, dotată cu facilități ultramoderne pentru epoca respectivă, cum ar fi iluminatul electric, încălzitul (pneumatic), sistemul de ventilație, termostate, aspiratoare, care porneau toate de la subsol, unde se afla centrala mașinilor [16].

Edificiul se deschide printr-un hol generos – Holul de onoare, conceput în stil neogotic, spațiu care se finalizează cu o boltă în ogivă decorată cu vitralii. Decorațiunile spațiului au fost concepute în două etape diferite: epoca de început, până în anul 1914, numită epoca lui Carol I (1866-1914), și epoca lui Ferdinand I (1914-1927), diferențiate prin stilul în care acestea au fost realizate. Epoca lui Carol este preponderent neoclasică, epoca lui Ferdinand este predominant barocă, îmbinată cu Art Nouveau. Este cunoscută implicarea reginei Maria, o mare iubitoare de Art Nouveau, în cea de a doua etapă, în Sala Voievozilor găsindu-se și monograma acesteia.

În prima perioadă de edificare, stilul folosit a fost sobru și sever, în a doua etapă ornamentele s-au multiplicat, iar elementele decorative au fost marcate puternic de baroc: capitелurile compozite, console în acoladă decorate cu elemente florale și vegetale sau console simple și elegante

neoclasică, frize decorative cu elemente vegetale, florale sau zoomorfe și multe scuturi heraldice, multe cu semnificație istorică heraldică, multe doar decorative. Sigur a doua etapă a fost preferată de Berindey, acesta fiind un mare arhitect al detaliilor, care a excelat în realizarea acestora. Arcadele în arc frânt, ornamentate cu muluri, sunt realizate alături de arce în plin cintru, arce aplatizate (cu un cintru sau trei cintre, mâner de coș) ornamentate cu elemente artistice (fleuroni, mascaroni și blazoane) [15].

Balconul în consolă a fost conceput cu un parapet traforat cu baluștri în acoladă și ornamentat cu o friză cu elemente zoomorfe. Scutul heraldic este prezent în întreaga zonă și se integrează desăvârșit în ansamblul ornamentelor între care apare aproape obsesiv simbolul muschetonului. Remarcabilă este și compoziția circulară realizată în mozaicul pardoselii. Este vorba de un Bestiarum gotic, în care sunt înfățișate tot felul de animale fantastice: acvile bicefale, dragoni, grifoni, himere și lei. Mozaicul din holul central al Palatului este o reproducere fidelă a rozetei din biserica abației Saint-Pierre-sur-Dives (1235-1245), din nordul Franței (departamentul Calvados, regiunea Basse Normandie). Modelul din secolul XIII era realizat în plăci de teracotă și nu în mozaic. Prin reluarea acestui model, specific unei catedrale gotice, arhitectul Berindey a dorit să confere edificiului său o atmosferă de sacralitate. Scările monumentale simetrice sunt construite din marmură de Carrara, iar parapetul este realizat din baluștri în acoladă, decorați cu acvile cu scut, ce simbolizează deschiderea de drumuri. Arcele în ogivă, specifice stilului neogotic, prezintă numeroase elemente decorative, în stil neobaroc, iar în câmp scuturi heraldice de dimensiuni mari. Bolta nervurată și bogat ornamentată este susținută de coloane simple și canelate ale căror capitelluri compozite încântă privitorul cu elemente florale atent concepute [15].

Pe lângă incontestabila valoare istorică și culturală, acest edificiu se remarcă și prin deosebitele elemente ale arhitecturii sale. Faimos este ceasul cu trei cadrane din turnul clădirii, acestea având diametrul de 3,25 și fiind decorate cu vitralii mici, ce reprezintă cele 12 zodii. Potrivit arhitectului I.D. Berindey, cei doi oșteni, pictați în frescă și care străjuiesc ceasul, sunt plăieșii lui Dragoș Vodă, descălecătorul Moldovei. De menționat sunt, de asemenea, cele 8 clopote din turnul Palatului, ce reproduc „Hora Unirii” la fiecare oră exactă. Melodia este înregistrată pe un tambur cu 69 știfturi, amintind nu doar „Unirea cea mică” din 1859, ci și „Unirea cea mare” din 1918 [17]

Sala Voievozilor, situată la etaj, este cea mai frumoasă și monumentală încăpere a palatului, fiind ornamentată distinct de celelalte săli. Numele sălii se datorează unei celebre galerii de portrete ale domnilor Moldovei, pornind de la Decebal, Traian și Aurelian, trecând apoi la întemeietorii statului medieval și continuând seria conducătorilor acestui teritoriu până la regele Carol al II-lea. În zona de vest a sălii se află un monumental șemineu de marmură, decorat cu un basorelief care reprezintă un „Arbore istoric”, împodobit cu portretele celor mai însemnați domni ai Moldovei, în vârful căruia tronează portretul regelui Ferdinand [15]

Reconstrucții și restaurări: Întregul proiect de reabilitare a Palatului Culturii din Iași [16] s-a desfășurat în intervalul octombrie 2007 – ianuarie 2016, cu o întrerupere de 3 ani (oct. 2011 – oct. 2014), perioadă în care lucrările deja executate în prima etapă a investiției au intrat în conservare. Peste 350 de specialiști au reabilitat zidurile, pictura interioară și exterioară, dar și mobile, cu o suprafață de 34.000 mp. Au fost salvate, pe cât s-a putut, și zidurile vechi găsite în fundația Palatului care pot fi observate prin podele de sticlă. **Valoarea totală a investiției** (cuprinde proiectarea și cele două etape ale execuției lucrărilor) este de 26.433.342 Euro, fără TVA.

Fig. 5. Elemente restaurate

Trebuie subliniat faptul că investiția a prins din plin perioada de aproximativ trei ani cu limitări bugetare severe, fapt ce a impus Unității de Management a Proiectului și Ministerului Culturii eforturi constante pentru a reuși îndeplinirea finalizării lucrărilor.

În cadrul reparațiilor anterioare [16] din 1968-1970 s-a intervenit agresiv și neinspirat asupra construcției. Au dispărut finisajele originare, chiar realizate din materiale simple, s-a modificat cromatica Sălii

Voievozilor, s-a modificat Sala Coandă, vechile picturi fiind acoperite cu vopsele neinspirate, frumoasele picturi cu semnificații heraldice. Dar, cel mai important este faptul că s-au distrus intervențiile solicitate de Regina Maria, o mare iubitoare a stilului Art Nouveau. Faptul că pictura s-a acoperit cu straturi de tencuială nu a fost până la urmă o pierdere, la decopertare s-a constatat că aceasta poate fi recuperată, pentru multe dintre spații, dar pentru altele acestea nu s-au mai găsit, ele fiind distruse inițial la realizarea lucrărilor de reparații. Important este faptul că s-a distrus integral pictura bolții din Sala Voievozilor, care a înlocuit frumoșii crini cu stele. Astfel, desenele din anii 1935, studiate prin diferite tehnici, au scos la iveală existența crinului realizat pe tavan.

Există multe zone la care pictura originală a fost distrusă prin curățarea agresivă, făcută cu mijloace mecanice și pentru această zonă a fost necesară refacerea. Un exemplu este pictura din cele două săli, cele mai ornamentate din palat, Sala Coandă și Sala Voievozilor, la care s-au constatat două situații distincte. În Sala Coandă, la decopertare, s-au scos la lumină vechile picturi și soluția de restaurare a acestora din punct de vedere pictural a putut fi rezolvată. Zonele decopertate s-au restaurat și doar pentru o mică zonă a fost necesară repictarea și integrarea cromatică. Și în Sala Voievozilor s-au descoperit straturi de pictură realizate în diferite epoci, precum și pictura cu stratul original, care s-a curățat cu mare grijă și a fost restaurată, dar în același timp o mare parte a bolții sălii a fost distrusă, vechea pictură fiind descoperită pe o zonă mică, fiind refăcută integral, bazându-ne pe vechile imagini și pe analizele efectuate.

3. Teatrul Național „Vasile Alecsandri” din Iași reprezintă o construcție aflată în proprietate publică. În prezent este în subordinea Ministerului Culturii și Cultelor al României, instituție responsabilă atât de activitatea operațională, cât și de păstrarea și conservarea construcției. Clădirea menționată este înscrisă în Lista monumentelor istorice, codul LMI IS-II-a-A-03735 [2], ceea ce semnifică faptul că este un ansamblu arhitectural de interes național. Sunt recunoscute însă și valorile sale istorică și culturală. Fiind considerată cea mai veche și cea mai frumoasă construcție de acest gen din țara vecină, este utilizată ca bun imobil cultural, în care activează Teatrul Național Vasile Alecsandri din Iași și Opera Națională Română.[18]

Istoricul: Apariția construcției actuale a Teatrului Național din Iași a fost impulsionată de dezvoltarea culturală a orașului. Locuitorii ieșeni doreau să viziteze spectacolele, însă clădirea vechiului Teatru de la Copou

a fost distrusă în urma unui incendiu puternic, în noaptea de 17 spre 18 februarie 1888. Casele boierești erau neîncăpătoare pentru astfel de evenimente, astfel în anul 1894 este aprobat contractul cu arhitecții vienezi Fellner și Helmer care aveau în portofoliu mai mult de 20 de teatre în Europa (Viena, Praga, Odessa, Mainz, Hamburg, Oradea, Darmstadt, Budapesta, Timișoara, Augsburg, Cernăuți, Carlsbad, Fiume, Pressburg, Szegedin, Cluj, Berlin) considerate „modele de bun gust și de bună orânduire” [19].

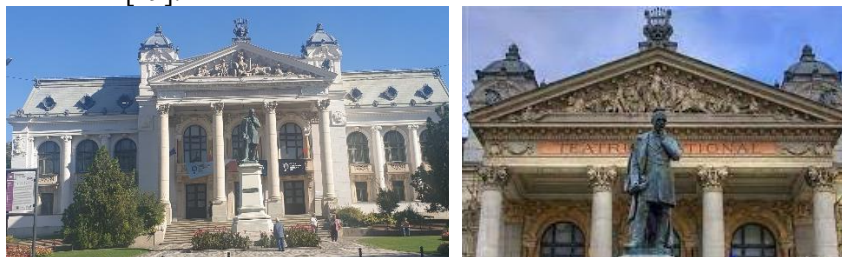

Fig. 5. Teatrul Național „Vasile Alecsandri” din Iași

Execuția construcției a fost realizată de o companie românească din București, iar uzina electrică și cea termică au fost realizate de o societate din Berlin [18]. Uzina electrică, de altfel, reprezintă o noutate în dezvoltarea orașului, dat fiind faptul că a permis alimentarea primelor instalații de iluminat public din Iași (iluminatul Pieței Teatrului cu 12 lămpi electrice cu arc voltaic) care constituie începutul electrificării orașului Iași. Lucrările de construcție au durat doi ani și, în 1896, la 1-2 decembrie, în cadrul unei impresionante ceremonii culturale de două zile, a avut loc evenimentul solemn de inaugurare.[20]

În anul 1956, cu prilejul aniversării a 140 de ani de la primul spectacol în limba română, care a avut loc pe 27 decembrie 1816 la inițiativa cărturarului român Gheorghe Asachi, teatrul ieșean primește numele marelui poet, dramaturg și om de cultură, Vasile Alecsandri.[20]

Arhitectura: Monumentul arhitectural adăpostește adevărate comori. Pentru a marca intrarea principală în clădirea teatrului, arhitecții au recurs la un portic clasic, format din patru coloane de ordin compozit. Frontonul, care constituie podoaba exterioară cea mai atrăgătoare a clădirii, înfățișează o scenă mitologică, ale cărei personaje și animale sunt reprezentate în plină mișcare. Somptuoasa fațadă a monumentului este împodobită cu balcoane, sculpturi în altorelief și coloane ionice angajate.[20]

Sala Mare cu 740 de locuri organizată în stal, loje și balcon impresionează prin rafinamentul, fantezia și somptuozitatea ornamentelor de inspirație barocă și rococo, atât în sculpturile, cât și în picturile prezente.

Iluminatul este asigurat de prezența a 1418 lămpi electrice și a candelabrului cu 109 becuri din cristal de Veneția.[19]

Veritabilă bijuterie arhitectonică, interiorul clădirii Teatrului Național oferă publicului remarcabile capodopere decorative. Cortina principală, pictată de maestrul vienez Lenz și terminată de unul din discipolii săi, este concepută sub forma unei alegorii a vieții cu cele trei vârste în plan central, la dreapta fiind imaginat simbolic momentul de Unire a Principatelor din 1859; partea stângă a fost pictată de ucenicul lui Lenz, fapt constatat și de diferența de stil și culoare. Plafonul și cortina de fier (sau de incendiu) au fost pictate de Alexander Goltz. Cortina de fier prezintă motive ornamentale dispuse simetric, iar plafonul – adevărată operă de artă – a avut ca tematică conceptul de poveste, reprezentată figurativ prin alegorii paradisiace, nimfe și îngeri încadrați de o stucatură rococo. Tot pe plafon, deasupra fosei orchestrei, se află stema provinciilor reunite, cu însemnele heraldice ale fiecăreia, iar din stema regală aflată într-un plan paralel, cel mai vizibil este sceptrul, însemnele regale fiind îndepărtate după abdicare. [21]

În anul 2015, BBC include clădirea Teatrului Național „Vasile Alecsandri din Iași în „Topul celor 7 teatre care îți taie respirația” [22]

Reconstrucții și restaurări: La nici un an de la deschiderea oficială, s-a suspendat activitatea teatrului din cauza lucrărilor necesare, în urma avariilor produse de tasări ale terenului de fundare, evidențiate prin fisuri și crăpături ale elementelor structurale ale construcției.

1. În anul 1920 s-a propus, de către cadrele tehnice ale orașului și ale primăriei, închiderea teatrului, pentru a se preveni o catastrofă. În anul 1940, ca urmare a cutremurului de pământ, a căzut policandrul din sala de spectacole. În timpul celui de-al II-lea război mondial Iașul a fost bombardat, în anul 1944, pe clădirea teatrului căzând două obuze; unul dintre obuze a explodat la nivelul șarpantei, dislocând învelitoarea și distrugând o fermă metalică, iar al doilea a străpuns cupola, deteriorând-o, fără să explodeze. Între anii 1955 și 1960 s-au semnalat fisuri în zona intrării principale și a holului principal, cu urmări asupra elementelor structurale.[23]

2. În 1969 s-au semnalat, din nou, fisuri și tasări vizibile în zona de vest a sălii de spectacol, din cauza umezirii loessului care constituie stratul de fundare, precum și a existenței unor pivnițe și beciuri sub fundațiile clădirii.

3. Începând cu anul 1970, clădirea teatrului este ținută sub observație permanentă, urmărindu-se evoluția tasărilor și variația pânzei freatice. S-a constatat că, din cauza ridicării pânzei freatice, clădirea se tasează lent și inegal. Ca urmare a agravării tasărilor, în anul 1973 Teatrul Național a fost închis din nou.[23]

4. În perioada 1973 – 1974 s-au executat, prin electro-silicizare, lucrări de consolidare a terenului de fundare, lucrări care au stopat tasările, dar au provocat o puternică salinizare a pereților, până la înălțimi apreciabile, cu influențe negative în ceea ce privește integritatea materialelor de construcție. În aceeași perioadă s-au executat și lucrări de consolidare a edificiului, din punct de vedere structural.

5. După cutremurul de pământ din 1977 s-au executat alte reparații și consolidări, dar fără a fi efectuate toate lucrările menționate în expertiză și în proiectul de consolidare.

6. După cutremurul din 1986, clădirea a suferit alte degradări, în urma expertizei fiind propuse lucrări de consolidare a elementelor structurale.

7. De fiecare dată, lucrările s-au axat pe câte un element deteriorat, având ca impact mascarea curentă a defectelor, însă nu a fost efectuată nicio consolidare pentru a înlătura cauza sau, cel puțin, pentru a-i minimiza impactul.[23]

8. La începutul anilor 2000, s-a hotărât consolidarea și restaurarea clădirii Teatrului Național “Vasile Alecsandri” din Iași.

9. În urma inspecției tehnice, rezultatele obținute, prin toate metodele utilizate, au condus la o singură concluzie: construcția prezenta deficiențe de concepție și execuție, iar materialele erau de slabă calitate, necesitând intervenții majore.[23]

În anul 2006, clădirea, aflată în proces de restaurare și refacere întrerupt însă din lipsă de fonduri, a fost inclusă în Programul de „Reabilitare a monumentelor istorice din România”.

În cele din urmă, edificiul a fost renovat cu ajutorul acestui program de finanțare rezultat în urma semnării Acordului-cadru de împrumut dintre România și Banca de Dezvoltare a Consiliului Europei (BDCE).

Valoarea investiției (cuprinde lucrările de execuție) este de 9.284.155 Euro, fără TVA. Durata de execuție a lucrărilor a fost de 32 de luni calendaristice și au fost finalizate în aprilie 2012.[16]

4. Catedrala Mitropolitană a Moldovei și Bucovinei din Iași este una dintre cele șase catedrale mitropolitane ortodoxe din România [24]. Reprezintă o construcție monumentală din secolul al XIX-lea, construită pe locul unde s-au aflat temeliile a două biserici mai vechi: biserica Albă (sec. XV) și biserica Stratenia (sec. XVII). Este inclusă în Lista monumentelor municipiului Iași având codul IS-II-m-A-04069.01 [2], ceea ce semnifică faptul că este un monument arhitectural de interes național. Face parte din ansamblul mitropolitan, fiind cea mai importantă construcție. [25]

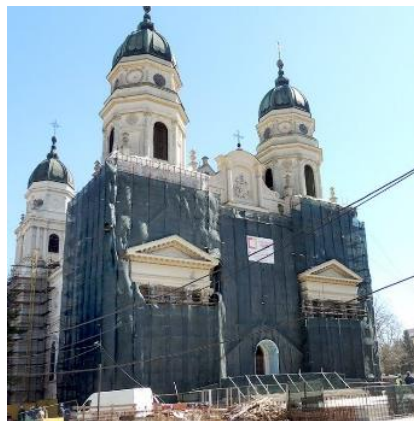

Fig. 6. Catedrala Mitropolitană a Moldovei și Bucovinei din Iași

Istoricul: Prima mențiune documentară a edificiului o reprezintă decretul domnitorului Ioan Sandu Sturdza din 8 august 1826, însă construcția propriu-zisă se datorează insistenței mitropolitului Veniamin Costachi [25]. Piatra de temelie a fost pusă pe 3 iulie 1833 de către mitropolit, evenimentul fiind precedat de o amplă campanie de colectare a fondurilor necesare (1833-1834). Alături de domnitor și mitropolit au contribuit: vornicul V. Alecsandri, hatmanul Sturdza, vornicul Lupu Balș, postelnicul Iordache și Pulcheria Ghica, Constantin și Alexandru Mavrocordat, vornicul Dracachi Roset, aga Gheorghe Hermeziu, mănăstirile Slatina, Coșula, Pângărați, Râșca, Bogdana, Adam, Mavromor, Hangu și Bisericani [26]. Lucrările au început în anul 1833. Primii specialiști care au fost angajați pentru a planifica și executa

catedrala au fost arhitecții vienezi Johann și Gustav Freywald. Ei au adoptat pentru noua biserică stilul neoclasic, întâlnit și la alte biserici monumentale din țări europene cu o mare tradiție în domeniu (Italia, Austria, Ungaria ș.a.) [25, 27]. Dorindu-se ca biserica să fie încăpătoare și impunătoare, spațiul interior a fost realizat potrivit canoanelor arhitecturale, prevăzându-se existența unei cupole enorme. [28]

Acea cupolă, ridicată după planul arhitectului Freywald, era mult prea grea, afectând rezistența generală a construcției. Din acest motiv, înțelegerea dintre Mitropolitul Veniamin și arhitecții occidentali a fost desfăcută. La 1 aprilie 1838 este angajat arhitectul rus - Singurov. Acesta, văzând uriașele crăpături din ziduri, cauzate de greutatea cupolei centrale, a recomandat desfacerea ei. Acest specialist a proiectat o nouă cupolă, de data acesta construită din lemn - finalizarea având loc spre sfârșitul anului 1840. [25]

Soluția a fost salvatoare doar pentru început. Deja în primăvara anului 1842 crăpăturile din zid erau accentuate, amenințând întreaga structură. Starea de îngrijorare pricinuită de condițiile în care se afla construcția, dar și exilarea la Mănăstirea Slatina a Mitropolitului Veniamin Costachi în anul 1842 au dus la oprirea lucrărilor. Liniștea de la șantierul catedralei a fost tulburată în ziua de 23 mai 1857. Deși era programată a fi desfăcută bucată cu bucată, bolta nu a mai rezistat. În ziua de vineri, 23 mai 1857, cupola centrală de lemn s-a prăbușit sub propria greutate, surpând și coloanele din interior. [25]

La 15 aprilie 1880 se pune cea de-a doua piatră fundamentală. Planurile sunt refăcute de arhitectul Alexandru Orăscu, rectorul Universității din București, care adaugă cele două rânduri de pilaștri masivi din interior. Se renunță la cupola de mari dimensiuni, înlocuind-o cu un sistem de patru bolți, despărțite prin arce transversale. Pictorul bucureștean, Gheorghe Tătărăscu, împodobește Catedrala cu icoane și elemente decorative care impresionează prin diversitate și sensibilitate de influență renașcentistă, noutăți căutate de pictura bisericească românească în secolul al XIX-lea, dar respectând canoanele Erminei ortodoxe [25]. Atât în realizarea celor 4 scene biblice de pe bolțile navei centrale, cât și în zugrăvirea chipurilor de sfinți și în alcătuirea compozițiilor decorative, se resimte rigoarea neoclasicismului de factură italiană. Se realizează, astfel, un inspirat echilibru între pictură și stilul arhitectonic. [28]

Sfințirea Catedralei, la 23 aprilie 1887, a fost o sărbătoare pentru întreaga națiune. Familia primului rege al României, Carol I, și-a legat numele de acest sfânt lăcaș prin donații de mare preț, fiind pictată în tabloul votiv de la intrare. [25]

La 15 aprilie 1880 se pune cea de-a doua piatra fundamentală. Refacerea planurilor bisericii este încredințată arhitectului Alexandru Orascu, rectorul Universității din București. El adaugă cele două rânduri de pilaștri masivi în interior, realizând o clădire de plan bazilical, cu o navă centrală și două nave laterale mai mici. Păstrează cele patru turnuri laterale decroșate, dar renunță la cupola centrală de mari dimensiuni, înlocuind-o cu un sistem de patru bolți, despărțite prin arce transversale. Lucrările au fost finisate în anul 1887. [29]

Arhitectura: Catedrala ieșeană este o clădire monumentală de plan dreptunghiular, marcată la colțuri de patru turle decroșate. Stilul arhitectural este inspirat și din forme târzii ale renașterii italiene, asemănător cu al vestitei biserici "Trinita del Monte" din Roma. Biserica are un plan bazilical, cu două nave laterale separate prin arcade placate cu marmură și elemente decorative renaștentiste.

Elementele decorative, atât în interior, cât și în exterior, sunt dominate de baroc. Pictura s-a făcut astfel încât să creeze o constantă în stilul arhitectural, iar pictorul Gheorghe Tattarescu a realizat aici una din culmile creației sale. În patrimoniul catedralei este și o frumoasă icoana cu „Învierea Domnului” de Irineu Protchenko.

Vitraliile au fost lucrate inițial la Munchen. După al II-lea război mondial au fost refăcute în vremea Mitropolitului Justinian, din 1948 Patriarh al României.

Fațada estică e reprezentată de șase coloane așezate pe un soclu înalt de piatră. Pe panoul de la nivelul aticului este reprezentată în basorelief scena „Întâmpinarea Domnului”. Fațada vestică este încoronată cu un timpan în care apare chipul Sfântului Gheorghe, încadrat de coloane și de un fronton arcuit. Coama acoperișului este decorată cu fleuron în zinc și cruci stilizate, iar cele 4 turle completează farmecul și monumentalitatea clădirii.

Pictura murală a fost realizată tot în stil renaștentist de marele pictor bucureștean Gheorghe Tattarescu [7], care a fost chemat la Iași în aprilie 1885. Maestrul a realizat peste 250 de figuri individuale și compoziții de ansamblu. Pe peretele de la intrare poate fi admirată pictura ctitorilor, regele Carol I și regina Elisabeta, dar și mitropoliții Veniamin

Costachi și Iosif Naniescu (primul a demarat proiectul, iar al doilea l-a finalizat). Catapeteasma impresionează prin sculptura ornamentală în lemn de tei acoperit cu foiță de aur, având motive vegetale (tulpini, flori și frunze de acant). În fața acesteia, domină tronurile regale și arhieresti, bogat decorate. De o însemnătate deosebită în rândul enoriașilor este icoana Maicii Domnului, considerată făcătoare de minuni, întrucât s-a observat că a lăcrimat în anul 1854. [7]

Zilele orașului sunt legate de hramul Sf. Cuvioase Parascheva (14 Octombrie), când are loc cel mai mare pelerinaj ortodox din România (circa jumătate de milion de pelerini). Catedrala este un loc magnific de rugăciune și reculegere, în care se găsesc toate categoriile de vârstă în căutarea unei apropieri de spiritualitate. [7]

Renovare/restaurare: După cel de-al doilea război mondial, la Catedrala Mitropolitană din Iași au fost efectuate lucrări de reparație, consolidare și renovare în 1957 (când au fost montate și noi vitralii) și în 1963. Din anul 1997, Catedrala Mitropolitană din Iași se află într-un amplu proces de reconsolidare, finisat practice în anul 2020. Lucrările au fost inițiate de Preafericitul Părinte Patriarh Daniel în vremea slujirii ca Mitropolit al Moldovei și Bucovinei. Din 2008 până în 2020 au fost coordonate de Mitropolitul Teofan. [26]

Una dintre sursele financiare pentru restaurare au fost fondurile structurale europene alocate prin intermediul Programului Operațional Regional (Axa Prioritară 5 - Dezvoltarea durabilă și promovarea turismului, domeniu major de intervenție 5.1 - Restaurarea și valorificarea durabilă a patrimoniului cultural), prin care proiectul „Valorificarea turistică a Ansamblului Mitropolitan Iași” a primit suma de 60.215.216 milioane de lei românești (cu TVA), din care suma de 47.668.448 milioane de lei (aproximativ 11 milioane de euro) reprezintă asistența financiară nerambursabilă. [30]

Concluzii. Pierderea bunurilor culturale este ireparabilă și ireversibilă. Orice dispariție a patrimoniului cultural va afecta în mod inevitabil toate domeniile vieții generațiilor prezente și viitoare, va duce la sărăcire spirituală, rupturi în memoria istorică, ruina societății în ansamblu. Ele nu pot fi compensate nici prin dezvoltarea culturii moderne, nici prin crearea de noi opere semnificative. Acumularea și conservarea valorilor culturale stă la baza dezvoltării civilizației [3, p.1].

Un mic studiu de caz pe clădirile de patrimoniu din Iași pune pe tapet haosul existent în domeniu: o legislație inefficientă, slabă colaborare

instituțională și o speranță pusă în seama societății civile. Factorul agravant pentru pericolul în care se afla patrimoniul construit în Iași, îl constituie, presiunea investițiilor imobiliare și a dezvoltărilor necontrolate, care anturează distrugerea a ceea ce a mai rămas intact după demolările agresive din anii comunismului: centrele istorice ale orașelor, zonele de arhitectură protejată, siturile arheologice, arhitectura rurală tradițională, și căile de acces la acestea. Aceste distrugerii sunt favorizate de menținerea - sub pretextul încurajării dezvoltării - a unei legislații extrem de permissive în domeniile urbanismului, amenajării teritoriului, protejării mediului și a patrimoniului istoric.

În ceea ce privește construcțiile analizate, se atestă că atât procesul de construcție, cât și multiplele renovări nu au fost efectuate permanent după normele în vigoare. În goana de a crea obiecte unicat, s-au efectuat diverse greșeli de proiectare și de execuție a lucrărilor planificate, materialele de construcție nu au corespuns calității preconizate. În cadrul procesului de restaurare, la unele clădiri s-au constatat distrugerii de elemente decorative importante, fapt ce știrbește din valoarea arhitecturală a monumentelor istorice.

O altă problemă o constituie finanțarea limitată a acestor obiective, astfel încât pentru a realiza lucrările propuse cu banii disponibili se recurge la înlocuirea materialelor de construcție cu altele mai puțin calitative și angajarea forței de muncă ieftină și necalificată.

Domeniul patrimoniului cultural al României ar trebui să reprezinte o prioritate la nivel național, luând în considerare caracterul reprezentativ-identitar al patrimoniului, necesitatea imperioasă a protejării acestuia, din perspectiva recunoașterii patrimoniului ca valoare de interes național, unanim recunoscută ca resursă neregenerabilă de dezvoltare durabilă, generatoare de progres și coeziune socială.

Societatea în ansamblul este datoră cu un efort fără precedent de reflecție și acțiune pentru a înțelege că propria sa identitate culturală și dezvoltarea este legată de patrimoniul cultural pe care l-a moștenit și pe care trebuie să-l redea generațiilor viitoare. Statul are datoria să acționeze ferm pentru conservarea patrimoniului cultural național, a memoriei istorice, aceasta fiind o condiție esențială pentru viitorul european al României.

Bibliografie:

1. UNESCO, 1989, p. 57

2. Monumente din Iași. Disponibil: http://www.monumentelași.ro/pagina.php?v=despre_monumente, accesat la 01.10.2021
3. Chiriac, N. , Ursu, V. and Bostan, I. (2021) Legal Liability for Violation of Romania's Legislation Regarding the Protection of Historical Monuments, an Integral Part of the National Cultural Heritage. *Open Access Library Journal*, **8**, 1-18. doi: [10.4236/oalib.1107475](https://doi.org/10.4236/oalib.1107475).
4. Legea nr. 422/2001 privind protejarea monumentelor istorice (republicată) MO nr. 938 din 20 noiembrie 2006
5. Legea nr. 5/2000 privind aprobarea Planului de amenajare a teritoriului național (Secțiunea a III-a – Zone Protejate) MO nr. 152 din 12 aprilie 2000
6. Ghid pentru turiști. Disponibil: http://www.roturism-info.ro/orase/judetul-Iasi/Iasi.html?fbclid=IwAR0K9rUK1szc-Chuqa9hidnLBi-OIFuIWS7LAM4xj8QHw0_gLZ9fuec5jMg, accesat la 01.10.2021
7. <https://Iasi.travel/ro>, accesat la 01.10.2021
8. <http://www.manastireasftreiierarhi.ro/despre>, accesat la 04.10.2021
9. <https://www.historia.ro/sectiune/general/articol/cum-si-de-ce-s-a-zidit-biserica-trei-ierarhi>, accesat la 04.10.2021
10. Remus Rus, Parascheva, în „Dicționar al sfinților”, București, Univers Enciclopedic, 1999
11. <https://sfintiitreiierarhi.mmb.ro/stilul-art-nouveau-reflectat-designul-mobilierului-de-strana-al-bisericii-manastirii-sfintii-trei>, accesat la 04.10.2021
12. Palatul Culturii din Iași. Disponibil: https://ro.wikipedia.org/wiki/Palatul_Culturii_din_Ia%C8%99i#Istorie, accesat la 06.10.2021
13. Ifitmi Sorin, Iașii. Simbolurile unui oraș simbol, Iași, Editura Trinitas, 2008. P.118
14. Rusu Constantin-Liviu, Rusu, Olga, Souvenir de Iassy, Iași, Editura Erola, 2000, p.55
15. <https://palatulculturii.ro/palatul-culturii-Iasi>, vizitat la 13.10.2021 accesat la 06.10.2021
16. <https://www.umpcultura.ro/investitii-finalizate>, accesat la 06.10.2021
17. <https://www.edusoft.ro/palatul-culturii-din-Iasi>, accesat la 06.10.2021

18. <https://www.teatrulnationalIasi.ro/pagini/teatru>, accesat la 07.10.2021
19. https://adevarul.ro/locale/Iasi/foto-teatru-national-Iasi-inclus-bbc-intr-o-lista-scurta-sapte-teatre-taie-respiratia-1_55197049448e03c0fd0e1d38/index.html, accesat la 07.10.2021
20. <https://www.entertix.ro/g/110/teatrul-national-vasile-lecsandri-Iasi.html>, accesat la 07.10.2021
21. <http://www.turism-Iasi.ro/index.php?id=77>, accesat la 07.10.2021
22. [https://www.bbc.com/culture/article/20150327-your-seven-breathtaking-theatres](https://www.bbc.com/culture/article/20150327-your-seven-breathhtaking-theatres), accesat la 08.10.2021
23. Firtea Constantin, Teatrul Național Vasile Alecsandri din Iași: Consolidare și restaurare, în Revista construcțiilor nr. 103, 104, 105, 106 din 2014
24. <https://www.edusoft.ro/catedrala-mitropolitana-din-Iasi>, accesat la 09.10.2021
25. <https://catedralamitropolitanaIasi.mmb.ro/istoria-catedralei-mitropolitane>, accesat la 09.10.2021
26. <https://basilica.ro/catedrala-din-Iasi-isi-asteapta-pelerinii-fara-schele-dupa-30-de-ani-de-lucrari>, accesat la 09.10.2021
27. <http://www.bisericata.ro/catedrala-mitropolitana-Iasi/mitropolia-moldovei-arhitectura>, accesat la 09.10.2021
29. <https://www.crestinortodox.ro/biserici-manastiri/mitropolia-moldovei-bucovinei/catedrala-mitropolitana-Iasi-68107.html>, accesat la 09.10.2021
30. <https://doxologia.ro/viata-bisericii/documentar/cupola-centrala-catedralei-mitropolitane-din-Iasi-o-enigma-istoriei>, accesat la 09.10.2021

PERSPECTIVE DE UTILIZARE A POTENȚIALULUI TURISMULUI INDUSTRIAL ÎN LUME ȘI ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Veaceslav BÂRDAN, ORCID ID: 0000-0001-8233-0959

veaceslav.bardan@tem.utm.md

Summary. Industrial tourism has emerged in recent decades with new types of tourist destinations as a result of a growing competition between regions and a changing economy. In some cases, some places, which were previously considered ugly and repulsive, became tourist attractions, which means that former factories and plants or those that are still functional have become tourist attractions. As part of this process industrial tourism was also asserted.

Industrial tourism has become more and more popular in recent years, especially in Western Europe, Northern Europe and Central Europe. This type of tourism has an important geographical content, as it recovers the cultural, social and economic values of the old industrial landscapes. The concept of cultural heritage is expanding more and more as the industrial heritage element has been integrated into it. Today, industrial heritage is presented to create tourist flows and, in many cases, it acts as a catalyst for tourism policy and development.

This form of tourism has begun to develop in the Republic of Moldova with a great potential for material and immaterial industrial heritage. Urban and rural localities, who had and continues to have a tangency with industry development have an industrial heritage that can be successfully used in the tourism activity, from the winemaking, distilleries and chocolate producers at electrical stations, The perfumery and cosmetics industry, garments, furniture and all sorts of industrial sites and parks. Industrial cultural heritage can play a fairly important role in increasing the tourist attractiveness of a destination.

Cuvinte-cheie: *turism industrial, patrimoniu cultural industrial, vizitarea întreprinderilor.*

Introducere

Concurența înaltă din industria turismului impune orașele și regiunile să iasă dincolo de formele tradiționale de turism, să diversifice oferta și să caute noi grupuri de consumatori.

În Europa de Vest, turismul industrial este dezvoltat în special printre orașele monogene, care se caracterizează printr-o ofertă limitată de atracții, dar au întreprinderi cu o istorie bogată, bine cunoscută, printr-o marcă sau o tehnologie interesantă de producere a produselor.

Turismul industrial este un tip de turism care implică vizite la companii operaționale și patrimoniu industrial, oferă vizitatorilor o experiență cu privire la produse, procese de producție, aplicații și medii istorice. Acum mai bine de 100 de ani organizațiile publice și private au început deja să organizeze vizite de turism industrial. Printre exemple istorice se numără vizitele vinăriilor franceze și a fabricilor de ciocolată, a producătorilor de dantelă greci și maltezi precum și a producătorilor de brânză olandezi. La Paris, turiștii și rezidenții au avut posibilitatea să aleagă printre diferite turnee în anul 1900. Tururile oferite au variat de la vizitele fabricilor de textile până la excursii de mortuare și abatoare. Mai mult, a fost posibilă și o vizită la o fabrică de tutun, la bursă, în parlament și la curtea de justiție.

Printre principalii consumatori de obiecte turistice industriale pot fi nu numai turiștii simpli, ci și elevii, studenții, antreprenorii și managerii de întreprinderi, jurnaliști, fiecare dintre ei urmărindu-și propriile scopuri atunci când vizitează întreprinderea.

Dacă există o motivare, atunci pot deveni obiective turistice bănci, instanțe, școli și universități, administrații regionale și orașe, centre logistice, biblioteci, stații de trenuri și aeroporturi, închisori și site-uri de poliție, edituri, teatre și multe altele.

Turismul industrial oferă oportunități atât pentru întreprinderi individuale, cât și pentru orașe. În special pentru orașele cu o bază industrială considerabilă, această formă de turism cuprinde posibilități interesante de a consolida structura economică (ocuparea directă și indirectă) și de a crește oferta de produse turistice. Pentru astfel de orașe, turismul industrial este un sector potențial de creștere care se potrivește cu identitatea lor: sectorul oferă oportunități de a-și consolida caracterul distinctiv și imaginea, în special prin valorificarea potențialului existent. Cu toate acestea, multe orașe cu potențial pentru dezvoltarea turismului industrial, nu reușesc să-l valorifice. În cele mai multe cazuri, turismul industrial este limitat doar la vizitele întreprinderii cu profil scăzut, fără o viziune clară a municipalității sau a întreprinderii asupra valorii strategice a acesteia, fără a menționa dezvoltarea de produse coordonate.

Turismul industrial este un bun exemplu de atracții neobișnuite și dovedește că nu numai obiectele frumoase și estetice pot deveni destinații. Aceste exemple subliniază, de asemenea, că nu numai demolarea sau reconstrucția completă și schimbarea funcțională (Ex: casa de locuit, spațiile comerciale) pot fi soluția pentru utilizarea instalațiilor industriale vechi. Este important, deoarece fabricile construite în secolul al XIX-lea sau mai devreme reprezintă adesea valori arhitecturale dincolo de sensurile lor istorice. La fel se poate spune și despre utilaje, multe dintre ele au fost repere în istoria tehnologiei. Astfel, turismul industrial poate contribui și la protecția patrimoniului, contribuind la consolidarea identităților locale și regionale.

Metodologia cercetării. Pentru studierea fenomenului turismului industrial au fost folosite metoda studiului bibliografic pentru a elucida apariția și evoluția în timp a acestei activități. Metoda studiului comparat, când sunt suprapuse siturile cu potențial similar din diferite țări pentru a analiza cele mai bune practici de dezvoltare ș. a.

Abordări conceptuale privind turismul industrial. Organizația Mondială a Turismului, definește turismul cultural drept „excursii al căror scop principal sau secundar este vizitarea siturilor și acele evenimente a căror valoare culturală și istorică le-a făcut o parte a moștenirii culturale al unei comunități” [1, p. 4].

În legislația europeană patrimonial industrial include – construcții industriale (ateliere, hale, depozite, turnuri de apă, centrale electrice), construcții civile și alte clădiri aflate în legătură cu producția industrială (locuințe, clădiri cu caracter administrativ, religios sau folosite pentru educație ori recreere), zone de exploatare și prelucrare a resurselor naturale (mine, cariere, amenajări hidroenergetice), construcții pentru transporturi și infrastructuri, mașini, instalații, linii tehnologice, utilaje, peisaje culturale industriale, reprezentând teritorii în care se conservă componente ale procesului de producție, fonduri documentare (proiecte, documentații, fotografii, înregistrări audio-video, documente juridice).

Noțiunea de „turism industrial” reflectă turismul generat de centrele de producție industrială, fie că este vorba de „arheologie industrială”, care reunește mărturiile istorice legate de industrializare, sau de turismul ce are la bază interesul specific al unor întreprinderi industriale de a prezenta unui public cât mai larg centrele de producție și produsele acestora [2, p. 44]. Turismul industrial este o componentă a turismului cultural, care are în centrul atenției valorificarea vechilor

tehnologii, a istoriei sociale a muncii, dar și arhitecturii unor vechi situri industriale, amenajarea teritoriului prin păstrarea și integrarea acestor obiective în potențialul turistic și cultural al zonei [3, p. 2].

Termenii *Werkstourismus* (turism de fabrică) sau *Betriebsbesichtigungen* (vizite la companie) sunt mai răspândiți în Germania, în timp ce francezii preferă să folosească vizita mai neutră din întreprinderi (vizite la companie). În literatura anglo-saxonă este obișnuit să se facă o distincție între turismul industrial (vizitarea firmelor operaționale) și turismul de patrimoniu industrial. În alte țări, termenul de turism industrial nu este foarte frecvent. În schimb, oamenii folosesc termenii mai neutri: vizite ale companiei sau tururi de fabrică [4, p. 402]. Principalul avantaj al utilizării acestor etichete este faptul că acestea nu sunt asociate direct cu turismul și turiștii, permițând astfel diverse motive pentru a vizita o companie: timp liber, educație, schimb de cunoștințe etc. Alții vorbesc despre vizite tehnice în cazul vizitelor cu motiv educațional sau profesional. De asemenea, numele de atracții industriale este utilizat pe scară largă. În special în Japonia, termenul de vizitare industrială este folosit ca sinonim pentru vizitele companiilor operaționale.

În literatura de specialitate există mai multe forme ale turismului industrial clasic/ pasiv, îmbinate în două categorii – formele periculoase/ primejdioase ale turismului industrial, asociate cu diverse riscuri semnificative pentru sănătatea și chiar viața turiștilor – fon radiativ sporit, expunerea la substanțe chimice, animale sălbatice, surpări, prăbușiri, alunecări și căderi de la înălțime etc. și formele prietenoase/ pașnice ale turismului industrial, cu un sporit caracter științific și explorator.

Noțiunea de „turism industrial” mai tratează turismul generat de centrele de producție industrială, fie că este vorba de „arheologie industrială”, care reunește mărturiile istorice legate de industrializare, sau de turismul ce are la bază interesul specific al unor întreprinderi industriale de a prezenta unui public cât mai larg centrele de producție și produsele acestora [5, p. 44].

Turismul industrial ca și componentă a turismului cultural, care are în centrul atenției valorificarea vechilor tehnologii, a istoriei sociale a muncii, dar și arhitecturii unor vechi situri industriale, amenajarea teritoriului prin păstrarea și integrarea acestor obiective în potențialul turistic și cultural al zonei.

Astfel, turismul industrial ca formă de turism cultural în zonele industriale este considerat mai ales ca o formă de turism ale cărui

obiective principale sunt instalațiile industriale și spațiile lor, care sunt reflectate vizitatorilor într-un mod caracteristic. La această formă de turism se atribuie nu numai fostele companii sau cele care încă funcționează, ci și la alte elemente tipice erei industriale, cum ar fi satele muncitorilor, actualmente studiate și vizitate.

Evoluția turismului industrial în lume și în regiune. Revoluția industrială începută în Anglia în sec. al XVIII-lea a transformat procesul de fabricație pentru totdeauna. Procesul industrial, care a fost în mare parte manual, a devenit puternic mecanizat. Inovațiile în domeniul energiei cu abur, al prelucrării fierului și al textilelor au permis ca industria să se extindă și să înflorească. Fabricile au apărut în toată Anglia, iar tehnologia s-a răspândit treptat pe tot globul. Acest fenomen economic a lăsat în urmă un patrimoniu industrial bogat. De exemplu, locații ca Cheile podului de fier de lângă Telford (Marea Britanie), care grupează zece muzee premiate, a primit statutul de patrimoniu mondial UNESCO [6, p. 675].

Turismul industrial are o istorie lungă și în SUA, un bun exemplu este distileria Jack Daniel's din Tennessee, care a început să ofere turnee în fabrică încă în 1866, anul în care compania a început să funcționeze [7, p. 482].

În prezent, sarcina turismului industrial este organizarea de tururi și rute turistice regulate către întreprinderi industriale existente sau care deja și-au încheiat activitatea. Astăzi există un număr mare de orașe care servesc ca exemplu de organizare a rutelor turistice la întreprinderile industriale situate pe teritoriile lor. De exemplu, în 2017, în Franța, aproximativ 1 700 de companii diferite au primit turiști pe site-urile întreprinderilor lor. Așadar, stația maree-motrică din orașul Rance primește în fiecare an aproximativ 300 de mii de turiști. În Marea Britanie, 400 de mii de vizitatori au vizitat fabrica de ciocolată Cadbury într-un singur an. În țări precum Spania, tururile vinului sunt deosebit de populare, în Olanda – cele florale, iar în Franța – a brânzeturilor [8, p. 22].

Călătorii din orașul de astăzi vor să afle despre construcția de avioane, mașini, fabricarea de brânză, bere sau vin, modul în care deșeurile menajere sunt reciclate etc. Oamenii sunt din ce în ce mai interesați să cunoască răspunsurile la aceste întrebări și acesta este motivul pentru care vizitează instalațiile industriale. Interesul este prezent în toate generațiile: studenți, pensionari, familii aflate în vacanță și

prieteni ai angajaților din industrie. Cu toate acestea, o astfel de orientare turistică este costisitoare și solicitantă și ridică o serie de probleme precum:

- lipsa specialiștilor în organizarea unor astfel de excursii;
- teama de a „scurge” informații confidențiale;
- dorința de a ascunde procesele de afaceri de firmele concurente;
- nesiguranța activităților de producții pentru grupele nepregătite de turiști;
- nedorita de sustragere a lucrătorilor de la activitățile de producere;
- coordonarea insuficientă a instituțiilor;
- modul de vîndere a unui produs industrial (ca pachet sau combinație de pachete).

Tendințe globale în turismul industrial. După cum s-a menționat mai sus turismul industrial nu este un fenomen nou: vizitele la fabrică erau posibile încă cu mai multe decenii în urmă (de exemplu, fabricile de bere sau compania auto Peugeot și-au deschis porțile publicului pentru tururi de studiu în fabricile lor încă din anii '30 ai sec. XX), însă popularitatea și răspândirea lor crescândă nu a mai fost experimentată până acum. Interesul față de aceste destinații crește în special în Europa. Noi sectoare, instalații și regiuni devin o parte a acestui proces, de exemplu centralele electrice sau fabricile de înaltă tehnologie [6, p. 677].

După cum am menționat anterior, turismul industrial a fost introdus în industria alimentară, în fabricile de bere și în producția de lux. Unul dintre primele exemple a fost fabrica de whiskey Jack Daniel's din Lynchburg, SUA. Această companie acceptă vizitatorii de la bun început. Fabricile de bere sunt încă destinații populare în întreaga lume; în Scoția, de exemplu, numeroși turiști vizitează celebrele fabrici de producere a scotch-ului. În plus, podgoriile de hamei și fabricile de bere sunt populare în Italia, Spania, Germania, Republica Cehă și Ungaria. Producția de produse naționale devine adesea o atracție, deoarece acest proces este și un element al identității naționale. De exemplu, fabricarea brânzei a devenit o atracție în Franța. Fabricile de bomboane sunt deosebit de populare: Cadbury World din Birmingham are aproximativ 500 000 de vizitatori pe an – asta înseamnă că fabrica este cea mai populară atracție a orașului. Într-o fabrică de bomboane situată la Moscova, vizitatorii trebuie să își rezerve locurile cu luni înainte. În capitala Republicii Moldova, la Chișinău, se practică vizitele la fabrica de dulciuri – „Bucuria”, fabrica de bere „Efes-Vitanta” etc.

Centralele electrice acceptă turiștii pentru a-și îmbunătăți imaginea, pentru a disemina cunoștințele cu privire la producția de energie și pentru a prezenta caracterul prietenos și fără riscuri ale activității lor. Mai mult, uzinele cu arhitectură și / sau tehnologie specială sau extravagantă sunt de asemenea populare în rândul vizitatorilor (de exemplu, barajul Hoover din SUA, Centrala Mare în Franța – aceasta fiind cea mai vizitată destinație industrială din țară). În Lombardia, Italia, există o rută tematică numită „Ruta energiei” care leagă centralele electrice din zonă.

Pentru promovarea turismului industrial, un proiect interregional denumit Ruta Europeană a Patrimoniului Industrial (ERIH) a început în anul 2002 cu membri din Regatul Unit, Olanda și Germania. Scopul principal al participanților a fost construirea unei rețele internaționale care să poată contribui la dezvoltarea turismului industrial. Activitățile lor principale au fost marketingul încrucișat, instruirea și transferul de cunoștințe. Proiectul s-a încheiat în 2007, dar rețeaua există încă, prin urmare, se poate spune că și-a atins obiectivul principal și contribuie la crearea unui nou brand turistic bazat pe bogatul patrimoniu industrial al regiunilor în cauză.

Europa continuă să lucreze la proiectul „Ruta Europeană a Patrimoniului Industrial”, cu scopul de a păstra patrimoniul industrial în Europa. Rețeaua europeană de patrimoniu industrial include diferite organizații private, publice, fără scop lucrativ și cooperarea instituțiilor la nivel național, regional și local pentru a valorifica patrimoniul industrial și a crea itinerarii turistice transfrontaliere ale patrimoniului industrial.

Printre primele șase itinerarii create în domeniul patrimoniului industrial cu o bază foarte bună pentru marketingul turistic putem menționa:

- drumul cărbunelui;
- drumul siderurgic;
- drumurile ceramicii, sticlei și cristalului;
- drumul moștenirii preindustriale;
- drumul peisajului industrial;
- drumurile satelor muncitorilor [4, p. 400].

De asemenea, trebuie să menționăm că ar trebui să existe întotdeauna o combinație de mai multe sectoare într-o singură destinație turistică care să stabilească „obiectivele clasice” ale turismului durabil.

Prin urmare, folosind așa-numitul efect de sinergie se realizează obiective satisfăcătoare pentru toți participanții.

Conform experiențelor europene, nu este nevoie să se investească semnificativ în turismul industrial (de exemplu, pentru dezvoltarea destinației) pentru a atrage un număr mare de vizitatori, dar în unele cazuri, investiții uriașe au avut loc și în turismul industrial (cel mai notabil exemplu este Autostadt). Cu toate acestea, rolul resurselor umane este important, întrucât funcția inițială a destinațiilor nu este turismul, de aceea locațiile respective nu au experiență în ospitalitate. Prin urmare, unele investiții în resurse umane (adică angajarea de noi angajați sau re-instruirea celor actuali), materiale de marketing și facilități pentru vizitatori sunt necesare, ca și reorganizarea companiei (de exemplu, crearea unei diviziuni responsabile pentru vizitele companiei) poate fi de asemenea utilă. Aceste companii tind să investească în turismul industrial mai mult și să dezvolte serviciile de primire a vizitatorilor de o calitate mai bună, urmărind continuu să-și îmbunătățească imaginea și relațiile publice.

Beneficiile oferite de turismul industrial pentru economiile naționale.

Turismul industrial oferă oportunități pentru întreprinderi individuale, dar și pentru orașe. În special pentru orașele cu o bază industrială considerabilă, această formă de turism cuprinde posibilități interesante de a consolida structura economică (ocuparea directă și indirectă) și de a crește oferta de produse turistice. Pentru astfel de orașe, turismul industrial este un sector potențial de creștere care se potrivește cu identitatea lor: sectorul oferă oportunități de a-și consolida caracterul distinctiv și imaginea, în special prin valorificarea potențialului existent. Cu toate acestea, multe orașe cu potențial pentru dezvoltarea turismului industrial, nu reușesc să-l valorifice. În cele mai multe cazuri, turismul industrial este limitat doar la vizitele întreprinderilor cu profil scăzut, fără o viziune clară a municipalității sau a întreprinderii asupra valorii strategice a acesteia, fără a menționa dezvoltarea de produse coordonate.

Actualmente, nu este ușor de obținut statistici cu privire la importanța pieței turismului industrial, deoarece nu este un domeniu care a fost intens cercetat. Cu toate acestea, luând în considerare poziția mai vastă a culturii și a patrimoniului, „Visit Britain” estimează că turismul industrial a adus venituri în valoare de 5,5 miliarde de lire sterline de la

vizitatorii străini, sprijinind peste 100 000 de locuri de muncă numai în anul 2016 [9, p. 280].

Dezvoltarea turismului industrial depinde în mare măsură de capacitatea întreprinderilor de a coopera. Pe de o parte, observăm că multe întreprinderi consideră călătoriile ca o obligație cu mai multe costuri decât venituri. Multe companii se tem să nu scurgă/ piardă informații confidențiale despre afacere și, de asemenea, securitatea constituie adesea o problemă.

Pe de altă parte, din ce în ce mai multe companii recunosc și oportunitățile turismului industrial: turismul industrial poate ajuta la comercializarea produsului lor, la asigurarea reputației și la rămânerea atractivă ca angajator. Din punctul de vedere că turismul industrial oferă oportunități pentru oraș și întreprinderi și faptul că în multe orașe aceste potențiale nu sunt utilizate în întregime.

Potențialul turistic cultural industrial din Republica Moldova.

În Republica Moldova patrimoniul cultural industrial a fost inclus în politicile de patrimoniu destul de târziu, comparativ cu alte aspecte ale patrimoniului cultural. În Republica Moldova patrimoniul cultural industrial vizează patrimoniul industrial, precum tehnologiile, patrimoniul proto-industrial, sistemul agro-rural, instrumentele, arheologia industrială etc.

Vestigiile arheologice, istorice, etnografice etc., ce constituie mărturii ale activității proto-industriale sau industriale din diferite perioade (obiecte ce constituiau instrumente de lucru, utilaje, mașini și chiar produse) sunt mai puțin evidente în Moldova, decât în țările din Europa Occidentală. Unele edificii industriale au statut protejat, dar sunt abandonate, în ciuda interesului ce este acordat patrimoniului industrial în ultimii ani. Edificiile istorice industriale, din păcate nu au beneficiat de proiecte de restaurare sau reconversii la care sunt supuse nu țin cont de valoarea lor socială și culturală.

Exemple de componente ale patrimoniul tehnic și industrial, în accepțiunea legislației Republicii Moldova: mori de aburi și de vânt, mori de apă, batoze, edificii ale fostelor fabrici și uzine, edificii ale garilor, centrale electrice, poduri și căi ferate, drumuri antice, poduri străvechi și apeducte medievale etc.

Rămășițe ale trecutului industrial mai există încă în Republica Moldova. Acum câteva secole, pe întreg teritoriul țării erau răspândite morile de vânt, de apă sau cu aburi. Potrivit specialiștilor, în secolul al

XIX-lea, în Basarabia erau 2 600 de mori de vânt – toate tipurile care au existat vreodată în Europa. Odată cu triumful progresului tehnologic, acestea au fost înlocuite cu morile moderne, pe bază de energie electrică.

În Registrul Monumentelor Ocrotite de Stat al Republicii Moldova sunt incluse 23 de mori, care s-au mai păstrat (3 de vânt, 11 de apă și 9 de abur) din diverse localități urbane și rurale din țară (Mereni, Mereșeni, Molești, Slobozia, Chișinău, Mileștii Mici, Șofrâncani, Gura Căinarului, Balasinești, Berlinți, Tețcani, Briceva, Cernoleuca, Naslavcea, Beșalma etc.) [10, p. 18].

În pofida faptului că Moldova are o suprafață mică, aceasta dispune de un considerabil potențial turistic cultural industrial, concentrat în principal în localitățile urbane mari. Registrul Monumentelor Ocrotite de Stat al Republicii Moldova conține 60 de monumente industriale [11, p. 24].

Conform datelor oferite de Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova (BNS), în localitățile urbane din Moldova, sunt concentrate 95,2% din totalul întreprinderilor industriale active, dar și a patrimoniului industrial inactiv și doar 4,8% revine localităților rurale.

În total, în industria extractivă și prelucrătoare din R. Moldova, sunt înregistrate în jur de 3450 de întreprinderi, în or. Chișinău fiind concentrate 64,1% din total întreprinderilor industriale active.

Un mare interes pentru turismul industrial național îl prezintă și edificiile gărilor.

În dezvoltarea turismului industrial valoare industrială le pot avea centralele electrice de pe teritoriul Republicii Moldova. Acestea sunt interesante pentru turiști prin aspectele de proiectare și construcție tehnică, modalitatea de funcționare, peisajele care le creează etc. În Republica Moldova există 1 centrală termoelectrică (Cuciurgan), 3 centrale electrice cu termoficare (CET 1, CET 2, CET-Nord) și 2 hidrocentrale (Dubăsari și Costești-Stânca).

Accesul turiștilor și excursioniștilor la aceste obiecte industriale este limitat din motive strategice și de securitate. Paralel apare necesitatea conștientizării în timp, a faptului că desfășurarea activității turistice la aceste obiecte este la fel de importantă pentru economia națională și ar deschide accesul spre vizitarea mai intensă a acestora și cunoașterea aspectelor industriale de producere a energiei electrice.

Atracții ale turismului industrial în Republica Moldova pot deveni și podurile cu aspecte tehnice neobișnuite (ex: Eiffel, Tighina-Tiraspol).

Unele meșteșuguri în secolul al XIX-lea iau amploare, cuprinzând tot mai multe brațe de muncă. Prin anul 1894 numai în regiunea Orheiului erau 9 centre de produs ceramică: s. Cinișeuți, Iurceni, Vășcăuți, Mândra, Frumoasa, Hoginești, Păulești ș. a. Doar în s. Cinișeuți cu olăritul se ocupau 184 familii, circa 600 oameni. La fel în Orhei vasele de ceramică se ardeau în 237 cuptoare de ars ceramică. Meșteșugarii olari, ca și spătarii, abagerii realizau mărfurile pe tot teritoriul țării, deseori schimbând vasele pe produse agricole [12, p. 53].

Olăritul reprezintă o activitate meșteșugărească specializată prin posedarea unor procedee tehnice de modelare a lutului (argilei) în scopul obținerii diverselor produse de ceramică, care erau utilizate în gospodărie. Astfel pe teritoriul Moldovei au existat un șir de centre de olărit, care se specializaseră în arderea ceramicii roșii sau negre: s. Cinișeuți (r-nul Rezina), s. Iurceni (r-nul Nisporeni), s. Hoginești (r-nul Călărași), s. Țigănești (r-nul Strășeni), s. Nicolaevca (r-nul Ungheni), mun. Comrat, Orheiul-Vechi etc.

Analiza circulației turistice în cadrul turismului industrial național

Circulația turistică în turismul industrial din Republica Moldova are o serie de caracteristici și aspecte proprii și anume: este parte componentă a circulației turistice ce reflectă turismul cultural; are o evoluție dictată de dinamica generală a turismului național; are o relativă stabilitate a circulației interne; foarte puțin se supune fenomenului sezonality turistice datorită atractivității sporite a patrimoniului cultural industrial.

Este de remarcat, că în turismul industrial fluxurile turistice principale sunt orientate preponderent spre marile orașe, care și concentrează majoritatea atracțiilor patrimoniului cultural industrial, cu excepția celor cu rol administrativ. Apar fluxuri turistice secundare spre localitățile sătești care găzduiesc industrii casnice/ meșteșuguri.

În Republica Moldova sunt în jur de 500 de operatori turistici, marea majoritate aflându-se în orașul Chișinău. Tur-operatorii și agențiile de turism prestează un mare volum de servicii turistice. Astfel, conform datelor oferite de BNS, în anul 2019, acestea au acordat servicii turistice unui număr de 376,6 mii de călători sau cu 16,4% mai mult față de anul precedent [13, p. 113]. Creșterea numărului turiștilor și excursioniștilor este rezultatul majorării numărului de participanți la turismul internațional emițător cu +17,6% și a turismul internațional receptor cu

+3,0%. În același timp, este în creștere și numărul turiștilor și excursionsiștilor din cadrul turismului intern cu +14,9%.

Tabelul 1. Lista principalelor întreprinderi industriale la care se efectuează excursii în vederea dezvoltării turismului industrial

Industria produselor de panificație, cofetărie și lactate	Alte industrii	Industria vinificației
Fabrica de cofetărie „Bucuria” Combinatul de panificație „Franzeleuța” Fabrica produselor de cofetărie „Nefis” Fabrica de lactate „InLac” Fabrica de ciocolată „Rifero” Fabrica de ciocolată „Te Ador”	Fabrica de jucării din pluș Fabrica de covoare „Floare-Carpet” Fabrica de mobilă „Tandem” Fabrica de cosmetice și parfumerie „Viorica Cosmetic” Fabrica de confecții „Ionel” Întreprinderea „Steinel Electronic”	Combinatul de vinuri „Cricova” Vinăria „Mileștii Mici” Castel „Mimi Wine Resort” Fabrica de vinuri „Château Purcari” Vinăria „Et Cetera” Fabrica de vinuri „Château Vartely” Vinăria „Asconi” Vinăria „Poiana” Pivnițele din Brănești Vinăria „Migdal-P” / „Château Cojușna” Vinăria „Maurt” Vinăria „Bardar”
Industria berii	Industria băuturilor spirtoase	
Fabrica de bere „Kellers” Fabrica de bere „Efes Vitanta Moldova” Fabrica de bere „Litra Brewing Co” Fabrica de bere „Gotter” Fabrica de bere „LumenCraft”	Combinatul de vinuri și coniacuri „Barza Albă” Vinăria și distileria „KVINT” Vinăria „Château Vartely” Vinăria „Maurt” Vinăria „Bardar”	

Din tabelul expus rezultă că 1/3 dintre întreprinderile care organizează excursii pentru turiști, aparțin industriei vinicole („Cricova”, „Mileștii Mici”, „Château Purcari”, „Château Vartely” etc.). Practic aceste sunt întreprinderile cu cea mai mare experiență în organizarea excursiilor, prin care se face cunoscută nu numai procesele tehnologice de producere, sortimentul de vinuri, dar se realizează și o publicitate companiilor atât în rândurile consumatorilor autohtoni, cât și a celor

externi. În plus, aceste întreprinderi sunt producătoare de distilate (cognac, brandy etc.). La fel sunt organizate vizite de către foarte multe întreprinderi ale industriei produselor de panificație, cofetărie și lactate („Bucuria”, „Nefis”, „Franzeuluța” „Te ador” etc.). Sunt organizate excursii și vizite și la întreprinderile industriei textile și confecții, mobilă, cosmetice și parfumerie, electronică etc.

Cele mai multe vizite cu tematică industrială – prezentarea integrală a procesului tehnologic de obținere a produsului – de la materia primă până la produsul finit, se organizează de multe întreprinderi industriale din orașele mari, în special în orașul Chișinău.

Analiza circulației turistice în turismul industrial în baza datelor furnizate de câteva întreprinderi industriale, demonstrează că cei mai mulți vizitatori sunt la întreprinderile industriei vinicole – peste 147 mii persoane (vezi Fig. 1). Numai în perioada sărbătorii „Ziua națională a Vinului” se înregistrează peste 100 mii de turiști, mulți dintre care ajung la vinării pentru a savura nu numai produsele vitivinicole, dar și a cunoaște detaliat procesele industriale de producție. Această sărbătoare are un mare potențial turistic, prin care se promovează identitatea națională, tradițiile și obiceiurile milenare în producerea vinului.

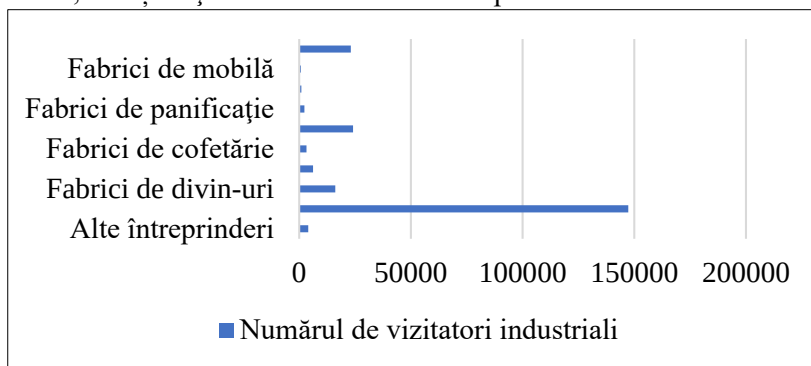

Fig. 1. Numărul vizitatorilor în diverse întreprinderi industriale atractive din punct de vedere turistic, 2019

Sursa: BNS

Mult mai scăzut este numărul vizitatorilor în cadrul celorlalte tipuri de întreprinderi industriale, spre exemplu, la Fabrica de cosmetice și parfumerie „Viorica Cosmetic” numărul acestora a fost de 3255 persoane, dintre care nerezidenți – 11,8%, la Fabrica de covoare „Floare-Carpet” –

1 457 persoane, dintre care 214 străini sau 14,7%, la Fabrica de biscuiți „Nefis” – 2 714 persoane, dintre care 311 nerezidenți sau 11,1%.

Mai nou, în cazul Universității Tehnice a Moldovei, a fost constituit un muzeu al tehnicii sub aer liber, care întrunește mărturii ale istoriei și evoluției tehnice, a preocupărilor și activităților industriale și meșteșugărești. Acest muzeu a devenit un veritabil centru de atracție pentru locuitorii urbei, dar și pentru vizitatorii din țară și de peste hotare. Mai mult ca atât, vizitarea acestui parc-muzeu este gratuit pentru toate persoanele.

Considerăm că în Republica Moldova ar fi binevenită elaborarea unei strategii fundamentale în vederea promovării și popularizării turismului industrial pentru a acoperi mai multe grupuri țintă, iar în consecință, este necesar de a dezvolta o serie de activități pentru promovarea acestui tip de turism:

1. Efectuarea de prezentări și conferințe în cadrul forumurilor turistice, în cadrul cărora o secțiune separată va fi rezervată dezvoltării turismului industrial;

2. Elaborarea unei hărți a întreprinderilor industriale, care ar reflecta posibilitatea de a efectua excursii industriale;

3. Organizarea unui festival de turism industrial cu posibilitatea de includere în program a întreprinderilor industriale deja disponibile, festivaluri de care ar putea demonstra o parte din procesul de producție, implicând și atragerea consumatorilor;

4. Includerea întreprinderilor industriale din regiune în programul noaptea muzeelor și „Săptămâna fără turnichete”, ca site-uri pentru vizitarea în cadrul evenimentelor organizate.

Ca urmare a implementării strategiei ar trebui să fie realizate următoarele rezultate:

- crearea unui registru unic al întreprinderilor industriale care oferă produse turistice industriale;

- crearea de reglementări privind organizarea activităților turistice la întreprinderile industriale, care vor facilita procedura de înregistrare și raportare a activităților, eliminând astfel bariera administrativă;

- dezvoltarea unui program de măsuri de promovare a industriei turismului, crearea de conexiuni cu activitățile Camerei de Comerț și Industrie;

- elaborarea programelor de dezvoltare pentru atragerea turiștilor străini care ar fi interesați să viziteze întreprinderile industriale din regiunile țării, precum și crearea materialelor necesare dezvoltării programelor excursiilor în limba engleză.

Acțiunile enumerate vor permite o mai mare sistematizare a domeniului turismului industrial și concentrarea asupra sprijinului și dezvoltării punctelor forte ale sferei, concentrarea asupra întreprinderilor promițătoare care au cele mai mari oportunități pentru dezvoltare și perfecționare.

Concluzii:

Cunoașterea specificului ofertelor turistice ale întreprinderilor industriale din Republica Moldova ar permite încadrarea acestora în circuitul turistic național de rând cu cel arhitectural.

Cooperarea internațională, națională și regională în cultură și turism are o importanță deosebită pentru importanța dezvoltării urbane și regionale. Rutele / drumurile culturale trebuie concepute ca mijloace pentru consolidarea responsabilității colective a oamenilor față de moștenirea culturală.

Efectul și importanța turismului industrial depinde în mare parte de unicitatea atracției: obiectele mai unice pot atrage mulți vizitatori, generând venituri semnificative și sporind competitivitatea locală.

Referințe:

1. KIDECKEL, D. Industrial heritage and regional identities. New York, NY: Routledge, 2018. 245 p. ISBN 978-113-8241-16-9;
2. GHEORGHILAȘ, A. Turism urban și turism cultural. București: Universitatea din București - Editura Credis, 2004. 120 p. ISBN 973-7701-74-7;
3. SĂGEATĂ, R. Turismul industrial, ca alternativă de reconversie funcțională a unor centre industriale destructurate, București, 2015;
4. HOSPERS, G. J. Industrial heritage tourism and regional restructuring in the European Union. In: *European Planning Studies*, Volume 10 Issue 3, 2002. p. 397-404;
5. FLOREA, S. Potențialul turistic al Republicii Moldova: Patrimoniul de monumente naturale și antropice. Ed. a 2-a, revăz. și complet. Chișinău: USM, 2008. 408 p. ISBN 9975-943-27-6;
6. ZHANG, Y.-C., LEI, F., LI, X.-Z. Discussions on the Potential, Function and Reconstruction Method of Landscapes in Urban Industrial Wasteland. In: *Advanced Materials Research* 129-131, 2010. p. 675-679;

7. COLE, D. Exploring the sustainability of mining heritage tourism. In: Journal of Sustainable Tourism, Vol. 12, Issue 6, 2004. p. 480-494;
8. PANTEA, L-A. O lecție despre patrimoniul preindustrial și industrial din România. În: Bibliotheca Septentrionalis. An 26 (Nr. 1)/2018, p. 161-162;
9. BANGSTAD, T. R. Routes of Industrial Heritage: On the Animation of Sedentary Objects. In: Culture Unbound 3, 2011. p. 279-295;
10. ȘTEFAN, A. Patrimoniul moldovenesc apreciat în întreaga lume. În: Jurnal de Chișinău. 2015. 6 mar. p. 18.;
11. FILIMON, A. Moldova are un potențial cultural important. În: Adevărul. P. 2. Chișinău, 2015. - 26 iun. p. 24;
12. *Meșteșuguri populare tradiționale moldovenești*. Chișinău: Biblioteca Națională a Republicii Moldova, 2017. 166 p. ISBN 978-9975-3096-2-2;
13. SABĂU, C. Patrimoniul industrial, o resursă valoroasă. În: Observator cultural. An. 12 (Nr. 346)/1-7 dec. 2011. p. 22.

CUM A AFECTAT PANDEMIA TURISMUL LA NIVEL GLOBAL ȘI NATIONAL IN PERIOADA ANILOR 2019-2021

Mariana BEJENARU

mariana.bejenaru@emi.utm.md

Summary: *The negative impact of the COVID-19 pandemic has been felt by the majority of industries around the world. Although some industries were forced to stagnate, some were partially able to continue their activity, on a small scale. For international tourism, on the other hand, things were completely different. Countries whose GDP is largely based on the annual flow of tourists have suffered economically, and the negative effect was huge. The emergence of rapid tests and mass vaccination of the population offers hope for countries whose economy is based on tourism. In the Republic of Moldova, tourism is poorly developed but has been practically completely affected by the COVID-19 pandemic. Due to the predominant red code in most countries, it has become impossible to travel and also receive foreign tourists. Travel agencies had to postpone all holidays, which caused significant financial losses. At the end of the isolation period, the agents came up with the idea of developing more intensively the national tourism. In 2021, due to the implementation of the safe tourism measures, the number of tourists has changed, but the increasing are only by 2.5% for foreign tourist in 2021.*

Cuvinte cheie: industria turismului, pandemie, impact economic, durata medie de ședere, patrimonial cultural.

Introducere

Impactul negativ al pandemiei a fost resimțit de marea majoritate a industriilor, pe tot mapamondul. Cu toate ca anumite industrii au fost nevoite să stagneze, unele au fost parțial capabile să își continue activitatea, chiar și la o scară redusă. Pentru turismul internațional, în schimb, lucrurile au stat cu totul altfel. Țările al căror PIB este bazat în mare parte pe fluxul anual de turiști au avut de suferit din punct de vedere economic, iar efectul negativ asupra lor nu sa lăsat așteptat. După o perioadă de izolare care părea că nu se mai termina, dorința populației de a-și petrece concediul departe de monotonie și rutină facilitează și grăbește recuperarea financiară a operatorilor de turism și, în același timp, al transportatorilor. Apariția testelor rapide și vaccinare în masă a

populației, oferă speranță pentru țările a căror economie este bazată pe turism.

Statistic analizând observăm ca în 1950, la începutul erei avioanelor cu reacție, doar 25 de milioane de persoane călătoreau internațional în scopuri turistice. Până în 2019, numărul celor care alegeau să treacă peste granițele țării de reședință a ajuns la 1.5 miliarde, iar turismul a devenit o industrie de proporții considerabile, care a fost într-o creștere continuă până la începutul pandemiei de Covid-19. Înaintea pandemiei (2019), turismul devenise unul dintre cele mai importante sectoare ale economiei mondiale, reprezentând peste 10% din PIB-ul global, industria fiind responsabilă pentru 334 de milioane de locuri de muncă.

În 2020, contribuția turismului la PIB-ul global a înregistrat o scădere de 49,1% comparativ cu anul precedent, reprezentând astfel doar 5,5% din economia globală. Destinațiile turistice a căror economie este bazată în mare parte pe fluxul de turiști au resimțit din plin impactul restricțiilor impuse pentru prevenirea răspândirii infectărilor. Egiptul, spre exemplu, a pierdut 50 de miliarde de dolari din scăderea turismului în doar șase luni.

Ramura turismului în Republica Moldova și evoluția lui în perioada 2019-2021

În Republica Moldova turismul este slab dezvoltat dar a fost afectat practic complet de pandemie. Din cauza codului roșu predominant în majoritatea țărilor, a devenit imposibil de a călători și la fel de a primi călători străini. Majoritatea proprietarilor din sfera HoReCa au fost nevoiți să își închidă afacerile sau să concedieze lucrători. Cele mai bune hoteluri au rămas să activeze, însă cu menținerea riguroasă a restricțiilor impuse de lege. Agențiile de turism au fost nevoite să amâne toate vacanțele, ce a cauzat pierderi financiare semnificative. La sfârșitul perioadei de izolare, agenții au venit cu ideea de a dezvolta mai intens turismul național.

În anul 2021 datorită Apariției testelor rapide și vaccinare în masă a populației și implementării măsurilor turismului sigur numărul turiștilor sa schimbat fiind în creștere. Conform datelor Biroului Național de Statistica Frecvența structurilor de primire turistică colective cu funcțiuni de cazare în ianuarie-iunie 2021 a fost următoarea:

Structurile de primire turistică colective cu funcțiuni de cazare au fost frecventate de 56,4 mii de turiști sau cu 36,5% mai mult față de perioada corespunzătoare a anului precedent, pe fundalul reducerii indicatorului în cauză în ianuarie-iunie 2020 față de ianuarie-iunie 2019 cu 115,0 mii de turiști sau de 3,8 ori. Din numărul total de turiști 36,8 mii (sau 65,2%) au constituit turiștii rezidenți și 19,6 mii (34,8%) - turiștii nerezidenți.

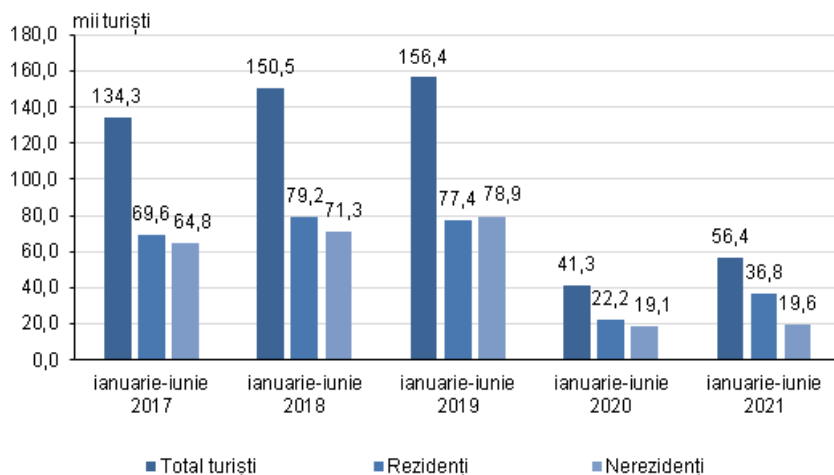

Fig. 1. Turiști cazați în structurile de primire turistică colective

Comparativ cu ianuarie-iunie 2020, numărul turiștilor nerezidenți în ianuarie-iunie 2021 a crescut cu 2,5% și a turiștilor rezidenți cu 65,7%. Majorarea numărului de turiști în perioada de raport, în comparație cu perioadă respectivă din anul precedent, se datorează creșterii acestora la:

- hoteluri și moteluri – cu 5,1 mii turiști (+18,7%),
- pensiuni turistice și agroturistice – cu 4,6 mii turiști (+128,3%),
- structuri de odihnă – cu 2,8 mii turiști (+74,0%),
- structuri de întremare – cu 2,1 mii turiști (+39,6%),
- tabere de vacanță – cu 414 turiști (de 9,4 ori),
- cămine pentru vizitatori – cu 94 turiști (+6,9%).

Tabelul 1. Numărul de turiști cazați în structurile de primire turistică colective, ianuarie- iunie 2021

Indicatori	Ianuarie-iunie 2021		Ianuarie-iunie 2021 în % față de ianuarie-iunie 2020	
	turiști	nerezidenți	turiști	nerezidenți
Total	56 437	19 622	136,5	102,5
din care:				
Hoteluri și moteluri	32 377	16 805	118,7	100,1
Cămine pentru vizitatori	1 449	-	106,9	-
Pensiuni turistice și agroturistice	8 129	1 018	228,3	108,1
Structuri de întremare	7 516	36	139,6	40,4
Structuri de odihnă	6 503	1 763	174,0	134,7
Tabere de vacanță	463	-	944,9	-

Ponderi mai însemnate în numărul total de turiști nerezidenți, cazați în structurile de primire turistică colective le-au revenit turiștilor din România (31,9%), Federația Rusă (13,0%), Ucraina (11,6%), Statele Unite ale Americii (8,4%), Turcia (5,7%), Italia (3,5%), Germania (3,0%), Polonia (2,1%), Israel (1,9%), Franța (1,8%), Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord și Canada (câte 1,5%), Olanda (1,2%) și Bulgaria (1,0%).

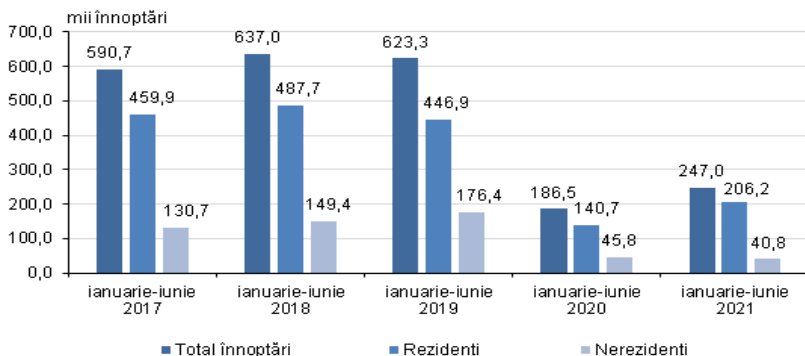

Fig. 2. Numărul de înnoptări ale turiștilor în structurile de primire turistică colective, în ianuarie-iunie, 2017-2021

În ianuarie-iunie 2021 în structurile de primire turistică colective au fost înregistrate 247,0 mii de înnoptări ale turiștilor, cu 60,5 mii înnoptări (sau 32,4%) mai mult față de perioada similară din anul 2020. Majorarea numărului de înnoptări ale turiștilor a fost condiționată de creșterea acestora la:

- structuri de întremare - cu 27,6 mii înnoptări (+34,1%),
- hoteluri și moteluri - cu 15,7 mii înnoptări (+27,1%),
- pensiuni turistice și agroturistice - cu 9,1 mii înnoptări (de 2,6 ori),
- structuri de odihnă - cu 6,7 mii înnoptări (de 2,1 ori),
- tabere de vacanță – cu 2,4 mii înnoptări (de 4,1 ori).

Totodată, numărul de înnoptări la cămine pentru vizitatori s-a micșorat cu 989 înnoptări (cu 2,8%).

Tabelul 2. Numărul de înnoptări ale turiștilor în structurile de primire turistică colective cu funcțiuni de cazare, ianuarie-iunie 2021

Indicatori	Ianuarie-iunie 2021		Ianuarie-iunie 2021 în % față de ianuarie-iunie 2020	
	înnoptări	nerezidenți	înnoptări	nerezidenți
Total	247 017	40 826	132,4	89,0
din care:				
Hoteluri și moteluri	73 469	34 696	127,1	87,1
Cămine pentru vizitatori	34 510	-	97,2	-
Pensiuni turistice și agroturistice	14 782	2 392	259,8	91,9
Structuri de întremare	108 552	437	134,1	42,3
Structuri de odihnă	12 548	3 301	214,7	139,0
Tabere de vacanță	3 156	-	414,2	-

În ianuarie-iunie 2021 numărul de locuri de cazare oferite turiștilor a fost de 57,6 mii locuri-pat sau cu 20,3 mii locuri-pat (+54,5%) mai mult față de perioada similară din anul 2020. Majorarea numărului de locuri oferite turiștilor a fost condiționată de creșterea acestora la:

- hoteluri și moteluri – cu 8,1 mii locuri-pat (+40,0%),

- structuri de odihnă și structuri de întremare – cu câte 4,4 mii locuri-pat (respectiv: +85,7% și +73,3%),
- pensiuni turistice și agroturistice – cu 1,7 mii locuri-pat (+56,8%),
- tabere de vacanță – cu 1,5 mii locuri-pat (de 2,4 ori), cămine pentru vizitatori – cu 253 locuri-pat (+14,0%).

Indicele de utilizare netă a capacității de cazare turistică în ianuarie-iunie 2021 a constituit 14,0%, din care:

- la cămine pentru vizitatori – 54,5%,
- structuri de întremare – 34,4%,
- pensiuni turistice și agroturistice – 10,4%,
- hoteluri și moteluri – 8,4%,
- structuri de odihnă – 4,3%,
- tabere de vacanță – 4,0%.

Durata medie de ședere a unui turist în structurile de primire turistică colective cu funcțiuni de cazare în ianuarie-iunie 2021 a fost de 5,4 zile (6,6 zile - pentru turiștii rezidenți și 3,1 zile - pentru turiștii nerezidenți). Analizând datele prezentate Biroului National de Statistica vedem ca un turist nerezident are o perioada medie de ședere în Republica Moldova de 3.1 zile preferindu-se cazarea în hotele, pensiuni turistice si structuri de odihna. Astfel la elaborarea traseelor turistice sar impune ca durata traseelor sa fie determinate în așa mod ca sa cuprindă ocuparea turiștilor nerezidenți pe parcursul min. a 3-5 zile. Deoarece modul de cazare preferat de turiștii nerezidenți sunt în hotele, pensiuni turistice si structuri de odihna traseele turistice trebuie sa fie organizate în așa mod ca turiștii sa nu sa se deplaseze la distante mari de la locul de cazare. Pentru a exclude problema transportării este preferabil de organizat tururi pietonale. Deoarece anume turiștii nerezidenți sunt potențialii consumatori de trasee turistice pentru vizitarea obiectelor cu valoare culturala.

Concluzii:

Reușind din situația creată în domeniul turismului la nivel global și național în urma pandemiei și faptul că fiecare țară tinde să-și protejeze economiile locale și să diminueze impactul asupra industriei turismului maximal posibil conform datelor prezentate mai sus putem constata o redresare ușoară a numărului de turiști care vizitează Republica Moldova și dincolo de măsurile imediate de salvare a sferei turismului, ar trebui să privim înainte către viitorul turismului și să analizăm cum să le facem mai

persistente și mai durabile, învățând din criză și anticipând noi tendințe și modele de consum a turistului legate de schimbările create de pandemie. Ambiția comună ar trebui să fie obținerea poziției în fruntea destinațiilor turistice ale obiectelor cu valoare culturală sau regiunilor în ceea ce privește valoarea, calitatea și cantitatea destinațiilor cu valoare culturală. Această viziune ar trebui să orienteze utilizarea resurselor financiare și a investițiilor la nivel, național, regional și local. Obiectivul nostru ar trebui să fie acela de a permite un transport mai durabil la prețuri accesibile și de a îmbunătăți conectivitatea, de a stimula gestionarea inteligentă a fluxurilor turistice pe baza unor măsurători și instrumente solide, de a diversifica oferta turistică și de a extinde oportunitățile, de a valorifica varietatea peisajelor și diversitatea culturală pe teritoriul Capitalei și întreaga Republică protejând în același timp și reconstituind patrimoniul natural și cultural, în conformitate cu abordarea strategică pentru o economie durabilă.

Bibliografie:

1. Date statistice. Disponibil: [https://statistica.gov.md/newsview.php ?l= ro&idc=168&id=7076](https://statistica.gov.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=7076), accesat la 10.10.2021
2. https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/communication-commission-tourism-transport-2020-and-beyond_ro.pdf
3. <https://www.akcenta.ro/clanky-lumina-de-la-capatul-tunelului-turismul-dupa-covid-19.html>

CRITERII DE SEGMENTARE A PIEȚEI TURISTICE

Lilia CHIRIAC, ORCID ID: 0000-0002-4249-6871

lilia.chiriac@tem.utm.md

Summary. *The importance of segmenting the tourism services market is argued by the existence of a large number of consumers that form this market. The variety of customers' buying and consumption behaviour influences the decisions of tourist agencies in the process of identifying and satisfying tourists' needs. The variety of market segmentation criteria can be classified into four distinct groups: geographical, demographic, economic and psychosocial. The criteria for segmenting the tourism services market are diverse and differ from one market to another. The tourist agency may choose those it considers most representative. As a result of the segmentation of the tourism services market, for each identified target segment, it is possible to develop or adapt products and services according to the characteristics of the customers in that segment.*

Cuvinte cheie: segmentarea pieței, piața turistică, criterii geografice, criterii demografice, criterii psihosociale, criterii comportamentale.

Introducere

Activitatea de segmentare a pieței reprezintă divizarea pieței totale pe segmente de consumatori cu nevoi și preferințe specifice sau similare, care manifestă o cerere suficient de mare pentru a justifica elaborarea strategiilor de marketing distincte.

Segmentarea pieței turistice se justifică prin eterogenitatea acesteia, exigențele consumatorilor și diferențierea accelerată a nevoilor turiștilor. Actorilor pieței turistice se recomandă să identifice segmentul sau segmentele de clienți cărora doresc să se adreseze, pentru a asigura satisfacerea nevoilor turiștilor la cel mai înalt nivel. Pornind de la ideea că purtătorii cererii turistice sunt diferiți în ceea ce privește vârsta, nivelul veniturilor, poziția socială, disponibilitatea timpului liber, personalitatea etc, agențiile de turism ar fi bine să se adreseze cu serviciile sale turiștilor în mod diferențiat. De exemplu, în cazul serviciilor hoteliere de cazare se constată că unii turiști solicită vile sau hoteluri luxoase, cei cu venituri modeste preferă hoteluri cu puține stele, turiștii tineri aleg campingurile,

clienții grăbiți închiriază rulotele etc. Prin urmare, piața serviciilor turistice se recomandă a fi tratată ca o piață segmentată.

Criteriile de segmentare a pieței serviciilor turistice sunt diverse și diferă de la o piață la alta, agenția turistică fiind pusă în situația de a opta pentru cele pe care le consideră mai reprezentative. Cu cât numărul criteriilor de segmentare este mai mare, cu atât omogenitatea segmentelor țintă este mai înaltă. Varietatea criteriilor utilizate pentru segmentarea pieței și identificarea segmentelor țintă, poate fi redată în cadrul sectorului turistic, prin clasificarea acestora în patru grupe distincte: geografice, demografice, psihosociale și comportamentale.

Criteriile geografice, sunt criterii de prim ordin pentru agențiile care prestează servicii turistice, oferind baza pentru o segmentare relevantă. Principalele variabile geografice sunt: regiunea, caracteristicile reliefului, climatul, mărimea țării, mărimea orașului, densitatea populației, etc.

Dacă s-ar lua în considerare, de exemplu, zonele teritoriale în care sunt amplasate piețele turistice, s-ar putea delimita următoarele segmente:

- ❖ *turiști locali*, care solicită servicii în zona sau regiunea din imediata apropiere a reședințelor (care vor proveni deci din populația acestor zone);

- ❖ *turiști naționali*, care provin numai din țara firmei care asigură prestarea serviciilor și care sunt mai greu de cunoscut decât cei locali, dar mai ușor decât cei străini;

- ❖ *turiști străini*, care sunt cel mai greu de atras de agenția turistică, cel mai greu de cunoscut și cel mai greu de satisfăcut (fiind totodată și cei mai doriți de aceasta mai ales datorită veniturilor mai mari pe care își permit să le cheltuiască pe timpul cât sunt clienții ei) [6].

Segmentarea pieței se recomandă în cazul în care există diferențe între țări, regiuni în funcție de condiții climaterice, aspecte culturale, etnice, religioase etc., cu influența asupra preferințelor și obiceiurilor clienților. Consumatorilor de servicii turistice, reuniți într-un segment în dependență de criteriul geografic, le sunt specifice diverse stereotipuri comportamentale. Astfel, turiștii de pe continentul american sunt predispuși să plătească mai mult și au așteptări mari, sunt exigenți față de nivelul deservirii, își manifestă nemulțumirea în cazul în care rezultatul nu corespunde cu așteptările. Pentru consumatorii de pe continentul

european sunt specifice alte stereotipuri comportamentale. De exemplu, pentru englezi criteriile de alegere a destinației pentru vacanță sunt condițiile climaterice, nivelul prețurilor, bucătăria, alternativele pentru recreere și agrement, raportul optim calitate-preț. Aleg momentul potrivit pentru ași expune nemulțumirea.

Delimitarea pieței turistice în funcție de țări reprezintă în turism varianta cea mai simplă și mai practică, pretându-și foarte bine unei prime localizări generale a piețelor. În cazul unei stațiuni turistice, segmentele de piață corespunzătoare acestora sunt „vizitatorii de destinație” (acei turiști care parcurg distanțe lungi pentru a ajunge la locul de sejur), vizitatorii regionali (turiștii care locuiesc în zone apropiate de stațiune) și rezidenții. Distanța la care se află turiștii potențiali față de destinația turistică este un factor important deoarece, în general, cu cât aceasta se află mai aproape de segmentul de piață țintă, cu atât vor fi atrași mai mulți vizitatori [4, p. 39].

Criteriile demografice. Datorită accesibilității informației despre caracteristicile demografice ale consumatorilor, a stabilității în timp și a legăturii dintre acestea în raport cu cererea față de serviciile turistice, criteriile demografice se bucură de o largă utilizare în marketingul turistic. Principalele variabile demografice sunt: vârsta, ciclul de viață al familiei, mărimea familiei, nivelul de educație, categoria socio-profesională, religia, rasa, venitul, etc.

În raport cu *vârsta*, se pot evidenția următoarele segmente ale pieței:

- copii și adolescenți, care sunt, în majoritatea lor, mari amatori de turism cultural și sportiv, respectiv de turism în grup, itinerant, mai degrabă ieftin decât confortabil;

- tineret (cu vârsta sub 30 de ani), care solicită o gamă ceva mai diversificată de produse turistice, constituind un segment de bază al pieței, situat în centrul atenției firmelor care oferă posibilitatea practicării sporturilor sau mișcării în aer liber, dansului, jocurilor etc;

- maturi (având vârsta de la 25 - 30 ani până la cea de pensionare), care, posedând venituri relativ mari și timp liber mai puțin, reprezintă grosul clientelei turismului vacanței (dar și de week-end), solicitând condiții de confort mai deosebite;

- pensionari, care formează un alt segment de bază al pieței turistice

(datorită timpului liber și economiilor relativ mari de care dispun), ei fiind

mari consumatori de turism balnear și de tratament, amatori de călătorii în grup, solicitând condiții de cazare, de servit masa, de tratament etc. de bună calitate. Fiind o categorie importantă de clienți, unele firme (cum ar fi cele de transport feroviar) le oferă facilități importante (un procent de călătorii gratuite sau la preț redus) [3, p. 87].

Segmentele pieței turistice, evidențiate în dependență de vârstă, se diferențiază după preferințe și manifestarea comportamentului specific sunt prezentate în tabelul 1.

Tabelul 1. Ordonarea priorităților în dependență de grupele de vârstă ale consumatorilor (conform datelor companiei britanice Lunn Poly) [8, p.261].

Grupe de vârstă Ordinea preferințelor	Tineri, celibatari	Cupluri tinere	Cupluri mature	Maturi	Pensionari
1.	Frecventarea cafenelelor, cluburilor, dansurilor etc.	Odihnă pasivă	Odihna cu familia	Excursii	Excursii
2.	Băi de soare	Mâncare gustoasă	Odihnă pasivă	Odihnă pasivă	Odihna la natură
3.	Excursii	Excursii	Excursii	Odihna la natură	Mâncare gustoasă
4.	Odihnă pasivă	Odihna cu familia	Băi de soare	Mâncare gustoasă	Odihnă pasivă
5.	Odihna la natură	Băi de soare	Mâncare gustoasă	Băi de soare	Odihna la natură

Un alt criteriu demografic de segmentare a pieței este *ciclul de viață al familiei*, în funcție de care cumpărătorii de servicii turistice se împart în: [3, p. 87]

❖ *copii în întreținerea părinților*, incluzând copiii și adolescenții din gruparea anterioară;

❖ *celibatarii*, care dispun de o mare libertate de petrecere a timpului liber (neavând obligații familiale), consacrand o bună parte din acesta turismului;

❖ *căsătoriți fără copii*, care formează de asemenea o parte însemnată a clientelei firmelor de turism;

❖ *căsătoriți cu copii în întreținere*, care susțin financiar turismul cultural- educativ al copiilor, dar care, datorită multitudinii de nevoi de acoperit, apelează în mai mică măsură la un turism pentru ei;

❖ *bătrâni singuri sau în cuplu*, care formează o bună parte a clientelei turistice.

În raport direct proporțional cu cererea de servicii turistice este și *nivelul de educație*. Populația cu studii superioare va constitui clientela de bază a agențiilor de turism, iar populația fără studii și cea cu studii primare constituie o pondere mult mai mică. În funcție de nivelul de educație, se poate segmenta piața turistică în următoarele segmente: liber profesioniști, cadre superioare, cadre medii, funcționari, muncitori, agricultori, populație inactivă (școlari, pensionari), alte categorii.

Veniturile în calitate de criteriu de segmentare a pieței ocupă un loc important în determinarea caracteristicilor consumatorilor de servicii turistice. Dacă veniturile consumatorilor nu vor depăși un anumit prag, cererea de servicii turistice practic nu se va manifesta, nevoile de pe treptele inferioare ale piramidei lui Maslow având prioritate.

În funcție de veniturile consumatorilor, se identifică următoarele segmente de turiști:

➤ *turiști la limita existenței*, provenind din persoanele forțate să dobândească acest statut (fără voia lor) de factori obiectivi (decese ale rudelor apropiate sau prietenilor, boli etc), care-i determină să solicite unele servicii ale firmelor turistice (de transport, în primul rând, de cazare și servit masa, de tratament în unele stațiuni etc);

➤ *turiști săraci*, ale căror venituri depășesc pragul nevoilor de subzistență, dar care apelează rar la serviciile turistice, de regulă numai în vacanțe, punând accentul nu atât pe condițiile de confort sau pe diversitatea serviciilor, cât mai ales pe prețul lor (care formează clientela campingurilor și a hotelurilor de duzină, a întreprinderilor de transport în comun cu vehicule de clase inferioare, a cantinelor ieftine etc);

➤ *turiști de condiție economică medie*, ale căror venituri sunt suficient de mari pentru a le permite conștientizarea nevoii de petrecere în mod plăcut a timpului liber, care formează grosul clientelei firmelor turistice, ei fiind mai pretențioși în ceea ce privește condițiile de confort, mai dispuși să-și cheltuiască banii pe servicii diverse și mai ușor de convins să accepte noul;

➤ *turiști de lux*, posesori ai unor venituri mari sau foarte mari, care sunt foarte exigenți cu calitatea serviciilor (dar și dispuși să plătească prețuri pe măsură) [3, p. 85].

Criteriile psihosociale au un conținut complex, și oferă posibilitatea identificării mai multor tipuri de consumatori. Principalele variabile psihografice sunt: personalitatea, stilul de viață, clasa socială.

Personalitatea este un criteriu psihologic mai dificil de cuantificat și recomandat spre utilizare. Identificarea segmentelor țintă în funcție de personalitatea consumatorilor permite adaptarea ofertei turistice la nevoile, dorințele, așteptările, preferințele turiștilor.

Cercetarea impactului personalității asupra deciziei de cumpărare și comportamentului de consum turistic a permis identificarea a cinci tipuri psihologice majore, și anume: *turiști psihocentrici*, *turiști cvasipsihocentrici*, *turiști mediocentrici*, *turiști cvasialocentrici* și *turiști alocentrici*. Turiștii psihocentrici, concentrați pe problemele personale, adesea neliniștiți și temători, căutând securitatea, preferă vacanțele în stațiuni cunoscute, familiare, situate mai aproape de reședința permanentă, care reproduc, în mare măsură, condițiile de viață de la locul de formare a cererii; de asemenea, ei solicită aranjamente organizate, care le oferă un plus de siguranță și, de multe ori, se limitează la utilizarea exclusivă a serviciilor din pachetul de vacanță. Cererea psihocentrică este, deci, specifică populației cu venituri medii și ridicate, de vârstă mijlocie sau înaintată, din regiuni cu înalt grad de urbanizare și dezvoltare economică. La cealaltă extremă se situează turiștii alocentrici; aceștia, încrezători în forțele proprii, dispuși să încerce noi experiențe, caută varietatea, aventura; ei vor călători spre regiuni turistice puțin cunoscute, aflate la distanțe mari în afara granițelor, cu dotări materiale minime, dar compensate de atracțiile naturale sau culturale, de lipsa de poluare și zgomot; ei solicită o gamă largă de servicii, în afara celor cuprinse în pachetul de vacanță-standard. Este o cerere activă, dinamică, care aparține populației tinere, cu venituri medii sau scăzute [7, p. 25]. Identificarea segmentelor țintă după tipul de personalitate este o operațiune care trebuie realizată cu mare atenție, deoarece oamenii au tendința de a exterioriza mai degrabă ceea ce-și doresc să fie decât ceea ce sunt cu adevărat în realitate.

Stilul de viață reprezintă modul de a trăi și a cheltui banii văzut prin prisma activităților, intereselor și opiniilor consumatorilor. Segmentarea pieței pe baza acestui criteriu presupune gruparea turiștilor prin raportarea la modul cum aleg să petreacă timpul liber, părerile și credințele lor despre ei și despre mediul extern. Principalele dimensiuni de studiere a stilului de viață sunt prezentate în tabelul 2.

Tabelul 2. Dimensiuni ale stilului de viață [2, p. 143]

Activități	Interese	Opinii
Munca	Familie	Ei înșiși
Mediu social	Casă	Ocupația
Sporturi	Serviciu	Politica
Vacanța	Comunitate	Afacerile
Cumpărături	Recreere	Economia
Afacerile	Hrana	Educația
Hobbyuri	Moda	Produse
Distracții	Realizări personale	Viitor
Comunitatea	Media	Cultura

Stilul de viață al oamenilor (descriș prin opinii, interese, modele de consum, modă, muncă, cultură, modul de petrecere a timpului liber etc.) oferă posibilitatea identificării unor tipuri de turiști de genul individualiștilor, ezitanților, imitatorilor, modeștilor, utilitariștilor etc., care se impun a fi cunoscute ca atare. J. R. Abbey, în urma studiilor efectuate, a reușit să pună în evidență 12 segmente de turiști în funcție de stilul lor de viață (Tabelul 3.).

Tabelul 3. Tipuri de turiști în funcție de stilul lor de viață [3, p. 89]

№	Tipuri de turiști	Caracteristica clienților
1.	Familiali	consideră că nu pot fi fericiți decât atunci când își petrec vacanțele împreună cu familiile lor
2.	Economi	preferă, din motive pecuniare, numai formele de turism ieftine
3.	Neîncrezători	nu au curajul să ia singuri deciziile cu privire la turism
4.	Organizați	sunt siguri că vacanțele neplanificate și neorganizate din timp vor fi nereușite
5.	În căutare de un statut,	călătoresc numai în locurile în care speră să nu întâlnească prieteni sau cunoscuți
6.	Pasionați de istorie	preferă să-și petreacă vacanțele îndeosebi în locuri cu rezonanță istorică
7.	Nocturni	pun accentul mai ales pe animația nocturnă
8.	Sociali	sunt foarte interesați în realizarea de contacte interpersonale pe timpul voiajelor și sejururilor
9.	Ecologiști	care preferă turismul în aer curat (la țară și în natură), și nicidecum cel urban

10.	Intelectuali	sunt orientați, pe timpul vacanțelor, spre ocupații tematice, aducătoare de satisfacții intelectuale
11.	Culturali	orientați spre obiective (manifestări artistice și culturale, case memoriale, expoziții, muzee) care le asigură îmbogățirea spirituală
12.	Sportivi	foarte atrași de practicarea sporturilor sau doar de manifestările sportive

Segmentarea pieței după criteriul clasa socială a purtătorilor cererii de servicii turistice se recomandă, deoarece posibilitățile și solicitările indivizilor diferă de la o clasă la alta. Astfel, ponderea solicitanților de servicii turistice este mai mare în cazul clasei superioare, și se diminuează pe măsura coborârii spre clasa inferioară. Printre variabilele care înregistrează valori diferite fiecărei clase sociale sunt: exigențele privind calitatea și complexitatea serviciilor turistice, ponderea cererii orientate spre turismul intern și spre cel internațional, motivarea și frecvența călătoriilor, reacțiile la schimbarea prețurilor și veniturilor disponibile, imaginea agențiilor turistice, etc.

De exemplu în cazul pieței serviciilor culturale se recomandă a utiliza drept criteriu de segmentare a pieței *statutul social al purtătorilor cererii*. Din acest punct de vedere publicul consumator de cultură este constituit din trei segmente:

- ❖ *segmentul intelectual*, caracterizat prin nivel cultural ridicat și venituri mijlocii.

- ❖ *segmentul „burghezie”*, care cuprind indivizi cu profesii liberale venituri medii și nivel ridicat de cultură.

- ❖ *segmentul „aspiranți”* alcătuit din grupuri eterogene de indivizi cu venituri și cultură de nivelul mediu.

Aceste segmente sunt specifice societăților stabile, cu economie de piață dezvoltată. Utilizarea aceluiași criteriu în alte contexte, cum sunt societățile în tranziție la economia de piață, va determina altă configurație a pieței bunurilor și serviciilor culturale, dar, oricum, el constituie un model de analiză a segmentelor de consumatori [5, p. 76].

Criteriile comportamentale. *Comportamentul clienților* este un criteriu de segmentare care permite o descriere complexă a comportamentului consumatorilor. Pentru constituirea segmentelor de piață în baza acestuia se recomandă să se țină cont de:

- ✓ *atitudinea față de oferta turistică*, pe seama căreia se ajunge la non clienți, ignoranți, clienți potențiali, clienți efectivi etc.;

✓ *gradul de fidelitate* față de o anumită destinație turistică (care se explică fie printr-un nivel înalt al satisfacției obținute de client în urma consumării efective a serviciilor, fie prin tendința acestuia de a minimiza riscul presupus de schimbarea destinației turistice), în funcție de care clientela se poate structura în segmente de genul: *turiști necon condi ționali*, *turiști cu fidelitate multiplă*, *turiști infideli*.

✓ *caracteristicile vizate cu precădere*, după care pot fi identificați clienții atrași în primul rând de: obiectivul turistic, itinerar, condițiile de cazare și alimentație, tarife, siguranța, mijloacele de agrement etc.;

✓ *scopul urmărit* cu prioritate cu ocazia solicitării serviciilor turistice (agrementul, tratarea unor afecțiuni, ridicarea nivelului de cunoaștere și cultură, participarea la manifestări științifice sau sportive);

✓ *reacția la diferitele variabile ale mix-ului de marketing*, în funcție de care clienții vor fi împărțiți în grupuri care au fost atrași cam în aceeași măsură de: reducerile de tarife, calitatea serviciilor, campaniile promoționale, soluțiile de distribuție etc;

✓ *frecvența solicitării serviciilor*, stabilită în funcție de comportamentul trecut al turiștilor, care permite firmei să ajungă la segmente de tipul: turiști la prima vizită, turiști la a doua vizită, turiști la a treia vizită, turiști fideli. Se poate lesne constata că acest criteriu este strâns legat de un altul și anume de gradul de fidelitate [3, p.90].

Ținând seama de principalele nevoi, motivații, caracteristici socio-profesionale și modalități de comportament pe timpul călătoriilor, clientela turistică se poate încadra în patru tipuri distincte: sedentariștii, sedentarii-mobili, itineranții și nomazii:

❖ *Sedentariștii* sunt persoane cu venituri mici care, pe timpul cât se manifestă ca turiști, pun pe primul plan plaja, soarele, apa, peisajul etc, preferând animația sportivă și nocturnă din incinta stațiunilor de agrement unde sunt cazați, nemanifestând o curiozitate intelectuală evidentă, cheltuindu-și banii cu mare grijă (nu din zgârcenie, ci din lipsă).

❖ *Sedentarii-mobili* sunt turiștii cu venituri medii, având studii secundare sau superioare, cu vârstă între 30 și 50 de ani, amatori de sporturi diverse, care acordă importanță, pe timpul călătoriilor, contactelor cu alte persoane, vizitării localităților și monumentelor, solicitând sejururi de peste o săptămână și la distanțe relativ mari.

❖ *Itineranții* sunt turiștii cu venituri relativ mari (sau care economisesc

mult în acest scop), motivați în primul rând cultural și social, care se pot încadra în două grupe de vârstă: 30 - 70 ani (clientelă de grup) și 20 - 50 ani (individuali sau grupuri mici). Punând accentul pe transportul rapid și cazarea în trecere (de scurtă durată), ei își propun să viziteze orice le sugerează ghizii, fiind fotografi sau cameramani acerbi, mari amatori de folclor și suveniruri exotice. Durata voiajelor pe care le solicită este de circa două - trei săptămâni. Numărul lor este relativ mic.

❖ *Nomazii* sunt persoane de toate vârstele care își doresc foarte tare să se afle cât mai mult în contact cu natura și cu populația locală, foarte motivate sub aspect religios, cultural, artistic, artizanal, afectiv etc, care călătoresc în grupuri mici sau individual, preferând cazarea la populația de pe traseu sau în moteluri, hanuri ori campinguri locale. Ei sunt mari amatori de produse culinare locale și ferenți consumatori de folclor autentic [3, p.92].

Alegerea celor mai potrivite criterii de segmentare a pieței turistice se face în funcție de trei calități pe care ele trebuie să le posede: *pertinența, posibilitățile de măsurare și valoarea practică*:

➤ *pertinența* reprezintă legătura existentă dintre criteriu și comportamentul consumatorilor privitor la produsul turistic care îi interesează;

➤ *posibilitățile de măsurare* reflectă cuantificarea informației despre segmentul țintă. Se recomandă ca elementele de formare a segmentelor țintă să fie ușor cuantificabile.

➤ *valoarea practică* asigură utilizarea informației despre segmentul țintă, orientarea eforturilor specialiștilor spre anumite segmente, respectiv diversificarea a modalităților de tratare a acestor segmente [1, p.125].

În concluzie, criteriile de segmentare a pieței turistice menționate mai sus pot fi combinate în multiple variante pentru a identifica segmentele de consumatori de servicii turistice cu relevanță și valoare sporită pentru activitatea agenției turistice. Eforturile realizate de agenția turistică pentru a dezvolta relații pe termen lung cu turiștii se recomandă a fi diferențiate în dependență de nevoile specifice, preferințele, așteptările, comportamentul de cumpărare, dar și de profitabilitatea prezentă și viitoare a segmentelor țintă. După identificarea segmentelor de piață, studiul poate continua prin identificarea surselor de turiști

pornind de la fiecare segment țintă considerat că este profitabil pentru companie.

Bibliografie:

1. Bucur-Sabo M. *Marketing turistic*. București: Editura Irecson, 2006, 240 p., ISBN 973-7694-07-4
2. Cătoi I., Teodorescu N. *Comportamentul consumatorului*. București: Editura Uranus, 2004, 302 p. ISBN 973-7765-09-5
3. Gherasim T., Gherasim D. *Marketing turistic*. București: Editura economică. 1999 239 p. ISBN 973-590-176-5
4. Ispas A. *Marketing turistic*. Suport de curs. Universitatea Transilvania din Brașov. 2010. 165p. [online]. [accesat 13.10.2021]. Disponibil: <https://pdfcoffee.com/marketing-turistic-2-pdf-free.html>
5. Moldoveanu M., Ioan-Franc V. *Marketing și cultura*. București: Editura Expert. 222 p. ISBN 973-9222-09-1
6. Segmentarea pieței turistice. [online]. [accesat 15.10.2021]. Disponibil: <https://administrare.info/economie/11523-segmentarea-piete-turistice>
7. Turcu D., Weisz J. *Economia turismului*. Timișoara: Editura Eurostampa. 2008, 121 p.
8. Дурович А.П. *Маркетинг гостиниц и ресторанов*. М.: Новое знание, 2006, 640 с. ISBN: 5-94735-111-0

NOȚIUNEA DE PATRIMONIU CONFORM REGLEMENTĂRILOR NAȚIONALE

Natalia CHIRIAC*, ORCID ID: 0000-0002-1189-2273¹,

Viorica URSU, ORCID ID: 0000-0003-4194-4799²,

Ina BOSTAN, ORCID ID: 0000-0001-9191-8885³

*Corresponding author: Natalia CHIRIAC, natalia.chiriac@dp.utm.md

Summary. „All at once heritage is everywhere ... One can hardly move without bumping into a heritage site. Every legacy is cherished.” (Lowenthal 1998)

The field of cultural heritage is a civilizational phenomenon of unique importance. In the context of the rapid development of the technocratic processes of modern society, the problem of anthropogenic and technogenic destruction of the historical and cultural elements of human heritage becomes more and more acute.

Today, cultural heritage is gaining political power and increasing importance as a guarantor of preserving the identity and originality of the people, a valuable competitive advantage in the context of globalization. The issue of conservation and protection of cultural heritage has always been relevant. In recent decades, its importance has increased, and many effective measures have been taken to recognize the importance of issues related to the protection and use of cultural heritage at the national level.

In the Republic of Moldova, the definition of patrimony is used in various special normative acts, which, in turn, determine the legal regime of certain categories of goods. This article is dedicated to the analysis of national normative acts that define and characterize the notion of heritage.

Cuvinte-cheie: *patrimoniu, drepturi, obligații, registru, fond, domeniu.*

Introducere

Patrimoniul cultural este o parte integrantă a culturii universale, o pârghie eficientă pentru formarea și dezvoltarea inteligenței umane, a societății, a etniei și a celui mai important depozit al memoriei istorice. Astăzi, nimeni nu se îndoiește de faptul, că valorile culturale sunt un element important de comunicare, înțelegere și apropiere a popoarelor.

Valorile culturale sunt principalul criteriu pentru spiritualitate și legătura între generații și le unesc într-un singur lanț de dezvoltare istorică. Fiecare obiect de scop istoric și cultural, fiecare operă de artă, memoria culturală este o legătură a întregului istoric și în semnificația sa istorică și culturală sunt unite și unice. Fiecare stat are un patrimoniu cultural cu care se poate mândri.

La nivel legislativ, s-a remarcat legătura inseparabilă dintre crearea și conservarea valorilor culturale, inițierea tuturor cetățenilor privind protecția acestora, progresul socio-economic, dezvoltarea democrației, consolidarea integrității și suveranității țării noastre [18, p. 26].

Una din îndatoririle fundamentale ale cetățenilor RM este protecția mediului înconjurător și ocrotirea monumentelor, care derivă din art. 59 al Constituției RM [5], *„Protecția mediului înconjurător, conservarea și ocrotirea monumentelor istorice și culturale constituie o obligație a fiecărui cetățean”*. La rândul său, statul, reprezentat de organele sale, contribuie la păstrarea, dezvoltarea și propagarea realizărilor culturii și științei naționale și mondiale.

Astfel, atât statul, cât și populația acestui stat sunt obligați de a păstra și spori totalitatea valorilor culturale, în interesul generațiilor prezente și viitoare. Conștiința națională, patriotismul, cunoașterea istoriei propriului neam, educă în oameni cea mai înaltă formă de respect și responsabilitate față de aceste „monumente istorice”. Această nevoie se datorează faptului incontestabil, că cultura are un impact asupra tuturor sferelor vieții umane, este sursa și motorul progresului [18, p. 26].

Baza metodologică a studiului.

La baza prezentului studiu stă analiza legislației naționale ce reglementează subiectul supus cercetării. Pentru atingerea obiectivelor expuse, au fost utilizate următoarele metode științifice: metoda comparativă, analitică, sistemică.

Rezultatele obținute și discuții.

1. Codul Civil al R. Moldova

Principalul act normativ pentru înființarea și reglementarea instituției patrimoniului în Republica Moldova este Codul Civil al R. Moldova. Astfel, Titlul I, din Cartea a doua, *„Drepturile reale”*, a Codului Civil al RM, este intitulat *„Patrimoniul”* și cuprinde art.453-478.

Potrivit art.453 alin.(1) CC: *Patrimoniul reprezintă totalitatea drepturilor și obligațiilor patrimoniale (care pot fi evaluate în bani),*

privite ca o sumă de valori active și pasive legate între ele, aparținând unor persoane fizice și juridice determinate.

Până la aceste modificări esențiale, în ceea ce privește instituția patrimoniului în Codul Civil al R.M. nu exista o definiție clară și precisă a patrimoniului, un rudiment putând fi găsit în art. 35 CC al RM care prevedea că: “*Persoana fizică răspunde pentru obligațiile sale cu tot patrimoniul său, cu excepția bunurilor care, conform legii, nu pot fi urmărite.*” [17, p. 37-43].

În mod similar, conceptul de patrimoniu este utilizat în diferite acte normative speciale, prin care se determină regimul juridic pentru anumite categorii de bunuri, acte pe care le vom analiza în continuare.

2. Legea nr. 1530 din 22.06.1993 privind ocrotirea monumentelor

Legea nr. 1530 din 22.06.1993 *privind ocrotirea monumentelor* [11] nu definește patrimoniul, dar reglementează în art. 2 că toate monumentele situate pe teritoriul Republicii Moldova fac parte din *patrimoniul ei cultural și natural* și se află sub protecția statului.

3. Legea culturii nr. 413 din 27.05.1999

Obiectul prezentei legi îl constituie cadrul cultural și totalitatea domeniilor de activitate culturală.

Potrivit art. 2 a *Legii culturii* nr. 413 din 27.05.1999 [8], prin *patrimoniu cultural* înțelegem totalitatea valorilor și bunurilor culturale (produs al activității culturale a cărei valoare poate avea un preț exprimat monetar).

Capitolul IV al Legii este dedicat patrimoniului cultural național al R. Moldova și reglementează caracteristicile acestuia.

Patrimoniul cultural național, potrivit art. 17, este stabilit de Guvern de comun acord cu Parlamentul și are un regim special de păstrare, conservare și folosire în corespundere cu legislația.

La propunerea Guvernului, Parlamentul stabilește împuternicirile privind întreținerea, utilizarea și amplasarea obiectelor și obiectivelor cu o valoare deosebită ale patrimoniului cultural național, în baza avizelor comisiilor independente de experți, luând în considerare interesele integrității colecțiilor constituite istoricește, condițiile lor de păstrare și posibilitățile de acces la ele.

Integritatea fondurilor din muzee, arhive, biblioteci și cinemateci, a colecțiilor fotografice și a altor fonduri similare, păstrarea, funcționarea și dezvoltarea lor sânt asigurate de către stat.

Privatizarea obiectelor și obiectivelor care alcătuiesc patrimoniul cultural național este interzisă.

4. Legea muzeelor nr. 1596 din 27.12.2002

Prezenta lege stabilește cadrul legal general pentru organizarea și funcționarea muzeelor în Republica Moldova.

În mod similar, Legea muzeelor nr. 1596 din 27.12.2002 [10], prevede în art. 4 că patrimoniul muzeal este un ansamblu de bunuri culturale ale unui muzeu, cu calități de inalienabilitate, transmisibilitate și stabilitate, care se completează și se dezvoltă în continuu.

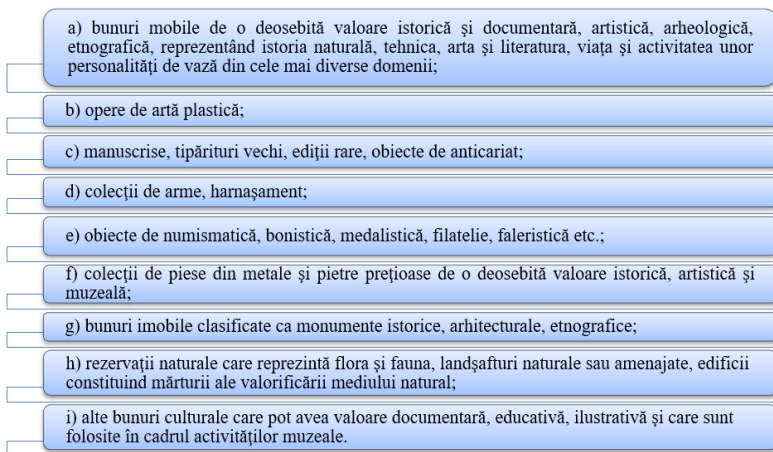
-
- a) bunuri mobile de o deosebită valoare istorică și documentară, artistică, arheologică, etnografică, reprezentând istoria naturală, tehnica, arta și literatura, viața și activitatea unor personalități de vază din cele mai diverse domenii;
 - b) opere de artă plastică;
 - c) manuscrise, tipărituri vechi, ediții rare, obiecte de anticariat;
 - d) colecții de arme, harnașament;
 - e) obiecte de numismatică, bonistică, medalistică, filatelie, faleristică etc.;
 - f) colecții de piese din metale și pietre prețioase de o deosebită valoare istorică, artistică și muzeală;
 - g) bunuri imobile clasificate ca monumente istorice, arhitecturale, etnografice;
 - h) rezervații naturale care reprezintă flora și fauna, lanșafturi naturale sau amenajate, edificii constituind mărturii ale valorificării mediului natural;
 - i) alte bunuri culturale care pot avea valoare documentară, educativă, ilustrativă și care sunt folosite în cadrul activităților muzeale.

Figura 1. Patrimoniul muzeal din Republica Moldova

Capitolul III al Legii abordează în mod specific patrimoniul muzeal. Prin urmare, conform articolului 7, patrimoniul muzeal face parte din patrimoniul public al statului și al unităților administrativ-teritoriale și poate fi, de asemenea, proprietatea privată a persoanelor fizice sau juridice. În același timp, art. 7 (1) prevede că patrimoniul muzeal este inalienabil, caracter specific de altfel doar bunurilor domeniului public.

Patrimoniul muzeal include următoarele obiecte (figura 1):

Mai mult, art. 4 din legea citată supra dispune, că ansamblu de obiecte cu valoare științifică, istorică, culturală, artistică și muzeală, adunate și sistematizate într-un muzeu, alcătuiește o *colecție muzeală*.

5. Codul subsolului nr. 3 din 02.02.2009

Acest cod reglementează relațiile miniere în vederea asigurării folosirii raționale și complexe a subsolului pentru satisfacerea necesarului de materie primă minerală și altor necesități ale economiei naționale,

protecției subsolului, asigurării securității lucrărilor la folosirea subsolului, precum și apărării drepturilor persoanelor fizice și persoanelor juridice, indiferent de tipul de proprietate și forma juridică de organizare.

Codul subsolului nr. 3 din 02.02.2009 [4], în art. 66, definește și totodată stabilește regimul juridic al patrimoniului minier. Astfel, se consideră *patrimoniul minier*, potrivit Codului subsolului, *bunurile, create sau dobândite de beneficiarul subsolului, ce asigură nemijlocit procesul folosirii subsolului și nu pot fi separate de sectorul de subsol fără cauzarea de daune considerabile subsolului (excavații miniere, sonde de foraj, elemente de fixare și tubare, sisteme de drenaj și ventilare, utilaj la intrarea în excavațiile miniere, semne de topografie minieră, alte bunuri).* Lista patrimoniului minier se determină pentru fiecare obiect de folosire a subsolului, în funcție de condițiile geologico-miniere, tipul de substanțe minerale utile, tehnologia de efectuare a lucrărilor de extragere, și se înscrie în registrul obiectivelor miniere. Patrimoniul minier constituie proprietatea statului și poate fi înstrăinat de la beneficiarul subsolului la expirarea termenului contractului sau la rezilierea lui în cazurile prevăzute de prezentul cod. Beneficiarul subsolului are dreptul la recuperarea costului patrimoniului minier, luându-se în considerare uzura lui, dacă contractul nu prevede altfel.

6. Legea nr. 218 din 17.09.2010 privind protejarea patrimoniului arheologic

Legea prevede sistemul legal general pentru descoperirile și cercetările arheologice, precum și protecția patrimoniului arheologic ca parte a patrimoniului cultural al țării.

În conformitate cu Legea nr. 218 din 17.09.2010 *privind protejarea patrimoniului arheologic* [12], *patrimoniul arheologic reprezintă un ansamblu de bunuri materiale, apărute ca rezultat al activității umane din trecut, păstrate în condiții naturale la supraterran, subteran sau subacvatic, sub formă de situri arheologice (așezări, necropole, morminte izolate, tumuli, cetăți, valuri, construcții, biserici, clădiri, anexe gospodărești etc.) sau bunuri mobile (obiecte sau fragmente ale acestora), care, pentru a fi identificate și studiate, necesită aplicarea metodelor arheologice.*

Art. 4. a legii prevede că bunurile de patrimoniu arheologic sunt parte integrantă a patrimoniului cultural național și sunt clasate și protejate ca bunuri de patrimoniu cultural național mobil sau imobil.

Anexa nr. 1 la ordinul nr.126 din 25 aprilie 2013 cu privire la aprobarea unor acte normative privind punerea în aplicare a Legii privind protejarea patrimoniului arheologic nr.218 din 17 septembrie 2010 reglementează structura patrimoniului arheologic. Astfel, *patrimoniul arheologic* cuprinde două componente de bază: patrimoniul arheologic imobil și patrimoniul arheologic mobil.

Patrimoniul arheologic imobil este format din vestigii arheologice conservate în pământ, sub apă sau la suprafața solului, iar *patrimoniul arheologic mobil* este constituit din bunuri culturale mobile (obiecte sau fragmente ale acestora), descoperite ca rezultat al cercetării științifice sau întâmplător, în cadrul siturilor, ansamblurilor, amenajărilor arheologice singulare sau în alte spații cu potențial arheologic, inclusiv sub forma unor tezaure de obiecte sau monede.

Patrimoniul arheologic imobil cuprinde trei categorii de bază: situri arheologice, ansambluri arheologice și amenajări arheologice singulare. *Patrimoniul arheologic mobil* cuprinde obiecte, care țin de viața cotidiană a omului, îndeletniciri, cult etc. (unelte, obiecte de uz casnic, obiecte de cult, bijuterii, monede etc.)

7. Legea apelor a RM nr. 272 din 23.12.2011

Prezenta lege reglementează: a) gestionarea și protecția apelor de suprafață și a celor subterane, inclusiv măsurile de prevenire și de combatere a inundațiilor, a eroziunii și măsurile de contracarare a secetei și a deșertificării; b) activitățile care au impact asupra apelor de suprafață și a celor subterane, inclusiv captarea și folosința apei, deversarea apelor uzate și a poluanților, alte activități care ar putea dăuna calității apelor.

Legea apelor a RM nr. 272 din 23.12.2011 [6] stipulează în art. 2 că *cadastru de stat al apelor* este un sistem informațional de stat ce conține evidența datelor referitoare la rețeaua hidrografică, la resursele de apă, la prelevările și la restituțiile de apă, la *patrimoniul hidrotehnic*, iar în art. 4 menționează că apa nu este un produs comercial oarecare, ci un *patrimoniu natural*, care trebuie protejat, tratat și apărut ca atare. Apa face parte din *domeniul public* al statului.

Deși Legea apelor utilizează noțiunea de patrimoniu hidrotehnic, în legislația națională nu întâlnim o definiție a acestuia, sau o explicație mai largă în acest sens.

8. Legea nr. 280 din 27.12.2011 privind protejarea patrimoniului cultural național mobil

Prezenta lege reglementează regimul juridic al bunurilor aparținând patrimoniului cultural național mobil, ca parte a patrimoniului cultural național, precum și activitățile specifice în domeniul identificării, cercetării, inventarierii, clasării, conservării, asigurării securității, întreținerii, preparării, restaurării și punerii în valoare a bunurilor culturale mobile.

Art. 2 din *Legea nr. 280 din 27.12.2011 privind protejarea patrimoniului cultural național mobil* [13], dispune că *patrimoniul cultural național mobil* reprezintă un ansamblu de bunuri culturale mobile, clasate în patrimoniul cultural național cu valoare deosebită sau excepțională istorică, arheologică, documentară, etnografică, artistică, științifică și tehnică, literară, cinematografică, numismatică, filatelică, heraldică, bibliofilă, cartografică, epigrafică, estetică, etnologică și antropologică, reprezentând mărturii materiale ale evoluției mediului natural și ale relației omului cu acest mediu, ale potențialului creator uman.

9. Legea nr. 58 din 29.03.2012 privind protejarea patrimoniului cultural imaterial

Această lege stabilește cadrul legal pentru pentru identificarea, documentarea, cercetarea, conservarea, transmiterea, promovarea, revitalizarea și punerea în valoare a patrimoniului cultural imaterial al Republicii Moldova. Scopul prezentei legi constă în protejarea patrimoniului cultural imaterial ca parte a patrimoniului cultural național, în cultivarea respectului față de patrimoniul cultural imaterial al comunităților, al grupurilor și, după caz, al persoanelor pentru a se asigura că valoarea patrimoniului este recunoscută la nivel local și național.

Astfel, *Legea nr. 58 din 29.03.2012 privind protejarea patrimoniului cultural imaterial* [15], definește, în art. 3 *patrimoniul cultural imaterial* drept totalitate a elementelor creației tradiționale autentice, valoroase din perspectivă istorică și culturală, transmise din generație în generație, exprimate în forme literare, muzicale, coregrafice sau teatrale, precum și ansamblu de practici, reprezentări, expresii, cunoștințe și abilități, împreună cu instrumente, obiecte, artefacte, vestimentație specifică, accesorii și spații culturale asociate acestora, pe care comunități, grupuri și, după caz, persoane le recunosc ca parte integrantă a patrimoniului lor cultural.

Principalele caracteristici ale patrimoniului cultural imaterial sunt enumerate în art. 4 a Legii și presupun:

a. caracter anonim al originii creației, la a cărei promovare și perfecționare societățile contribuie continuu în bază de modele tradiționale;

b. transmitere cu precădere pe cale orală, neformală, în virtutea tradiției;

c. delimitare după următoarele criterii: teritoriu, etnie, religie, vârstă, sex și socio-profesie;

d. percepție a elementelor ca fiind foarte importante și intrinsec legate de grupurile și/sau de comunitățile în care au fost create, păstrate și transmise;

e. realizare, interpretare, reactualizare și/ori creare a elementelor sale în interiorul grupului și/sau al comunității, cu respectarea formelor, modelelor, conținuturilor și tehnicilor tradiționale.

Patrimoniul cultural imaterial, potrivit art. 5 a Legii, se manifestă în următoarele domenii:

a. tradiții și expresii orale, incluzând limba ca vector principal al expresiei culturale, precum sunt: povestea, legenda, snoava, creația poetică lirică rituală și non rituală, urătura, orația, descântecul, ghicitoarea, proverbul, zicătoarea etc.;

b. tradiții și expresii ale artei sau ale practicii muzicale precum sunt: melodia vocală, melodia instrumentală, melodia de joc și altele; creația exprimată în forme sincretice verbal-muzicale: colindul, balada, doina, poemul muzical, cântecul de leagăn, bocetul, cântecul ritual nupțial și cântecul ritual funebru, romanța populară, cântecul popular religios, cântecele din cadrul obiceiurilor calendaristice, cântecul cu acompaniament instrumental, cântecul fără acompaniament instrumental, strigătura, incantația etc.;

c. tradiții și expresii ale artei sau ale practicii coregrafice precum sunt dansurile, spațiile pentru dans;

d. practici sociale de reprezentare, rituri, obiceiuri, ceremonii și evenimente festive, arte ale spectacolului, având ca mijloc de expresie limbajul sincretic: verbal, muzical, dramatic, coregrafic, obiectual, inclusiv jocuri de copii, jocuri de măști și jocuri sportive tradiționale;

e. cunoștințe și practici despre om, calendar, despre semne ale vremii, despre viața a plantelor și animalelor, despre cosmos;

f. obiecte, instrumente muzicale, unelte și instalații folosite la crearea, reproducerea, interpretarea, transmiterea și punerea în valoare a elementelor patrimoniului cultural imaterial;

g. tehnici și cunoștințe de preparare a alimentelor, a băuturilor, a unor substanțe chimice de confecționare a materialelor de construcție și a textilelor, de preparare a altor materiale utilizate în meșteșugurile tradiționale;

h. instituții culturale tradiționale precum sunt: sfatul oamenilor buni și bătrâni, ceata flăcăilor, horă, șezătoarea, claca etc.;

i. suporturi materiale pe care au fost imprimate și transmise de-a lungul istoriei elementele patrimoniului cultural imaterial.

10. Legea cinematografiei nr. 116 din 03.07.2014

Legea cinematografiei nr. 116 din 03.07.2014 [7] reglementează modul de desfășurare a activităților din domeniul cinematografiei (crearea, producerea, finanțarea, distribuirea și exploatarea filmelor), de susținere a dezvoltării industriei filmului, precum și de administrare a *patrimoniului cinematografiei naționale*, unul dintre obiectivele esențiale ale legii fiind protejarea, dezvoltarea și punerea în valoare a *patrimoniului cinematografiei naționale*.

Deși legea nu prevede vreo definiție a patrimoniului cinematografic, art. 18 enumeră categoriile de bunuri incluse în Patrimoniul național în domeniul cinematografiei:

a) filmele de toate genurile, precum și materialele lor primare de imagine și sunet, mixajele de sunet, finanțate de la bugetul de stat sau de la bugetul unor instituții de stat, realizate până în anul 2011, cu excepția filmelor realizate în baza unor contracte de coproducție, cu respectarea drepturilor de autor și a drepturilor conexe;

b) materialele documentare (fotografii, afișe, scenarii, partituri etc.), alte bunuri legate de istoria filmului autohton, păstrate în Arhiva Națională de Film;

c) sediile și anexele în care își desfășoară activitatea Centrul și subdiviziunile acestuia;

d) materialele primare și bunurile rămase în urma realizării filmelor menționate la lit. a) (obiecte de recuzită, mobilier, costume, arme, armuri, decoruri etc.), achiziționate sau confecționate pe costurile filmelor respective și care pot fi utilizate la realizarea unor filme noi;

e) sediul Cinematografului “Odeon”, clădirile cu destinație cinematografică sau cu altă destinație, precum și terenurile aferente acestora.

11. Alte definiții

Uneori, în legislația noastră o grupare de bunuri, de valori care au aceeași natură sau același regim juridic poate fi desemnată prin noțiunile: *fond, domeniu*.

Art. 2 din Codul Funciar, nr 828 din 25.12.1991 [2], dispune că toate terenurile, indiferent de destinație și de proprietate, constituie *fondul funciar* al Republicii Moldova. Sau, potrivit art. 2 din Codul silvic [3], pădurile, terenurile destinate împăduririi, terenurile afectate gospodăriei silvice, precum și terenurile neproductive, incluse în amenajamentele silvice sau în Cadastrul funciar ca păduri și/sau plantații forestiere, constituie *fondul forestier*. Fondul forestier cuprinde toate pădurile, indiferent de tipul de proprietate și forma de gospodărire.

Legea nr. 880 din 22.01.1992 privind Fondul Arhivistic al Republicii Moldova [14], prevede în art.2, că *fondul arhivistic* al Republicii Moldova este parte componentă a *patrimoniului național* și reflectă procesele dezvoltării social-politice, statale, economice și social-culturale a poporului nostru, a grupurilor etnice care au locuit și care locuiesc în Republică.

Alteori, o grupare de bunuri care au aceeași natură sau același regim juridic poate fi desemnată prin noțiunea de *domeniu*.

Prin urmare, Legea *monumentelor de for public* nr. 192 din 30.09.2011 [9] prevede că *monumente de for public* sunt bunuri imobile opere de artă plastică monumentală (compoziții spațial-volumetrice, statui, busturi, plăci comemorative cu relief sculptural, troițe, cruci), împreună cu terenul delimitat pentru ele, având caracter decorativ, comemorativ sau religios, amplasate în spații publice, pe terenuri aflate în *domeniul* public al statului ori al unităților administrativ-teritoriale. Art. 6 a Legii prevede că monumentele de for public aparțin *domeniului* public al statului sau al unităților administrativ-teritoriale. Monumentele de for public proprietate publică a statului sau a unităților administrativ-teritoriale sunt inalienabile, imprescriptibile și inesizabile. Cu aprobarea prealabilă obligatorie a Ministerului Educației, Culturii și Cercetării, acestea pot fi date în administrare instituțiilor publice, în condițiile legii.

Legislația României prevede și alte clasificări ale patrimoniului:

1. *Patrimoniu tehnic și industrial* – prin care se înțelege totalitatea bunurilor mobile, imobile și a unor ansambluri ale acestora, reprezentând mărturii semnificative ale activităților tehnice și de producție care au stat la baza evoluțiilor socioeconomice ale societății umane, de la primele manifestări preindustriale și până în prezent.

Potrivit art. 3 a Legii nr. 6 din 9 ianuarie 2008 privind regimul juridic al patrimoniului tehnic și industrial. În M.O. al României nr. 24 din 11 ianuarie 2008, din patrimoniul tehnic și industrial pot face parte:

a) construcții industriale în care se păstrează componentele materiale și/sau funcționale ale unei activități tehnice și de producție determinate: ateliere, hale, depozite, turnuri de apă, centrale electrice și altele asemenea;

b) construcții civile, alte clădiri în relație cu producția industrială, de tipul: locuințe, clădiri cu caracter administrativ, religios sau folosite pentru educație ori recreere;

c) zone de exploatare și prelucrare a resurselor naturale de subsol sau de suprafață - mine, cariere, amenajări hidroenergetice și altele asemenea;

d) construcții pentru transporturi și infrastructuri;

e) mașini, instalații, linii tehnologice, utilaje, alte componente materiale și/sau ansambluri ale acestora;

f) peisaje culturale industriale, pe arie restrânsă, reprezentând acele teritorii naturale sau urbane în care se conservă componentele esențiale ale procesului de producție al uneia sau mai multor activități industriale;

g) fonduri documentare publice sau private - proiecte, documentații tehnice, fotografii, înregistrări video și audio, documente juridice, alte documente legate de industrie și de tehnică.

Bunurile aparținând patrimoniului tehnic și industrial se clasează în categoria *patrimoniului cultural mobil*, respectiv ca *monumente istorice*, și sunt inventariate în conformitate cu prevederile legii (art. 5).

Exemple de componente ale patrimoniul tehnic și industrial, în accepțiunea legislației Republicii Moldova: mori de aburi și de vânt, mori de apă, batoze, edificii ale fostelor fabrici și uzine, edificii ale gărilor. centrale electrice, poduri și căi ferate, drumuri antice, poduri străvechi și apeeducte medievale etc. [1, p. 8]

Concluzii:

În perioada actuală de dezvoltare socială, patrimoniul cultural devine un subiect din ce în ce mai important și mai discutat. Necesitatea unor astfel de discuții este determinată de extinderea tot mai acerbă a situației și a stării de fapt prin care trece patrimoniul cultural național și cel universal. Cu toate că studierea și promovarea patrimoniului cultural este inclusă în multe dintre structurile sistemului educațional, totuși cunoașterea în profunzime a tot ceea ce constituie patrimoniu cultural nu este posibilă fără cunoașterea definiției acestui concept.

În urma celor expuse supra, putem menționa că, patrimoniul este întâlnit sub diverse forme – sub forme tangibile (cum ar fi site-uri, clădiri, peisaje) sau imateriale (de ex. amintiri, emoții, valori și obiceiuri) – așa cum și utilizarea patrimoniului, variază de la scopul construirii unei națiuni, până la locuri de comercializare.

Utilizarea patrimoniului are loc în diferite arene și capătă semnificație - ca vehicul în scopuri: politice, culturale și antreprenoriale, precum și educațional și emancipator, pentru a numi doar câteva. Modul de interpretare a patrimoniului pentru a înțelege semnificația sa pentru diferite grupuri este, prin urmare, o sarcină foarte importantă.

Prin urmare, modul de interpretare a patrimoniului reprezintă o sarcină foarte importantă pentru a înțelege semnificația acestuia pentru diferite grupuri.

Legislația Republicii Moldova folosește următorii termeni: patrimoniu, colecție, fond, domeniu, noțiuni care, în mod evident, evocă un ansamblu, o totalitate de bunuri.

Rezumând diferitele definiții de mai sus, putem aprecia că patrimoniul este o entitate juridică distinctă ce reprezintă totalitatea sau universalitatea drepturilor patrimoniale și obligațiilor patrimoniale care aparțin unei persoane.

Bibliografie:

1. Bulat N. Zilele Europene ale Patrimoniului: Patrimoniul Industrial și Tehnic. În Observatorul de Nord / №34(807)2015, Soroca, p. 8
2. Codul Funciar, nr 828 din 25.12.1991. În Monitorul Oficial, nr 107 din 04.09.2001
3. Codul silvic al RM nr. 887 din 21.06.1996. Publicat : 16.01.1997 în Monitorul Oficial Nr. 4-5 art. 36
4. Codul subsolului nr. 3 din 02.02.2009. Publicat: 17-04-2009 în Monitorul Oficial Nr. 75-77 art. 197

5. Constituția R.Moldova din 29.07.1994. Republicat: 29.03.2016 în Monitorul Oficial Nr. 78, art Nr: 140. Data intrării în vigoare: 27.08.1994
6. Legea apelor a RM nr. 272 din 23.12.2011. Publicat: 26-04-2012 în Monitorul Oficial Nr. 81 art. 264
7. Legea cinematografiei nr. 116 din 03.07.2014. Publicat: 01-08-2014 în Monitorul Oficial Nr. 217-222 art. 467
8. Legea culturii nr. 413 din 27.05.1999. Publicat: 05-08-1999 în Monitorul Oficial Nr. 83-86 art. 401
9. Legea monumentelor de for public nr. 192 din 30.09.2011. În Monitorul Oficial Nr. 197-202 din 18.11.2011
10. Legea muzeelor nr. 1596 din 27.12.2002. Publicat: 18.02.2003 în Monitorul Oficial Nr. 23-24 art. 81
11. Legea nr. 1530 din 22.06.1993 privind ocrotirea monumentelor. În Monitorul Oficial nr. 1 din 30.01.1994
12. Legea nr. 218 din 17.09.2010 privind protejarea patrimoniului arheologic. În Monitorul Oficial Nr. 235-240 din 03.12.2010
13. Legea nr. 280 din 27.12.2011 privind protejarea patrimoniului cultural național mobil. Publicat: 27.04.2011 în Monitorul Oficial Nr. 82-84 art. 270
14. Legea nr. 880 din 22.01.1992 privind Fondul Arhivistic al Republicii Moldova. Publicat: 01-02-1992 în Monitorul Oficial Nr. 1 art. 20
15. Legea nr. 58 din 29.03.2012 privind protejarea patrimoniului cultural imaterial. Publicat: 20.04.2012 în Monitorul Oficial Nr. 76-80 art. 255
16. Lowenthal D, (1998), The Heritage Crusade and the Spoils of History, London: Viking.
17. Ursu V., Chiriac N, Bostan I. Analysis of the concept of heritage in legal terms. In PROCEEDINGS OF RESEARCHFORA INTERNATIONAL CONFERENCE, Pattaya, Thailand, 6th - 7th May, 2021, pp. 37-43
18. Ursu V., Chiriac N., Bostan I. Legal liability for violation of legislation regarding the protection of immovable cultural heritage in Republic of Moldova. In International Journal of Humanities and Social Science Invention (IJHSSI), Volume 9, Issue 12, Ser. I, December 2020, PP 26

CRITERII DE INCLUDERE A CLĂDIRILOR ISTORICE ÎN CATEGORIA CLĂDIRILOR „VERZI” DIN REPUBLICA MOLDOVA

Liliana JITARI

liliana.jitari@emi.utm.md

Abstract: *Energy consumption in the Republic of Moldova is based almost entirely on imports, the country being dependent on external sources, resulting in insecurity of energy prices. This study outlines the need to promote „green” buildings in the Republic of Moldova, as well as the possibilities of including historic buildings in the category of green buildings. They fully meet all the criteria needed to be classified as „green” buildings, needing repair and modernization, so that rules are maintained to preserve their authenticity.*

Keywords: patrimoniu cultural, „clădire verde”, eficiența energetică, sustenabil, valoare economică, valoare culturală, estetică, spirituală, socială, istorică, simbolică.

Introducere

Schimbările climatice și epuizarea resurselor naturale fac ca sustenabilitatea (calitate a unei activități de a se desfășura fără a epuiza resursele disponibile și fără a distruge mediul, deci fără a compromite posibilitățile de satisfacere a nevoilor generațiilor următoare) să reprezinte o temă esențială și stringentă. Amploarea și calitatea soluțiilor trebuie acum să gestioneze problema.

Sectorul clădirilor este unul dintre marile consumatoare de energie (40% consumul final de energie)¹ și responsabil pentru o cantitate semnificativă de emisii de CO₂ (36% din emisiile de CO₂).

Potențialul de reducere este foarte mare, în special prin măsuri de creștere a eficienței energetice și producere a energiei din surse regenerabile. Costurile asociate acestor măsuri – mai ales cele legate de eficiență energetică sunt minime, sau chiar negative. Acestea nu reprezintă cheltuieli ineficiente, ci mai degrabă investiții returnate în viitor prin economii de energie din surse convenționale. Prețul la energie va fi în continuă creștere, iar măsurile de subvenționare existente, menite să diminueze costurile pentru cetățeni, nu sunt sustenabile.

Încurajarea eficienței energetice în sectorul clădiri reprezintă o soluție de rezolvare a problemei cu costuri minime și nu o cheltuială permanentă pentru bugetul public, ce transferă problema de la un an la altul – cum e cazul subvenționărilor.

Beneficiile imediate pentru cetățeni ar fi reducerea facturilor la energie, crearea de noi oportunități economice și locuri de muncă, creșterea confortului de trai, precum și a standardului de viață.

Pentru autoritățile publice, susținerea măsurilor de încurajare a dezvoltării construcțiilor verzi va avea efecte vizibile imediat. Reducerea dependenței de combustibilii fosili prin măsuri de eficiență energetică și încurajare a producerii de energie din surse regenerabile, utilizarea materialelor de construcții produse local, diminuarea producției de deșeuri din construcții prin încurajarea refolosirii și reciclării structurilor și materialelor folosite în construcții, va stimula economia locală și vor avea ca rezultat crearea de noi locuri de muncă. Sectorul clădirilor reprezintă un domeniu important din orice strategie de eficiență energetică sau combatere a efectelor schimbărilor climatice, și deține un potențial mare de valorificare. Recunoaștem importanța implementării măsurilor legate de managementul apei, al deșeurilor, eficientizarea transportului, eficientizarea unităților existente de producere a energiei. Potențialul de reducere a consumului de energie și a emisiilor de CO₂ este foarte mare în sectorul clădirilor, iar măsurile concrete se pot direcționa atât asupra construcțiilor noi cât și a celor existente.

În studiul de față ne-am concentrat asupra unor măsuri și recomandări în special legate de includerea clădirilor istorice, în categoria clădirilor „verzi” din Republica Moldova, promovarea construcțiilor „verzi” noi și realizarea măsurilor legate de reabilitarea construcțiilor existente istorice. Aceasta datorită faptului, ca clădirile istorice dispun de toate criteriile necesare pentru a fi incluse în categoria clădirilor „verzi”.

1. Conceptul de „clădire verde” și „valoare”.

Conform Consiliului Mondial pentru Clădiri Verzi (World Green Building Council) o clădire verde este: „o clădire care, prin proiectare, construire și exploatare, reduce sau elimină impactul negativ și poate crea impact pozitiv asupra climei și mediului înconjurător”.

Astfel, termenul de clădire verde este folosit pentru clădirile edificate și operate într-un mod responsabil față de mediul înconjurător, pe toată durata de viață a acestora: concept, proiectare, execuție, operare, întreținere, renovare și demolare.

Există o serie de **caracteristici** care pot face o **clădire „verde”** :

- Utilizarea eficientă a energiei, a apei și a altor resurse;
- Utilizarea energiei regenerabile, cum ar fi energia solară;
- Măsurile de reducere a poluării, de reducere a deșeurilor și de facilitare a reutilizării și reciclării;
- Calitatea bună a aerului din mediu interior;
- Utilizarea materialelor netoxice, bazată pe etică și sustenabilitate;
- Luarea în considerare a mediului, în proiectare, construire și exploatare;
- Luarea în considerare a calității vieții ocupanților, în proiectare, construire și exploatare.

O clădire „verde” sau sustenabilă este o clădire cu eficiență energetică sporită și cu impact redus asupra mediului. O clădire verde sau sustenabilă este o structură concepută, construită, renovată, operată și refolosită într-o manieră ecologică și cu folosirea eficientă a resurselor.

Indiferent de destinație, orice clădire poate fi o clădire verde, cu condiția să includă caracteristicile enumerate anterior.

Nu toate clădirile verzi sunt și trebuie să fie la fel. Diferite țări și regiuni au o varietate de caracteristici, cum ar fi: condiții climatice distincte, culturi și tradiții unice, diverse tipuri și vechimi a clădirii sau priorități de mediu, economice și sociale, în ansamblu, toate acestea având impact asupra modului de construire și reconstruire a clădirilor verzi [1].

Clădirile durabile/verzi implică costuri suplimentare, dar nu întotdeauna generează venituri suplimentare pentru investitori. Participanții în piață trebuie să recunoască aceste clădiri. Pe piață, există o serie de standarde și certificări ce pot fi folosite pentru identificarea clădirilor verzi, fără a exista un consens în ceea ce privește utilizarea lor la scară globală:

CERTIFICĂRI la nivel de		
Design:	Renovări și amenajări interioare:	Pentru clădiri operaționale și transparentă:
✓ certificate de performanță energetică (CPE)	✓ BREEAM	✓ BREEAM
✓ BREEAM	✓ LEED	✓ LEED
✓ LEED	✓ Rating RICS SKA	✓ Better Building Partnership Real Estate Environmental Benchmark
✓ HQE (Franța)	✓ PAS 2035	✓ Climate Bonds - certificare
✓ DGNB (Germania)	✓ Standarde Passivhaus și EnerPHit	✓ NABERS UK Energy – Birouri
✓ EDGE	✓ TrustMark	✓ Cerințe de raportare GLA Be-Seen
✓ Home Quality mark (UK)		
✓ NABERS		

Metode de evaluare

BREEAM (Building Research Establishment Environmental) a fost introdusă în Marea Britanie, în anul 1990. În această schemă de certificare, în baza unor principii de sustenabilitate, se acordă puncte pentru consumul de energie, consumul de apă, mediul intern, poluare, transport, materiale utilizate, deșeuri, procese de management și ciclul de viață al clădirilor.

Punctajul maxim este de 109 puncte; prin obținerea unui punctaj sub 30 de puncte, clădirea nu este certificată ca fiind o clădire verde, 45 de puncte aduce calificativul „bun”, 55 de puncte înseamnă „foarte bun”, 70 de puncte „excelent” și peste 85 de puncte „remarcabil”.

LEED (Leadership in Energy and Environmental Design) a fost introdusă în anul 1993, în Statele Unite, și este populară acum, în întreaga lume. Schema de certificare se referă la clădirile comerciale și rezidențiale, evaluându-le din punct de vedere al consumului de energie, al utilizării eficiente a apei, al materialelor folosite, al resurselor și al calității mediului interior.

Pentru a obține certificarea este nevoie de un punctaj de peste 40 de puncte, din totalul de 100 puncte; argint se obține cu peste 50 de puncte, aur cu peste 60 și platina cu peste 80 de puncte.

RoGBC (ROMANIAN GREEN BUILDING COUNCIL) a creat o schemă de certificare verde, **GREEN HOMES**, adresată strict segmentului rezidențial. Acesta presupune o evaluare de ansamblu, a unui proiect pe următoarele direcții:

- localizarea clădirii;
- materialele folosite cu amprenta de carbon asociată;

- gestionarea deșeurilor în timpul și după construire;
- implementarea principiilor de economie circulară;
- calitatea mediului interior;
- consumul de apă, măsurile de eficiență energetică și consumul de energie.

Deși costurile acestui tip de locuință sunt mai mari decât ale uneia obișnuite, orice investiție poate fi recuperată prin reducerea substanțială a costurilor legate de energie. Un alt lucru pe care trebuie să îl avem în vedere privitoare la casele acestea, este faptul că acestea au un transfer termic cu mediul înconjurător extrem de mic. De exemplu, în acest tip de locuință nu va fi nevoie de pornit aerul condiționat pe timpul verii, deoarece beneficiază de un sistem special care nu permite pătrunderea căldurii în interior [2].

2. Necesitatea promovării clădirilor „verzi” în R. Moldova

În Cartea Verde din 29 noiembrie 2000, ”Pentru o strategie Europeană în Aprovizionare cu Energie”, Comisia UE a stabilit trei aspecte de promovare a necesității economiei de energie:

- Securitatea aprovizionării cu energie (dependența de import va atinge 70% în 2030, față de 50% în prezent);
- Problemele de mediu înconjurător apărute în procesele de producere și utilizare a energiei;
- UE are o influență limitată asupra condițiilor de aprovizionare cu energie.

În acest context, consumul de energie în Republica Moldova, se bazează aproape în întregime pe importuri, țara fiind dependentă de surse externe, rezultând nesiguranța prețurilor energetice. În Chișinău doar 5% din energie este obținută din surse regenerabile, în special biomasă și sisteme mici de panouri fotovoltaice deținute de operatori privați. Prin urmare, este necesară concentrarea resurselor pe asigurarea securității energetice și creșterea eficienței energetice la nivel local. Ca răspuns provocărilor menționate mai sus, o serie de soluții ar fi benefice în scopul creșterii calității mediului și a bunăstării și confortului utilizatorilor.

Fenomenul urbanizării solicită regândirea serviciilor publice și a infrastructurii urbane, astfel încât acestea să fie centrate pe confortul oamenilor din oraș și, nu în ultimul rând, să fie prietenoase mediului.

În acest sens, a fost elaborat Codul Verde de design pentru clădirile publice și rezidențiale din Chișinău. Codul Verde de design este un sistem

de certificare conceput ca un instrument de încurajare a tranziției sectorului construcțiilor din Moldova către sustenabilitatea de mediu și pentru creșterea calității vieții cetățenilor. Instrumentul are în vedere climatul local, problemele de mediu, situația socială și economică locală identificate la nivel local și național. Acesta cuprinde trei direcții:

1. Regulament privind prevenirea și reducerea poluării în timpul etapei de șantier în Municipiul Chișinău – bază pentru legislație locală;
2. Cod Practic în construcții: CP A.04.02 „Proiectarea clădirilor ecologice” și CP B.01.01 „Ghid de proiectare urbană în concordanță cu principiile de protecție a mediului”;
3. Sistem de certificare voluntară ”Codul Verde”. Prin aplicarea și utilizarea acestuia, dezvoltatorii de proiecte imobiliare vor putea măsura și reduce impactul asupra mediului al clădirilor lor, creând astfel valoare mai mare și active financiare cu risc mai scăzut.

Codul Verde este un standard de performanță de mediu în raport cu care pot fi îmbunătățite clădirile noi și cele renovate din Republica Moldova. Codul Verde va sprijini dezvoltatorii să proiecteze, să construiască și să opereze clădiri mai bune, mai sănătoase, durabile și accesibile din punct de vedere financiar.

Printre principalii beneficiari se numără autoritățile publice locale, dezvoltatori imobiliari și investitori, chiriași și ocupanți finali ai clădirilor proiectate și construite conform Codului Verde.

Sistemul de certificare este guvernat de către UNDP Moldova prin comitetul director format din reprezentanți ai următoarelor organizații:

- GREEN CITY LAB;
- Consiliul Național pentru Construcții Durabile (CNCD) ;
- Agenția de Eficiență Energetică.

O dată cu elaborarea codurilor practice a fost creată și o broșură „Proiectarea ecologică a clădirilor și cartierelor” care explică ce presupune un cod practic pentru proiectare ecologică, ce înseamnă o clădire ecologică și care sunt beneficiile acesteia, cum poate fi adoptat un stil de viață responsabil și sugestii de soluții care contribuie la creșterea eficienței energetice a caselor.

La fel a fost lansat Proiectul „Orașe verzi durabile pentru Moldova”, care își propune să catalizeze investițiile în dezvoltarea urbană ecologică cu emisii reduse de carbon, aplicând abordări integrate de planificare urbană, încurajând inovarea, planificarea participativă și parteneriatele dintre sectorul public și privat. Proiectul va lansa în

Chișinău un Green City Lab: laborator urban de inovații în sfera serviciilor locale, care va ghida transformarea municipiului Chișinău și a altor centre urbane în orașe europene moderne verzi și inteligente, unde calitatea vieții locuitorilor săi este în prim plan, de rând cu oportunitățile pentru creșterea economică durabilă.

3. Includerea clădirilor istorice din orașul Chișinău în categoria clădirilor „verzi”

Includerea clădirilor istorice în categoria clădirilor verzi, ar facilita lansarea clădirilor existente cu consum de energie redus, ceea ce ar valorifica potențialul de energie la modernizarea clădirilor vechi.

Principiile de bază ar fi reducerea necesarului de energie, conversia eficientă a energiei, integrarea surselor regenerabile de energie. Printre soluțiile puse în aplicare pentru atingerea scopului, se enumeră:

- izolarea termică inovatoare a clădirii;
- sisteme de încălzire de înaltă eficiență;
- evitarea punților termice;
- implementarea tehnologiilor eficiente de ventilație și recuperare de căldură;
- punerea în aplicare a resurselor de energie regenerabile.

Clădirile istorice de patrimoniu, abandonate care se află într-o stare avansată de degradare, reprezintă o sursă de poluare în oraș, o sursă de praf și moloz, fiind totodată o potențială sursă de accidente. Este necesară elaborarea unei strategii de management ale acestor elemente cu valoare de patrimoniu cultural. Pentru a putea aborda problema degradării acestor clădiri și a elementelor cu valoare de patrimoniu, sunt necesare eforturi pentru restaurarea lor cât și pentru refuncționalizarea, conform criteriilor clădirilor verzi, lucru care ar garanta menținerea lor într-o stare normală de funcționare în viitor.

Dimensiunea proiectului depinde de rezultatul inventarierii clădirilor de patrimoniu abandonate sau aflate într-o stare avansată de degradare.

S-a întocmit o listă a monumentelor istorice de importanță locală pentru oraș, care este disponibilă pe site-ul Municipiului Chișinău. Prioritare pentru lucrările de restaurare sunt clădirile publice ale Primăriei, degradate în proporție mai mare de 30% conform metodologiei de clasificare.

Planul Strategic de Dezvoltare Socio-Economică a orașului Chișinău, prevede modernizarea zonelor rezidențiale și reabilitarea infrastructurii municipale. Planul Urbanistic General și reglementările aferente, precum și Planul Urbanistic Zonal al Centrului, includ informații cu privire la modul de utilizare a terenurilor și principii de bază/îndrumări privind dezvoltarea zonei centrale a orașului. Planul Urbanistic Zonal al Centrului, delimitează zonele cu valoare de patrimoniu cultural. Implementarea unei inițiative în acest sens, presupune următoarele etape de implementare:

1. Evaluarea situației existente, prioritizarea clădirilor în baza evaluării riscurilor în cazul construcțiilor abandonate și marcarea clădirilor cu risc prin tehnici vizuale/panouri informative;

2. Constituirea unui grup de lucru cu scopul stabilirii cadrului legal și instituțional de refuncționalizarea a clădirilor și elementelor cu valoare de patrimoniu (ex. zone de recreere, muzee, zone rezidențiale, etc.)

3. Elaborarea unui studiu referitor la rolul și valoarea clădirilor și elementelor cu valoare de patrimoniu în comunitate, inclusiv crearea de locuri de muncă pentru toate grupurile sociale.

4. Solicitarea și analiza sugestiilor venite din partea rețelelor comunitare. Cooperarea cu asociațiile locale pentru întocmirea proiectelor de revitalizare a acestor construcții și elemente cu valoare de patrimoniu. Se va considera finanțarea colectivă solidară în cazul anumitor proiecte sau includerea sectorului privat în lucrări de finanțare/sponsorizare.

5. Identificarea și stabilirea responsabilităților și a obligațiilor părților implicate (de ex. responsabilitatea garantării siguranței rezidenților și vizitatorilor).

6. Elaborarea unui program de reabilitare având ca temă modalitatea de abordare a problemei abandonării clădirilor și elementelor cu valoare de patrimoniu, în special a celor aflate în centrul orașului. Scopul acestui plan de acțiune fiind de a revitaliza cultural, economic și eficient aceste construcții.

7. Promovarea construcțiilor restaurate în inițiativele din domeniul turismului în orașul Chișinău.

Printre beneficiile acestor planuri de acțiune ar fi:

- creșterea cu 5% pe an a numărului de turiști, față de anul anterior;

• 50% din clădirile cu prioritate pentru lucrări de restaurare vor fi incluse în bugetul de investiții al Primăriei în primii 5 ani de la implementare;

- creșterea bunăstării;
- protejarea clădirilor și a elementelor cu valoare din oraș;
- Crearea de noi funcțiuni pentru construcțiile și elementele cu valoare de patrimoniu abandonate;
- îmbunătățirea aspectului și a potențialului turistic al orașului;
- creșterea siguranței locuitorilor și vizitatorilor;
- revitalizarea orașului.

Clădirile istorice în calitate de clădiri verzi, vor promova utilizarea și reutilizarea materialelor în cel mai eficient și sustenabil mod posibil de-a lungul întregului ciclu de viață, reducând cerințele de întreținere, consumul de apă și energie și utilizarea substanțelor chimice toxice.

Clădirile istorice, au suferit degradări accentuate în ultimele decenii. Pentru a păstra valoarea educațională a acestuia, este necesară reconstrucția acestora. Aceste construcții vor îmbina utilizarea eficientă a resurselor cu soluții tehnologice performante pentru a reduce impactul asupra mediului natural și pentru îmbunătățirea mediului ambiant interior.

Astfel, aceste construcții vor fi considerate verzi, inteligente și cu un consum energetic aproape zero.

Măsurile luate în considerare în etapele de proiectare și execuție a acestor clădiri vor fi:

- izolare performantă a anvelopei, utilizare de materiale sustenabile și cu nivel redus de emisii COV (compuși organici volatili);
- acoperiș verde;
- ventilație interioară mecanică;
- consum redus de apă și echipamente de colectare a apei;
- energie provenită din surse regenerabile;
- sistem de management al energiei, utilizarea eficientă a resurselor (lumină naturală);
- tehnologii de reducere a deșeurilor;
- tehnologii inteligente de control.

Aceste acțiuni vor încuraja viitoare investiții și accesarea fondurilor pentru luarea de măsuri cu efecte benefice asupra mediului, pentru conservarea resurselor naturale și îmbunătățirea calității vieții

utilizatorilor prin implementarea de tehnologii verzi noi cu eficiență energetică ridicată. Etape de implementare:

1. Elaborarea caietului de sarcini care va include toate elementele menționate anterior.

2. Elaborarea unui studiu de fezabilitate pentru construirea unei clădiri verzi, inteligente, cu un consum energetic aproape zero. Identificarea și evaluarea oportunităților de finanțare.

3. Elaborarea proiectului tehnic și executarea acestei clădiri.

4. Organizarea unui curs de formare a administratorului construcției despre detaliile tehnice de funcționare a echipamentelor și procesul de monitorizare și verificare.

5. Monitorizarea implementării și evaluarea rezultatelor obținute. Organizarea de campanii de informare și sensibilizare a opiniei publice.

Avantajele obținute ar putea fi:

➤ Consum de energie și apă reduse (între 30% și 70% mai puțin în comparație cu clădirile standard);

➤ Consumul de energie provenit din surse regenerabile (10% din totalul consumului de energie anual);

➤ Luminozitate și aer ambiental curat, în conformitate cu dimensiunilor construcției;

➤ Certificarea sustenabilității clădirii;

➤ Mediu ambiental sănătos: aer, iluminat, acustică; confort termic al utilizatorilor ridicat;

➤ Încurajarea practicilor sustenabile: reutilizarea apei, managementul și reciclarea deșeurilor, energie verde;

➤ Crearea de locuri de muncă la nivel local și creșterea cererii de specialiști în executarea clădirilor.

O caracteristică specifică clădirilor istorice este faptul, că multe din ele sunt construite din argilă. Casele din argilă sunt eficiente energetic, deoarece acestea absorb lumina soarelui. Sunt cel mai bun exemplu pentru încălzirea solară pasivă care asigură încălzirea casei în timpul iernii și de răcirea în timpul verii.

Oferă multe beneficii pentru sănătate, deoarece acestea nu sunt construite din materiale industriale, ci din materiale naturale și curate. Într-o casă din argilă aerul este mereu proaspăt, sunt numite “case de respirație”, care elimină problemele de alergie și îmbunătățesc calitatea vieții. Sunt izolate fonic și oferă proprietăți excepționale de absorbție a sunetului. O casă din argilă este o casă liniștită, deoarece izolează

zgomotele exterioare precum și zgomote din interiorul casei. O casă din argilă o putem face de orice mărime, de orice formă dorim, putem face oricând modificări în caz de necesitate (spre exemplu dacă a apărut un membru nou în familie).

4. Evaluarea clădirilor „verzi”

Principalele componente necesare de luat în calcul, la evaluarea unei clădiri verzi sunt:

- Situl sustenabil;
- Eficiența energetică;
- Eficiența în folosirea materialelor;
- Eficiența în folosirea apei;
- Sănătatea și siguranța ocupanților;
- Operarea și mentenanța construcției;
- Gradul de inovare;
- Diminuarea emisiilor de gaze cu efect de seră prin folosirea unor materiale cu amprentă de carbon redusă și prin performanță energetică foarte bună;
- Producție locală de energie din surse regenerabile (solară, eoliană, geotermală, etc) și reducerea dependențelor de combustibilii fosili;
- Stimularea economiei locale prin folosirea de materiale de construcție locale și prin activități ce implică folosirea forței de muncă locale (colectarea selectivă, refolosirea și reciclarea materialelor de construcție, etc).

Costul pentru modernizarea unei clădiri verzi, acum, este văzut ca un important factor determinant al valorii și chiar a lichidității unei proprietăți. Din analiza pieței, pentru o clădire a cărei performanță energetică nu respectă standardele pieței, începe să se anticipeze faptul că se va găsi doar un client, la o chirie dusă, sau că poate rămâne vacantă. Acest lucru va duce la o pierdere a profitabilității unor astfel de clădiri. Abordările utilizate în evaluare vor rămâne în continuare aceleași.

- Abordarea prin piață—abordarea prin comparația vânzărilor;
- Abordarea prin venit;
- Abordarea prin cost.

Cu toate acestea, în aplicarea diferitelor metode de evaluare, evaluatorul va analiza, acolo unde este cazul, factorii „verzi” aferenți fiecărei proprietăți.

Clădirile verzi ar trebui evaluate prin compararea lor cu clădiri verzi similare care au fost tranzacționate/ofertate și prin efectuarea ajustărilor relevante asupra prețurilor clădirilor comparabile, pentru diferențe le existente între caracteristicile acestora și cele ale clădirii subiect. Comparăția directă poate fi folosită atunci când se evaluează clădirile verzi.

Această metodă devine mai relevantă prin existența mai multor comparabile.

Oferă evaluatorului o indicație asupra creșterii valorii proprietății datorate caracteristicilor specifice clădirilor verzi.

O clădire certificate, poate fi mai costisitoare și probabil mai valoroasă față de una obișnuită, dacă caracteristicile celor două proprietăți sunt similare.

Venitul net din exploatare ar trebui să fie estimat luând în considerare creșterea de valoare ca re se poate realiza ca urmare a încorporării sau a instalării de caracteristici verzi și de design.

Acest lucru ar putea fi realizabil prin creșterea chiriei și prin reducerea cheltuielilor de funcționare (exploatare).

Raportul de evaluare ar trebui să conțină clarificările gate de măsura în care clădirea sau proiectul obiect al evaluării încorporează caracteristici specifice clădirilor verzi, cu descrierea facilităților respective și explicare a mecanismului prin care ele conduc la recunoașterea lor în valoarea de piață.

Caracteristicile care pot defini o clădire ca fiind „verde” sunt factorii valorii:

- Utilizarea eficientă a energiei, a apei și a altor resurse;
- Măsuri de reducere a poluării, de reducere a deșeurilor și de facilitare a reutilizării și reciclării;
- Calitate bună a aerului din mediului interior;
- Utilizarea materialelor netoxice, bazată pe etică și sustenabilitate;
- Luarea în considerare a mediului, în proiectare, construire și exploatare;
- Luarea în considerare a calității vieții ocupanților, în proiectare, construire și exploatare.

Aspecte cu impact pozitiv în creșterea **valorii și chiriei de piață** solicitate:

- Cerere constantă sau în creștere;

- Costul serviciilor mai scăzut;
- Mai puține lucrări de amenajare pentru noii locatari;
- Sănătatea locatarilor;
- Productivitatea celor ce lucrează în clădiri verzi.

Aspecte cu impact pozitiv în scăderea cheltuielilor proprietarului:

- Cheltuielile de întreținere și reparații;
- Cheltuielile cu energia;
- Costul pentru modernizarea ulterioară;

Aspecte ce duc la diminuarea riscului:

- Timp de comercializare mai scurt;
- Respectarea reglementărilor viitoare privind protejarea mediului;
- Atractivitatea;
- Imaginea;
- Durata de viață economică mai lungă.

Avantaje pentru ocupant/utilizator final:

1. Calitate foarte bună a mediului interior;
2. Iluminare naturală;
3. Ventilație conformă cu normele igienico-sanitare;
4. Construcții fără emisii de compuși organici volatili la nivelul încăperilor;
5. Confort termic;
6. Sănătate și productivitate – beneficiile în productivitate ale angajaților depășesc de 10 ori economiile energetice rezultate în cazul ocupării unei clădiri verzi;
7. Costuri mici în exploatare.

Protejarea monumentelor istorice rezidă din necesitatea creării condițiilor pentru eficientizarea funcțiilor politice, organizaționale, culturale, economice și educaționale ale statului în domeniul documentării, conservării, gestionării și punerii în valoare a monumentelor istorice, utilizării lor moderne, astfel ca acestora să li se asigure un rol important în dezvoltarea culturii, artei, științei și educației, în menținerea tradițiilor și identității culturale, contribuind astfel la promovarea dezvoltării durabile și democratice a societății.

Concluzii:

Atât pe plan național cât și la nivelul țărilor membre ale Uniunii Europene, se pune tot mai mult accent pe utilizarea cât mai eficientă a energiei la nivelul clădirilor.

Includerea clădirilor istorice din orașul Chișinău în categoria clădirilor verzi, va crea un model de dezvoltare exemplar pentru mai multe regiuni, asigurându-se faptul, că mediul construit nu va periclita viitorul generațiilor ce vor urma, ci mai degrabă, va deveni o sursă de siguranță, confort, inovație și oportunitate economică. În urma reabilitării clădirilor istorice, este importantă nu doar conservarea, ci și păstrarea unei identități arhitecturale care reprezintă o prioritate pentru cultură și civilizația oricărei țări.

În Moldova nu există standarde de construcție pentru clădiri verzi sau pentru clădiri al căror consum de energie să fie aproape egal cu zero, nici pentru clădiri care să fie certificate conform sistemelor internaționale de certificare pentru clădirile verzi. Investițiile în clădiri eficiente din punct de vedere energetic și în surse regenerabile de energie, necesită îmbunătățite prin scheme de finanțare publice și private și instrumente financiare care să stimuleze investițiile (exemplu – subvenții, etc.) Practica în domeniu demonstrează, că existența caracteristicilor tehnice specific clădirilor verzi, în cazul unui anumit proiect, fără însă a fi consemnate prin obținerea unei certificări recunoscute în domeniu, contribuie într-o anumită măsură la creșterea valorii de piață a proprietății, reflectată în reducerea consumului de utilități, dar sporul de valoare este net inferior față de clădirile certificate.

În același context, clădirile apreciate la un moment dat, de către piață, pentru caracteristicile de clădiri verzi pe care le încorporează pe lângă cele considerate ca fiind standard, pot ajunge în timp să piardă acest avantaj competitiv, ca urmare a progresului în domeniu și a modificării preferințelor utilizatorilor, aceleași caracteristici devenind în timp standardul de pe acea piață.

Bibliografie:

1. Dana ABABEI, *Evaluarea clădirilor verzi. Aspecte de luat în considerație, Conferința Internațională WAVO –ANEVAR, "Evaluarea activelor – o perspectivă globală în condițiile actuale"* - 9 septembrie 2021, București
2. Măsuri pentru atragerea de investiții în clădiri verzi. Disponibil: <http://www.rogbc.org/Downloads/Legislatie/Masuri-pentru-atragerea-de-investitii-in-cladiri-verzi-la-nivel-local.pdf>, accesat la 15.10.2021
3. <https://ebrdgreencities.com/assets/downloads/b14911664e/Chisinau-GCAP-Rom.pdf>

PATRIMONIUL ÎN DREPTUL MEDIULUI. O VICTORIE SAU UN EȘEC?

¹ Zinaida LUPAȘCU, ORCID ID: 0000-0003-3867-197X

² Tatiana STAHI, ORCID ID: 0000-0001-9120-4006

¹ *Technical University of Moldova, 168, Ștefan cel Mare bd., Chișinău, Republic of Moldova*

² *State Agrarian University of Moldova, 42, Mircești, Chișinău, Republic of Moldova*

[¹lupascuzinaida135@gmail.com](mailto:lupascuzinaida135@gmail.com)

[²tstahi@mail.ru](mailto:tstahi@mail.ru)

Summary. The research briefly presents the emergence and globalization of the concept of natural heritage, while analyzing the reasons why it does not enjoy a proper legal form. In the article we will analyze this environmental heritage from the perspective of the traditional features and elements of this legal institution, obviously adapted to the specifics of the environmental law branch.

The researched topic is a current one, despite the existence of radical opinions regarding the concept of environmental heritage. We consider that we are able to state that, despite its imperfections, patrimonial as it is presented in the theory of private law, has all the data to be able to be used, adapted and introduced within a branch of law with certain specific particularities, to fulfill very close functions in terms of form and content.

Cuvinte cheie: *patrimoniu, patrimoniu natural, patrimoniu în dreptul mediului, patrimoniu comun al umanității, mediu, bunuri comune.*

1. Introducere

Analiza unui concept juridic fundamental, de o mare complexitate, precum cel de *patrimoniu*, implică, cu prioritate, cunoașterea condițiilor și proceselor prin care acesta a luat ființă, s-a format, s-a dezvoltat și, nu în ultimul rând, a modalității prin care s-a impus și a fost acceptat de majoritatea sistemelor juridice, fie ele antice, moderne sau contemporane [1, p. 228].

De-a lungul timpului, doctrina juridică a formulat mai multe ipoteze științifice asupra conceptului de patrimoniu, din dorința de a formula o teorie, pe de o parte cât mai completă și mai unitară, iar pe de altă parte, cât mai apropiată de necesitățile practice. Abia în epoca modernă, respectiv în secolul al XIX-lea, o asemenea teorie a început să fie dezvoltată și, odată cu necesitățile tot mai pregnante ale societății, s-au constituit ceea ce putem numi astăzi bazele științifice ale teoriei patrimoniului.

2. Metode și materiale utilizate

Studiul efectuat a avut la bază cercetarea doctrinei naționale și internaționale în domeniul patrimoniului în dreptul medului. Pentru fundamentarea cercetării propuse, s-a utilizat, în principal următoarele metode de cercetare: *metoda cantitativă*, cu ajutorul căreia am adunat, stocat și interpretat informațiile extrase din doctrina internă, dar și cele aparținând doctrinei și jurisprudenței internaționale în materie; *metoda științifică*, pentru prelucrarea logico-juridică a datelor obținute prin metoda descrisă anterior, identificând problemele existente la momentul actual în legislația, jurisprudența și doctrina națională și internațională; *metoda logică* (analiza deductivă, inductivă, generalizarea – pentru examinarea și interpretarea cadrului legal și a materialului doctrinar); un accent aparte punând-se pe utilizarea *metodei empirice*.

3. Rezultatele obținute și discuții

Patrimoniul, instituție de bază a teoriei dreptului civil, s-a bucurat de o abordare teoretică complexă și de o reglementare pe măsură în majoritatea sistemelor de drept, odată cu adoptarea și aplicarea Codului civil napoleonian, din anul 1804. Bazat pe un concept existent în dreptul privat roman încă din antichitate, o idee, în opinia autorului A. Duțu, încă primitivă și puțin dezvoltată de către doctrina de specialitate a epocii, acesta a devenit un important element al oricărui sistem socio-juridico-economic bazat pe proprietatea privată și transmisiunea liberă a bunurilor [2, p. 151].

Conceput inițial ca un instrument pur tehnic, folosit pentru a transmite averea (totalitatea bunurilor) unei persoane decedate către succesorii săi, mai bine zis, mijlocul de conservare a proprietății în cadrul aceleiași familii sau grup restrâns de persoane, *patrimoniul* s-a transformat în expresia juridică a capacității persoanei de a stăpâni anumite bunuri și de a-și asuma anumite obligații, astfel asumându-și

capacitatea și competența de a participa activ la un sistem complex de raporturi juridice.

Cele mai vechi conceptualizări teoretice, în această privință, se datorează doctinarilor germani, respectiv, francezi Karl S. Zachariae, Charles Aubry și Fr. Charles Rau, care în urma studiului Codului civil francez, raportat la vechile reglementări europene, au ajuns la concluzia că „*patrimoniul, în cea mai înaltă expresie a sa, este chiar personalitatea omului, în raporturile sale cu lucrurile exterioare*„ și, așadar, „*ideea de patrimoniu rezultă direct din cea de personalitate*”. [3, p.198-199]. Această perspectivă asupra conceptului de patrimoniu a primit denumirea de „teoria personalistă”, datorită faptului că a pus accentul pe această legătură strânsă dintre persoană, ca subiect de drept, și patrimoniul acestuia.

Această teorie a fost criticată în literatura juridică de specialitate. Astfel, este de precizat că orice persoană poate avea un patrimoniu, dar nu ca emanație a personalității, ci pentru că orice persoană va avea un minim de bunuri și, în mod potențial, poate dobândi drepturi și obligații, deci poate mări sau micșora activul sau pasivul. Persoanele au un patrimoniu, nu ca atribut al personalității, ci datorită faptului că acesta este un ansamblu de drepturi și obligații care nu pot să aparțină decât persoanei [4, p.10].

Către finele sec. XIX, în condițiile revoluției industriale, s-a asistat la o concentrare a capitalului. Începe să se creeze, în acele condiții, o breșă în teoria personalistă a patrimoniului, deoarece regula indivizibilității patrimoniului și caracterul unitar al patrimoniului erau în contradicție cu nevoile economico-sociale.

În acele condiții economice, teoria patrimoniului-personalitate a început să fie o frână în calea circulației libere a capitalului. Pentru acest motiv, în dreptul francez, au început să fie consultate diverse procedee, pe baza cărora să se ocolească principiul indivizibilității patrimoniului.

O nouă teorie a patrimoniului apare spre finele secolului XIX-lea, mai întâi în Germania concepută de juriștii Brinz și Bekker, apoi preluată în Franța, prin intermediul lui Saleilles. Și în alte țări apare *teoria patrimoniului-scop*, denumită și *teoria patrimoniului de afecțiune*.

Această teorie a venit în sprijinul realităților economice ale economiei de piață. Astfel, doctrina germană a introdus, în cadrul științei dreptului civil, două concepte noi:

*patrimoniul-scop (*Zweckvermögen*) și

*patrimoniul separat (*Sandervermögen*).

Se admite ca patrimoniul unei persoane să fie constituit din mai multe proprietăți, fiecare cu destinația sa proprie, în funcție de profilul activităților desfășurate de acea persoană, respectiv proprietate ce constituie - *un patrimoniu general* și unul sau mai multe proprietăți ce constituie - *patrimoniu special*. Teoria dată, prezentând unele însușiri mai avansate cu privire la fundamentul juridic al patrimoniului, a fost supusă criticii, considerându-se că, nu se poate ignora existența persoanei ca subiect de drept [4, p.111].

Și totuși, dintre aceste două mari teorii a triumfat, în cele din urmă, o soluție de compromis, o nouă teorie conform căreia, deși titularul deține un singur patrimoniu, în cadrul acestuia se pot delimita mase patrimoniale distincte, fiecare având o destinație proprie. Această teorie „mixtă” după cum a fost denumită în doctrina de specialitate, a fost considerată ca fiind cea mai utilă și mai benefică circuitului civil și practicii judece, în ansamblul său, cel puțin la nivelul epocii în care a fost formulată, anume sfârșitul sec. XIX-lea începutul sec. XX.

Dacă este să facem o concordanță între patrimoniu din dreptul civil și patrimoniu în dreptul mediului, putem deduce că, consacrat în ordinea juridică internă și internațională, conceptul de patrimoniu comun este recunoscut și acceptat în prezent, la nivel general, ca fiind forma sub care se regăsește noțiunea de patrimoniu în domeniul de aplicare al dreptului mediu.

Marea majoritate a studiilor în materie dedicate acestui subiect consideră că acest fenomen a luat naștere odată cu activitățile convenției asupra dreptului mării la sfârșitul anilor 1960. Încă de la începutul anilor 1970, perioadă în care se atestă și începuturile dreptului mediului, ca ramură de drept de sine stătătoare, conceptul de patrimoniu comun a fost consacrat prin numeroase documente cu caracter juridic dar și numeroase studii academice. Cele mai multe dintre acestea recunosc bogăția juridico-semantică potențială a acestui concept, dar subliniază, și oarecum paradoxal și firesc în același timp, lipsa sa gravă de precizie și de efectivitate juridică [5, p.100].

În acest demers vom utiliza o terminologie care considerăm că este oportună de a o utiliza în acest context și anume „*patrimoniu de mediu*”, ceva mai îngust decât „patrimoniu comun” (nu este vorba, deci în acest context de un patrimoniu a tradițiilor istorice sau monumentele istorice înscrise în lista patrimoniului mondial a UNESCO).

Dacă se acceptă transpunerea, într-o manieră cât mai simplă a accepțiunii privatiste a conceptului de patrimoniu în domeniul dreptului mediului, patrimoniul specific acestei ramuri de drept ar putea fi definit ca fiind *ansamblul bunurilor naturale și al obligațiilor relative la acestea, care se împart între mai multe persoane titulare* (sau, mai degrabă, „co-titulare”) *ale acestui patrimoniu* [6, p.5].

În Constituția Franței se regăsește prevederea unde este stipulat că: „*mediul este patrimoniul comun al ființelor umane*”. Această normă ne permite să conchidem, că fiecare persoană este un fel de co-titular al mediului în care trăiește și, în aceste condiții, are și anumite obligații în privința acestuia.

În ciuda entuziasmului cu care a fost adoptată noțiunea de „*patrimoniu natural*” în cadrul documentelor juridice internaționale și interne, cu greu putem extrage, din conținutul lor, o definiție veritabilă a acestui concept, a cărei juridicitate este pusă încă la îndoială. Suntem nevoiți să recurgem, în aceste condiții, la un *Dicționar al protecției naturii* [7, p.346-347], care explică noțiunea de „patrimoniu natural”, raportându-l la biodiversitate. Astfel, găsim că patrimoniul natural „*reunește ansamblul bogățiilor și resurselor de mediu (habitate, obiecte geologice, diversitatea genetică, speciile de floră și de faună, peisajele etc.)*”, și mai ales la responsabilitatea generațiilor actuale de a o transmite generațiilor viitoare. Mai mult ca atât, în art. 21 al *Declarației Conferinței Națiunilor Unite asupra Mediului, adoptat la Stockholm la 16 noiembrie 1972*, se arată că, patrimoniul natural este definit ca fiind „*ansamblul monumentelor naturale constituite din formațiuni fizice sau biologice, sau prin grupări ale unor asemenea formațiuni, care au o valoare universală excepțională, din punct de vedere estetic sau științific; formațiunile geologice sau fizico-geografice și zonele strict delimitate ce constituie habitatul speciilor de plante și animale amenințate, care au o valoare excepțională universal-acceptată, din punct de vedere științific; siturile naturale sau zonele naturale strict delimitate care au o valoare excepțională, universală, din punct de vedere științific, al regimului de conservare și al frumuseții naturale.*”

Interesant este faptul că definiția „patrimoniului natural” a fost formulată în anul 1972, epocă în care pericolul efectelor nocive ale activităților umane asupra naturii nu era atât de semnificativ precum este în prezent, astfel încât o raportare exclusivă la elementele naturii ce

necesită un regim special de ocrotire, grație rarității și vulnerabilității lor este, oarecum justificată din rațiuni istorice.

Autorul A. Duțu, apreciază că avem de-a face cu două tipuri de „patrimonii” distincte, între care să existe un raport de la parte la întreg.

Astfel, *în primul rând*, avem un patrimoniu natural așa cum este definit prin Convenția din 1972, care se feriră la elementele naturii cu un statut special, datorat mai ales caracterului lor de raritate și/sau de vulnerabilitate.

În al doilea rând, avem un patrimoniu „de mediu” sau „environmental”, care să includă, pe lângă acest patrimoniu cu caracter particular, tot ceea ce înseamnă „mediu” sau „natură”, în sensul cel mai larg al acestor noțiuni, elemente a căror importanță nu este dată de caracterul de raritate sau de vulnerabilitate, ci de poziția lor pe care o au în cadrul ecosistemului planetar.

Și aceasta în condițiile în care, așa cum ultimele date științifice ne arată, alterarea oricărui element al mediului, oricât de ne semnificativ, ar duce la urmări însemnate, poate chiar catastrofale, pentru întreg cadrul de existență a vieții pe Terra [2, p. 162].

Conceptul de patrimoniu natural apare pentru prima dată în mod explicit în discursul raportorului M. Faure în fața senatului: *„este una dintre cele mai nobile și cele mai importante atribuții ale Statului, pe care acesta o conferă dreptului și îi impune obligația de a asigura, în calitate de legiuitor, conservarea patrimoniului sub toate formele sale. Or, elementele constitutive ale acestui patrimoniu comun nu sunt numai tradițiile sau creațiile intelectuale, instituțiile sau legile, ci și siturile pitorești și monumentele naturii care dau unor regiuni un caracter impresionant, de o adevărată frumusețe”*.

După cel de al doilea război mondial, interesul în privința conceptului de patrimoniu natural comun a redobândit interes, în special în urma primelor conferințe care a avut loc la Brunnen, Elveția în 1947, reprezentanții ai 24 de țări au hotărât crearea *Uniunii Internaționale pentru Protejarea naturii*, cunoscută astăzi drept *Uniunea Internațională pentru Conservarea Naturii (UICN)*, care au ca teme aspecte referitoare la managementul resurselor naturale.

Primele convenții internaționale adoptate în acest domeniu nu recunoșteau însă, în mod direct, existența unui asemenea concept, limitându-se la a vorbi de un patrimoniu comun referitor la domeniul cultural. Extinderea unui asemenea concept asupra elementelor naturii,

printr-o convenție internațională, a fost inițial, numai sugerată în anul 1967 de către Arvid Pardo, ambasadorul Maltei pe lângă ONU, având ca obiect dreptul mării și anume în privința regimului viitor al fundurilor și subsolurilor mărilor și oceanelor, obiectivul pe termen lung, fiind de a crea un organism special având competențe necesare pentru a administra oceanele fundul oceanelor dincolo de limitele jurisdicțiilor naționale în interesul întregii umanități, și ca prim pas a fost propunerea ca fundul mărilor să constituie patrimoniul comun al umanității care trebuie utilizat și exploatat exclusiv în scopuri pașnice și în beneficiul exclusiv al umanității în ansamblul său [5, p. 114-115].

Această propunere, a dus doar la adoptarea, la 17 decembrie 1970, a unei simple rezoluții a Adunării Generale a Națiunilor Unite, în pregătirea convenției asupra dreptului mării. A fost nevoie de adoptarea *Convenției de la Montego Bay, în anul 1982*, pentru a se recunoaște faptul că fundul mărilor și oceanelor pot fi considerate ca aparținând patrimoniului comun al umanității.

Între timp, *Declarația Conferinței națiunilor Unite asupra mediului din 16 iunie 1972* – cunoscută și ca Declarația de la Stockholm preluase deja conceptul de *patrimoniu natural comun*. Astfel, principiile 2-7 ale Declarației, ce cuprind conținutul propriu zis al documentului, proclamă că resursele naturale ale Globului nu sunt numai petrolul și mineralele, ci și aerul, apa, solul, fauna, flora, precum și eșantioanele reprezentative ale ecosistemelor naturale. Prin urmare, acestea trebuie prezervate pentru interesul generațiilor prezente și viitoare. Mai mult ca atât, se prevedea în mod expres, faptul că omul are o responsabilitate specială în salvarea patrimoniului de mediu.

Ulterior, *Convenția UNESCO asupra patrimoniului mondial din 16 noiembrie 1972* a dat, pentru prima dată, valoare juridică acestui concept, prevăzând că „anumite bunuri ale patrimoniului cultural și natural prezintă un interes excepțional care necesită conservarea lor în calitate de element al patrimoniului mondial al întregii umanități”.

Aceste două instrumente pot fi considerate drept punctul de plecare al recunoașterii conceptului de patrimoniu natural comun într-un număr semnificativ de ordini juridice naționale și internaționale.

În privința naturii juridice a răspunderii pentru prejudiciile asupra mediului, s-a afirmat că aceasta deopotrivă poate fi preventivă și reparatorie, deci are o *natură juridică mixtă*, de drept administrativ și de drept civil, fiind totodată distinctă de răspunderea civilă tradițională, dar

și de răspunderea administrativă propriu-zisă. Adepții teoriei naturii juridice mixte a răspunderii pentru prejudiciile asupra mediului, împărtășesc opinia, conform căreia suntem în prezența unei răspunderi de drept a mediului.

Există și autori [8, p. 69-80; 9, p. 397] care contestă astfel teoria configurării unei răspunderi de drept a mediului.

Considerăm importantă existența răspunderii patrimoniale pentru daunele ecologice, indiferent de faptul dacă se recunoaște sau nu, la nivel doctrinar, ca o răspundere de dreptul mediului distinctă de cea civilă.

Sușținem și opinia autorului I. Trofimov[10, p.16-18] în ceea ce privește prezența unor particularități specifice a răspunderii patrimoniale în dreptul mediului. Autorul își argumentează ipoteza inaplicabilității tuturor regulilor de drept civil pentru daunele de mediu și, deasemenea, prezintă unele particularități esențiale ale răspunderii patrimoniale în dreptul mediului.

Dauna de mediu [10, p.49] este definită în literatura de specialitate controversat. Autorul rus A. Galicenco o definește:

- în sens larg - dauna cauzată în urma acțiunii factorilor de mediu degradați, asupra sănătății omului (daună socială), precum și asupra patrimoniului: stingerea posesiei, distrugerea construcțiilor sub influența aerului atmosferic poluat (daună economică);

- în sens restrâns - presupune dauna adusă mediului înconjurător, elementelor naturii, resurselor naturale și sistemelor naturale, a cărei mărime se evaluează conform unor metodici speciale [11, p. 33].

În doctrina autohtonă, V. Vlaicu[12, p.29], caracterizând natura juridică a prejudiciului ecologic, subliniază că acesta constă în daune aduse mediului ce se pot produce ca urmare a unor fapte ori acte juridice, care prin efectele lor afectează sau pot afecta mediul. În opinia autoarei I. Nicolau[13, p.39], dauna de mediu este o atingere adusă patrimoniului comun. Victima tulburărilor este, în acest caz, colectivitatea deținătoare a unui patrimoniu distinct de ansamblul patrimoniilor personale ale subiecților de drept.

Astfel, unii recunosc întinderea „daunei de mediu” atât asupra vătămărilor aduse de om mediului, cât și asupra tulburărilor aduse omului (sănătății, integrității patrimoniului său etc.) în rezultatul unei vătămări de mediu.

În acest sens, ținem să afirmăm că dauna de mediu se referă în exclusivitate doar la vătămările aduse mediului și nu se referă la daunele

rezultate din această poluare. Argumentarea acestui fapt rezultă din simpla considerațiune că omul, în virtutea imposibilității sale de a influența fenomenele obiective, inclusiv cele naturale, corespunzător nu poate să dirijeze ca o acțiune a sa asupra mediului, să aibă ca efect sau să nu aibă ca efect pricinuirea de daune și asupra omului. Prin urmare, daunele de mediu pot avea drept rezultat influență asupra omului și patrimoniului acestuia, dar pot fi daune de mediu ce nu au drept rezultat influența asupra omului și patrimoniului acestuia. Deci, este necesar de a reține că dauna de mediu constituie sursa daunei cauzate omului și patrimoniului acestuia, eventual a daunei civile în rezultatul acțiunii poluatorii.

Încă o problemă de ordin terminologic ține de noțiunea de „*prejudiciu ecologic*”, care în literatura de specialitate este utilizat ca sinonim al „*daunei de mediu*”.

Autorul Gr. Ardelean[14, p.29-34] menționează că noțiunile de *prejudiciu ecologic* și *daună de mediu* trebuie privite de pe poziții diferite, în primul rând, de pe poziția persoanei ca victimă, iar în al doilea rând – a mediului ca victimă. Din această perspectivă urmează să se contureze prejudiciul ecologic ca o vătămare adusă persoanei și bunurilor sale, de către mediul degradat, și dauna de mediu caracterizată prin atingerile aduse direct mediului, privite ca fapte obiective. Susținem această opinie, și credem că este rezonabil, odată cu delimitarea operată între aceste noțiuni se va pune capăt discuțiilor interminabile în jurul termenului ce urmează să fie utilizat la definirea efectului vătămător ce se răsfrânge atât asupra factorilor de mediu, cât și asupra persoanei, aceste două fiind utilizate separat, și nu ca sinonime, așa cum se făcea până acum în lucrări de specialitate[15, p.22-23].

Legislația Republicii Moldova nu oferă o noțiune expresă prejudiciului ecologic, aceasta poate fi desprinsă din unele contexte, atunci când se dă noțiunea de „poluare”. Astfel, o noțiune a prejudiciului ecologic ar putea fi dedusă din conținutul noțiunii de „poluare a mediului înconjurător”, expusă în Hotărîrea Plenului Curții Supreme de Justiție cu privire la practica aplicării de către instanțele judecătorești a unor prevederi ale legislației ecologice în cadrul examinării cauzelor civile [16], potrivit căreia aceasta reprezintă impurificarea solului, subsolului, apelor, aerului cu substanțe chimice, deșeuri de la întreprinderi industriale, agricole, comunale, de la instituții, organizații, cu gaze de eșapament de la transportul auto, dacă această impurificare a cauzat sau

putea să cauzeze prejudicii sănătății omului, faunei, florei, rezervoarelor de pește etc.

M. Duțu, când caracterizează *dauna ecologică*, se referă la atingerea adusă unui patrimoniu colectiv (prejudiciu colectiv), de interes public, deoarece aparține întregii colectivități, fără a putea fi individualizată partea fiecărei persoane, respectiv nici partea din daună suportată de fiecare în parte nu este posibil de stabilit. Autorul menționat [2, p.235], precum și alți doctrinari din domeniu, mai utilizează noțiunea de daună ecologică și cu termenul de „*prejudiciu ecologic pur*”. Însă, atunci când se referă la *prejudiciu ecologic*, se are în vedere dauna individualizată care a afectat bunurile uneia sau ale mai multor persoane și are o cauză cu caracter ecologic.

Concluzionând asupra dilemei terminologice, am putea spune că *daună de mediu* este privită ca o vătămare directă a mediului, fără repercusiuni asupra persoanei, și *prejudiciu ecologic*, ca daună adusă indirect persoanei și bunurilor sale prin intermediul mediului poluat.

4. Concluzii:

În concluzie, vom încerca să deducem -patrimoniul în dreptul mediului este o victorie sau un eșec a umanității?

Respinsă în mod constant de-a lungul istoriei gândirii juridice europene, ideea conform căreia anumite lucruri naturale se constituie într-un patrimoniu al uneia sau a mai multor națiuni, sau chiar a întregii umanități, a fost într-un final preluată de către numeroase ordini juridice naționale și internaționale și înscrise în variate instrumente juridice, încă din anii 1970. Conceptul de patrimoniu natural comun a fost în mod incontestabil globalizat, devenind unul dintre elementele de bază ale dreptului mediului. Dar, în realitate, după cum menționează unii doctrinari, nu putem să nu constatăm ineficacitatea sau chiar inutilitatea sa în dreptul pozitiv [6, p.235].

Dat fiind înțelesul juridic al conceptului de patrimoniu, includerea unui lucru natural în cadrul patrimoniului comun implică faptul că acesta aparține comunității titulare a acestui patrimoniu. A stabili, printr-un text juridic, că un obiect natural face parte dintr-un patrimoniu comun, implică o anumită „colectivizare” a acestui obiect. Or, puținele instrumente juridice care au reținut această accepțiune s-au soldat, aproape în totalitatea lor, cu un eșec (ex: Convenția de la Montego Bay asupra dreptului mării a fost lipsită de conținut prin Tratatul din 1994.

Exploatarea fundului mării calificat drept patrimoniu comun se poate realiza de către orice stat fără ca acesta să fie obligat să verse către Autoritatea internațională a parte a beneficiului realizat).

În schimb textele, care au limitat accepțiunea conceptului de patrimoniu comun la valoarea sa estetică sau științifică a bunurilor incluse în acesta, au fost încununate cu succes. Dar, menționează autorul A. Duțu [2, p.188], conceptul pare, în aceste din urmă situații, să fie lipsit de orice eficacitate juridică: integrarea unui obiect în cadrul patrimoniului comun al umanității nu conferă nici un drept justițiabilului, așa-zis co-titular al acestui patrimoniu.

Globalizarea conceptului de patrimoniu comun al umanității s-a datorat atracției exercitate de acest concept, și tocmai datorită ineficacității sale juridice: pentru juriștii din întreaga lume, a înscris într-o lege sau într-o convenție internațională faptul că mediul reprezintă patrimoniul comun al umanității acordă textului legii o valoare simbolică, invers proporțională cu valoarea sa juridică.

Astfel spus, patrimoniul comun al umanității a triumfat la nivel global în mod declarativ, pur teoretic, conceptual și a eșuat în privința caracterului său juridic și de aplicare în practică.

Bibliografie:

1. STAHI, T. Noțiunea juridică a patrimoniului în doctrină și în legislația Republicii Moldova. In: *Materialele Conferinței Internaționale Științifico-Practice „Statul, securitatea și drepturile omului în condițiile societății informaționale”*, Chișinău, 2020. USM, pp. 228-244.
2. DUȚU, A. *Patrimoniul în dreptul civil și în dreptul mediului*. București: Universul Juridic, 2013. 312 p.
3. MICESCU, I. *Curs de drept civil*. București: All Beck, 2000. 414 p.
4. JORA, C. *Drept civil. Curs de drepturi reale*. București: Lumina lex, 2005. 263 p.
5. KISS, AL., BEURRIER, J. P. *Droit international de l'environnement* Law, 4^e edition. Paris: Pedone, 2010.
6. HUTEN, N. Mondialisation du concept du patrimoine commun. In: *Mondialisation et globalisation des concepts juridiques: l'exemple du droit de l'environnement*. 2010, Paris: IRJS Edition, pp. 3-12.

7. BIRET, F., ESTÈVE, R., STURBOIS, A. *Dictionnaire de la protection de la nature*. Paris: Press Universitaires de Rennes, 2009. 538 p.
8. LUPAN, E. Dreptul la indemnizație a victimei poluării In: *Dreptul*, 2020, nr. 9, pp. 69-80.
9. ЖАРИКОВ, Ю. Г. О применении юридической ответственности за экологические правонарушения. In: *Журнал российского права*, 2010, № 7, сс. 37-45.
10. TROFIMOV, I. *Răspunderea civilă în raporturile de dreptul mediului*: Teza de doctorat. Chișinău: 2013. 143 p.
11. ГОЛИЧЕНКОВ, А. К. *Экологическое право России. Словарь юридических терминов*. Москва: Городец, 2008. 429 с.
12. VLAICU, V. Dreptul de a fi despăgubit pentru dauna ecologică. In: *Legea și viața*, 2006, nr. 9, pp. 29-31.
13. NICOLAU, I. Aspecte privind responsabilitatea pentru daune ecologice în legislația franceză. In: *Legea și viața*, 2010, nr. 11, pp. 38-40.
14. ARDELEAN, G. Noțiunea daunelor de mediu și a prejudiciului ecologic. Delimitări conceptuale. In: *Legea și Viața*, 2015, nr.12, pp. 29-34.
15. ARDELEAN, G. *Repararea prejudiciului ecologic*. Teza de doctorat. Chișinău: 2017. 180 p.
16. Hotărîrea Plenului Curții Supreme de Justiție cu privire la practica aplicării de către instanțele judecătorești a unor prevederi ale legislației ecologice în cadrul examinării cauzelor civile. Nr. 3 din 24.12.2010. pct.6.

ACULTURAȚIA PATRIMONIULUI ISTORIC – CULTURAL TIP RUINE ÎN CONTEXTUL ARHITECTURAL MODERN

Anna LEȘAN, ORCID ID: 0000-0003-3284-0525

anna.lesan@emi.utm.md

Summary: The historical ruin (modeled in the centuries-old destruction process) is a form with complete value of the monument. Authenticity is the main architectural-spatial, artistic value and historical feature of a historical ruin. (1)

In this article were analyzed what are the main values that transmit and bear the objects of the architectural heritage type - ruin.

Likewise, the main modern methods recommended at international level for interventions on ruin-type objects were analyzed and exemplified, the purpose of these methods being the preservation and transmission of those historical values of the entire nation.

Following the analysis at international level, the situation and experience of the Republic of Moldova related to interventions on the objects of the architectural heritage type - ruin, and the methods of intervention that are applied in the Republic of Moldova were analyzed and presented.

Cuvinte cheie: ruină, valorile ruinelor, restaurare, conservare, fragmentare, anastiloză digitală

Introducere

Obiecte ruinate - o parte fragilă a patrimoniului cultural, rămășițe ale opere unice care se află la granița dintre eternitate și timp. (2)

Ele poartă în principal memorie istorică, iar valoarea variază de la vârsta obiectului, dimensiunea, locația și prezența unui memorial, științific, componentă arheologică, religioasă sau estetică.

Ruinele provoacă gândurile observatorului - recreerea unei forme integrale, necesită descoperire și soluție cum au dobândit trăsăturile pe care le au acum. În plus, arată realități moderne ale spațiului socio - cultural, având un impact semnificativ privind formarea sistemului de valori al societății și luând în considerare locația în principal în părțile centrale ale orașului. (3)

1. Conceptul „Ruină” la nivel internațional

În cultura europeană, este conștientizat faptul că ruinele nu sunt doar rămășițele clădirilor și încăperilor în diverse scopuri, ci monumente tangibile din trecut, care au avut loc doar în epoca Renașterii. (4)

Ruinele sunt locuri de patrimoniu potențial importante, iar gestionarea eficientă este vitală pentru a-și proteja valorile patrimoniului. Diversitatea tipurilor de ruine înseamnă că există o varietate de opțiuni de gestionare disponibile. (5)

Prevăzute anterior distrugerii nemiloase, folosite doar ca sursă de materiale pentru clădirile noi, ruinele au început să capete numeroase semnificații suplimentare, devenind o sursă de idei idealizate despre trecut și experiențe conexe. Astăzi, lumea a stabilit în sfârșit înțelegerea că „ruina este atât istoria și moștenirea noastră, o sursă de cunoaștere și inspirație și un obiect care necesită intervenție arhitecturală și de construcție, o platformă pentru rezolvarea problemelor practice de astăzi și o capacitate artistică și filosofică metaforă care exprimă fragilitatea lucrurilor.” (4)

Jane Jacobs a susținut că „orașele mari au atât de mult nevoie de clădiri vechi încât, fără ele, este probabil imposibil să se dezvolte străzi și districte cu sânge complet”, subliniind că acest lucru se aplică nu numai clădirilor cu restaurări costisitoare. , dar și localizat „într-o stare neimportantă”.

Tot Jane Jacobs menționează despre faptul că necesitatea economică pentru clădirile vechi amestecate cu cele noi nu este o ciudățenie legată de creșterea precipitată a costurilor de construcție de după război, și mai ales pe parcursul anilor 1950. Pentru a fi sigur, diferența dintre randamentul pe care trebuie să îl aducă cea mai mare clădire de după război și randamentul pe care trebuie să îl aducă clădirile dinaintea depresiunii este deosebit de accentuat.

Clădirile vechi au fost un ingredient necesar al diversității orașelor în anii 1920 și 1890. Clădirile vechi vor fi în continuare o necesitate atunci când noile clădiri de astăzi sunt cele vechi. Acest lucru a fost, este încă și va fi adevărat, indiferent cât de neregulate sau cât de constante sunt costurile de construcție. (6)

2. Tipuri de valori caracteristice obiectelor tip Ruină

Există laturi de valoare care caracterizează ruinele din poziții fără legătură teoria generală a restaurării, dar importantă pentru înțelegerea specificului practicului aspecte de lucru cu ruinele și integrarea lor arhitecturală.

Valoare memorială. Ruine - ca semne ale memoriei civilizației, monumente ale istoriei și măreției.

Valoare istorică. Ruina este o etapă naturală, logică existența unui obiect arhitectural.

Valoare estetică. Imitarea mijloacelor de expresie arhitecturale imagini ale ruinelor din memoriale și cimitire.

Fig. 1. Tipuri de valori ale patrimoniului arhitectural -ruine

Sursa: elaborat de autor în baza (7)

În prezent cea mai aplicată încadrarea a monumentelor istorice tip ruină este utilizarea părților constructive rămase în structuri noi. În acest caz apare valoarea pietrelor și fragmentele clădirilor distruse, care au potențial ca elemente încorporate. De aici apare prima valoarea cea materială

A doua valoarea este cea istorică și memorială – valoarea memoriei. În acest caz ruina este percepută ca o durere vizualizată și o memorie în piatră. Valoarea istorică variază de la vârsta obiectului și de prezența componentelor monumentului.

A treia valoare este istorică, științifică și funcțională. Începutul studiului științific al ruinelor este din epoca Renașterii. Conține un respect pentru arheologie ruine, la conținutul textual al ruinelor, la potențialul informațional al ruinelor, la stratificare, la materialul autentic. Pietrele după caracteristicile lor fizice permit să fie salvată istorie, timp, loc. Acele categorii care nu necesită o înțelegere estetică. Interpretarea fiecărei ruine individuale în cadrul realizării acestei valori are loc în sistemul unui fel de imagine colectivă. Aceasta este o consecință a pasiunii estetice celor dărăpănate, datând de șase secole în Europa.

Istoric și științific valoarea, prin urmare, în cazul unei ruine, este conținută în deschiderea structurii structurii cu expunerea sistemului constructiv. Creșterea valorii în acest caz are loc dacă structura a trecut prin mai multe etape de construcție, clar vizibile. Adică, dacă luăm în considerare un obiect distrus în sistemul operațional de restaurare, care include două poziții principale - dezvăluirea și restaurarea, apoi prima

este deja informațiile produse și științifice despre clădire sunt disponibile inițial publicului.

Valoarea arhitecturală funcțională poate apărea numai într-un nou compozit a construcție, adică introdusă. Ruina însăși, de regulă, are numai funcția educativă și simbolică

A patra valoare este estetică, artistică. Începutul conștientizării estetice valorile au fost puse în era romantismului. Este asociat cu atenția asupra componentei filosofice, meditative și sculpturale. Nevoia de arhitectură modernă neregularității configurației și a siluetei clădirii are răspuns în complexitatea ruinei, în care arhitectura de ordine suferă distrugere și își pierde ritmul obișnuit.

Așa face păstrarea unei stări ruinate valoros în percepția modernă „la modă” a arhitecturii. Ruinarea îmbogățește paleta soluții arhitecturale moderne. Valoarea arhitecturală și estetică depinde de ambele valoare arhitecturală și artistică a obiectului înainte de devastare și din cea dobândită în procesul de entropie (ruine „sculpturale”). Valoare emoțională și artistică asociat cu capacitatea ruinelor de a reînvia trecutul. Și această caracteristică este deja utilizată timp de o jumătate de secol în lucrări folosind limbajul plastic al ruinelor pentru a crea memorial (un fel de pseudo-ruine)

Din cele expuse observăm că extinderea interesului față de patrimoniul arhitectural- ruină, destinată mărturie pentru sine și ca monument - la mediul înconjurător este destul de recentă, chiar dacă, la cererea lui Camillo Boito, legea pentru conservarea monumentelor și antichităților n. 185 din 1902 prevedea (în cazul construcțiilor noi, reconstrucțiilor sau ridicărilor) posibilitatea măsurilor necesare pentru a permite perspectiva corectă și iluminarea corectă a monumentului. În Carta restaurării italiene din 1931 se prevedea - în ceea ce privește mediul de amplasare a monumentelor - și necesitatea de a nu le izola de contextul urban. (3)

3. Metode moderne de intervenții asupra obiectelor tip Ruină

În orice moment, clădirile au fost îngrijite, reparate, finalizate, restaurate. Cu toate acestea, o idee clară a necesității conservării monumentelor arhitecturale apare destul de târziu, abia în secolul al XVIII-lea; valoarea estetică este completată de cea istorică. Firește, în era clasicismului, la început, doar clădirile antice cad în câmpul vizual al restauratorilor. (8)

Adesea, obiectele au grade diferite de complexitate și este imposibil să le oferim o singură metodă de îmbunătățire și reconstrucție, aplicându-l peste tot. Pentru fiecare, trebuie să selectați individual o metodă de conservare, să evaluați, să rafinați și să îmbunătățiți, dar bazându-vă pe o bază teoretică solidă. (3)

În prezent, experții fac distincție între trei tipuri de lucrări care sunt permise pe monumente: **restaurare, conservare și reparații**. Cu toate acestea, în practică, cel mai adesea vorbim despre o combinație complexă de măsuri necesare. O distincție formală se face pe baza naturii predominante a lucrării: **restaurarea combină cel mai adesea diverse operații**, dar în funcție de stabilirea obiectivelor, putem împărți **restaurările în cele fragmentare și integrale**. (8)

Ruinele, datorită aspectului lor

fragmentat și incomplet, necesită o logică precisă de restaurare pentru a evita formele și materialele irelevante care ar putea distruge vizual structura. Orice intervenție (restaurare) vizează păstrarea și transmiterea către viitor, a caracterului individual al ruinelor, în urma restaurării se pune accent pe păstrarea valorii arhitecturale al ruinei. Astfel, restaurarea, ca proces creativ, este de a combina și păstra cerințele și valorile istorice și cerințele estetice ale spațiului arhitectural modern.

O altă modalitate este și reconstrucția, care, spre deosebire de restaurare, vizează în principal restabilirea calităților funcționale ale clădirii și nu a aspectului acesteia: reorganizare, modificări ale dimensiunilor generale, caracteristici tehnice, extensii suplimentare etc.

Însă reconstrucția nu este considerată o metodă de conservare a monumentelor arhitecturale deoarece în urma intervenției poate să dispară valorii obiectului.

Conform analizelor datelor specialiștilor italieni sunt prezentate 4 direcții de lucru cu obiecte ruine:

1. creșterea și consolidarea capacității portante a aspectului original;
2. conservarea structurilor în forma lor naturală existentă;
3. conservarea ca piesă de muzeu;
4. conservarea fragmentară și restaurarea formei prin arhitectura modernă. (9)

Metode moderne de intervenție asupra ruinelor aplicate în arhitectura modernă sunt:

Restaurare stilistică- Restaurarea unei clădiri nu înseamnă menținerea acesteia, repararea acesteia sau refacerea rezistenței acesteia, înseamnă restaurarea acesteia la forma sa finită, care poate că nu a existat niciodată cu adevărat

Restaurarea arheologică. Au loc lucrări pentru a păstra părțile originale ale templului și rămășițele **picturilor murale**. În prezent, lucrările de restaurare, inclusiv restaurarea picturilor murale, continuă.

Înainte de intervenție

Metode Restaurare Stilistică

(Castelul
Pierrefonds,
sfârșitul
secolului al
XIV-lea 1855)

Restaurarea arheologică

(Bisericii
Mântuitorului
de pe
Nereditsa.
Fotografie din
1947)

Restaurarea totală a clădirilor

(Marele Palat
Peterhof,
distrus în
timpul celui de-
al doilea război
mondial. Anul
1944)

După intervenție

Fig. 2 (a), Metode moderne de intervenție asupra ruinelor aplicate în arhitectura modernă

Restaurarea totală a clădirilor. Restaurarea monumentelor distruse în timpul războiului este considerată o excepție de la regulile generale, deoarece aspectul integral al clădirii este încă viu în mintea oamenilor. Și dacă în Germania, după perioada de război, restaurarea s-a

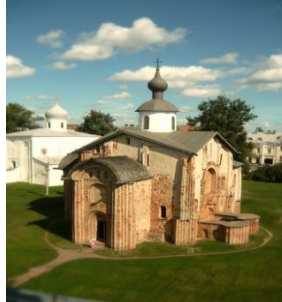
limitat adesea la conservare și a fost combinată cu transformarea ruinelor într-un fel de memorial de război, atunci în Uniunea Sovietică accentul a fost pus pe recreere în forma sa anterioară, adică restaurare integrală. Aceasta a necesitat reproducerea nu numai a elementelor obișnuite, ci și a celor unice, renașterea meșteșugurilor artistice pierdute. Cu toate acestea, merită remarcat dorința restauratorilor de a maximiza fiabilitatea reproducerilor.

**Conservarea
(anastiloză)**
(Acropola Atenei,
secolul al XV-lea
î.Hr. NS, 1875)

**Restaurarea
fragmentară**
(Biserica
Paraskeva-
Pyatnitsa,
Novgorod, sec.
1207- XVIII.
Restaurare -
Grigory Shtender,
1940)

Anastiloză digitală
Frauenkirche din
Dresda, arhitect
Georg Behr, 1726-
1743.
Restaurare - Ulrich
R. Schönfeld,
Christoph Frenzel,
Uwe Kind,
1992-2005, 1945

**Fig. 2 (b) Metode moderne de intervenție asupra ruinelor aplicate în
arhitectura modernă**
Sursa: elaborat de autor în baza (8)

Restaurarea fragmentară. Sunt păstrate părți ale monumentului din perioadele ulterioare de construcție, iar restaurarea fragmentară este efectuată și asupra acestora

Conservarea ruinelor istorice, anastiloză una dintre metodele de conservare a monumentelor a fost dezvoltată pe deplin - anastiloză, ceea ce înseamnă instalarea în locul lor original al elemente originale ale monumentului, deplasate ca urmare a distrugerii sau reconstruirii. Suplimentele sunt permise doar pentru a menține elemente autentice.

Reconstrucția clădirilor distruse de război, „anastiloză digitală”. Putem spune că astăzi dorința predominantă este o restaurare holistică și chiar reconstrucția monumentelor complet pierdute. Cu toate acestea, volumul de elemente noi depășește semnificativ volumul celor supraviețuitoare, adică este un remake cu elemente de anastiloză

Fig. 3 Criterii de intervenții asupra obiectelor -ruine patrimoniu arhitectural

Sursa: elaborat de autor în baza (3)

În urma analizelor obiectelor de lucru cu obiecte-ruine și metodele moderne de intervenție asupra lor de către autorii ruși: Shashel G.S., Valteran T.L., Grebenkina A.A., A.D. Kryachkova și Grebenkin E.V., se propune o separare a metodelor de lucru cu obiecte distruse. (3)

4. Situația actuală privind restaurarea obiectelor patrimoniul arhitectural tip Ruina în R.Moldova

În R. Moldova este foarte actuală și acută întrebarea ce ține de conservarea, restaurarea monumentelor istorice în special ruinele ce fac parte din această categorie. Cu patru ani în urmă a apărut proiect de restaurarea cu păstrarea a 70% din originalitatea obiectului a monumentului arhitectural Biserica Sfântul Alexei din 1912, care a avut de suferit de pe urma celui de-al Doilea Război Mondial (1941-1945) și tragicului conflict armat de pe Nistru din anul 1992, amplasată în satul Prohrebea raionul Dubăsari.

Fig. 4. Proiect de restaurare a Biserica Sfântul Alexei din satul Prohrebea raionul Dubăsari

Sursa: elaborat de autor în baza (10)

Decizia de restaurarea a fost aprobată de către Ministerul Culturii, însă pentru proiectul final și pentru executarea lucrărilor este necesară o sumă de aproximativ 40 de milioane de lei.

Arhitectul Vasile Eremciuc spune că în procesul de reconstituire se planifică a fi folosite materiale tradiționale. Pentru soclu - piatră de Cosăuți sau piatră israeliană, iar pentru înveliș –cuprul. Se vor consolida pereții, care, deși s-au păstrat în mare parte, au fost afectați de fisuri. La nivelul cupolelor se cere executarea unor centuri seismice și injectări cu mortar special pentru consolidarea zidărie. (10)

Analizând caracteristica care o redă arhitectul implicat în restaurarea Bisericii cât și în urma analizei metodelor moderne de integrare a ruinelor în contextul arhitectural modern observăm că metoda aplicată în cazul acestui proiect este cea stilistică.

În prezent are loc restaurarea uni alt obiect de importanță națională precum „Biserica „Adormirea Maicii Domnului” din Căușeni.

Biserica Adormirea Maicii Domnului este una dintre cele mai vechi biserici din Moldova. Este singura biserică din Moldova care are toate zidurile interioare acoperite cu frescă. Frescele au fost pictate de pictori valahi în 1763. Valahia a fost o regiune istorică și geografică a României care a existat între secolele XV-XIX. Aceste fresce sunt considerate singurul exemplu rămas al picturilor în stil bizantino - românesc din secolul al XVIII-lea în partea de est a Europei. (11)

Biserica din Căușeni este un monument de importanță națională, înscris în Registrul monumentelor ocrotite de stat.

În ultimele trei decenii, Biserica din Căușeni a suferit substanțial din cauza unor procese de degradare, care au condus la deteriorarea accentuată a picturii murale și a arhitecturii, ajunsă în pragul ruinării.

La fel ca și restaurarea obiectivelor cum sunt: Cetatea Sorociei, Hanul lui Manuc-Bey, care a avut loc cu susținerea prin proiecte transfrontaliere europene, restaurarea „Biserica „Adormirea Maicii Domnului” din Căușeni este un proiect susținut și finanțat de către fondul ambasadurilor americani pentru conservarea culturală acesta a oferit în anul 2016 un grant în sumă de 150.000 mii dolari SUA pentru preconsolidarea și conservarea picturii murale interioare și consolidarea zidăriei.

Fig. 5. Biserica „Adormirea Maicii Domnului” din Căușeni
Sursa: (12)

Acest proiect va fi implementat de Centrul de Cercetări Arheologice al Republicii Moldova, conform proiectului au fost efectuate următoarele lucrări cum sunt: cercetarea arheologică a cimitirului și straturilor culturale din preajma Bisericii, finalizarea lucrărilor de proiectare a elementelor de arhitectură bisericească și a sistemului de ventilare/climatizare, sistemului control umiditate și temperatură, sistemului de iluminare în biserică etc., amenajarea rețelilor iluminare exterior, rețele de alimentare cu apă și canalizare pluvială și drenaj, amenajarea teritoriului și a zidului de incintă, consolidarea zidăriei bisericii și preconsolidarea frescei. Termenul de restaurare a fost stabilit în jur de 4 ani. (12)

Fig. 6. Biserica „Adormirea Maicii Domnului” din Căușeni în timpul restaurării

Sursa: (13)

Astfel, Chargé d’Affaires Laura Hruby împreună cu Ministrul Culturii Sergiu Prodan au anunțat pe 27 septembrie 2021 despre lansarea ultimei etape a efortului comun de salvagardare a bisericii Adormirea

Maicii Domnului din Căușeni. Ambasada SUA a acordat o nouă tranșă în mărime de 290.000 dolari SUA prin intermediul Fondului Ambasadorilor pentru Conservare Culturală. (13) Costul total al proiectului este estimat la 1,6 milioane USD . (11)

Investirea de către partenerii de dezvoltare în patrimoniul cultural înseamnă nu numai spiritualitatea noastră, dar și dezvoltarea economică a țării.

Restaurarea Bisericii „Adormirea Maicii Domnului” din Căușeni,, are ca scop crearea condițiilor prielnice pentru readucerea în circuitul public și punerea în valoare culturală, educativă, turistică și economică a unui valoros obiect de patrimoniu din Europa de Sud-Est. Astfel, Biserica din Căușeni va depăși semnificația sa de simbol și se va transforma într-un muzeu veritabil, care va deveni un factor cultural omniprezent în cele mai diverse activități locale, naționale, dar și internaționale. (14)

Analizând etapele procesului de restaurarea a Bisericii „Adormirea Maicii Domnului” din Căușeni,, vedem că din metodele moderne arhitecturale sunt îmbinate două metode și anume stilistică și totală. Stilistică deoarece are ca scop restaurarea obiectului cu păstrarea elementelor și picturii morale ca cea naturală, inițială.

La fel și metoda totală deoarece în proiectul dat nu se include doar restaurarea însăși a bisericii, dar și amenajarea împrejurimii ei, cum sunt gard, ogradă, în final are loc restaurarea totală a obiectului.

Concluzie:

Inserarea unei noi arhitecturi într-un centru istoric este cu siguranță și o problemă de amplasare și de amplasare, dar mai presus de toate este o problemă de transformare lentă care are loc, cum ar fi altoirea unei noi specii botanice în interiorul unei grădini istorice sau un cuvânt nou într-o limbă veche. Această inserție, mai mult sau mai puțin lent, contribuie la modificarea grădinii sau a organismului lingvistic. De prea mult timp, orașele s-au gândit exclusiv la extinderea, neglijarea sau chiar uitarea propriei istorii și a patrimoniului: cultura noului a înăbușit vechiul, dar nu a putut să se ofere cu calitate și valoare, provocând pierderea porțiilor. al orașului.

Relația dintre nou și vechi rămâne în continuare cea mai complexă problemă pentru un arhitect, iar dificultatea constă tocmai în capacitatea de a recunoaște și colecta matricele generatoare ale contextului (nu imaginea), în căutarea semnificațiilor misterioase ale muncii vechi a

omului și în construcția unei metode moderne de exprimare, experimentând noi strategii și noi echilibre, cu conștientizarea responsabilității de a transmite valori culturale și de a lucra la stratificarea relațiilor sociale: proiectul de restaurare trebuie să se încadrează în logica esențialității și a forței care justifică prezența omului în obiectul restaurării.

Reflecția finală cu privire la conservarea monumentelor din trecutul nostru recent duce la o considerare inevitabilă: moștenirea clădirilor din secolul al XX-lea care ne-a fost predată este adesea ignorată și subestimată, chiar dacă este cantitativ și calitativ important. Reprezintă o valoare formală și documentară a unei perioade istorice a cărei semnificație, limită și semnificație trebuie recuperate. (15). În final putem afirma că Ruinele sunt un fenomen de lungă durată, care nu trebuie neglijate dar cercetate și conform metodelor prezentate în dependență de la caz la caz de a le readuce acea valoarea intangibilă care ne transmite valorile și evenimente istorice de importanță națională și internațională, sau în cazul când ele sunt ignorate și deseori lăsate spre pierzanie ajungem să pierdem acea memorie despre principalele valori ale neamului nostru.

Bibliografie:

1. TRANSNATIONAL RULES OF SUSTAINABLE PRESERVATION, PROTECTION AND CONSERVATION OF HISTORICAL RUINS. <https://www.interreg-central.eu/Content.Node/RUINS/TRANSNATIONAL-RULES-OF-SUSTAINABLE-PRESERVATION--PROTECTION-.pdf>.
2. https://consiglio.basilicata.it/archivio-news/files/docs/43/96/56/DOCUMENT_FILE_439656.pdf.
3. Шашель Г.С., Вальтеран Т.Л., Гребенкина А.А., Гребенкин Е.В. АНАЛИЗ ЗАРУБЕЖНОГО ОПЫТА РАБОТЫ С РУИНИРОВАННЫМИ ОБЪЕКТАМИ КУЛЬТУРНОГО НАСЛЕДИЯ // Творчество и современность. 2020. №1 (12). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/analiz-zarubezhnogo-opyta-raboty-s-ruinirovannymi-obektami-kulturnogo-naslediya> accesat la data de 29.09.21.
4. <https://architecturalidea.com/arhitekturnye-ruiny-v-sovremennom-mire/> , accesat la data de 28.09.21.

5. Ruins: A guide to conservation and management . Commonwealth of Australia 2013 Disponibil: <https://www.environment.gov.au/heritage/publications/ruins-guide-conservation-and-management> , accesat la data de 28.09.21.
6. Jacobs J. The death and life of great American cities —1st Vintage Books ed. p.193. ISBN0-679-74195-X : Diponibil:http://www.petkovstudio.com/bg/wp-content/uploads/2017/03/The-Death-and-Life-of-Great-American-Cities_Jane-Jacobs-Complete-book.pdf ,accesat la data de 30.09.21.
7. Буш П. Д. Интеграция руинированных объектов культурного наследия всовременный архитектурный контекст: диссертация на соискание ученой степени кандидата архитектуры: 05.23.20 / Московский архитектурный институт(Государственная академия), Москва, 2017.
8. Ageev S. How to leave the old old. Disponibil: <https://arzamas.academy/materials/487> , accesat la data de 01.10.21.
- 9.https://consiglio.basilicata.it/archivio-news/files/docs/43/96/56/DOCUMENT_FILE_439656.pdf. accesat la data de 28.09.21.
10. <https://diez.md/2017/02/15/foto-restaurarea-bisericii-din-pohrebea-la-distanta-de-40-de-milioane-de-lei-cum-va-arata-bijuteria-arhitecturala-din-dubasari/> accesat la data de 02.10.21.
11. <https://md.usembassy.gov/ro/education-culture-ro/culture-programs-ro/fondul-ambasadorilor-pentru-conservare-culturala/> ,accesat la data de 02.10.21.
12. <http://www.causeni.md/a-fost-lansat-proiectul-de-restaurare-a-bisericii-adormirea-maicii-domnului> ,accesat la data de 02.10.21.
- 13.<https://md.usembassy.gov/ro/un-nou-grant-pentru-salvgardarea-bisericii-adormirea-maicii-domnului-din-causeni/>, accesat la data de 02.10.21.
14. <http://amp.gov.md/aim/viewActivityPreview.do~public=true~pageId=2~activityId=10029~language=ro> ,accesat la data 02.10.21.
15. <https://mariacarmelafratearchitetto.wordpress.com/2020/07/14/il-restauro-del-moderno/>, accesat la data 28.09.21.

Summary. The article is a research of the industrial heritage of the Republic of Moldova consisting of the testimonies of industrial culture that have historical, technological, social, architectural and scientific significance.

The main objectives of this article are to bring in heritage practice, beneficial information, both for the historical monument and for the general public interested in the future of industrial heritage objects, at local or national level and how they will influence the decision makers involved. The public's interest and concern for industrial heritage as well as the appreciation of its values are the surest ways to preserve it.

The lack of this information, especially important for those interested in the fate of the industrial heritage, can cause serious damage to the historical monument. The ambiguities can distort the real value of the monuments and even the loss of the value of industrial heritage, so the historical monument becomes vulnerable in the future! Industrial archeology is an interdisciplinary method of studying all testimonies, documents, artifacts, stratigraphy and structures, human settlements and urban or natural landscapes, created for or by industrial processes. It uses the most appropriate methods of investigation to increase the understanding of the industrial past and present. The historical period of main interest extends from the beginning of the Industrial Revolution, from the second half of the eighteenth century to the present, and also examines its pre-industrial and proto-industrial roots. In addition, it involves the study of work techniques used. Industrial heritage is a testament to the activities that have had and continue to have profound historical consequences. The reasons for which the industrial heritage must be protected are based on the universal values of this testimony. The industrial heritage has a social value that allows the reconstruction of people's daily lives and the restoration of their identity. It has technological and scientific value for the history of manufacturing, engineering, construction and can have a considerable aesthetic importance due to the quality of its architecture, design and conception.

Cuvinte-cheie: patrimoniu industrial; monument istoric; arheologie industrială; artefacte; revoluție industrială;

Introducere.

Plecând de la definiția patrimoniului industrial emisă de către Comitetul Internațional pentru Conservarea Patrimoniului Industrial (TICCIH) și consultantul de specialitate Consiliul Internațional pentru Monumente și Situri (ICOMOS) putem observa o diversitate tipologică a elementelor de patrimoniu industrial, din punct de vedere al tipurilor de activități industriale. Patrimoniul industrial este constituit din „mărturii ale culturii industriale care au semnificație istorică, tehnologică, socială, arhitecturală și științifică. Aceste mărturii pot fi clădiri, mașini și instalații, laboratoare, mori și fabrici, mine și situri pentru procesare și rafinare, depozite, locuri în care energia este generată, transmisă și folosită, structuri și infrastructuri de transport, precum și locuri folosite pentru activități sociale legate de industrie cum ar fi locuințe, lăcașe de cult, clădiri pentru educație, etc.” [2]

Istoricul patrimoniului industrial

În țările europene patrimonial industrial este o mărturie a Revoluției industriale din Europa, ce a modificat profund peisajele și stilul de viață european. “Mijloacele folosite pentru extragerile de materii prime și exploatarea minereurilor și produselor agricole construcțiile grandioase aferente, sunt mărturia creativității geniului uman. Gardieni ai trecutului, siturile industriale, marchează dubla putere a umanității de distrugere și de creare care generează atât daune, cât și progres. Ele întruchipează speranța la o viață mai bună și puterea tot mai mare asupra materiei. În ultimii 30 de ani conștientizarea importanței patrimoniului industrial a crescut. Noua disciplină a arheologiei industriale pune în evidență artefacte ale spațiilor de lucru, cărora li s-a acordat mai puțină atenție decât spațiilor de locuire sau arhitecturii civile”. Patrimoniul industrial include nu doar fabricile și morile, dar și construcțiile aferente de utilitate socială: minele neolitice, apeductele romane, orașele de campanie, canalele, căi ferate, poduri și alte forme de transport.[1]

Este important de menționat că patrimoniul industrial reflectă diferite faze ale dezvoltării omului. Astfel, el reflectă nu doar activitatea industrială din sec. XIX și sec. XX, dar de asemenea din Preistorie, Perioada Medievală, Perioada Modernă etc.

Termenul de „arheologie industrială” începe să fie utilizat la jumătatea anilor 50 a secolului al XVIII, în Anglia, unde stratificările industriei, marchează aproape tot teritoriul național. Se propunea cercetarea urmelor revoluției industriale – fabrica, cu toate infrastructurile ei, căi ferate, poduri, gări, cartiere muncitorești, hale industriale, lucrări care nu numai că au modificat teritoriul, dar au condiționat din ce în ce mai profund viața colectivității.[3] În 1959 “Council for British Archaeology” folosește oficial termenul și chiar creează un Comitet de Cercetare în Arheologie Industrială, aceasta în paralel cu înființarea unor cursuri specializate la câteva universități britanice. În anul 1973, odată cu creșterea constantă a interesului în domeniu, se înființează Comitetul internațional pentru Conservarea Patrimoniului Industrial – TICCIH (The International Committee for the Conservation of the Industrial Heritage) a cărui activitate continuă până în prezent. Începând cu recomandarea Consiliului Europei din 1979, prima recomandare în domeniu, și continuând cu o nouă recomandare în 1990 cu privire la “protejarea și conservarea patrimoniului tehnic, industrial și a lucrărilor de artă în Europa” și cu Charta Patrimoniului Industrial – TICCIH 2003 (ICOMOS 2005), politicile europene de protecție a patrimoniului acordă o mai mare atenție cercetării și conservării patrimoniului industrial. Sunt demarate campanii de reperare și inventariere a patrimoniului industrial, încă din anii 1960 (Anglia, Scoția) și 1980 (Franța, Italia). Numeroase monumente europene au fost recuperate mai ales începând cu anii 1990 și, odată cu recunoașterea internațională a importanței domeniului, mai multe situri industriale au fost incluse în Lista Patrimoniului Mondial. Patrimoniul cultural industrial a fost inclus în politicile de patrimoniu destul de târziu, comparativ cu alte aspecte ale patrimoniului cultural. [2]

Definirea și clasificarea elementelor patrimoniului industrial

De la prima definiție a domeniului, aparținând lui Michael Rix, care afirma că arheologia industrială se ocupă cu descoperirea vestigiilor timpurii produse de revoluția industrială, noțiunea evoluează, iar înțelegerea sa variază de la interpretări „poetice” (Franco Borsi, 1979) la definiții contemporane mai tehnice și cuprinzătoare (Charta TICCIH 2003). Asocierea celor două noțiuni - “arheologie” și “industrial”, produce la prima vedere un fel de “rumoare semantică”, cum spune Franco Borsi și cere unele explicații. Disconfortul terminologic derivă, din aparenta contradicție între noțiunea de arheologie ca știință a anticului

și cea de industrial ca fenomenologie tehnică, economică, productivă complexă, legată de trecutul recent, de actualitate - aici contradicția se referă la parametrul temporal. Înțelegerea arheologiei moderne ca arheologie a istoriei, apropie însă cele două noțiuni. Mergând mai departe, istoria ca știință contemporană, lăsând la o parte istoria bătăliilor și pe cea diplomatică, ia în considerare istoria economică, socială, politică, artistică și deci și istoria tehnicii. La rândul ei, aceasta nu se mai limitează la istoria mașinilor și procedeele de producție, a materiilor prime, ci le localizează într-o realitate a locurilor, fabricilor, a caselor în care locuiau cei care făceau să funcționeze aceste mașini, a modului lor de viață . Perioada istorică la care se referă domeniul, este la rândul ei controversată, termenul de “revoluție industrială” fiind el însuși relativ putându-se referi la o perioadă începând cu secolul al XVIII-lea până la sfârșitul secolului al XIX-lea.[7]

În anul 2003 participanții la congresul TICCIH – ce a avut loc la Moscova, declarau în preambulul Chartei Patrimoniului Industrial următoarele: „clădirile și structurile construite pentru activități industriale, procesele și uneltele folosite, orașele și peisajele în care sunt amplasate, împreună cu manifestările lor tangibile sau intangibile, sunt de o importanță fundamentală. Ele trebuie studiate, istoria lor trebuie predată, înțelesul și semnificația lor trebuie demonstrate și subliniate în ochii opiniei publice, iar exemplele cele mai semnificative și caracteristice trebuie identificate, protejate și întreținute, în sensul Chartei de la Veneția, spre folosul prezentului și viitorului”. Charta Patrimoniului Industrial— document de referință în domeniul relativ nou al protejării patrimoniului industrial, reprezintă rezultatul unei evoluții continue a arheologiei industriale în a doua jumătate a secolului al XX-lea, evoluție care a coincis, uneori, cu lupta pentru recunoașterea legitimității unui astfel de câmp de cercetare inedit.[4]

Pentru a clasifica elementele patrimoniului industrial se ține cont de o serie de criterii precum: tipul activității industriale, categoria funcțională a clădirilor și tipul de organizare a muncii. Astfel, din punct de vedere al tipului de industrie deosebim: industria extractivă, industria siderurgică, energetică, chimică, textilă, etc., fiecare la rândul lor fiind caracterizate prin prezența unor clădiri cu un aspect particular arhitectural adaptat în funcție de tipul de activitate desfășurat.

Astfel, putem deosebi:

- în cazul industriei extractive, clădiri specifice precum: galerii subterane, funiculare, puțuri de extracție;
- în cazul industriei siderurgice, clădiri specifice ca: furnale, turnuri de răcire, cocserii, turnătorii, etc.

Din punct de vedere al caracterului funcțional al clădirilor industriale putem deosebi: clădiri cu funcție pur economică precum fabrici și uzine sau de depozitare, clădiri asociate industriei cu funcție socială precum clădirile de locuințe ale muncitorilor grupate în cartiere muncitorești, sau cu funcție culturală precum teatrele, muzeele tehnice, elemente de infrastructură industrială.[6]

Vestigiile arheologice, istorice, etnografice etc., ce constituie mărturii ale activității industriale din diferite perioade (obiecte ce constituiau instrumente de lucru, utilaje, mașini și chiar produse) sunt mai puțin evidente în Republica Moldova, decât în țările din Europa Occidentală. Unele edificii industriale au statut protejat, dar sunt abandonate, în ciuda interesului ce este acordat patrimoniului industrial în ultimii ani. Edificiile istorice industriale, din păcate nu au beneficiat de proiecte de restaurare sau reconversii la care sunt supuse nu țin cont de valoarea lor socială și culturală. La fel meșteșugurile ce sunt valorificate în centre istorice specializate în olărit, fierărit, țesut, cioplitul în lemn sau în piatră, etc. se încadrează în industriile casnice ce fac parte din patrimoniul industrial.[8]

Patrimoniul industrial, în accepțiunea legislației Republicii Moldova, cuprinde: mori de aburi și de vânt, mori de apă, batoze, edificii ale fostelor fabrici și uzine, edificii ale gărilor, centrale electrice, poduri și căi ferate, drumuri antice, poduri străvechi și apeducte medievale etc.[9] Din această perspectivă vom analiza moara cu aburi din Chișinău, Moara Roșie.

Moara Roșie este unul din cele mai vechi monumente industriale din capitală, care se înalță de mai bine de un secol în centrul Chișinăului, a fost construită la sfârșitul secolului al XIX-lea — începutul secolului al XX-lea. Aceasta reprezintă un monument de arhitectură industrială de valoare locală, inclus în Registrul de monumente de istorie și cultură a municipiului Chișinău.

Inițial moara avea trei niveluri ridicate înainte de 1884, aparținând negustorului Abram Levenzon. Ulterior, la sfârșitul secolului al XIX-lea, în urma unui incendiu, al treilea nivel a ars, iar la începutul secolului XX au fost adăugate două etaje și o mansardă din piatră, căptușite cu cărămidă

roșie, de la care și provine denumirea de “Moara Roșie”. Moara este o clădire masivă, în patru niveluri, ridicată pe un plan rectangular, cu o aripă laterală, mai joasă, aliniată cu latura alungită a străzii. Fațada principală a clădirii conține un rezalit central, prin care are loc intrarea, evidențiată în partea superioară a edificiului printr-un etaj de mansardă, acoperit în două pante. Parterul construit în piatră de carieră, este fără detalii decorative, paramentul având goluri rectangulare de ferestre și uși, buiandrugii cărora sunt alcătuiți din bolțari cu alternarea cărămizilor și pietrelor albe de carieră. Fațadele părții superioare a clădirii, au un aspect pitoresc grație combinației contrastante dintre cărămida roșie și piatră albă de carieră, utilizată pentru a evidenția structura și detaliile arhitectonice. Cu piatră albă sunt marcate colțurile clădirii și ancadramentele ferestrelor circulare, în segment de arc. De mai mulți ani se încearcă demolarea acestui monument, prin demersuri din partea companiei Glorinal și a primăriei municipiului Chișinău, către Ministerul Culturii, pentru a exclude ”Moara Roșie” din Registrul de monumente de istorie și cultură a municipiului Chișinău, sub pretextul că acesta prezintă un pericol pentru viața și sănătatea locuitorilor capitalei. Moara Roșie, din păcate, nu există din punct de vedere legal. Acest lucru datorându-se faptului că autoritățile municipale au “uitat” să înregistreze edificiul la Cadastru. Astfel, clădirea care de mai mulți ani generează polemici, figurează în acte ca lot de pământ și nu ca monument istoric. Cu pereții degradați, geamurile dezafectate, acoperișul accidentat, ușile legate cu lanțuri și prinse cu lacăte... așa arată Moara Roșie, adică clădirea fostei mori cu aburi de pe strada Moara Roșie 5A,B, unul din cele mai frumoase edificii industriale din Chișinău de altădată. [11]

Fig. 1. Imaginea clădirii ”Moara Roșie”

Nu trebuie să uităm nici de patrimoniul industrial din raioanele republicii! Deoarece, foarte multe asemenea monumente se află într-o stare avansată de degradare, de exemplu Moara de vânt din Cernoleuca, Dondușeni; Moara de vânt din Beșalma Comrat, Moara din Satul Nou, Anenii Noi, Morile de apă din Slavenka, care de asemenea nu mai sunt funcționale; Castelul de apă din orașul Frunze, Ocnița și multe altele. Faptul că aceste monumente au ajuns într-o stare avansată de degradare este consecința celor 30 de ani în care nimeni nu a investit în ele.[10]

Importanța protejării și conservării patrimoniului industrial

Patrimoniul industrial reprezintă mărturia activităților care au avut și continuă să aibă consecințe istorice profunde. Motivele pentru care trebuie protejat patrimoniul industrial au la bază valorile universale ale acestei mărturii. Patrimoniul industrial are valoare socială care permite reconstituirea vieții de zi cu zi a oamenilor și redarea identității acestora. Are valoare tehnologică și științifică pentru istoria manufacturii, ingineriei, construcțiilor și poate avea o importanță estetică considerabilă datorită aclimației arhitecturii, designului și a concepției sale. Inventarierea este o parte fundamentală a studiului patrimoniului industrial. Înaintea oricărei intervenții ar trebui efectuată o înregistrare completă a caracteristicilor și a stării în care se află un sit, date care ar trebui clasate în arhive publice. Inventarierea trebuie să includă descrieri, desene, fotografii și filme ale proceselor de producție și referiri la documentația existentă. Memoria oamenilor este o sursă unică și de neînlocuit care trebuie de asemenea să fie înregistrată, prin anchete orale, atâta timp cât ea este încă disponibilă. Fiecare teritoriu trebuie să identifice, să înregistreze și să protejeze rămășițele industriale pe care vrea să le păstreze pentru generațiile viitoare.[5] Conservarea patrimoniului industrial depinde de păstrarea integrității funcționale iar intervențiile asupra unui sit industrial trebuie astfel să aibă în vedere păstrarea acestuia cât mai mult posibil. Valoarea și autenticitatea unui sit industrial pot fi semnificativ reduse dacă se înlătură mașini sau componente sau dacă sunt distruse elemente auxiliare care constituie parte dintr-un sit. Conservarea siturilor industriale presupune o cunoaștere temeinică a scopului pentru care au fost create și a diverselor procese industriale care s-au putut desfășura în situl respectiv. Adaptarea unui sit industrial unei folosințe noi în scopul conservării sale este de obicei acceptată cu excepția siturilor cu semnificație istorică deosebită.

Noile utilizări trebuie să respecte materialul original și să mențină structurile originale de circulație și activitate și trebuie să fie compatibile pe cât posibil cu utilizarea originală sau principală. Amenajarea unei zone de evocare a vechii activități industriale este recomandată.[7]

Prin adaptarea și folosirea clădirilor industriale se evită pierderile de energie și se contribuie la dezvoltarea durabilă. Patrimoniul industrial poate avea un rol important în regenerarea economică a zonelor defavorizate sau în declin. Continuitatea pe care reutilizarea o implică poate avea ca efect stabilitatea psihologică a comunităților confruntate cu pierderea bruscă a locurilor de muncă.

Intervențiile trebuie să fie reversibile și să aibă un impact minim. Orice schimbare care nu poate fi evitată și elementele semnificative care sunt înlăturate trebuie documentate iar informația trebuie înregistrată, inventariate și stocată. Multe procese industriale conferă un plus de valoare, care se poate constitui ca element esențial pentru importanța sitului.

Reconstituirea sau întoarcerea la o stare anterioară cunoscută trebuie luate în considerare ca fiind intervenții excepționale, adecvate numai dacă servesc reconstituirii integrității sitului, sau în cazul distrugerii violente a unui sit important.

Resursele umane implicate în procese industriale vechi sau ieșite din uz reprezintă o sursă de documentare foarte importantă a cărei pierdere poate fi de neînlocuit. Ele trebuie să fie atent înregistrate și transmise noilor generații. [9]

Concluzie:

Cu toate că specialiștii domeniului au fost deseori mai preocupați de protecția imediată a patrimoniului industrial aflat în pericol decât de fundamentarea teoretică a domeniului, „arheologia industrială există”-și s-a impus ca disciplină contemporană complexă. Asupra domeniului converg interese disciplinare diverse, de la istoricul de artă, arhitect, urbanist, inginer, la sociolog și istoricul industriei, iar aria sa de cercetare se referă la mărturiile, materiale sau imateriale, ale modului de viață și producție industrială în evoluția lor istorică. Coroborând interpretarea acestor mărturii din punct de vedere economic, tehnologic sau arhitectural etc., arheologia industrială face, în contemporan, un pas înainte luând în considerare puternica semnificație culturală a patrimoniului industrial ca element al evoluției societății umane.[6]

Bibliografie:

- 1) Niculescu Marin, *Începuturile arheologiei industriale*, în Revista Muzeelor și Colecțiilor, 1994
- 2) Comitetul internațional pentru Conservarea Patrimoniului Industrial și Consultantul de Specialitate ICOMOS-Consiliul Internațional pentru Monumente și Situri, (2003), *Carta Patrimoniului Industrial*, Moscova, www.mnateccat/ticdh/pdf/TICCIH_Charter_Romaniapdf
- 3) Covatariu D., Diaconu A. C. (2011), *Conservarea și restaurarea monumentelor istorice: unele obiective și principii (probleme ingineresti la monumente)*, Urbanism. Arhitectură. Construcții 2(3).
- 4) Grigorovschi M., Grigorovschi A. (2010), *Peisaj urban-edificii semnal*, Urbanism, Arhitectură și Construcții 1(1).
- 5) Bogățeanu, Mihaela. 2007, *Conversia - singura șansă pentru patrimoniul industrial de început de secol XXI în București*, Revista Muzeelor, nr. 3.
- 6) Dușoiu, Elena-Codina, (2007), *Posibilități de conversie pentru spațiile industriale*, Revista Muzeelor, nr. 3.
- 7) Iamandescu, Irina, *Arheologia industrială. Repere internaționale și contribuții românești*, sursaweb: <http://www.cimec.ro/patrimoniuiindustrial/ProtectiaPIN/0%20arheologia%20industrial.html>.
- 8) Chelcea, L. (2008), *Bucureștiul postindustrial. Memorie, dezindustrializare și regenerare urbană*, Editura Polirom, Iași, 456 p.
- 9) Dumitrescu, Bianca (2008), *Orașele industriale din România între industrializare forțată și declin economic*, Editura. Universitară, București, 301 p.
- 10) <https://ro.wikipedia.org> [online]. [accesat 06.10.2021].
- 11) <https://m.moldovenii.md> [online]. [accesat 17.09.2021].

ВОЗМОЖНОСТЬ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ СОЛНЕЧНОЙ ЭНЕРГИИ ПРИ РЕКОНСТРУКЦИИ ИСТОРИЧЕСКОЙ ЗАСТРОЙКИ Г. КИШИНЕВА

Valeriu IVANOV

valeriu.ivanov@arh.utm.md

Summary. The article is dedicated to the problems of architectural adaptation, harmonious inclusion of the solar energy technologies into the historical environment of Chisinau and efficient utilization of the solar energy systems in the super-high dense city .

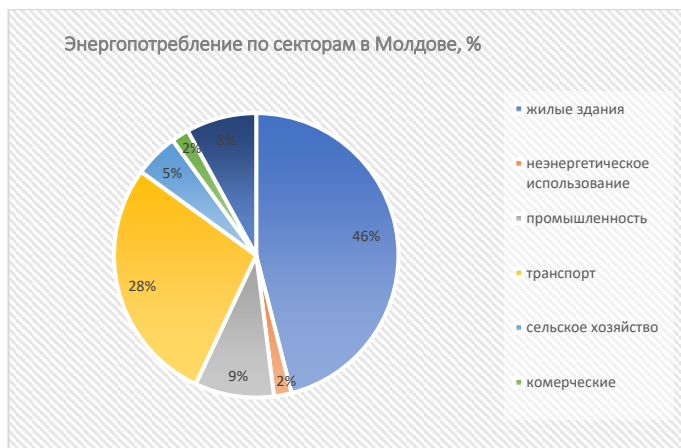
Keywords: architecture, solar energy, reconstruction of buildings, energy-efficient buildings, energy-efficient technologies.

Исследования в области применения солнечной энергии для освещения, использования в инженерных системах, привнесло в современную строительную науку новые технологии и методы, для применения в архитектуре, а также способные существенно снизить традиционные условия энергопотребления.

Согласно статистическим данным, на здания приходится высокий уровень энергопотребления, до 50% от мирового показателя, что влияет в процессе эксплуатации и на выбросы углекислого газа (CO₂), превышающие даже транспортный сектор.

В условиях энергетической зависимости - до 80%, в Р. Молдова, проблемы энергоэффективности и энергосбережения являются одними из самых актуальных в последнее время. В Молдове все типы строений - зданий, потребляют до 75% электроэнергии и около 55 % конечной энергии, на них приходится около 50% выбросов CO₂.

К энергозатратным потребителям относятся и исторические здания. Из многих видов возобновляемых источников энергии, применяемых для энергоснабжения зданий, в статье рассматривается солнечная энергия. Солнечный свет напрямую влияет на архитектурный облик здания, а использование солнечной энергии является инженерно- архитектурной задачей в результате фотоэлектрического преобразования солнечного излучения и прямого теплового нагрева.

Источник: [www. statistica.md](http://www.statistica.md)

Памятники архитектуры представляют собой достояние мировой культуры. Созданные в прошлом данные объекты продолжают использоваться и в настоящее время.

В процессе эксплуатации многие здания подверглись множественным структурным и технологическим изменениям, приведшим к эксплуатационным издержкам. Одними из которых являются освещенность внутренних пространств и их энергоэффективность. Данные физические параметры определены в современных нормативных требованиях – фактор требующий архитектурно-градостроительной, технико-экономической и санитарной адаптации зданий в современной городской среде.

Соответственно вопросы архитектурной адаптации, гармоничного включения технологий солнечной энергетики в историческую среду Кишинева, а также вопросы, связанные с обеспечением их эффективной работы в условиях сверхплотной городской застройки сегодня становятся крайне актуальными.

Защита руинированных памятников, а также памятников, находящихся в аварийном состоянии – важная задача сохранения культурного наследия г. Кишинева. На рис.1 и 2 представленно состояние данного исторического фонда города.

Рис. 1. Здание по ул. 31 august, 1989

Рис. 2. Здание по ул.Rabbi Tirilson 2

Одним из примеров применения солнечных систем в системе консервации и реставрации памятников истории и культуры можно представить в виде использования временных монтажных энергоснабжающих конструкций на примере «Розового павильона» в Петергофе (архитектор А. И. Штакеншнейдер. 1848 г.) (Рис. 3; 4).

Рис. 3. Павильон, фото 1860 г.

Рис. 4. Состояние павильона, фото 2017 г.

Находясь в заброшенном состоянии, подобные объекты, как правило, отключены от электрических сетей. На рис.5 и 6 представлена кремнёвая конструкция-покрытие, элементы которой составляют фотоэлектрические модули.

В дневное время эта система вырабатывает электричество, аккумулируемое при помощи батареи, а в вечерние и ночные часы вырабатываемый электрический ток обеспечивает освещение объекта. Покрытие из кремниевых фотоэлектрических модулей является довольно устойчивым и прочным относительно ветровых и

снеговых нагрузок. Положительным эффектом является возрастающая посещаемость туристами данного объекта в вечерние часы.

Рис. 5. Фотоэлектрический модуль (дневной вид)

Рис. 6. Фотоэлектрический модуль (ночной вид)

Применение подобного энергоснабжающего покрытия позволит решить множество задач: - освещение объекта; защита от атмосферных осадков; комфорт посещения туристов в разное время; подчеркивается значимость памятника, а в вечернее время усиливается восприятие формы и т.д.

Применение солнечных панелей делает возможным бесперебойного обеспечения освещения фасадов зданий в ночное время. Со временем данный тип освещения окупает начальные затраты и переходит в разряд более дешевой энергии.

Рис. 7. Ночное освещение фасада здания примарии г. Кишинева.
(проект)

Источник : Noi. md

Вместе с тем освещение архитектурных объектов в ночное время увеличивает продолжительность их восприятия, позволяя

даже в условиях ограниченной видимости воспринимать архитектурную ткань городской среды. Таким образом, искусственный свет полученный из натуральных источников активно формирует новую эстетически значимую компоненту визуальной структуры города, см. Рис.7

Трудно переоценить значение солнечного света в процессе восприятия и оценки эстетических качеств архитектуры. В течение светового дня визуальная структура элементов здания, определяется направлением прямого и рассеянного света солнца. Одним из эффектов, становится непрерывная игра света и тени, подчеркивающая пластическую динамику объемов архитектурных форм исторических зданий.

Рис. 8. ул. Букурешты, центр города Кишинева.

Игра света и тени.

Источник: <https://bugaga.ru/>

Одним из неожиданных приемов в освещении натуральным светом пространств исторических зданий больших внутренних объемов является освещение трубами - световодами. Одним из примеров является освещение естественным светом купольного здания в городе Кельце (Польша) Рис.9 и 10.

Рис. 9. Купол, внешняя часть.

Рис. 10. Купол, внутреннее убранство.

Источник: <https://solatube.ru/>

Данный тип освещения был применен в храме Святой мученицы Татьяны, реставрированным в 2018 году в городе Когалыме, Ханты-Мансийского автономного округа РФ. Отраженный на рис. 11 – 16.

Рис. 11 Восстановленная церковь

Рис.12 Трубочатый светодиод на фасаде

Технологические и эстетические свойства данных световодов, позволяют использовать их как полноценный источник естественного солнечного света во внутреннем пространстве и обуславливают их высокую эффективность с точки зрения качества теплового баланса здания обеспечивающего энергосбережение в холодный период времени.

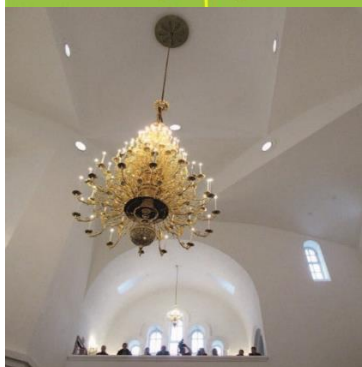
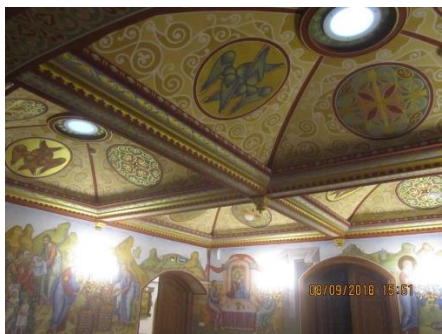
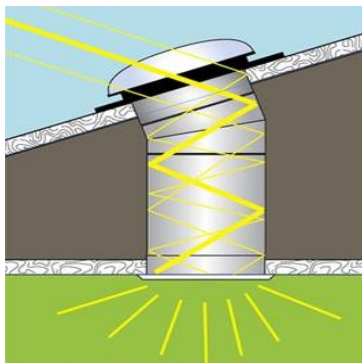

Рис. 13;14;15;16 Трубчатые светодиоды. Внутреннее убранство

Источник: <https://solatube.su/>

В результате анализа примеров применения солнечной энергии для освещения исторических зданий можно сделать следующие **выводы**:

Говоря о использовании солнечного освещении и энергоснабжении зданий исторического наследия, можно признать использование солнечной энергии формообразующим фактором в архитектуре. А задачу архитектурной адаптации зданий исторического наследия в результате гармоничного включения технологий солнечной энергетики в архитектуру городской среды - важной и актуальной которая приведет к:

1. устойчивому развитию посредством выработки «зеленой» энергии;
2. независимой эксплуатации в любое время в результате отсутствия электроэнергии в обычной сети;
3. возможности сезонной эксплуатации (учет сезонных колебаний прихода солнечной радиации);
4. созданию дополнительных световых пространств в исторической среде города;
5. экономии энергоресурсов при освещении исторической застройки (после окупаемости затрат на само оборудование);
6. полному восприятию архитектурных деталей в ночное время при освещении городского исторического пространства;
7. повышению интереса обозрения туристами в вечернее время архитектуры города.
8. защите фасадов от негативного воздействия окружающей среды;
9. своевременному, периодическому переоснащению технологического оборудования;
10. возможности быстрого демонтажа технологического светового оборудования и возвращению к исходному состоянию исторического объекта.

Литература:

1. Legea RM nr. 835/1996 privind principiile urbanismului și amenajării teritoriului.
2. NCM C.04.02:2017 Iluminatul natural și artificial.
3. <https://solatube.su/>
4. www://statistica.md/
5. www://Noi.md/
6. <https://solatube.su/>
7. Nesterov T. Proporțiile arhitecturii din moldova istorică. Chișinău 2019
8. В.А. Мургул Возможности использования солнечной энергии для энергоснабжения жилых зданий исторической застройки Санкт-Петербурга и улучшения качества городской среды Санкт-Петербургский государственный архитектурно-строительный университет (спбгасу), Санкт-Петербург, Россия.

NORMELE DE DEVIZ PENTRU LUCRĂRILE DE RESTAURARE A PATRIMONIULUI CULTURAL DIN R. MOLDOVA. ISTORIC, ACTUALITATE ȘI PERSPECTIVE

Grigore VASCAN

grigore.vascan@emc.utm.md

Summary: The execution of construction-assembly works has a complex character compared to the other branches of the national economy and also involves the consumption of a multitude of material, human resources and construction equipment. This particularity together with other characteristics specific to the construction field required the elaboration of a large number of technical-economic regulations and norms with the characteristics of construction-assembly works, the materials necessary for their realization, as well as the technologies of their execution. Some of these normative acts are also the Indicators of estimate norms, with the help of which the cost of execution of construction-assembly works is determined, respectively the price of construction objects. Specific to the Indicators of estimate rules is the fact that they include the estimate rules for all construction, reconstruction, repair and restoration processes.

Cuvinte cheie: *Indicatoare de Norme de Deviz, norme de deviz, patrimoniul cultural, lucrări de restaurare, reconstrucție*

Indicatoarele de norme de deviz. Scurt istoric

Execuția lucrărilor de construcții-montaj are un caracter complex față de celelalte ramuri ale economiei naționale și de asemenea presupune consumul de o multitudine de resurse materiale, umane și utilaje de construcții. Această particularitate împreună cu alte caracteristici specifice domeniului de construcții a impus elaborarea unui număr mare de reglementări și normative tehnico-economice cu caracteristicile lucrărilor de construcții-montaj, materialele necesare pentru realizarea lor, precum și tehnologiile de execuție a acestora. Unele din aceste acte normative sunt și Indicatoarele de norme de deviz, cu ajutorul cărora se determină costul de execuție a lucrărilor de construcții-montaj, respectiv prețul obiectelor de construcții. Specific pentru Indicatoarele de norme de deviz este faptul că acestea cuprind normele de deviz pentru toate procesele de construcție, reconstrucție, reparații și restaurări.

***Norma de deviz** reprezintă o specificație tehnico-economică aferentă unui proces de construcție care cuprinde consumurile normate de resurse (materiale, forță de muncă, utilaje de construcții) necesare pentru execuția unei unități de măsură din lucrarea propusă.*

Pentru lucrări de restaurare a monumentelor istorice și obiectivelor de patrimoniu cultural în R. Moldova astăzi se aplică Indicatoarele de norme de deviz RM și Rusia.

Fiindcă a făcut parte din fosta URSS, odată cu trecerea la independentă în anul 1989 pentru activitatea de construcții s-au mai folosit o perioadă normativele și reglementările tehnico-economice vechi. Odată cu implementarea reformelor în R. Moldova au fost modificate majoritatea din acestea și chiar împrumutate multe din România, inclusiv și normele de deviz.

Ținând cont de istoricul dezvoltării bazei normative din țările respective R. Moldova a format și propria bază normativă, care permanent este perfecționată cu utilizarea rezultatelor obținute la vecinii noștri. În continuare sunt prezentate unele aspecte istorice legate de dezvoltarea normelor de deviz din Rusia, România și R. Moldova.

În Rusia, prima experiență de raționalizare a producției în construcții datează din 1811-1812, când au fost elaborate primele Registre Urgente pentru lucrările de inginerie civilă și militare. Aceste documente conțineau normele de consum de muncă, utilaje și materiale. Ulterior, pentru perfectarea Registrelor Urgente, s-au efectuat cercetări normative și pe baza rezultatelor acestora, precum și a datelor statistice, în anul 1832 a fost publicată o culegere normativă generală „Regulamentul Urgent pentru toate lucrările generale efectuate la cetăți, clădiri de stat și construcții hidrotehnice”.

„Regulamentul Urgent” a fost revizuit în mod repetat în scopul perfectării acestuia și în principal pentru a micșora normele și în anul 1869 a fost aprobat de guvern. La acel moment, nici o țară din lume nu avea un document de reglementare de acest nivel care să reglementeze organizarea și economia producției de construcții.

După Revoluția din octombrie în anii 20 ai secolului trecut, s-au făcut mai multe încercări de adaptare a „Regulamentului Urgent” la noile condiții, apoi s-a făcut o revizuire radicală și a fost publicată o nouă colecție normativă în formă și conținut - „Culegerea de norme de producție din construcții” (1927-1930.)

Schimbări semnificative în domeniul normării de deviz au avut loc în anii 1955-56, când în Normele și Reglementările de Construcții (SNiP) au fost introduse Normele și Reglementările de Deviz (SNiP IV). Astfel, s-a format baza normativă de deviz de stat pentru formarea prețurilor în construcții.

Normele și Reglementările de Construcții (SNiP) au fost revizuite, îmbunătățite în mod repetat și, în cea mai sistematică formă, Normele și Reglementările de Deviz au fost prezentate în SNiP IV-84.

În România primele Indicatoare de norme de deviz cu caracter general și obligatoriu de aplicare au apărut la sfârșitul anilor 1950. Printr-un proces continuu care a durat mai mult de trei decenii și în care au fost implicate zeci de instituții de cercetare-proiectare și întreprinderi de construcții, aceste norme au fost îmbunătățite și completate.

Fiind nemijlocit legate de tehnologia de execuție existentă la un moment dat, normele de deviz au un caracter dinamic presupunând îmbunătățirea și completarea continuă, datorită apariției unor noi tehnologii, materiale de construcții sau meserii. Acest lucru este evidențiat și prin apariția după 1990 a unui nou set de norme de deviz elaborate de INCERC București. Cu toate acestea, legislația în vigoare la această dată agreează doar normele de deviz ediția 1981.

În R. Moldova în perioada de liberalizare economică din anii 90, reglementarea centralizată de stat a formării prețurilor în construcții a fost înlocuită cu un sistem de prețuri de piață (contractuale) determinate în comun de beneficiar și antreprenor.

Dar pentru a ajunge la un acord asupra prețului, părțile trebuie să fie ghidate de o singură abordare pentru a determina costul construcției. Așadar, chiar și în aceste condiții, a rămas nevoia de reglementare a prețurilor în construcții, atât în ceea ce privește metodologia de întocmire a devizelor, cât și sistemul de normative estimative.

În perioada 1989 - 2001 se utilizau Normele și Reglementările de Deviz - SNiP IV-84 și coeficienți de actualizare a valorii.

Din anul 2001 prin ORDINUL nr. 137/23.11.2001 al MECDT **”Cu privire la aprobarea Indicatoarelor de Norme de deviz pentru lucrările de construcții, montaj și reparații”** au fost aprobate ca naționale 47 IND din România. Aceste norme de deviz au fost primele care au fost adoptate în țara noastră și folosite pentru determinarea costului de deviz prin metoda de resurse.

Tabelul 1. Lista Indicatoarelor de Norme de Deviz din R.Moldova

Nr. ord.	Norme de deviz	Simbol
1	2	3
	1) pentru lucrări generale și speciale de construcție	<u>31</u>
1	Lucrări de terasamente	Ts
2	Lucrări de construcții industriale, agrozootehnice, locative și social-culturale	C
3	Lucrări de instalații de încălzire centrală și de gaz la construcții	I
4	Lucrări de instalații sanitare	S
5	Lucrări de instalații de ventilare climatizare și condiționare a aerului la construcții civile, industriale și social-culturale	V
6	Lucrări de instalații frigorifice	F
7	Lucrări de instalații de alimentare cu apă și canalizare la construcții edilitare, civile, industriale și social-culturale	Ac
8	Lucrări de termoficare	Tf
9	Lucrări de izolații la construcții și instalații	Iz
10	Lucrări de drumuri	D
11	Lucrări de poduri	P
12	Lucrări de conducte pentru transport și distribuție a gazelor și lichidelor petroliere	G
13	Lucrări de tuneluri	T
14	Lucrări de foraje pentru alimentări cu apă	Fj
15	Căi ferate	28
16	Lucrări de construcție la linii de transport a energiei electrice. Cartea 1. Rețele electrice cu tensiunea de 0,38-1150 kV.	33
17	Lucrări de telecomunicații, radioficare și televiziune. Cartea 2. Lucrări de telecomunicații prin fir.	34
18	Lucrări de terasamente la construcții hidrotehnice	36
19	Construcții hidrotehnice din beton și beton armat	37
20	Construcții hidrotehnice din piatră	38
21	Construcții hidrotehnice din metal	39
22	Construcții hidrotehnice din lemn	40
23	Lucrări de hidroizolări la construcții hidrotehnice	41
24	Lucrări de întărire a malurilor	42
25	Lucrări de înverzire. Spații verzi. Plantații forestiere de protecție.	47
26	Norme de deviz pentru lucrări de construcții hidrotehnice la suprafață și în subteran	H1
27	Norme de deviz pentru lucrări hidrotehnice portuare	H2
28	Lucrări de îmbunătățiri funciare și corecția torenților și de evacuare a curenților de apă	If
29	Lucrări pentru transporturi de șantier și de încărcări-descărcări de materiale de construcții	Tr
30	Verificarea și curățarea coșurilor de fum și canalelor de ventilare	VCc
31	Lucrări de semafoare montare și demontare	MS

În anul 2004 prin ORDINUL nr. 194/09.12.2004 al DCDT "Cu privire la aprobarea Modificării nr. 3 la Indicatoarele de norme de deviz" au fost excluse 10 IND (RO) care nu corespundeau condițiilor tehnologice și standardelor care erau utilizate în R. Moldova.

În anul 2005 prin ORDINUL nr. 215-01-07/25.01.2005 al DCDT "Cu privire la determinarea valorii obiectivelor de construcții și decontărilor pentru lucrările executate începând cu 1 ianuarie 2005

” **au fost** aprobate ca naționale 18 IND (RU), unele din care au înlocuit cele excluse.

Pe parcursul perioadei 2003 – 2018 de către o echipă de specialiști, formată pe lângă Ministerul de Construcții și Dezvoltare Regională, au fost elaborate norme de deviz noi, corectate și ajustate cele existente. Astăzi în R. Moldova se utilizează un număr de șaiszeci și trei de Indicatoare de norme de deviz, aprobate la nivel național (tabelul nr. 1).

Tabelul 1. Continuare

	2) pentru lucrări de montare a utilajelor tehnologice:	17
32	de folosință comună și a conductelor din instalațiile tehnologice	M1
33	din industria minieră (la suprafață) și lucrări de construcții de funiculare	M2
34	din industria chimică, celuloză, hârtie, petrolieră	M3
35	din industria lemnului	M4
36	din industria ușoară	M5
37	din industria alimentară, agricultură și zootehnie	M6
38	din centralele termo și hidrotehnice	M7
39	din industria metalurgică	M8
40	din industria materialelor de construcții	M9
41	Lucrări de montare a instalațiilor de compresoare, pompelor și ventilatoarelor	7
42	Lucrări de montare a instalațiilor electrotehnice	8
43	Lucrări de montare a utilajelor telecomunicații	10
44	Lucrări de montare a dispozitivelor, mijloacelor de automatizare și a tehnicii de calcul	11
45	Lucrări de montare a utilajelor. Utilaje de semnalizare, centralizare, blocare și rețeaua de contact în transportul feroviar	20
46	Lucrări de transportare suplimentară a utilajului și resurselor materiale peste cele prevăzute în indicatoare de norme de deviz pentru montarea utilajului	40

Tabelul 1. Continuare

47	Lucrări de montare a utilajelor. Montarea ascensoarelor	MAs
48	Lucrări de reglare–demarare	RD1÷RD9
	3)pentru lucrări de restaurări și consolidări	3
49	la construcții avariate civile, industriale și social-culturale	RCs
50	Lucrări de restaurări monumente istorice	RM
51	Lucrări de restaurare și reparație a obiectelor patrimoniului cultural	R
	4)pentru lucrări de reparații	12
52	la construcții civile, industriale și social-culturale	RpC
53	la instalații de încălzire centrală	RpI
54	la instalații sanitare	RpS
55	la instalații de ventilare, climatizare și condiționare a aerului la construcții civile, industriale și social-culturale	RpV
56	la instalații electrotehnice	RpE
57	la instalații de alimentare cu apă și canalizare	RpAc
58	la instalații de gaze naturale	RpG
59	și întreținere la drumuri și străzi	RpD
60	la izolații în construcții și instalații	RpIz
61	repararea pistelor de decolare-aterizare, căilor de derulare și altor îmbrăcăminte artificiale a aeroportului	RpAr
62	Norme de deviz pentru lucrări de reparație a utilajelor. Reparație capitală și modernizare a ascensoarelor	MRAs
63	Norme de deviz pentru deservirea tehnică a utilajelor. Deservire tehnică și reparație a ascensoarelor	DTAs

Indicatoarele de norme de deviz pentru lucrări de restaurare. Actualitate.

Fiind o activitate de asemenea importantă, menținerea în stare normală a monumentelor istorice și obiectelor patrimoniului cultural din R. Moldova, a necesitat norme de deviz actuale pentru determinarea investițiilor capitale în acest domeniu.

În prima perioadă după trecerea la independență în R. Moldova se utilizau normele de deviz sovietice, care ulterior, odată cu implementarea

metodei de resurse au fost înlocuite prin noile indicatoare de norme de deviz.

În prima etapă și anume din anul 2003 se utiliza doar IND RCs - Lucrări de restaurări și consolidări la construcții avariate civile, industriale și social-culturale. Acest indicator cuprindea numai unele din normele de deviz necesare pentru lucrările de restaurare, dar acele procese de construcții specifice lucrărilor de restaurare a obiectelor patrimoniului cultural nu erau acoperite de normele de deviz, fapt ce a format impedimente pentru determinarea corectă a valorii de deviz pentru restaurarea monumentelor istorice, care erau la moment în stare deplorabilă. Din aceste considerente în anul 2007 este adoptat IND(RO) RM - Lucrări de restaurări monumente istorice. Această culegere de norme de deviz cuprindea normele de deviz pentru următoarele capitole de lucrări:

- *RMA Lucrări de beton și beton armat la consolidări și intervenții urgente,*

- *RMB Lucrări din zidărie de epocă,*

- *RMC Șarpante, învelitori,*

- *RMD Finisaje de suprafață,*

- *RME Pardoseli și scări,*

- *RMF Lucrări de restaurare la monumente de lemn.*

Dar și această culegere nu cuprindea toate normele de deviz necesare pentru restaurarea obiectelor patrimoniului cultural, fapt ce a fost transmis grupului de lucru și în anul 2013 mai este adoptat încă un indicator de norme de deviz și anume IND(RU) R - Lucrări de restaurare a obiectelor patrimoniului cultural, cu următoarele capitole de lucrări:

- *Capitolul R4 Restaurare și reconstituire a elementelor constructive și a decorului din piatră naturală,*

- *Capitolul R5 Restaurare și reconstituire a elementelor constructive și a pieselor din lemn,*

- *Capitolul R8 Restaurare și reconstituire a finisajului de tencuie,*

- *Capitolul R10 Restaurare și reconstituire a zugrăvelilor la fațade și la interior,*

- *Capitolul R12 Restaurare și reconstituire a decorului arhitectonic modelat,*

- *Capitolul R13 Restaurare și reconstituire a incrustațiilor, sculpturilor în lemn,*

▪ **Capitolul R16 Reconstituire a articolelor de artă turnate din metale neferoase,**

▪ **Capitolul R21 Lucrări diverse.**

Acest indicator de norme de deviz cuprinde un număr considerabil de norme de deviz pentru lucrările de restaurări care au venit în completare la IND RM și se folosește de asemenea pentru proiectele de restaurare a obiectelor patrimoniului cultural din R. Moldova.

Indicatoarele de norme de deviz pentru lucrări de restaurare. Propuneri și recomandări.

Aprobarea și implementarea celor două Indicatoare de Norme de Deviz (RM și R) în țara noastră într-adevăr a fost o activitate foarte benefică pentru multe obiecte ale patrimoniului cultural din R. Moldova, care sunt într-o stare deplorabilă și necesită intervenții urgente.

Realizând o amplă analiză a normelor de deviz din indicatoarele existente am constatat că acestea prezintă doar o parte din toată gama de lucrări de restaurare necesare pentru obiectele de patrimoniu cultural existent.

În aceste Culegeri de norme de deviz, unele articole de deviz se repetă și altele se completează reciproc. Astfel un exemplu de normă de deviz care se repetă este prezentat mai jos (tabelul nr. 2):

Tabelul 2. Exemplu de norme de deviz care se repetă

Simbol norme și Cod resurse	Lucrări și cheltuieli	U.M.	Cantitate conform datelor din proiect	Simbol norme și Cod resurse	Lucrări și cheltuieli	U.M.	Cantitate conform datelor din proiect
R8A09A	Restaurarea tencuielii pe suprafețe din caramida cu mortar de var și ciment: pereți rectilinii	m2	1,00	RMD01A	Tencuieli sterse de epoca: pe zidarie de caramida la pereți	m2	1,00
9310060019976	Muncitor restaurator, cat.4.0	h-om	5,70	7122050013400	Zidar	h-om	3,70
4100116202818	Apa pentru mortare și betoane	m3	0,018	2664102101001	Mortar var-nisip	m3	0,023
2652102100697	Var bulgari pentru construcții	kg	3,76				
1421102200513	Nisip sortat nespălat de riu și lacuri 0,0-3,0 mm	m3	0,037				
26511221004022	Ciment M-400	kg	7,66			\$	
2952160007200	Utilaj de ridicat pentru lucrări de finisaj	h-ut	0,01				
Cuprinde: - ciocanirea și desfacerea tencuielii friabile, evacuarea molozului după desfacere;				Cuprinde: grund 0,7 cm; tinci 0,5 cm. Total 1,2 cm. Mortar pentru umplerea golurilor 1,00 cm. 5% pierderi			

Analizând aceste două norme de deviz și respectiv conținutul acestora se observă că ele sunt identice, pentru același proces tehnologic, doar descrierea este diferită și cantitatea de resurse. Astfel de exemple sunt mai multe, fapt ce impune ajustarea acestora și elaborarea unei norme unice, cu descrierea detaliată și includerea resurselor necesare anume pentru realizarea acestora.

Indicatorul R cuprinde norme de deviz mai concrete anume pentru lucrările specifice de restaurare. Dar atunci când au fost aprobate s-au selectat doar câteva capitole, restul care sunt deja implementate în Rusia nu au fost implementate. După o analiză amplă pot spune ferm că și acestea trebuie aprobate, deoarece sunt necesare și importante anume pentru obiectele patrimoniului cultural care au fost construite în perioada postbelică. Lista acestor capitole este următoarea:

- Capitolul R1 Lucrări arhitectonice și arheologice și lucrări de terasamente în zona obiectelor patrimoniului cultural.
- Capitolul R2 Restaurare și reconstituire a fundațiilor și elementelor constructive din piatră brută.
- Capitolul R3 Restaurare și reconstituire a zidăriei din cărămidă.
- Capitolul R6 Restaurare și reconstituire a învelitorilor.
- Capitolul R7 Restaurare și reconstituire a elementelor constructive și a elementelor decorative din metal.
- Capitolul R9 Restaurare și reconstituire a placajului din marmură artificială.
- Capitolul R11 Restaurare și reconstituire a decorului din ceramică.
- Capitolul R14 Restaurare a mobilierului.
- Capitolul R15 Restaurare și reconstituire a pardoselilor din parchet.
- Capitolul R17 Lucrări de ștemuire, batere și presare.
- Capitolul R18 Restaurare și reconstituire a suprafețelor incrustate.
- Capitolul R19 Lucrări de tapițerie la restaurarea mobilierului tapițat.
- Capitolul R20 Restaurare și reconstituire a poleielii de aur.
- Capitolul R22 Restaurare și reconstituire a garniturilor pentru uși și ferestre.
- Capitolul R23-1 Restaurare și reconstituire a țesăturilor și goblenurilor.
- Capitolul R23-2 Restaurare a țesăturilor de artă.
- Capitolul R24 Prelucrarea artistică a articolelor decorative de metal prin galvanizare.
- Capitolul R25 Restaurare și reconstituire a articolelor de artă decorativă și aplicată din metale neferoase și pandantive de cristal.

- Capitolul R26 Restaurare și reconstituire a articolelor de artă decorativă și aplicată.

- Capitolul R27 Restaurare a picturii monumentale și de șevalet.

- Capitolul R28 Reconstituire integrală și parțială a picturii decorative monumentale și de șevalet la clădiri-monumente de arhitectură.

- Capitolul R29 Restaurare și reconstituire a mozaicului.

- Capitolul R30 Restaurare și reconstituire a garniturii articolelor decorative și de artă aplicată din chihlimbar.

Până în perioada de astăzi în R. Moldova majoritatea IND care au fost împrumutate din Rusia și România au fost adoptate în țară.

Totuși pentru o activitate mai prosperă, toate IND trebuie **adaptate** și **implementate** corect, după o analiză obligatoriu detaliată a normele existente și celor propuse, de către specialiști restauratori. În urma acestor activități profesioniste se propune de elaborat un Indicator UNIC pentru lucrările de restaurare a obiectelor patrimoniului cultural.

Bibliografie:

1. LEGE Nr. LP1530/1993 din 22.06.1993 privind ocrotirea monumentelor, MONITORUL OFICIAL Nr. 1 art. 3 Versiune în vigoare din data 15.06.18 în baza modificărilor prin LP79 din 24.05.18, MO195-209/15.06.18 art.338,

2. NCM L.01.01-2012 - Reguli de determinare a valorii obiectivelor de construcții Ediția a 2-a, Chișinău 2012. Ordin Nr. 34 a MDRC din 04.03.13 în Monitorul Oficial Nr. 60-63-2013.

PROTECȚIA JURIDICO-PENALĂ A PATRIMONIULUI ARHITECTURAL ÎN PRACTICA NAȚIONALĂ ȘI INTERNAȚIONALĂ

Iurie IVANOV, ORCID ID: 0000-0002-1083-9657
Natalia CHIRIAC, ORCID ID: 0000-0002-1189-2273

Summary: Abstract: The protection of the architectural heritage is the basic responsibility of both the international institutions and of each state. In the context of promoting cultural heritage as an indispensable universal value for the existence of a society, it is the duty of every citizen and the whole country to protect cultural assets. Therefore, in the normative acts adopted both at national and international level, effective legal means must be regulated in order to protect the architectural heritage, as in the current period, criminal activities involving historical and cultural assets are widespread and represent quite dangerous behaviors. An essential role in the protection of the architectural heritage belongs to the criminal law which establishes the criminal liability for the facts that directly or indirectly affect the cultural values.

This article aims to analyze the analysis of criminal legislation on liability for the destruction or deterioration of cultural heritage, national and international practice on the application of these rules in the field of use and protection of monuments of history and culture, trends and ways of developing legislation in this field. lastly, the problems of improving the criminal legislation on this subject.

Cuvinte cheie: patrimoniu cultural, patrimoniu arhitectural, sancțiuni, distrugere, deteriorare, amendă.

Introducere

În condițiile actuale existente în R. Moldova, problema conservării monumentelor istorice și culturale are o importanță deosebită și necesită o atenție sporită. La nivel legislativ, s-a remarcat legătura indisolubilă dintre crearea și păstrarea valorilor culturale, inițierea tuturor cetățenilor privind protecția acestora, progresul socio-economic, dezvoltarea democrației, consolidarea integrității și suveranității țării [7, p.25].

Păstrarea, utilizarea și creșterea bogăției culturale sunt de neconceput fără o reglementare legală adecvată și, în special, fără componenta de drept penal: în orice moment și în toate țările, aceste valori au fost supuse atacurilor criminale, inclusiv în timpul războaielor și

conflictelor armate. Atât legislația penală internațională, cât și cea națională au oportunități pentru protecția juridică penală a bunurilor culturale, mai ales că sarcina de a proteja proprietatea împotriva infracțiunilor a devenit mult timp transnațională, dar aceste posibilități nu au fost încă studiate cu atenție [7, p.26].

Infracțiunea contra patrimoniului cultural este un termen care se referă la acțiuni ilegale împotriva operelor de artă, monumentelor istorice sau siturilor arheologice [19]. Prin urmare, prin *infracțiuni împotriva patrimoniului istoric și cultural* se înțeleg acele acțiuni periculoase din punct de vedere social, prevăzute și interzise de legea penală, care încalcă relațiile privind utilizarea și conservarea obiectelor patrimoniului cultural (monumente istorice și culturale), a valorilor culturale mobile, a locurilor de concentrare a valorilor culturale (arhive, muzee, biblioteci), patrimoniu cultural imaterial [8, p. 88]. În acest context, este expres prevăzut că monumentele istoriei și culturii reprezintă acele valori, în scopul protecției cărora legea penală a Republicii Moldova incriminează infracțiunea de distrugere sau deteriorare a lor.

Deteriorarea, în viziunea autorului V. Cușnir V., reprezintă o acțiune a subiectului activ, care constă în degradarea, dărâmarea monumentului istoriei și culturii în care acestea își pierd anumite calități, deși se păstrează configurația inițială, inclusiv posibilitatea de restabilire [17, p.62]. Într-o altă accepțiune, deteriorarea constituie acțiuni/ inacțiuni, care au drept consecință pierderea doar parțială a aspectului inițial al obiectului, existând posibilitatea restaurării acestuia [6, p.187].

Or, *deteriorarea* reprezintă schimbarea semnificativă a unui obiect sau a unor părți ale acestuia, de exemplu, îndepărtarea fragmentelor. Dacă este deteriorat, obiectul nu poate fi utilizat în scopul propus fără restaurare. Astfel de daune ar trebui să fie vizibile și pentru nespecialiști. Un monument de istorie nu va fi afectat în sensul acestui articol dacă sunt pictate inscripții, desene, fragmente greu de înlăturat etc. [8, p. 85].

Cât privește pedeapsa aplicată pentru infracțiunea respectivă, legiuitorul a prevăzut în art.199¹alin.(1) **Cod penal al R.Moldova** că „deteriorarea bunurilor de patrimoniu cultural se pedepsește cu amendă în mărime de la 850 la 1350 de unități convenționale sau cu închisoare de până la 1 an, iar persoana juridică se pedepsește cu amendă în mărime de la 1350 la 3350 de unități convenționale sau cu privarea de dreptul de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 1 la 3 ani”[13].

În ceea ce privește fapta de distrugere, aceasta presupune săvârșirea unor acțiuni/ inacțiuni, în urma cărora obiectul reprezentând un monument al istoriei și culturii își pierde totalmente trăsăturile [6, p. 186]. Dintr-o altă viziune, distrugerea constituie acțiunea făptuitorului de a nimici în totalitate monumentul de istorie și cultură, astfel încât acestea își pierd definitive valoarea lor istorico-culturală [17, p.63]. Or, prin *distrugere* se înțelege orice acțiune ce are drept rezultat *aducerea în stare de neîntrebuințare* a obiectului de patrimoniu cultural, adică într-o astfel de stare, în care aceste entități își pierd cu desăvârșire valoarea istorică, culturală, spirituală, astfel încât nu mai pot fi reprezentative prin prisma destinației lor [8, p.84]. Unii autori români consideră că distrugerea, ca atare, are limite extrem de vagi, mai ales în raport cu un bun cultural în care, uneori distrugere a valorii culturale ar putea să fie chiar și o curățare excesivă (de exemplu, lustruirea unor monede antice le poate diminua semnificativ valoarea atât culturală, cât și comercială; repictarea cu materiale și tehnici ireversibile a unei fresce poate duce la distrugerea sa) [24]. Așadar, distrugerea bunurilor de patrimoniu cultural potrivit prevederilor art.199¹alin.(2) se pedepsește cu amendă în mărime de la 3350 la 6350 de unități convenționale sau cu închisoare de la 1 la 3 ani, iar persoana juridică se pedepsește cu amendă de la 6350 la 10350 de unități convenționale cu (sau fără) lichidarea persoanei juridice [13].

În scopul elucidării sancțiunilor aplicate de Republica Moldova pentru distrugerea sau deteriorarea bunurilor de patrimoniu cultural în raport cu alte state, am supus cercetării cadrul normativ internațional, întrucât în legislația penală a mai multor țări este prevăzută răspunderea penală pentru distrugerea sau deteriorarea valorilor istorico-culturale. Realizarea studiului de drept comparat ne permite să recepționăm practicile eficiente din legislația străină în scopul lichidării lacunelor existente în legislația autohtonă.

În cadrul cercetării legislației penale românești, constatăm că **Codul penal al României** (CPR) prevede sancțiuni pentru distrugerea, degradarea sau aducerea în stare de neîntrebuințare a unui bun care face din patrimoniul cultural, precum și împiedicarea luării măsurilor de conservare sau de salvare a unui astfel de bun [15]. Astfel, potrivit articolului 253 CP, Distrugerea, „(1) *Distrugerea, degradarea sau aducerea în stare de neîntrebuințare a unui bun aparținând altuia ori împiedicarea luării măsurilor de conservare sau de salvare a unui astfel*

de bun, precum și înlăturarea măsurilor luate se pedepsesc cu închisoare de la 3 luni la 2 ani sau cu amendă.

(3) Dacă fapta prevăzută în alin. (1) privește bunuri care fac parte din patrimoniul cultural, pedeapsa este închisoarea de la unu la 5 ani.

(4) Distrugerea, degradarea sau aducerea în stare de neîntrebuințare a unui bun, săvârșită prin incendiere, explozie ori prin orice alt asemenea mijloc și dacă este de natură să pună în pericol alte persoane sau bunuri, se pedepsește cu închisoarea de la 2 la 7 ani.

(5) Dispozițiile prevăzute în alin. (3) și alin. (4) se aplică chiar dacă bunul aparține făptuitorului.

Așadar, din definiția dată distrugerii, rezultă, că prin intermediul acestei infracțiuni se aduce atingere integrității fizice, materiale și posibilității de întrebuințare a unui bun sau unei valori patrimoniale care face parte din avutul persoane lor fizice sau juridice. Din câte observăm, textul legii prevede o variantă tip și trei variante agravate. Având în vedere obiectul prezentului studiu, ne vom referi doar la 2 variante agravante – alin. 3-4 [9, p. 5].

a) Varianta agravată prevăzută de art. 253 alin. (3) CPR

Potrivit art. 253 alin. (3) CPR, fapta constă distrugerea, degradarea sau aducerea în stare de ne întrebuințare a bunurilor care fac parte din patrimoniul cultural.

Obiectul material, al acestei forme agravate privește bunuri care fac parte din patrimoniul cultural, în situația noastră, este bunul imobil, aparținând patrimoniului cultural, asupra căruia se îndreaptă acțiunea ilicită. În cazul monumentelor istorice, obiectul material îl constituie exclusiv: „bunurile imobile, construcții și terenuri situate pe teritoriul României, semnificative pentru istoria, cultura și civilizația națională și universală” [21, art. 1 alin. (2)], lezate prin acțiuni de distrugere parțială sau totală, expropriere fără avizul Ministerului Culturii, degradare, profanare sau tulburare de posesie. Regimul de monument istoric este conferit prin clasarea acestor bunuri imobile conform procedurii prevăzute de lege. „Pot fi clasate ca monumente istorice bunurile imobile situate în afara granițelor, proprietăți ale statului român, cu respectarea legislației statului pe teritoriul căruia se află [20]. De asemenea, este important a menționa că agravanta prevăzută în art. 253 alin. (3) CP Român presupune ca bunul respectiv să aibă un anumit statut juridic, dovedit cu înscrisuri emise de autorități, din care rezultă că face parte din patrimoniul cultural, însă textul nu specifică, poate fi vorba despre bunuri

din patrimoniul cultural național sau mondial [23]. Pe lângă acestea, autorii români R. și Bg. Bodea menționează că este necesar ca bunul să prezinte valoare și să fie susceptibil de a suferi o vătămare fie în substanța sa, fie în ceea ce privește potențialul său de utilizare. Nu interesează dacă bunul este în stare perfectă sau prezintă un anumit grad de uzură. Nu pot constitui obiect material al infracțiunii bunurile lipsite de orice valoare și nici bunurile abandonate [2, p. 62].

Analizând *obiectivă* a infracțiunii prevăzute în art. 253 alin. (3) C.pen., menționăm că *elementul material* al acesteia constă într-o acțiune alternativă de:

- ✓ *distrugere, degradare sau aducere în stare de neîntrebuințare* a unui bun aparținând altuia;
- ✓ *împiedicare* luării măsurilor de conservare sau de salvare a unui astfel de bun,
- ✓ *înlăturare* măsurilor luate.

Aducerea bunului în stare de ne întrebuințare presupune punerea bunului în situația de a nu putea fi folosit, temporar sau permanent, în raport cu destinația pe care o are, dar prin alte mijloace decât cele de distrugere sau degradare. Astfel, *aducerea bunului în stare de ne întrebuințare* reprezintă schimbarea semnificativă a unui obiect sau a unor părți ale acestuia, de exemplu, îndepărtarea fragmentelor.

Prin *împiedicarea luării măsurilor de conservare ori de salvare a unui bun* se înțelege o modalitate indirectă de distrugere a bunului; făptuitorul nu acționează nemijlocit asupra acestuia pentru a-l nimici, ci face ca să nu fie luate măsurile menite a-l apăra de pericolul distrugerii care îl amenință (de exemplu, împiedicarea săpării unui șanț care să abată apele unui torent care ar putea surpa zidul unei case, împiedicarea stingerii unui incendiu în propria gospodărie [2, p. 62].

Înlăturarea măsurilor de conservare sau de salvare luate presupune situația în care, în urma luării unor măsuri de apărare a bunului de pericolul distrugerii care îl amenință, făptuitorul înlătură aceste măsuri (de exemplu, înlăturarea pilonilor de sprijin ai unui gard sau ai unui zid pe cale de a se prăbuși).

b) Varianta agravată prevăzută de art. 253 alin. (4) CPR

Potrivit art. 253 alin. (4) CPR, fapta este mai gravă dacă distrugerea, degradarea sau aducerea în stare de ne întrebuințare a unui bun este săvârșită prin incendiere, explozie etc., de natură să pună în

pericol alte persoane sau bunuri. Astfel, prin *incendiere* se înțelege declanșarea unui fenomen fizico-chimic prin care se produce arderea unor substanțe combustibile în prezența oxigenului din aer. Incendierile pot fi provocate imediat sau cu întârziere. *Explozia* presupune declanșarea energiei distructive a unei materii explozive asupra unui bun sau a mai multor bunuri. Alte asemenea mijloace pot fi considerate orice operații materiale de natură să declanșeze o puternică energie distructivă, cum ar fi deschiderea unui stăvilă care a provocat inundații etc.

La fel ca în alineatul anterior, infracțiunea se poate realiza numai prin distrugere, degradare sau aducere în stare de ne întrebuințare. Oricare dintre aceste acțiuni trebuie săvârșită prin incendiere, explozie ori prin orice alt asemenea mijloc. Din enumerarea făcută în text, rezultă că este vorba de mijloace care prin ele însele prezintă pericol social. În sfârșit, este necesar ca fapta să producă pericol public. Pericolul public trebuie să se producă în sens efectiv, nefiind suficientă numai posibilitatea producerii acestuia [3, p.593]. Folosirea acestor mijloace atrage agravarea faptei numai dacă a rezultat un pericol public, adică un număr indeterminat de bunuri au fost expuse distrugerii, punând în pericol, viața, integritatea ori sănătatea persoanelor [18, p. 554].

O altă condiție impusă de noul Cod penal privitoare la latura obiectivă a infracțiunii prevăzute de art. 253 alin. (4) CP se referă la sintagma „dacă este de natură să pună în pericol alte persoane sau bunuri”. Sub acest aspect, în practica judiciară s-a decis, sub imperiul vechiului Cod penal, că pericolul public trebuie să se producă în mod efectiv, nefiind suficientă numai posibilitatea producerii lui. Renunțarea legiuitorului la noțiunea de pericol public și înlocuirea acesteia cu sintagma „de natură să pună în pericol alte persoane sau bunuri” este lăudabilă din perspectiva necesității respectării principiului legalității incriminării [3, p.593]. Infracțiunea prevăzută la art. 253 alin. (4) CP se pedepsește cu închisoare de la 2 la 7 ani.

Potrivit art. 254 CP, „(1) *Dacă faptele prevăzute în art. 253 au avut ca urmare un dezastru, pedeapsa este închisoarea de la 7 la 15 ani și interzicerea exercitării unor drepturi.*

(2) *Dezastrul constă în distrugerea sau degradarea unor bunuri imobile ori a unor lucrări, echipamente, instalații sau componente ale acestora și care a avut ca urmare moartea sau vătămarea corporală a două sau mai multe persoane”.*

Această infracțiune constituie o variantă mai gravă a distrugerii de bunuri putând fi realizată în oricare dintre modalitățile prevăzute în art. 253 CP, dar al cărei rezultat specific constă în producerea unui dezastru. Dezastrul presupune, prin urmare, în primul rând, distrugerea sau degradarea unor bunuri imobile ori a unor lucrări, echipamente, instalații sau componente ale acestora și care a avut ca urmare moartea sau vătămarea corporală a două sau mai multe persoane. În al doilea rând, dezastrul presupune producerea morții ori a vătămării integrității corporale a două sau mai multor persoane. Dacă nu s-a produs niciuna dintre aceste urmări, fapta nu constituie o distrugere calificată, ci se încadrează, după caz, în unul dintre alineatele art. 253 CP. Nu în ultimul rând, dezastrul presupune culpa făptuitorului în ceea ce privește producerea morții sau a vătămării corporale a persoanelor, în afara intenției acestuia în ceea ce privește săvârșirea acțiunii de distrugere sau degradare. Dacă făptuitorul a acționat cu intenție în ceea ce privește producerea morții sau a vătămării corporale a persoanelor, nu sunt aplicabile dispozițiile art. 254 CP, faptele săvârșite constituind un concurs de infracțiuni. În cazul producerii cu intenție a morții mai multor persoane, concursul există între infracțiunea de distrugere și omorul calificat prevăzut în art. 189 alin. (1) lit. f) CP (omorul săvârșit asupra a două sau mai multe persoane) [2, p. 63]. Distrugerea care a avut drept consecințe producerea unui dezastru se pedepsește cu închisoare de la 7 la 15 de ani și interzicerea exercitării unor drepturi.

Art. 255 C.P.R, Distrugerea din culpă. Potrivit art. 255 CP, „(1) *Distrugerea, degradarea ori aducerea în stare de ne întrebuințare, din culpă, a unui bun, chiar dacă acesta aparține făptuitorului, în cazul în care fapta este săvârșită prin incendiere, explozie sau prin orice alt asemenea mijloc și dacă este de natură să pună în pericol alte persoane sau bunuri, se pedepsește cu închisoare de la 3 luni la un an sau cu amendă.*

(2) *Dacă faptele au avut ca urmare un dezastru, pedeapsa este închisoare de la 5 la 12 ani”.*

Ca regulă generală, distrugerea din culpă a unui bun al altuia nu constituie infracțiune, ci numai un delict civil care atrage răspunderea civilă. De la această regulă, Codul penal a creat o derogare, prin aceea că a incriminat ca infracțiune de distrugere din culpă acele fapte care, prin mijloacele întrebuințate, prin felul deosebit al bunurilor care formează obiectul ei material, prin urmările deosebite sau alte circumstanțe de

comitere, prezintă suficientă importanță pentru a antrena răspunderea penală. Sub denumirea de „distrugere din culpă”, art. 255 CP incriminează atât varianta simplă, cât și o variantă agravată.

a) Varianta tip prevăzută de art. 255 alin.(1) CPR

Potrivit art. 255 alin. (1) CPR, fapta constă în distrugerea, degradarea ori aducerea în stare de neîntrebuințare, din culpă, a unui bun, chiar al făptuitorului, dacă este săvârșită prin incendiere etc. și dacă este de natură să pună în pericol alte persoane sau bunuri.

Urmarea imediată constă în posibilitatea de a pune în pericol alte persoane sau bunuri, fără a fi necesar ca pericolul să se producă. Între activitatea materială și urmarea imediată trebuie să existe o legătură de cauzalitate. Infracțiunea prevăzută de art. 255 alin. (1) CP se pedepsește cu închisoare de la 3 luni la un an sau amendă.

b) Varianta agravată prevăzută de art. 255 alin. (2) CPR

Potrivit art. 255 alin. (2) CP, *infracțiunea este mai gravă dacă faptele au avut ca urmare un dezastru*. Infracțiunea prevăzută de art. 255 alin. (2) CP se pedepsește cu închisoare de la 5 la 12 ani.

Articolul 443 CP, Utilizarea de metode interzise în operațiunile de luptă

(1) Fapta persoanei care, în cadrul unui conflict armat cu sau fără caracter internațional:

b) declanșează un atac prin mijloace militare împotriva bunurilor civile protejate ca atare de dreptul internațional umanitar, în special clădiri consacrate cultului religios, învățământului, artei, științei, acțiunilor caritabile, monumentelor istorice, spitalelor, locurilor unde bolnavii sau răniții sunt adunați, precum și împotriva orașelor, satelor, locuințelor sau clădirilor neapărate ori zonelor demilitarizate sau asupra instalațiilor ori echipamentelor ce conțin substanțe periculoase, în măsura în care acestea nu sunt folosite ca obiective militare;

h) utilizează bunurile culturale protejate ca atare de dreptul internațional umanitar, în special monumente istorice, clădiri consacrate cultului religios, învățământului, artei sau științei, pentru declanșarea unui atac prin mijloace militare împotriva părții inamice;

Se pedepsește cu închisoare de la 7 la 15 ani și interzicerea exercitării anumitor drepturi.

Articolul prevede că, pentru realizarea tipicității faptei, atacul trebuie să fie declanșat prin orice mijloace militare, precum: avioane, nave de luptă, blindate, artilerie grea, arme militare grenade etc.

O altă condiție ce trebuie realizată pentru tipicitatea faptei este ca atacul, prin mijloace militare, să privească populația civilă sau civilii care nu participă la ostilități. Modalitățile alternative mai prevăd ca atacul, prin mijloace militare, să vizeze bunuri de un deosebit interes pentru populație, dar și pentru omenire. Urmarea imediată constă în crearea unei stări de pericol pentru existența și securitatea populației civile, a bunurilor protejate de dreptul internațional umanitar și chiar a combatanților. Între activitatea materială și urmarea imediată trebuie să existe raport de cauzalitate. Infracțiunea prevăzută de art. 443 alin. (1) CP se pedepsește cu închisoare de la 7 la 15 ani și interzicerea exercitării unor drepturi.

În Codul Penal al F.R. la art. 243 este stabilită răspunderea penală pentru distrugerea sau deteriorarea obiectelor patrimoniului cultural (monumente istorice și culturale) ale Federației Ruse, incluse în Registrul de stat unificat al obiectelor patrimoniului cultural (monumente istorice și culturale), identificate ca obiecte a patrimoniului cultural sau valori culturale. Esența acestei prevederi, constă în faptul că, ca urmare a comiterii infracțiunii, se produc daune ireparabile patrimoniului cultural național și universal, exprimat prin pierderea componentelor sale, unice și caracteristicilor excepționale. Astfel, se va lua în considerare și faptul că spre deosebire de alte încălcări ale valorilor culturale, aceasta duce la pierderea efectivă a elementelor sale inegalabile [8, p. 82].

La comitere infracțiunii în temeiul art. 243 din Codul penal al Federației Ruse, în ceea ce privește obiectele patrimoniului cultural care nu aparțin vinovatului, sunt încălcate și relațiile de proprietate: proprietarii pierzându-și posibilitatea de a-și mai folosi proprietatea.

Obiectul infracțiunii prevăzute în art. 243 din C.P. al F.R. reprezintă:

✓ *obiecte ale patrimoniului cultural (monumente de istorie și cultură) a Federației Ruse, incluse în Registrul de stat unificat al obiectelor de patrimoniu cultural (monumente de istorie și cultură) ale Federației Ruse. Registrul reprezintă un sistem de informații de stat conectat la infrastructura care oferă informații și interacțiune tehnologică a sistemelor de informații utilizate pentru furnizarea statului și serviciile municipale în formă electronică, inclusiv o bancă de date, a cărei unitate*

și comparabilitate sunt asigurate prin principiile generale de înregistrare, metodele și formele de menținere a registrului [36].

✓ *obiecte identificate ale patrimoniului cultural*; acestea includ obiecte cu valoare istorică și culturală și pentru care s-a emis o concluzie a expertizei istorice și culturale a statului cu privire la includerea lor în registru ca obiecte ale patrimoniului cultural; datele privind obiectele cu valoare istorică și culturală sunt introduse în documente special.

✓ *valori culturale*;

✓ *obiecte deosebit de valoroase ale patrimoniului cultural al Federației Ruse*; Guvernul F. Ruse poate decide asupra recunoașterii unui obiect al patrimoniului cultural cu semnificație federală, inclus în registru, un obiect deosebit de valoros al patrimoniului cultural al popoarelor F. Ruse. Atribuirea statutului de obiect deosebit de valoros al patrimoniului cultural al popoarelor din F. Rusă înseamnă considerarea acestuia ca având cea mai înaltă categorie de protecție și evidență implicând forme speciale de sprijin al statului și includerea acestuia în Codul de stat a obiectelor deosebit de valoroase ale patrimoniului cultural al popoarelor F. Ruse; În conformitate cu pct. 1 din Regulamentul privind obiectele deosebit de valoroase ale patrimoniului cultural al F. Ruse, aprobat prin Decretul președintelui F. Ruse din 30 noiembrie 1992 nr. 14875 [32], sunt considerate drept obiecte deosebit de valoroase ale patrimoniului cultural al F. Ruse: complexe istorice, culturale și naturale situate pe teritoriul F. R., ansamblurile și structurile arhitecturale, întreprinderile, organizațiile și instituțiile culturale, precum și alte obiecte reprezentând valori materiale, intelectuale și artistice de referință sau caracter unic din punct de vedere al istoriei, arheologiei, culturii, arhitecturii, științei și artei;

✓ *obiecte de patrimoniu cultural (monumente de istorie și cultură) ale F. R. incluse în Lista Patrimoniului Mondial* (art. 243, alin. (2) din Codul penal al F. R.);

✓ *rezervații istorice și culturale* (art. 243, alin. (2) din C.P. al F.R.); Muzeu al rezervației istorice și culturale reprezintă un complex istoric, cultural și natural remarcabil, care necesită un regim special de întreținere;

✓ *Rezervație-muzeu* (art. 243, alin. (2) din C.P. al F.R.) este, potrivit art. 26-1 din Legea federală „Cu privire la Fondul muzeal al F. Ruse și Muzeele din F. Rusă”, un muzeu căruia, în conformitate cu procedura

stabilită, i s-au furnizat parcele de teren cu locuri de interes situate pe acestea, clasificate ca rezervații istorice și culturale sau ansambluri.

Acțiunea de cauzare a distrugerii sau deteriorării poate fi realizată prin următoarele metode: incendiere, provocarea exploziei, dărâmare, inundare, influențare mecanică sau chimică etc. Inacțiunea de cauzare a distrugerii sau deteriorării constă în neîntreprinderea măsurilor de oprire a propagării incendiului, inundației etc., deși făptuitorul putea și trebuia să întreprindă astfel de măsuri.

La calificare, nu are relevanță metoda de săvârșire a distrugerii sau a deteriorării: incendiere, provocarea exploziei, rupere, sfărâmare etc. Însă la individualizarea pedepsei, trebuie de luat în considerație dacă metoda aplicată a comportat sau nu un pericol pentru viața sau sănătatea persoanelor. Infracțiunea prevăzută la art. 243 din C.P. al F.R. este o infracțiune materială. Ea se consideră consumată din momentul producerii distrugerii sau deteriorării în proporții mari [8, p. 85].

De asemenea, sunt scoase în afara componenței infracțiunii și alte componente ale laturii obiective a distrugerii sau deteriorării monumentelor istorice culturale, a complexelor naturale sau a obiectelor luate sub protecția statului, precum și a obiectelor sau documentelor cu valoare istorică sau culturală, cum ar fi locul: timpul, decorul etc.

În literatura de specialitate, autorii apreciază diferit forma vinovăției în privința distrugerii sau a deteriorării monumente de istorie și cultură. Astfel, potrivit unor doctrinari, vinovăția poate fi doar sub formă de intenție, alții - atât intenționat, cât și din neglijență. În ce ne privește, aderăm la poziția autorului rus A.V. Naumov, potrivit căruia „dacă dispoziția articolului din Partea specială a Codului penal nu specifică forma vinovăției, atunci în temeiul acestei secțiuni, infracțiunea poate fi doar intenționată [31].

Este de remarcat faptul că în legislația penală a unor state există deja exemple de diferențiere a răspunderii penale pentru aceste fapte în funcție de forma vinovăției. Ca exemplu poate servi Codul penal al Republicii Belarus, în care sunt reglementate norme care prevăd răspunderea penală atât pentru distrugerea, degradarea sau deteriorarea intenționată a monumentelor istoriei și culturii (articolul 344), cât și pentru distrugerea acestora din imprudență (articolul 345) [28, p. 196].

Codul penal al Ucrainei prevede sancțiuni drastice pentru distrugerea intenționată sau deteriorarea obiectelor de patrimoniu cultural, sau a părților componente ale acestora, prin aplicarea unei

pedepse cu amendă de până la 2.550 de grivne sau cu închisoare pe un termen de până la 3 ani, cu sau fără privarea dreptului de a ocupa anumite funcții sau de a desfășura o anumită activitate pe un termen de până la 3 ani. Comiterea aceluiași infracțiuni asupra monumentelor de importanță națională se pedepsește cu închisoare pe un termen de 5 ani, cu sau fără privarea dreptului de a ocupa anumite funcții sau de a desfășura o anumită activitate pe un termen de până la 3 ani [16].

În contextul protejării monumentelor de patrimoniu cultural național **Codul penal al Franței** stabilește sancțiuni mai aspre pentru distrugerea sau deteriorarea unei clădiri de patrimoniu cultural. Pentru astfel de fapte legiuitorul francez prevede până la 10 ani privațiune de libertate și o amendă de 150.000 euro. Mărimea amenzii pronunțate de instanța de judecată, poate fi majorată la jumătatea valorii monumentului istoric distrus, degradat sau deteriorat [10]. La fel, în conformitate cu prevederile Codului penal francez, cu amendă se pedepsește persoanele care au intrat sau s-au instalat ilegal într-o clădire conservată, clasificată ca monument istoric și se află în gestiunea autorității administrative. Persoanelor recunoscute vinovate de săvârșirea acțiunilor menționate li se pot aplica sancțiuni suplimentare, așa ca: confiscarea bunului cu care s-a comis infracțiunea, în conformitate cu articolul respectiv sau cu muncă neremunerată în folosul comunității pentru o perioadă de douăzeci până la o sută douăzeci de ore [16, p.175].

Potrivit **Codului penal al Estoniei** „degradarea sau distrugerea unor monumente culturale într-un mod care are drept urmare o pagubă considerabilă se pedepsește cu închisoare de la unu până la cinci ani, aceeași faptă săvârșită de o persoană juridică se pedepsește cu amendă”. Legea penală a Republicii Estonia face o referire și la deteriorarea sau distrugerea din culpă a unor monumente culturale care pun în pericol siguranța și ordinea publică, stabilind la această categorie o pedeapsă mai blândă care presupune fie amendă fie închisoare de până la un an [14].

Legislația Germaniei prevede sancțiuni în cazurile când persoana [16]:

- creează impedimente organelor de ocrotire a monumentelor de cultură în procesul organizării de către aceste organe a măsurilor orientate la lichidarea pericolului iminent cauzat monumentelor de cultură;
- nu oferă consultații sau alte informații despre monumentele de cultură ori nu permite organelor de ocrotire a monumentelor de cultură

aflarea pe terenul unde se află monumentul, sau nu permite examinarea acestuia;

➤ nu respectă restricțiile impuse asupra utilizării monumentelor și a teritoriului, unde acestea sunt amplasate.

Pentru astfel de abateri, în funcție de legislația penală a Germaniei, cuantumul amenzilor ajunge până la 100.0000 de euro sau chiar 150.0000 de euro. Totodată, monumentele deteriorate în urma acțiunilor descrise mai sus pot fi confiscate [11].

Codul penal al Germaniei reglementează pedeapsa cu închisoare de la 3 ani sau amendă pentru persoanele care în mod ilegal distrug sau deteriorează bunurile culturale, sau alterează considerabil în mod neautorizat aspectul bunurilor culturale [11, art. 304].

Codul penal al Danemarcei în Cap. 21 „Acțiunile ce cauzează prejudiciu public”, § 194 prevede pedeapsă cu detenție pe un termen nu mai mare de trei ani pentru acțiunile de deteriorare sau distrugere a monumentelor publice sau altor obiecte de o importanță majoră pentru societate, sau diverse ornamente care fac parte din colecțiile de vază ale statului și care constituie o valoare pentru societate [25].

Cea mai aspră sancțiune aplicată pentru distrugerea sau deteriorarea intenționată a edificiilor sau a altor încăperi este prevăzută în **Codul penal al Olandei**, care în art. 170 din Cap. VII „Infrațiuni contra securității publice și patrimoniului” stabilește pedeapsă cu închisoare de până la 12 ani sau amendă de categoria a cincea.[12].

O altă infracțiune prin care se atentează la patrimonial arhitectural este **vandalismul**. Considerăm a fi oportun analiza noțiunii de vandalism în vederea aprecierii pedepselor prevăzute de legea penală. Din conținutul legii penale deducem că vandalismul constituie pângărirea edificiilor sau a altor încăperi [13]. Iar din perspectiva doctrinară, vandalismul se exprimă prin distrugerea fără temei a valorilor culturale sau materiale, barbarie, cruzime și cinism față de monumentele de arhitectură, cultură, artă și alte forme de creație, pericolul social al vandalismului constă în aceea că, prin aceste acțiuni, făptuitorul supune distrugerii obiecte, edificii unice, a căror restabilire este imposibilă sau este foarte anevoioasă [5, p.559]. O abordare mai complexă a noțiunii de pângărire aparține autorului Al. Borodac care susține că „pângărirea presupune săvârșirea asupra edificiilor sau a altor construcții a unor acțiuni cinice (de profanare, murdărire, dezonorare, necinstire, întinare etc.) care le atribuie acestora un aspect necuviincios, indecent în urma cărora acestea nu pot fi

utilizate conform destinației lor inițiale” [4, p. 424]. Într-o altă accepțiune, pângărirea înseamnă a supune unei batjocuri, unui sacrilegiu, a profana. Pângărirea edificiilor sau a încăperilor se manifestă prin înfățișarea pe pereți, pe textile sau pe alte suprafețe a imaginilor, tablourilor, înscrisurilor etc. care jignesc moralitatea publică. De regulă, ea este exprimată prin cuvinte obscene, desene pornografice [22, p.329].

Pentru această categorie de infracțiune legiuitorul a prevăzut următoarele sancțiuni. Astfel, potrivit prevederilor art.288 alin.(1) **Cod penal al RM** „vandalismul se pedepsește cu amendă în mărime de la 550 la 850 unități convenționale sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 140 la 200 de ore, sau cu închisoare de până la 1 an. Aceeași infracțiune săvârșită de două sau mai multe persoane sau asupra bunurilor *care au valoare istorică, culturală sau religioasă* se pedepsește cu amendă în mărime de la 550 la 1050 unități convenționale sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 180 la 240 de ore, sau cu închisoare de până la 3 ani [13].

În **legislația penală română** nu se regăsesc reglementări referitoare la acțiunile de vandalism. Totuși, observăm că tangențial infracțiunea respectivă se aseamănă cu cea prevăzută la art. 382 „Profanarea lăcașurilor sau obiectelor de cult”, care are următorul conținut *„Profanarea unui lăcaș sau a unui obiect de cult, aparținând unui cult religios care este organizat și funcționează potrivit legii, se pedepsește cu închisoare de la 6 luni la 2 ani sau cu amendă”*[15]. Actualmente, România se află la etapă de elaborare a proiectului de lege „Codul patrimoniului cultural”, care, la Titlul VIII, prevede „Control și Sancțiuni”. Acest titlu s-a considerat necesar de a fi introdus în viitorul Cod al patrimoniului cultural, dat fiind faptul că „în prezent, ponderea prea mare a raportărilor la Codul penal în urmărirea infracțiunilor comise asupra patrimoniului este inefficientă” [24 p. 57-58].

Legislația penală a Federației Ruse prevede la capitolul IX „*Infracțiuni contra securității publice și a ordinii publice*”, infracțiunea de vandalism care constituie „pângărirea edificiilor sau a altor încăperi, ce se pedepsește cu amendă în mărime de până la 40 mii de ruble, sau cu 120 până la 360 de ore muncă neremunerată în folosul comunității, sau cu arest de până la 3 luni”. De asemenea, în cazul calificării faptei conform alin. (2) al aceluiași articol, pedeapsa se înăsprește și constă în privarea de libertate până la 3 ani, munca neremunerată în folosul comunității până la 3 ani sau închisoare la fel până la 3 ani [35].

Analizând **legislația penală a Republicii Belarus**, constatăm că și acesta conține o normă corespunzătoare ce reglementează infracțiunile săvârșite în potrivea patrimoniului arhitectural. Așadar, art. 341 „*Pângărirea edificiilor și nimicirea bunurilor*” din Titlul XI „Infracțiuni contra ordinii și moralității publice”, stabilește că pângărirea într-un mod cinic a clădirilor sau a altor structuri prin inscripții sau imagini, sau nimicirea bunurilor în transportul public sau în alte locuri publice, în lipsa unei infracțiuni mai grave, se aplică o pedeapsă cu amendă, sau muncă neremunerată în folosul comunității sau arest [34].

Codul penal al Republicii Kazahstan, de asemenea, reglementează la art. 294 infracțiunea de vandalism în Capitolul X „Infracțiuni contra securității publice și a ordinii publice”, în textul articolului respectiv se stipulează că pângărirea clădirilor sau altor structuri, monumentelor istorice și culturale, siturilor naturale protejate de stat prin inscripții, desene sau prin alte acțiuni amurale, precum și nimicirea intenționată a bunurilor în transportul public sau în alte locuri publice, se pedepsește cu amendă în mărime de până 300 de indici de calcul lunar sau cu muncă corecțională egal proporțională cu suma amenzii, sau cu muncă neremunerată în folosul comunității pe un termen de 240 de ore, sau arest pe un termen de până la 75 de zile [33, p. 213]. În baza celor relatate, concluzionăm că în ceea ce privește componența de bază a infracțiunii, prevederile Codului penal al Republicii Kazahstan prezintă asemănări relevante cu cele ale Codului penal al R.Moldova.

Legiuitorul Republicii Armenia a reglementat infracțiunea de vandalism în Capitolul 25 „Infracțiuni contra ordinii publice”, art. 260 „*Vandalismul*” din Codul penal. Potrivit prevederilor articolului enunțat se aplică pedeapsă cu amendă, muncă neremunerată în folosul comunității sau arest pentru pângărirea edificiilor sau altor încăperi, precum și nimicirea bunurilor în transportul public sau în alte locuri publice [27, p. 310].

Potrivit prevederilor art. 261 din **Codul penal al Poloniei** (Capitolul 32 „*Infracțiuni contra ordinii publice*”), orice persoană care pângărește un monument sau alt loc public, amenajat în scopul comemorării unui eveniment istoric se pedepsește cu amendă sau cu privare de libertate [30, p. 178]. În același timp, în Polonia protejarea patrimoniului cultural național este reglementată prin prescripțiile unuia dintre cele mai moderne acte juridice europene din acest domeniu – Legea din 23 iulie 2003 privind protecția și custodia monumentelor [26].

Legislația penală a Japoniei reglementează acțiunile de profanare a obiectelor de cult religios. Codul penal al Japoniei prevede răspunderea penală pentru orice persoană care a demonstrat într-un mod public lipsă de respect față de un templu budist, săvârșind acțiuni de pângărire a acestuia [29, p. 116].

Făcând referire la Codul penal al Republicii Moldova în raport cu legea penală a statelor enunțate constatăm că legea penală autohtonă este mai blândă în privința sancțiunilor aplicate pentru infracțiunile săvârșite împotriva patrimoniului arhitectural.

În legătură cu cele expuse mai sus, reiese că în legislația penală aprobată de majoritatea statelor este acordat un interes sporit reglementării faptelor ce se manifestă prin pângărirea sau nimicirea bunurilor culturale. Fiecare țară conștientizează valoarea monumentelor istorice pe care le deține și întreprinde măsuri necesare în vederea protejării acestora. Așadar, concluzionăm că răspunderea pentru infracțiunile contra patrimoniului arhitectural este reglementată atât de statelor membre a UE (Republica Federativă Germania, Franța, Republica Estonia, Suedia, Republica Bulgaria, România, Polonia, Danemarca, Olanda etc.), cât și în legislația statelor membre ale CSI (Federația Rusă, Republica Belarus, Republica Kazahstan, Republica Azerbaidjan, Republica Armenia etc.), diferă doar sancțiunile aplicate.

Concluzii: Politica culturală este parte componentă a domeniului politicii generale a statului, fiind elaborată și implementată de autoritățile administrației publice competente. Cu toate că R. Moldova a suferit schimbări sociale importante, fiind marcate de dificultăți semnificative, scopul de bază al politicii naționale în domeniul culturii l-a constituit promovarea și protejarea patrimoniului arhitectural. Pentru a putea asigura protecția efectivă a patrimoniului arhitectural statul este obligat să întreprindă demersurile necesare pentru realizarea acestui scop prin mijloace legale corespunzătoare. Asigurarea salvagărdării patrimoniului arhitectural împotriva faptelor care pun în pericol valorile istorice și culturale se datorează în primul rând dreptului penal. Prin urmare, în cazul încălcării prevederilor privind protecția patrimoniului imobil, legea penală prevede sancțiuni corespunzătoare care variază de la stat la stat, în funcție de cadrul normativ stabilit.

Legea penală are un rol semnificativ în protejarea celor mai importante valori sociale însă, pentru că obiectivul dreptului penal să poată fi atins într-o măsură cât mai mare, aceste valori trebuiesc bine

conturate, și supuse unui regim juridic bine conceput [9, p. 4]. În domeniul protecției penale a patrimoniului cultural național, există încă multe neclarități și inconsecvențe, fapt ce a ocazionat pierderea unor bunuri de interes deosebit, cazuri mediatizate, însă, după ce rezultatul este, de cele mai multe ori, ireversibil [7, p. 33].

Examinarea legislației penale a altor state adevărește existența unui cadru normativ diferit care vizează legiferarea acțiunilor ilegale împotriva bunurilor care prezintă o valoare culturală și istorică valoroasă. În contextul celor examinate, considerăm că pedepsele prevăzute de legislațiile penale a statelor analizate sunt prea aspre, blânde sau în anumite circumstanțe mult prea blânde în raport cu infracțiunea comisă. În multe cazuri, patrimoniul arhitectural nu poate fi evaluat la justa sa valoare, dar este și mai dificil a determina prejudiciul și pedeapsa ce urmează a fi aplicată pentru deteriorarea, distrugerea sau pângărirea monumentelor istorice. Prin aplicarea de sancțiuni adecvate, legislația penală contribuie semnificativ la protejarea patrimoniului cultural prin prevenirea infracțiunilor și menținerea potențialului cultural.

Având în vedere modalitățile de aplicare a pedepselor, am ajuns la concluzia că există asemănări și deosebiri, în funcție de politica penală a statului. Așadar, am constatat pedepse mai aspre în legislația penală franceză și olandeză. Prezintă caracteristici severe prin perspectiva privațiunii de libertate legislațiile penale ale Ucrainei, României și Poloniei. Totuși, constatăm că există lacune legislative atât în cadrul normativ național cât și internațional, întrucât în viziunea noastră, în unele actele normative ale statelor supuse cercetării, nu există un echilibru între pedeapsa aplicată și caracterul social periculos adus statului prin comiterea infracțiunilor de deteriorare, distrugere și vandalism.

Bibliografie:

1. Bodea R., Bodea Bg. *Drept penal. Partea specială*. Hamangiu, 2018, Drept penal. Partea specială (lege5.ro) p, 62
2. Bodea R., Bodea B. *Drept penal. Partea specială*. Hamangiu, 2018, p. 63
3. Bogdan S., Șerban D.A., Zlati G. *Noul Cod Penal. Partea specială. Analize. Explicații. Comentarii. Perspectiva clujeană*. București: Universul Juridic, 2014
4. Borodac A. *Manual de Drept penal. Partea specială*. Chișinău: F.E.-P. „Tipografia centrală Centrală”, 2004. 622 p.

5. Brînză S., Ulianovschi X., Stati V. ș.a. *Drept penal. Partea specială*. Vol. II. Chișinău: Cartier juridic, 2005. 804 p
6. Cernomoreț S. *Răspunderea penală pentru infracțiunea de distrugere sau deteriorare intenționată a monumentelor istoriei și culturii*. În *Protecția juridică a valorilor culturale în Republica Moldova*. Materialele Conferinței Științifico-practice internaționale. Chișinău: Academia Ștefan cel Mare a MAI al RM, 2008, p.183-191.
7. Chiriac N., Ursu V., Bostan I. *Legal liability for violation of legislation regarding the protection of immovable cultural heritage in Republic of Moldova*. In *International Journal of Humanities and Social Science Invention (IJHSSI)*, Volume 9, Issue 12, Ser. I , December 2020, PP 25-34.
8. Chiriac N., Ursu V., Bostan I. *Răspunderea pentru încălcarea legislației privind protecția patrimoniului cultural imobil al Federației Ruse*. În *Problematica patrimoniului arhitectural în Republica Moldova*. Evaluarea imobilului conform standardelor internaționale de evaluare, seminar științific național (2020; Chișinău), p. 76-88
9. Chiriac, N., Ursu, V. and Bostan, I. (2021) *Legal Liability for Violation of Romania's Legislation Regarding the Protection of Historical Monuments, an Integral Part of the National Cultural Heritage*. *Open Access Library Journal*, 8: e7475. <https://doi.org/10.4236/oalib.1107475>
10. Code pénal du France en 22 jul. 1992, en vigueur le 1er mars 1994 par la loi no. 92-1336 du 16 décembre 1992. In: *Legifrance NOR: JUSX9200040L*, art. 322–3, al. 1.
11. Codul penal al Germaniei <http://codexpenal.just.ro/downloads/Cod-Penal-Germania-RO.pdf>
12. Codul penal al Olandei <https://www.scribd.com/doc/82441480/Codul-Penal-Olandez-Ro> (vizitat 20.11.2020).
13. Codul penal al R. Moldova aprobat prin Legea R. Moldova 985 din 18.04.2002. Publicat în: *Monitorul Oficial al R. Moldova*, 13.09.2002, 128-129/1012.
14. Codul penal al Republicii Estonia. <http://constitutions.ru/?p=446> (vizitat la 18.06.2017)
15. Codul penal al României: nr. 286 din 17.07.2009. In: *Monitorul Oficial al României*. Pt. 1. 2009, nr. 510, art. 253, al. (3).

16. Comendant V. Salvagardarea patrimoniului cultural în practica est europeană:http://revista.amtap.md/wp-content/files_mf/158038876834.Comendantsalvgardareapatrimoniului.pdf
17. Cușnir V. Protecția penală a obiectelor de valoare deosebită: probleme de ordin teoretico-normativ. În *Protecția juridică a valorilor culturale în Republica Moldova*”: Materialele Conf. internaț. științifico-practice, 21-22 septembrie 2007 . p. 62-63
18. Dongoroz V. , Khane S., Oancea I, Fodor I., Iliescu N., Bulai C., Stănoiu R.M., Roșca V., *Explicații teoretice ale Codului penal român. Partea specială*, vol III. București: Academiei, 1972
19. Drabineac I. Patrimoniul cultural din România între infracțiune și protejare. Târgoviște, 2021. <https://www.scoaladoctorala.valahia.ro/wp-content/uploads/2020/12/rezumat-teza-de-dorotat-rabineac.pdf>
20. Dușu M., Lazăr A., Predescu Ov., *Protecția juridică a patrimoniului cultural și natural: volum dedicat Centenarului Marii Uniri și Anului European al patrimoniului cultural*. București: Editura Academiei Române, Universul Juridic, 2018, 350 p.
21. Legea nr. 422/2001, republicată, cu modificările și completările ulterioare
22. Macari I. *Dreptul penal al Republicii Moldova*. Partea specială. Chișinău: Centrul Ed. al USM, 2003. 509 p.
23. Streteanu Florin. *Instituții și infracțiuni în Noul Cod penal*. București, 2010
24. *Tezele prealabile ale codului patrimoniului cultural* http://www.cultura.ro/sites/default/files/inline-files/TEZE_PREALABILE_CODUL_PATRIMONIULUI_fin041016.pdf (accesat: 25.10.2021)
25. The Criminal Code of Danemarca Order No. 909 of September 27, 2005, as amended by Act Nos. 1389 and 1400 of December 21, 2005. https://www.legislationline.org/download/id/6372/file/Denmark_Criminal_Code_am2005_en.pdf
26. The Law of 23 July 2003 on the protection of monuments and the care of monuments: the last modification from oct. 3, 2018 In: *Journal of Laws*. 2018, nr. 162, item 1568.
27. Азарова Е.Р. *Уголовный кодекс Республики Армения*. Законодательство зарубежных стран, Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2004. 450 с.

28. Клебанов Л.Р. *Преступления против культурных ценностей: понятие, признаки, система*. Пробелы в российском законодательстве, №3, 2011, с. 194-197
29. Коробеева А.И. *Уголовный кодекс Японии. Законодательство зарубежных стран*. Санкт Петербург: Юрический центр Пресс, 2002. 226 с.
30. Лукашова А.И., Кузнецова Н.Ф. и т.д, *Уголовный кодекс Республики Польша*. Законодательство зарубежных стран. Научное редактирование кандидата юр. Наук. Юрический центр Пресс, Санкт-Петербург: 2001. 234 с
31. Наумов А.В. *Российское уголовное право*. Курс лекций: в 3 т. Т. 1. М.: Wolters Kluwer. 2007.– С. 372.
32. *Положение об особо ценных объектах культурного наследия народов Российской Федерации*. Утверждено Указом Президента Российской Федерации от 30 ноября 1992 г. N 1487. http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_4650/0d607afa defe6cb4f1e0708a6f59d215a524799d/
33. Рогова И.И. *Уголовный кодекс Республики Казахстан*. Законодательство зарубежных стран Санкт-Петербург: Юрический центр Пресс, 2001. 466 с.
34. *Уголовный Кодекс Республики Беларусь № 275-3*, 9 июля 1999 г. Принят Палатой представителей 2 июня 1999 года Одобрен Советом Республики 24 июня 1999 года. http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_37318/67729c916d8aedbfdd352f2e755393ea102ea3fd/ (accessat: 10.10.2021)
35. *Уголовный кодекс Российской Федерации* от 13.06.1996 N 63-ФЗ. Принят Государственной Думой 24 мая 1996 года. Одобрен Советом Федерации 5 июня 1996 года. http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_10699/
36. *Федеральный закон от 25.06.2002 N 73-ФЗ „Об объектах культурного наследия народов Российской Федерации”* http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_37318/67729c916d8aedbfdd352f2e755393ea102ea3fd/ (accessat: 21.10.2020)

IMPORTANȚA PROTEJĂRII PATRIMONIULUI ARHITECTURAL

Anatolie SÎLI

anatolie.sili@udu.utm.md

Elena MANȚUC

elena.mantuc@udu.utm.md

Summary. *Architectural monuments, being either separate constructions or a large spatial complex, represent a part of the town that depends directly on the relations within it's system. Valorification and renovation of architectural monuments must be a continuous process and should become a priority for the whole society.*

Cuvinte cheie: patrimoniu, monumente arhitecturale, principii, conservare, renovare, reabilitare, complex de lucrări

Introducere

Noțiunea de „patrimoniu”, după părerea mai mult savanți și specialiști din domeniu, este legată de ideea unei moșteniri transmise din trecut și care gerată cu grijă și maximă diligență, se transmite mai departe, cel puțin intactă, dacă nu îmbogățită generațiilor următoare. Patrimoniul arhitectural este protejat în special prin legislația privind monumentele istorice, social-culturale, completată cu reglementările internaționale aferente.

În Republica Moldova, asemeni altor state obiectele imobile constituite un sector deosebit de important, sub aspect economic și social. Reflectarea timpului în mediul urban și rural comportă o semnificație culturală importantă, determinând formarea imaginii arhitecturale a localităților, ce include continuitatea cu trecutul și orientarea spre viitor, a imaginii ce influențează psihologia socială.

Orice monument arhitectural, fie construcție aparte sau complex spațial larg, reprezintă o parte a localității ce depinde nemijlocit de relațiile în sistemul acesteia. De aceea, păstrarea monumentelor urmează să fie determinată de activități orientate atât asupra monumentului însuși cât și asupra ambianței asociate cu acesta fizic, funcțional și vizual.

În urma studiului noțiunilor cu privire la „Monument” evidențiem cele două definiții, mai des întâlnite în literatura de specialitate, care conceptualizează Monument ca:

❖ construcție sau o parte de construcție, împreună cu instalațiile, componentele artistice, elementele de mobilare interioare sau exterioare care fac parte integrată din acestea, precum și lucrări artistice comemorative, funerare și de for public, împreună cu terenul aferent delimitat topografic, care constituie mărturii cultural-istorice remarcabile din punct de vedere arhitectural, arheologic, istoric, artistic, etnografic, religios, social, științific sau tehnic. (Irina Oberlander Târnoveanu, “Un viitor pentru trecut”)

❖ construcție/structură, împreună cu: terenul aferent istoric constituit, construcțiile auxiliare, instalațiile, componentele artistice, elementele de tâmplărie, feronerie, sculptură și de mobilare interioară sau exterioară care fac parte integrantă din acestea, precum și lucrări artistice comemorative: funerare și de for public (Proiect de lege "Legea privind protecția monumentelor istorice").

Analizând aceste 2 definiții observăm că atunci când studiem un monument nu e suficient analiza doar a construcției, ci și situl sau terenul aferent. De aceea, păstrarea monumentului trebuie să fie determinată de activități orientate atât asupra monumentului însuși cât și asupra ambianței asociate cu acesta fizic, funcțional și vizual.

Conform normelor actuale internaționale (Carta de Veneția), ar trebui ocrotite nu doar anumite clădiri ci și zone întregi — termen “situri” (teren delimitat topografic, cuprinzând acele creații umane în cadrul natural care sunt mărturii cultural-istorice semnificative din punct de vedere arhitectural, urbanistic, arheologic, istoric, artistic, etnografic, religios, social, științific, tehnic sau al peisajului cultural). Așadar, noțiunea de monument istoric cuprinde nu doar creația arhitectonică izolată, ci și situl urban sau rural care ne oferă mărturia unei civilizații particulare, a unei faze reprezentative a evoluției, sau a unui eveniment istoric. Noțiunea se referă nu doar la opere mari ci și la opere modeste care au căpătat, cu timpul, o semnificație culturală.” (Art. 1) (Carta de Veneția).

Valorificarea și renovarea monumentelor istorice trebuie să aibă loc continuu. Rigoarele de valorificare a monumentelor se schimbă și tot mai prețioase pentru generațiile viitoare devin mărturiile trecutului, sunt descoperite noi valori, ale căror mărturii sunt monumentele istorice.

De asemenea, asupra multor monumente se realizează intervenții ce duc la pierderea valorii arhitecturale și estetice. Astfel ar trebui puse sub protecție, de exemplu, și vestigiile medievale ale rețelei străzilor

localităților istorice. Ca o construcție să capete statutul de monument trebuie să corespundă mai multor criterii :

- vechimea;
- raritatea;
- reprezentativitatea;
- valoare memorială.

Chiar dacă în Republica Moldova au fost puse deja bazele legislative necesare ocrotirii patrimoniului (au fost adoptate "Legea privind ocrotirea monumentelor" din 22.06.1993, "Legea culturii" din 27.05.1999 ș.a.), și în pofida faptului că în anul 2002 Parlamentul RM a ratificat Convenția privind protejarea patrimoniului mondial cultural și natural, cunoașterea și înțelegerea valorii acestui patrimoniu atât de către populația republicii cât și de către oaspeții ce vizitează Moldova, lasă mult de dorit. Totodată, lipsa în Republica Moldova a unui sistem funcțional de protejare a monumentelor a dus la multe pierderi, adesea irecuperabile, a obiectivelor de patrimoniu cultural imobil, inclusiv a celor incluse în Registrul monumentelor RM ocrotite de stat și în Registrele unităților administrativ-teritoriale.

Intervențiile neautorizate, demolările și alte acțiuni ce duc la pierderea valențelor de monument sunt încă destul de frecvent întâlnite în Republica Moldova. Metodele practicate de degradare și distrugere a edificiilor cu statut de monument protejat afectează în primul rând caracteristicile de bază care definesc un monument – autenticitatea și integritatea lui. Printre cele mai frecvente se întâlnesc: lăsarea obiectului fără întreținere minimă care duce la degradare totală; demolare totală sau parțială și ridicarea în schimb a unor noi edificii; supraetajare – care duce la schimbarea volumetriei originare; înlocuirea elementelor de tencuială, tâmplărie etc. În același timp nu sunt protejate zonele din jurul monumentelor care chiar și sunt ocrotite de stat, în flagrantă contradicție cu normele internaționale:

1. “Conservarea unui monument implică păstrarea mediului la scara sa. Când mediul tradițional subzistă, acesta va fi conservat. Toate construcții noi, toate demolările și toate îmbunătățirile ce ar putea altera relațiile de volume și culori, trebuie interzise.” (Art. 6) (Carta de Veneția);
2. “Monumentul este inseparabil de istoria ai cărei martor este și de asemenea de mediul în care acesta este situat.” (Art. 7) (Carta de Veneția).

Complexitatea cadrului legislativ determină importanța în definirea acțiunilor ce pot fi realizarea în procesul de exploatare a monumentelor pentru a reuși păstrarea lor pentru o perioadă lungă de timp:

➤ **protejare** - ansamblu de masuri cu caracter științific, juridic, administrativ, financiar, fiscal și tehnic, menit să asigure identificarea, cercetarea, inventarierea, clasarea, stabilirea zonei de protecție, evidența, paza și întreținerea, proiectarea și operarea intervențiilor, prevenirea distrugerii/degradării/mutilării, consolidarea, conservarea/restaurarea, punerea în valoare a monumentelor istorice, protecția/regenerarea mediului lor istorico-arhitectural, integrarea monumentelor istorice în viața social-economică și culturală a colectivităților locale etc. intervenții – totalitatea lucrărilor operate asupra monumentelor istorice, altele decât activitățile de demolare și distrugere (lucrări de conservare, reparație, restaurare sau de reabilitare operate asupra monumentelor și ansamblurilor, inclusiv cele de esență regenerativă operate asupra siturilor).

➤ **reparație** – complex de lucrări (cercetare științifică, proiectare și operare a intervențiilor proiectate) efectuat în scopul menținerii imobilului protejat în stare de exploatare, fără modificarea caracteristicilor lui istorice.

➤ **conservare** – complex de lucrări (cercetare științifică, proiectare și operare a intervențiilor proiectate) efectuat în scopul prevenirii înrăutățirii stării monumentului istoric sau de remediere a unei înrăutățiri deja produse, inclusiv prin lucrări de consolidare (cu caracter temporar sau de durată), fără modificarea caracteristicilor arhitecturale și structurale ale monumentului constatate la momentul clasării.

➤ **restaurare** – complex de lucrări (cercetare științifică, proiectare și operare a intervențiilor proiectate) efectuat în scopul punerii în valoare, păstrării și fortificării valorii istorico-culturale a imobilului protejat, inclusiv prin restabilirea integrității fizice și funcționale a acestuia, inclusiv prin remedierea unor modificări/alterări suferite în timp.

➤ **reabilitare** – complex de lucrări (cercetare științifică, proiectare și operare a intervențiilor proiectate), care comportă un caracter neinvaziv, efectuat în scopul adaptării imobilului protejat la necesitățile moderne rezidențiale sau de exploatare (instalare încălzire, canalizare, electricitate etc.), care nu depășesc strictul necesar și nu

afectează imaginea autentică și valoarea istorico-culturală a monumentului istoric, incluzând efectuarea lucrărilor necesare de conservare/restaurare a bunului de patrimoniu cultural.

Monumente demolate sau încălcări în protejarea patrimoniului sunt prezentate în imaginile de mai jos:

Fig.1 or. Chișinău , str. 31 August 1989,nr.32

Fig.2 or. Chișinău, intersecție str. București și str. Armenească

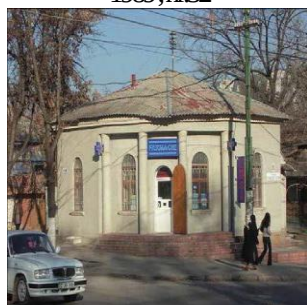

Fig.3 or. Chișinău , str.Columna51

Fig.4 or. Chișinău, str. Serghei Lazo, nr.22

Fig. 5 or. Chișinău, str.Alexandru cel Bun,nr. 91

Fig. 6 or. Chișinău, str.Vlaicu Pîrcălab,nr.7

Concluzii:

Patrimoniul arhitectural construit, atât din mun. Chișinău cât și din întreaga republică necesită o atenție sporită nu doar din partea autorităților publice, ci și din partea întregii societăți civile. Ca obiective propuse pentru eficientizarea procesului de protejare a patrimoniului arhitectural ar fi: însușirea principiilor restaurării științifice a monumentelor arhitectural-istorice; cunoașterea fundamentelor legislației de protecție a monumentelor istorice; aplicarea principalelor instrumente de investigare a monumentelor arhitecturale, istorice, culturale și rolului specific al arhitectului, urbanistului în utilizarea acestora.

Bibliografie:

1. Legea privind ocrotirea monumentelor nr. 1530 din 22.06.1993
2. Legea privind autorizarea executării lucrărilor de construcție nr.163 din 09.07.2010
3. Registrului Monumentelor Imobile de Importanță Locală din Municipiul Chișinău, IMP Chișinău-proiect (Chișinău 2011).
4. Policy Brief Nr.2.07.2011.
5. <http://www.monument.sit.md>
6. Patrimoniul cultural al Republicii Moldova (Chișinău 2011).
7. Tamara Nesterov, Proiect de lege privind protecția patrimoniului, Chișinău 2017.
8. Mircea Duțu „Dreptul urbanismului” Ediția a II-a, București 2009.
9. Proiect de Lege privind protecția monumentelor istorice, (versiunea august 2018).

DREPTUL DE PROPRIETATE ASUPRA BUNURILOR DE MEDIU

Tatiana STAHI, ORCID ID: 0000-0001-9120-4006

*State Agrarian University of Moldova, 42, Mircești, Chișinău, Republic
of Moldova*
tstahi@mail.ru

Summary. Awareness of the increasingly possible hypothesis of a depletion of natural resources has generated many theoretical considerations, which have led to the conclusion that it is urgent to rethink the relationship of human society as a whole to certain elements of nature. In other words, what seemed inexhaustible to previous generations, including those belonging to the first half of the twentieth century, seems today to be extremely fragile, moreover, exposed to the harmful effects of human behavior.

In such conditions, through this article we try to raise the given question if, at least at a theoretical level, the owner of a good can still be claimed to use it and, moreover, to dispose of it, as he deems appropriate, under the conditions which the good we are talking about in this context enjoys a special protection regime, springing from internal, but also international imperative norms. In this sense, we can appreciate that, before caring for the protection of natural habitats, human habitat must be subject to regulations that allow it to ensure a safe and harmonious development. In addition, given that environmental law calls into question the "power" of man to intervene in nature itself,

Cuvinte cheie: proprietate, proprietate privată, bunuri imobile, patrimoniu natural, patrimoniul în dreptul mediului, patrimoniu comun al umanității, mediu, bunuri comune.

Introducere

Receptarea juridică a imperativului protecției mediului a modificat percepția tradițională, pe care factorii de decizie, în special, lumea juridică o avea despre bunuri. Se ajunge la niște îndoieli asupra anumitor concepte tradiționale, solid consolidate și conservate în cadrul sistemelor juridice, în special în dreptul civil. În paralel cu noțiunile clasice, se manifestă și apariția unor categorii de bunuri, a căror caracteristică principală este legată de un aspect esențial, anume că existența lor nu se poate justifica decât printr-o finalitate de mediu, respectiv scopul ecologic, de protecție, de conservare și de ameliorare a mediului.

Bunurile nestăpânite efectiv, în adevăratul sens al cuvântului, de nimeni, fie ele *res communis* sau *res nullius*, sunt categorii tradiționale ale dreptului civil, provenite din dreptul roman. Totuși, ele au suferit schimbări considerabile, datorită faptului ca au fost avute în vedere de fiecare dată când s-a vorbit de elementele constitutive ale mediului în sine, iar statutul lor, din perspectiva dreptului privat, a avut un efect nefast asupra regimului juridic de drept al mediului aplicabil.

Juriștii au ajuns, nu de puține ori, la concluzii impresionante. Astfel, menționăm o remarcă a juristului francez din secolul XVIII-lea Jean Domat, referitoare la bunuri cu caracter special: „Cerurile, astrele, lumina, aerul și marea sunt bunuri comune întregii societăți umane, iar nimeni nu se poate institui stăpân al lor, privindu-i pe alții” [1, p. 191].

2. Metode și materiale utilizate

Studiul efectuat a avut la bază cercetarea doctrinei naționale și internaționale în domeniul dreptului mediului, în special proprietatea în dreptul mediului. Pentru fundamentarea cercetării propuse, s-a utilizat, în principal următoarele metode de cercetare: metoda cantitativă, cu ajutorul căreia am adunat, stocat și interpretat informațiile extrase din doctrina internă, dar și cele aparținând doctrinei și jurisprudenței internaționale în materie; metoda științifică, pentru prelucrarea logico-juridică a datelor obținute prin metoda descrisă anterior, identificând problemele existente la momentul actual în legislația, jurisprudența și doctrina națională și internațională; metoda logică (analiza deductivă, inductivă, generalizarea – pentru examinarea și interpretarea cadrului legal și a materialului doctrinar); un accent aparte s-a pus pe utilizarea metodei empirice.

3. Rezultatele obținute și discuții

În evoluțiile ce vor urma în acest domeniu, dreptul de proprietate asupra bunurilor imobile va reprezenta probabil, contextul general în care se vor produce cele mai multe interacțiuni între dreptul privat și dreptul mediului.

În ciuda caracterului absolut, recunoscut, al dreptului de proprietate, consfințit în orice sistem de drept privat, cum ar fi de exemplu, art. 500 din Codul Civil al R. Moldova [2], de-a lungul ultimului secol, limitările și constrângerile aduse acestuia au crescut exponențial, privindu-l pe proprietar de un mare număr de prerogative pe care le avea în privința bunurilor sale.

Credem că cea mai importantă problemă care se pune în această privință, este cea referitoare la bunurile care pot fi considerate „de mediu”

(enviromentale) aflate în proprietatea unor particulari. În această categorie pot fi incluse, de exemplu, imobilele situate în zone cu un regim ecologic particular, sau care conțin specii de plante sau animale ocrotite, sau chiar indivizi aparținând acestor specii, asupra cărora există drepturi de proprietate privată aparținând unor persoane fizice sau juridice.

Având în vedere faptul că problema ecologică este multidisciplinară, susținem părerea autorului A. Duțu [1, p. 193], că nu putem vorbi despre adoptarea unor măsuri cu caracter extrem, cum ar fi interzicerea utilizării sau interzicerea exploatării unei anumite resurse naturale. Dimpotrivă, situația actuală solicită o atitudine și o abordare cât mai moderată a problemelor, în cazul de față aceasta manifestându-se, probabil cel mai bine, prin imperativul ca activitățile specifice, de exploatare în scopuri economice și nu numai a naturii să nu fie concepute drept o formă de apropiere, de dobândire și de stăpânire a bunurilor, adică să nu confere nici o prerogativă titularului respectivelor activități, astfel încât bunul să fie restituit naturii, după folosirea sa firească, fără a suferi altă alterare decât cea inerentă utilizării sale legitime.

Există lucruri care nu aparțin nimănui și a căror folosință este comună tuturor. Având în vedere destinația lor, adică finalitatea existenței acestor bunuri în cadrul ecosistemului planetar, ajungem la concluzia că cel care le are în folosință este, concomitent și responsabil de utilizarea lor conform destinației, cât timp acestea se află în puterea sa [3, p. 191].

Din această perspectivă, reiese faptul că încadrarea tradițională a anumitor elemente naturale în categoria de *res communes* nu este alterată de către abordarea specifică dreptului mediului. Din contra, aceasta este chiar conservată. În codul civil al Republicii Moldova, se regăsește o reglementare în art. 515 alin. (2) și anume dobândirea bunului prin ocupațiune: *se consideră fără stăpân bunurile mobile al căror proprietar a renunțat expres la dreptul de proprietate, bunurile abandonate, precum și bunurile care, prin natura lor, nu au proprietar*. Poate ar fi corect ca legislatorul să facă o enumerare a bunurilor care prin natura lor nu are proprietar, ca de exemplu cum este prevăzut în art. 941 a Codului civil al României „*sunt lucruri fără stăpân bunurile mobile abandonate, precum și bunurile care, prin natura lor, nu au un proprietar, cum sunt animalele sălbatice, peștele și resursele acvatice vii din bazinele piscicole naturale, fructele de pădure, ciupercile comestibile din flora spontană, plantele medicinale și aromatice și alte asemenea*”, aici avem de a face cu o definiție expresă a lucrurilor fără stăpân și a celor care prin natura lor, nu

pot avea un proprietar, lucruri care după cum se observă, reprezintă elemente ale naturii.

În momentul în care societatea umană va conștientiza că bunurile comune nu sunt epuizabile, ci unele dintre ele, chiar deja epuizate, și la momentul la care se conștientizează că o mare parte a acestora are un caracter extrem de fragil, grație evoluțiilor și dezvoltării științei, se impune mai mult ca niciodată, să reafirmăm caracterul lor comun. Și nu în ultimul rând se cere o reglementare juridică adecvată a modului în care oamenii se pot bucura de ele, pentru a nu dăuna nici generațiilor prezente, nici a celor viitoare [4, p. 5].

În ultimul timp, bunurile publice mondiale au reapărut într-un cadru internațional, în special în privința problematicei relative la poluare, apă, securitate ș.a. [5, p. 10]. În ceea ce privește bunurile naturale – apa, aerul, dar și climatul sau ecosistemele – problema regenerării lor, pe cale naturală, este una de mare importanță, având în vedere, în principal, faptul că aceste bunuri nu sunt (și nu pot) fi fabricate de om [6, p. 24]. Sub acest aspect, ideea cea mai importantă o reprezintă impunerea limitării și reglementării stricte a accesului la resursele în cauză, dar și restricționarea utilizării lor, în special în funcție de costul recuperării, atunci când aceasta este posibilă. Folosința aparține tuturor, inclusiv celor care nu se implică în mod direct în activitățile de conservare, ameliorare și/sau reparare (marea majoritate a populației globale).

Deoarece „aceste bunuri” – aerul, apa, solurile, biodiversitatea, frumusețea peisajelor – nu sunt susceptibile de apropiere de către persoanele private, dar nici de către state, și deoarece activitățile poluante generează daune difuze care lezează nu numai generațiile prezente, dar și viitoarele, protecția mediului pare a fi asigurată, deși în mod deficitar, de către regulile clasice ale regimului juridic al răspunderii civile.

Totuși susținem ideea, cu expresia că răspunderea juridică „clasică”, cu formele ei cunoscute (răspunderea civilă, răspunderea administrativă, răspunderea penală) devine insuficientă și inadecvată în cazul încălcării normelor de protecție a mediului și al atingerilor aduse mediului (având ca rezultat cauzarea unui prejudiciu ecologic). În unele cazuri aceste forme ale răspunderii juridice în contextul specificului normelor de dreptul mediului dobândesc anumite caractere specifice, iar ca rezultat la aceasta au de „suferit” teoriile și concepțiile tradiționale cu privire la natura și conținutul unor instituții de drept. Astfel, apare necesară o amenajare juridică a răspunderii, proprie acestui domeniu, care

să aibă în vedere specificitatea acestuia, categoriile răspunderii rămânând în esență aceleași [7, p.7].

Problema răspunderii juridice în dreptul ecologic este cercetată tot mai frecvent. Acest lucru se datorează concepțiilor noi ale doctrinei asupra unor elemente ale răspunderii juridice în cadrul acestor raporturi, la care se adaugă și constatările jurisprudenței și statisticii judiciare care ne demonstrează foarte des ineficacitatea normelor și metodelor existente în prezent. Tradiționalismul cedează puțin câte puțin, bucurându-se de unele reglementări „netradiționale”, care își afirmă superioritatea [8, p.120-123]. De exemplu, principiul răspunderii obiective pentru daunele de mediu, care este consacrat în art. 3 al Legii nr. 1515/1993 privind protecția mediului înconjurător [9].

Reglementările legale în materia răspunderii pentru prejudiciul ecologic consacră teza conform căreia această răspundere constituie în primul rând o reparare contemporană. Asistăm la o adaptare a răspunderii civile delictuale la particularitățile domeniului protecției mediului, în spiritul satisfacerii exigențelor principiilor fundamentale ale precauției și „poluatorul plătește” [10, p.253-254].

Trebuie să precizăm în acest context că, în analiza răspunderii patrimoniale pentru dauna ecologică, existența sau, dimpotrivă, lipsa culpei, ca fundament al răspunderii, face obiectul unei ample dezbateri. Aceasta poate fi rezumată prin întrebarea dacă i se poate acorda un rol primordial răspunderii obiective, ca unic fundament al răspunderii pentru prejudiciul ecologic. Însă doctrina a arătat că această controversă poate fi determinată, și în cazul unui răspuns afirmativ, dar și al unui negativ, cu avantajele și dezavantajele respective, fie pentru debitorul, fie pentru creditorul obligației de reparare [1, p.254].

Fiind de acord cu poziția, conform căreia, culpa autorului faptei ilicite și capacitatea delictuală a acestuia nu sunt elemente obligatorii pentru antrenarea răspunderii patrimoniale de dreptul mediului, este corect de precizat, că conform legislației civile a Republicii Moldova, și anume conform prevederilor lit. c) a art. 3 al Legii privind protecția mediului înconjurător, se consacră principiul responsabilității tuturor persoanelor fizice și juridice pentru prejudiciul cauzat mediului; prevenirea, limitarea, combaterea poluării, precum recuperarea pagubei, cauzate mediului și componentelor săi din contul persoanelor fizice și juridice care au admis (*chiar și inconștient* sau din neglijență) dauna.

Termenul *inconștient* identifică, de fapt caracterul obiectiv al răspunderii de dreptul mediului [11, p.22].

Dacă eficacitatea juridică a acestor concepte teoretice rămân deschise interpretării, în măsura în care rămâne în cadrul ordinii juridice a dreptului internațional, nu mai este posibilă însă ignorarea sa. Împreună cu noțiunea de patrimoniu comun sau patrimoniu de mediu, răspunderea pentru daune de mediu, integrată din ce în ce mai mult și în cadrul sistemelor juridice naționale, se manifestă și necesitatea unei analize a interacțiunilor dintre mediu și dreptul bunurilor.

Așa cum am mai menționat și mai devreme, apărut în cadrul dreptului internațional, cunoscând forme și formulări multiple, conceptul de patrimoniu comun a intrat definitiv în universul juridic și nu mai poate fi ignorat [12, p.115].

S-a susținut în doctrina de specialitate că, este din ce în ce mai clar că anumite forme ale utilizării solurilor duc la degradarea acestora, sau chiar la dispariția lor. Dreptul internațional al ecologiei și dreptul internațional al economiei nu pot decât să se unească, în viitor, în vederea reducerii suzeranităților care, în cel mai bun caz, nu și-au arătat decât eficiența și, în cel mai rău, și-au dovedit caracterul nociv [13, p.173-174].

În reorganizarea raporturilor dintre indivizi și bunuri, impusă prin evoluția tehnico-științifică și apariția fenomenelor ambientale globale, noțiunea de patrimoniu comun invită la realizare sau o regândire a raportului dintre interesul privat și interesul general, într-o perspectivă care extinde analizele istorice ale *ius-naturaliștilor* și duce la recunoașterea și acceptarea în dreptul pozitiv, alături de suveranitatea proprietarului, impunerii și asumării de către acesta a prerogativelor aparținând colectivității, fie ea națională, europeană sau extinsă până la frontierele umanității.

Fiind caracterizat drept o formă a stăpânirii specifică unei colectivități, patrimoniul comun, fără să-l excludă pe proprietar, impune o adevărată „co-proprietate” asupra elementelor sale, și reprezintă, sfârșitul exclusivismului, menționează autorul E. Zaccai [14, p.275].

Astfel, în această nouă ordine juridică ecologică, care se prefigurează din ce în ce mai pregnant, stăpânirea individului asupra unor bunuri, fie ele mobile sau imobile, dar care au un caracter specific, fie datorită necesității ocrotirii lor, fie în vederea prevenirii și limitării efectelor nocive asupra mediului, va fi în mod necesar împărțită cu

colectivitatea, în calitate de garant al aplicării măsurilor de natură ecologică.

Dreptul mediului relevă, astfel o evoluție a structurii însăși a dreptului de proprietate spre o formă de stăpânire relativă, ce renunță la orice formă de pretenție absolută, fie ea privată, a colectivităților sau statală [1, p.236].

În concluzie, suntem de părerea că, drept titular al acestui patrimoniu special, nu poate fi avută în vedere decât întreaga specie umană, văzută în ansamblul său, așa cum este definită în doctrina de specialitate, prin noțiunea de umanitate. Această afirmație o putem argumenta prin faptul că: În primul rând, vorbim despre un patrimoniu al cărui conținut îl constituie mediul, și putem observa că avem de-a face cu un raport de dependență, iar nu de interdependență, a speciei umane față de natură, aspect care subliniază importanța perspectivei globale a noțiunii de „umanitate”. În al doilea rând, nu putem concepe o responsabilitate exclusivă a unui grup restrâns de persoane față de natură, în ansamblul ei, în condițiile în care, după cum arată concluziile științifice, fiecare individ se face responsabil de o anumită influență asupra mediului, de cele mai multe ori nefastă. În al treilea rând, sub aspect juridic, recunoaștem că este dificilă însăși constatarea teoretică a calității de titular al unui patrimoniu, chiar și în condițiile în care acesta are un statut special, unui ansamblu format din totalitatea ființelor umane, în existența sau care urmează să existe. Totodată, trebuie avut în vedere, și aspectul individual, în sensul unui drept al fiecărui membru al acestui colectiv asupra mediului, în calitate de conținut al acestui patrimoniu.

Se observă, pe de o parte, de un titular colectiv al patrimoniului de mediu, respectiv umanitatea, în cadrul căruia fiecare individ poate fi titularul unui drept asupra mediului, văzut ca întreg. În același timp, nu se poate exclude individualitatea fiecărui element în sine. Doctrinarii în domeniu, consideră că nu este posibil să individualizăm, la modul absolut și definitiv, titularul patrimoniului de mediu. În același timp, este necesară lămurirea aspectului în ceea ce privește dacă acest titular se bucură de personalitate juridică, și este corect să se apeleze la dreptul internațional, după cum menționează autorul Gh. Moca [13, p.275]. Prin urmare, așa cum reiese din doctrina aferentă ramurii dreptului internațional, conceptul cel mai apropiat ca semnificație, este cel de comunitate internațională, care se consideră formată din state și alte entități având personalitate juridică internațională. Drept consecință, considerăm că se poate vorbi

despre umanitate ca subiect de drept de sine stătător, titular a unui patrimoniu, având anumite drepturi și obligații relative la acesta.

4. Concluzii: Astfel, în final, am considera că soluția optimă în vederea asigurării respectării atât a imperativelor protecției mediului, materializate în reglementări juridice interne, cât și a ocrotirii dreptului de proprietate privată, ar fi un regim dual al controlului sau al stăpânirii asupra bunurilor, diferit prin obiectivele și natura sa, de regimurile tradiționale de coproprietate, cunoscute în prezent de dreptul privat. Astfel, avem în vedere, pe de o parte, dreptul de proprietate și titularul său, care rămâne neatins în esența sa, reglementările privind mediul manifestându-se, conform interpretărilor oferite de doctrină sub forma unor limitări ale exercitării acestuia. Pe de altă parte, însă având în vedere necesitățile cu caracter special impuse de aceste bunuri, se cere un control sporit, de data aceasta din partea colectivității, care în ciuda faptului că nu deține nici un drept de proprietate propriu-zis asupra bunului respectiv, are dreptul de a se bucura de el, având în vedere calitățile sale ecologice, care îl particularizează. De exemplu, un imobil cu o valoare peisagistică sau biologică aflat în proprietatea unui particular, astfel, în primul rând, acesta trebuie să respecte regimul juridic privind activitățile ce le poate desfășura pe acel imobil, astfel cum este reglementat de normele interne de dreptul mediului. În același timp, acesta este ținut de regimul de protecție ierarhic superior celor din legislația internă, impus din rațiuni de conservare a patrimoniului natural și de protecție a mediului, astfel acest titular colectiv al său, care poate fi numit „umanitate”, are dreptul de a solicita conservarea particularităților de ordin ecologic ale imobilului respectiv.

Ca o concluzie, acest aspect al regimului proprietății asupra bunurilor de mediu se manifestă în privința garantării respectării imperativelor ecologice. De cele mai multe ori, acesta se pot manifesta prin obligații în vederea conservării și, uneori ameliorării trăsăturilor specifice ale bunului respectiv sau ale elementelor sale componente. Astfel, stăpânirea asupra acestor bunuri se manifestă, pe de o parte prin dreptul de proprietate, care aparține titularului său individual, iar pe de altă parte, prin aportul colectivității umane globale la regimul de ocrotire a bunului respectiv, în calitate de titular al patrimoniului environmental mondial.

Bibliografie:

1. DUȚU, A. *Patrimoniul în dreptul civil și în dreptul mediului*. București: Universul Juridic, 2013. 312 p.
2. Codul Civil al Republicii Moldova: nr. 1107-XV din 06.06.2002. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 22.06.2002, nr. 82-86/661. Republicat în: *Monitorul Oficial nr.66-75 din 01.03.2019 art.132*
3. SERIAUX, A. La notion de choses communes. In: *Droit et environnement propos pluridisciplinaires sur un droit en construction*. Paris: PUAM Edition, 1995 nr. 5.
4. CHARDEAUX, M. A. *Le Choses Communes*. Paris: LGDJ, 2006.
5. KAUL, I., GRUNBERG, I., STERN, M. *Les biens publics à l'échelle mondiale. La coopération internationale au XXIe siècle*. Paris: Economica, 2002. 290 p.
6. MARCUSOHN, M. *Mijloace juridice de drept civil privind protecția mediului*. București: Universul Juridic, 2012. 450 p.
7. TRUȘCĂ, A. M. *Particularitățile răspunderii juridice în dreptul mediului*. București: Universul Juridic, 2012. 270 p.
8. SANDULESCU, I.I. Definiția răspunderii civile în raporturile de drepturile mediului. In: *Analele Științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova*, Chișinău, 2007. pp. 120-123.
9. Legea Republicii Moldova privind protecția mediului înconjurător. Nr. 1515 din 16.06.1993. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr. din 30.10.1993, 10/283.
10. PETRAȘCU-MAG, R.M. *Protecția mediului în contextul dezvoltării durabile. Legislație și instituții*. Cluj-Napoca: Ed. Bioflex, 2011. 363 p.
11. STAHI, T., BOSCAN, A. Răspunderea patrimonială în dreptul ecologic. In: *Legea și Viața*, 2018, nr. 3, pp. 19-25.
12. FONBAUSTIER, L., FONTAINE, L., GRARE-DIDIER, C., TRÉBULLE, F. G. *Le droit et l'environnement*. Tome XI/Caen. Paris: Dalloz, 2010. p. 188.
13. MOCA, GH., DUȚU, M. *Drept internațional public*. Vol. I. București: Universul Juridic, 2008. 340 p.
14. ZACCAI, E. Générations futures, humanité: difficultés des collectifs pour la protection de l'environnement. In . *Le droit saisi par le collectif*. 2004, Bruxelles: Ed. Bruylant, 2004. pp. 272-284.

SITUAȚIA ACTUALĂ ȘI TENDINȚELE DE DEZVOLTARE A
PATRIMONIULUI RUTIER DIN REPUBLICA MOLDOVA

Summary. The article briefly presents the current situation of the transport infrastructure, namely the national and local road network, their quality and density, while analyzing the existing problems. I will also present arguments related to regional discrepancies in the sense of economic development, I will analyze the volume transported by goods and passengers on roads in the Republic of Moldova. In the chapter Trends in road network development, I will present the strategies proposed by the Government, the contracts currently in force regarding the works that improve the general condition of the roads and the recommendations we have to make to obtain a better quality of transport infrastructure. The researched topic is a current one because it is absolutely obvious that infrastructure contributes directly to living standards not only by increasing labor productivity, but also by providing a range of facilities that are either necessary or desirable for human existence.

Cuvinte cheie: patrimoniu rutier, drumuri, infrastructura transporturilor, rețea de drumuri.

Introducere

Necesitatea de management al activelor fondului rutier a apărut în Statele Unite și Europa de Vest deoarece infrastructura devenea tot mai veche. Creșterea traficului și satisfacerea cerințelor utilizatorilor prin construcția drumurilor noi după al doilea război mondial au majorat treptat necesitățile de gestiune și întreținere a patrimoniului rutier. Într-o economie în creștere aceste necesități sunt satisfăcute prin adăugarea mai multor resurse, dar la un anumit moment eficiența unor astfel de sisteme sunt contestate de reducerile de buget și cererile de afaceri în managementul guvernamental.

Suplimentar la solicitările în creștere pentru întreținere și reconstrucție, a crescut și orientarea spre utilizatori. Pentru autoturisme există cereri privind siguranța, încrederea, confortul și comoditatea. Încrederea este de interes special pentru traficul comercial deoarece conceptul de a fi "la timp" economisește sume mari de bani cheltuite pentru depozitare. Nu doar drumurile trebuie să fie disponibile 24 din 24,

dar și întârzierile datorate construcției drumurilor ar trebui să fie minime, de multe ori restricționând lucrările doar pentru timpul de noapte și orele matinale

Conform prevederilor SND „Moldova 2030”, calitatea drumurilor duce la dezvoltarea mediului de afaceri, atragerea investițiilor, facilitarea tranzitului internațional de mărfuri, dar și la îmbunătățirea accesului la servicii sociale, precum accesul la instituții de sănătate și accesul la studii. Mai mult decât atât, calitatea drumurilor are un impact favorabil asupra calității mediului prin reducerea emisiilor daunatoare în aerul atmosferic, reducerea volumului de deșeuri generate de la utilizarea autovehiculelor, respect crește durabilitatea pieselor auto de schimb.

Un drum bun trebuie să asigure confortul și siguranța circulației rutiere. În pofida implementării Planului de acțiuni privind implementarea Strategiei naționale pentru siguranța rutieră, aprobat prin H.G. nr. 972 din 21 decembrie 2011, siguranța rutieră rămâne o problemă stringentă. Diverși factori, cum ar fi starea nesatisfăcătoare a drumurilor, parametrii geometrici, comportamentul conducătorilor auto și aplicarea insuficientă a regulilor de circulație rutieră joacă un rol semnificativ.

Evaluarea și analiza situației existente în domeniul patrimoniului rutier în R. Moldova

Calitatea drumurilor duce la dezvoltarea mediului de afaceri, atragerea investițiilor, facilitarea tranzitului internațional de mărfuri, dar și la îmbunătățirea accesului la unele servicii sociale, precum accesul la studii și accesul la instituții de sănătate. Mai mult decât atât, calitatea drumurilor are un impact favorabil asupra calității mediului prin reducerea emisiilor în aerul atmosferic, reducerea volumului de deșeuri generate de la utilizarea autovehiculelor, prin creșterea durabilității pieselor de schimb și de uz curent

Republica Moldova este o țară mică din punct de vedere geografic fara iesire la mare, iar o rețea decentă de drumuri naționale și locale este soluția optimă pentru transportarea atât a mărfurilor, cât și a pasagerilor în interiorul țării și transportarea internațională la distanțe medii. În prezent, 95% de pasageri și 30% de mărfuri sunt transportate pe drumurile auto. Drumurile internaționale de asemenea, sunt de o importanță vitală pentru integrarea Moldovei în economia regională. Al 9-lea coridor de transport pan-european (Helsinki Alexandroupolis) traversează teritoriul Moldovei, la fel ca și alte patru magistrale internaționale importante. În

asemenea condiții, nu este de mirare că, potrivit cercetărilor recente, situația precară a drumurilor este o constrângere pentru creșterea economică a Moldovei. Acest fapt are implicații negative și asupra dezvoltării umane și echității economice și sociale, deoarece creșterea economică se limitează doar la localitățile urbane, pe când localitățile rurale rămân mai puțin dezvoltate.

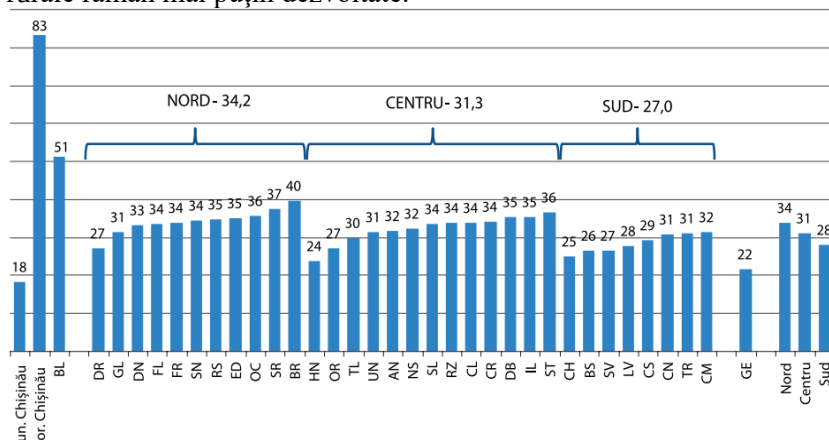

Fig. 1. Densitatea drumurilor publice pe localități și pe regiuni, km/100 km²

În ceea ce privește densitatea rețelei totale de drumuri, Republica Moldova se încadrează în standardele regionale, indicatorul de densitate a drumurilor 37.6 km/100 km² și 2,6 km la 1000 de locuitori fiind foarte aproape de cel al Bulgariei 39.7 km/100 km². Aceasta se consideră suficient pentru satisfacerea necesităților țării la etapa actuală de dezvoltare. În graficul de mai jos putem urmări densitatea drumurilor pe localități

Evident că centrele urbane mari dispun de cea mai densă rețea de drumuri, orașul Chișinău depășind mai mult decât de două ori restul regiunilor, urmând mun. Bălți cu o densitate de 51 km drumuri la 100 km².

Rețeaua principală de drumuri naționale (drumuri expres și drumuri republicane) suportă majoritatea fluxurilor de transport pe direcțiile Nord – Sud și Vest – Est. Drumurile regionale completează rețeaua națională și asigură legătura atât în interiorul regiunii, cât și cu

raioanele vecine. Pe rețeaua rutieră a republicii circulă circa 17 mii de autobuze și microbuze, înmatriculate în țară.

În tabelul de mai jos vom analiza volumul transportat de mărfuri și pasageri per 1km pe regiuni

Tabelul 1. Volumul transportat de mărfuri și pasageri per 1km pe regiuni

Regiuni	Mii tone mărfuri	Mii pasageri
Mun. Chișinău	93,5	723,9
Mun. Bălți	78,1	203,4
UTA Găgăuzia	2,5	5,5
Nord	2,3	4
Centru	1,8	5,6
Sud	4,5	4,5

Este evident în mun. Chișinău este cel mai intens trafic de mărfuri și pasageri. Transportul de pasageri fiind 3,5 ori mai mult în comparație cu mun. Bălți și de 130 ori mai mult în comparație cu UTA Găgăuzia și regiunile Nord, Centru și Sud, ceea ce duce la o sarcină mult mai mare asupra drumurilor din regiunea mun. Chișinău și Bălți. De aici rezultă și discrepanțe majore în nivelul de trai între orașele mari și localitățile mai mici, dar și între localitățile urbane și cele rurale din cadrul regiunilor. Discrepanțele regionale în sensul dezvoltării economice reprezintă o provocare în lumea modernă. Concentrarea neuniformă a capitalului economic generează inegalități majore a nivelului de trai între diferite teritorii.

Rețeaua de drumuri publice din Republica Moldova constituie 10.544 km dintre care: drumuri naționale – 3.677 km, locale – 6.867 km. La momentul actual Ministerul Transporturilor și Infrastructurii Drumurilor au în gestiune 9.344 km de drumuri, inclusiv 3.336 km de drumuri naționale și 6.008 km de drumuri locale. Drumurile cu lungimea de 1.200 km sînt gestionate de administrația publică locală din partea stîngă a râului Nistru. Deși, pe viitor, pot fi propuse câteva proiecte noi de drumuri auto, în timpul apropiat nu se preconizează extinderea semnificativă a infrastructurii existente.

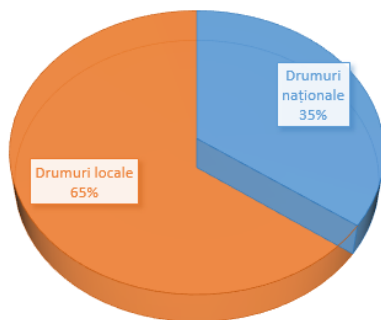

Fig. 2. Rețeaua de drumuri publice din R.Moldova

De fapt, rețeaua de drumuri auto ar fi suficientă pentru nivelul actual de dezvoltare economică, cu condiția ca drumurile existente să fie de o calitate înaltă

Cu toate acestea, mai mulți indicatori relevă standarde de dezvoltare foarte joase și calitatea nesatisfăcătoare a drumurilor. Doar 5.8 mii km din totalul de 10.5 mii km de drumuri dispun de terasament capital (de beton asfaltic, beton de ciment sau mixturi bituminoase). Restul, în special drumurile de importanță locală, au așa-numitul „terasament ușor”. Circa 750 km de drumuri au acoperire din bitum, 3,422 km au acoperire de pietriș și 527 km nu au nici o acoperire. Ultimele două categorii prezintă o preocupare deosebită, inclusiv din cauza vulnerabilității lor la instabilitatea climatică. Potrivit unui raport al Băncii Mondiale, din cauza condiției inadecvate a rețelei de drumuri, circa 40 de localități nu au acces la rețeaua de drumuri naționale pe durata întregului an și, în timpul întregului sezon ploios și de iarnă, sunt, de fapt, izolate de restul țării. Valurile de căldură de lungă durată pot înrăutăți sau chiar distruge pavajul de asfalt al drumurilor naționale. Acest fenomen a fost deja confirmat, când s-au înregistrat perioade mai îndelungate de temperaturi ridicate. Cel mai serios prejudiciu a fost adus magistralei Chișinău – Bălți.

Ploile abundente de vară au stopat, practic, circulația vehiculelor și în centrul Chișinăului și cauzează prejudicii suplimentare pavajului străzilor orașenești, care și așa se află în stare proastă. Sistemul de colectare a apei de ploaie este învechit și nu este capabil să facă față ploilor abundente.

Infrastructura drumurilor este vulnerabilă la creșterea prezisă a frecvenței și intensității furtunilor (vânt, ploaie, ninsori), care ar putea duce la preturi ridicate privind construcția, întreținerea și operarea

infrastructurii transporturilor și a vehiculelor. În plus, cheltuielile de întreținere vor spori pentru anumite tipuri de infrastructură, deoarece aceasta se deteriorează mai repede la temperaturi de peste 32°C

Un drum bun trebuie să asigure confortul și siguranța circulației rutiere. Pentru o evaluare cantitativă a calității suprafeței de rulare se folosește „Indicele Internațional de Planeitate”, bazat pe măsurarea planeității drumului. Starea drumului cu valoarea parametrului IRI <2 echivalentă cu „foarte bună”, 2-4 „bună”, 4-6 „mediocră”, 6-8 „rea”, și >8 „foarte rea”.

În ciclul de întreținere a unui drum acest indicator stabilește termenul și tipul de lucrări care trebuie executate. De exemplu, un drum cu indicele internațional de planeitate de 3 necesită intervenție limitată, pe când un drum cu indicele internațional de planeitate de 5 sau 6 necesită reabilitare sau așternerea unui strat nou de îmbrăcăminte rutieră. De asemenea, trebuie de ținut cont că fiecare drum are planeitate diferită, ceea ce înseamnă că și pe rețeaua rutieră întreținută cel mai bine există un anumit procentaj de drumuri în stare rea.

Neajunsurile în întreținerea drumurilor s-au evidențiat în ultimii cincisprezece ani datorită creșterii activității economice și, respectiv, sporirii volumului de trafic.

Standardele și normele tehnice în domeniul rutier sînt învechite și nu corespund cerințelor actuale.

Drept rezultat drumurile din Republica Moldova, conform Raportului Global al Competitivității 2012-2013, realizat de Forumul Economic Mondial, sînt considerate printre cele mai rele din lume. Cu toate acestea, programul actual de reabilitare și de întreținere a drumurilor prezintă rezultate tangibile privind îmbunătățirea stării drumurilor în Republica Moldova.

Potrivit documentelor oficiale, pierderile economice totale cauzate de investițiile insuficiente în drumuri în ultimii 15 ani sunt de patru ori mai mari decât banii „economisiți” în rezultatul subfinanțării. Date fiind aceste statistici, nu este surprinzător faptul că în prezent drumurile Moldovei sunt percepute ca fiind cele mai proaste în grupul țărilor în tranziție și, de asemenea, în Europa.

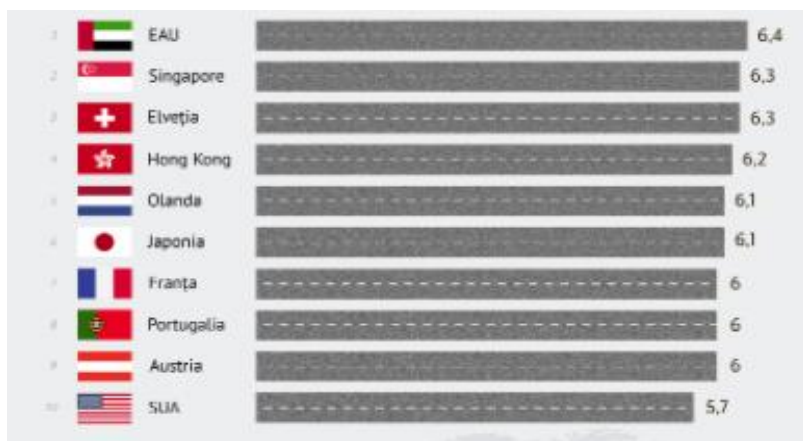

Fig. 3. Indicele calității drumurilor (an.2018). Primele 10 țări

Tabelul 2. Clasamentul țărilor conform calității drumurilor (an.2018). Primele 10 țări

Locul în clasamentul general	Țara/regiune	Indice
1	EAU	6,4
2	Singapore	6,3
3	Elveția	6,3
4	Hong Kong	6,2
5	Olanda	6,1
6	Japonia	6,1
7	Franța	6
8	Portugalia	6
9	Austria	6
10	SUA	5,9

Fig. 4. Indicele calității drumurilor (an.2018). Ultimele 10 țări

Tabelul 3. Clasamentul țărilor conform calității drumurilor (an.2018). Ultimele 10 țări

Locul în clasamentul general	Țara/regiune	Indice
128	Moldova	2,5
129	Mozambic	2,5
130	Ucraina	2,4
131	Paraguay	2,4
132	Yemen	2,3
133	Guineea	2,2
134	Madagascar	2,2
135	Haiti	2,1
136	DR Congo	2,1
137	Mauritania	2

Conform imaginii de mai sus Moldova se afla pe locul 128 in clasamentul calității drumurilor, pe locurile de frunte se află Emiratele Arabe Unite, Singapur urmat de Elveția, Hong Kong, Olanda. Conform unor estimări, „circa 78% din drumurile naționale și 88% din drumurile locale au ajuns la finele vieții lor economice și sunt depășite din punct de vedere tehnic”. O astfel de situație poate submina dezvoltarea umană de perspectivă a țării, prin diminuarea beneficiilor obținute din creșterea

economică pentru cea mai săracă parte a societății, care locuiește în comunitățile rurale îndepărtate sau izolate.

Tendențe de dezvoltare a rețelei drumurilor în R. Moldova

În ultimii ani se observă o îmbunătățire a stării drumurilor din țară. Acest lucru se datorează inclusiv a lansării de Guvern a programului de reabilitare a drumurilor publice “Drumuri bune pentru Moldova” în valoare totală de circa 1,6 mld finanțate din bugetul de stat și fondul rutier.

De asemenea în 2013 a fost încheia Contractul de finanțare dintre țara noastră și Banca Europeană de Investiții, pentru realizarea Proiectului de reabilitare a drumurilor din Republica Moldova. Acest contract a fost prelungit pînă an 2024 cu scopul de a valorifica mijloacele financiare disponibile și necesare pentru finanțarea lucrărilor de reconstrucție a două porțiuni de drum de pe tronsonul Chișinău – Ungheni. În acest scop, Executivul a aprobat proiectul de lege pentru ratificarea Amendamentului nr.3 la Contractul de finanțare.

„Primul contract prevede reparația drumului Chișinău – Strășeni, lucrările au fost finalizate în proporție de 68%. Al doilea contract prevede reconstrucția a 44 km de drum, de la Strășeni pînă în s.Bahmut. În acest caz, darea în exploatare a tronsonului este planificată pînă la sfârșitul anului”.

În prezent circa 26 % din drumurile naționale sînt în stare bună sau mediocră, 54 % în stare rea și aproximativ 20 % în stare foarte rea. Totodată, după aprobarea Strategiei infrastructurii transportului terestru pe anii 2008-2017, situația s-a îmbunătățit și în perioada 2008 – 2012 au fost reabilite peste 250 km de drumuri, inclusiv 60 km de drumuri locale, care se află în stare bună și foarte bună.

În conformitate cu prevederile Strategiei infrastructurii transportului terestru pe anii 2008-2017 a fost modificată Legea fondului rutier nr.720-XIII din 2 februarie 1996, fapt ce a permis majorarea esențială a acumulărilor în fondul rutier (de la 241 mil. lei în 2009 pînă la 1025 mil. lei în 2012).

Pentru optimizarea intensității traficului pe rețea și facilitarea conexiunii rețelei de drumuri la principalele legături de transport internațional, planificarea mai eficientă a lucrărilor de întreținere și reparație și atragerea surselor suplimentare de finanțare, a fost modificată Legea drumurilor nr. 509-XIII din 22 iunie 1995 prin care a fost aprobată clasificarea nouă a drumurilor, delimitarea zonei drumului și a zonelor de protecție a acestuia, au fost reglementate masa și gabaritele maxime

admise ale vehiculelor care circulă pe drumurile publice în conformitate cu Directiva Consiliului Europei 96/53/CE din 25 iulie 1996.

În conformitate cu prevederile Strategiei infrastructurii transportului terestru pe anii 2008-2017 a fost inițiată reforma sistemului de întreținere a drumurilor. Conform Planul de acțiuni privind implementarea reformei sistemului de întreținere a drumurilor publice, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 244 din 19 aprilie 2012.

În cadrul implementării Planului de investiții pentru reabilitarea drumurilor și prioritizarea, anexa nr.6 la Strategia infrastructurii transportului terestru pe anii 2008-2017, au fost încheiate mai multe acorduri de finanțare cu partenerii de dezvoltare auditurile financiar și tehnic, și consolidate capacitățile Direcției investiții.

Ce ar trebui să facem?

Republica Moldova va putea adera la rețeaua Coridorului de Transport Pan-european. Aceasta ar servi drept imbold creșterii economice, oferind rețele de transport care leagă țara cu regiunile europene, precum și libertatea mișcării de bunuri, persoane și servicii.

Construcția drumurilor auto de o calitate mai înaltă și mai rezistente la condițiile vremii va conduce la o performanță mai înaltă a sectorului și mai puține accidente și costuri economice mai mici pentru operatori.

Întrucât iernile în Moldova vor deveni mai calde, ar fi rezonabil de a micșora cerințele privind adâncimea terasamentului și de a utiliza resursele economisite pentru îmbunătățirea calității pavajului prin aplicarea straturilor mai groase de asfalt și a materialelor mai puțin vâscoase.

Podurile trebuie inspectate cu mai multă atenție și la intervale regulate de timp, în special, pentru a descoperi deformații termice și pentru înlocuirea detaliilor prea maleabilei cu detalii din metal mai tare.

Pentru a minimiza impactul produs de camioanele grele asupra suprafeței drumurilor, trebuie adoptate amendamente la Regulamentul Circulației Rutiere, care ar interzice circulația camioanelor grele în amiaza zilelor de vară.

În sectorul căilor ferate, electrificarea căilor ferate și înlocuirea locomotivelor diesel cu locomotive electrice este oricum necesară pentru a economisi mijloacele și pentru a accelera circulația. Este o opțiune reciproc avantajoasă, deoarece locomotivele cu motoare

electrice vor fi mai puțin vulnerabile la temperaturile mai înalte așteptate în viitor.

Concluzii:

Situația precară a drumurilor deja reprezintă o constrângere semnificativă pentru creșterea economică și reducerea sărăciei în zonele îndepărtate. Impactul negativ al schimbărilor climatice asupra drumurilor poate marginaliza și mai mult comunitățile izolate care deja suferă din cauza lipsei de acces la piața națională a muncii și piețele de produse.

Dar istoricul activității noastre (așa ca programul COMPACT în care au fost reabilite la cel mai înalt nivel 96 km de drum, care la moment este utilizat de mai bine de 300 mii de cetățeni ai țării noastre) programului de reabilitare “Drumuri bune pentru Moldova” finanțate din bugetul de stat, contractului de finanțare a Băncii Europene de Investiții ne oferă o prognoză pozitivă pentru dezvoltarea țării. Însă, noi nu putem face asta de unii singuri. Realizarea acestor scopuri presupune parteneriate dintre guverne, sectorul privat, societatea civilă, pentru a ne asigura că lăsăm generațiilor viitoare o planetă unde viața e mai bună.

Bibliografie:

1. Adaptarea Agendei 2030 de dezvoltare durabilă la contextual Republicii Moldova, martie 2017, <https://cancelaria.gov.md/ro/apc/nationalizarea-obiectivelor-de-dezvoltare-durabila>
2. Inga Punga, Studiu de caz „Evaluarea impactului asupra mediului” consultant programe drept, AO EcoContact
3. , Ion Beschieru, Aliona Timofeenco. Statutul juridic și finanțarea drumurilor locale în Republica Moldova
4. Managementul Întreținerii Drumurilor. Robinsson, Danielsson, Snaith 1998
5. Proiectarea și Implimentarea reformei de Întreținere a Drumurilor din Republica Moldova SweRoad 30 mai 2011. Comunicat de presa: <https://gov.md/ro/content/contractul-de-finantare-dintre-republica-moldova-si-banca-europeana-de-investitii-va-fi>
6. Articol Centru de Politici și Reforme, <https://cpr.md/drumuri-rele-la-preturi-bune-2/>

7. Centru analitic independent Expert Grup. Evaluarea transparenței utilizării Fondului Rutier. Autori: Dumitru Budianschi (coordonator) Andrei Ababii Serghei Merjan.
https://www.expertgrup.org/ro/biblioteca/item/download/1423_da9447c8f4269b30a3f79e6f279f0396
8. Articol informativ. <https://monitorul.fisc.md/editorial/moldova-dispune-de-finantareexterna-in-valoare-de-286-milioane-de-euro-pentru-reparaia-drumurilor.html>
9. Notă analitică: Infrastructura de drumuri în profil teritorial.
https://statistica.gov.md/public/files/publicatii_electronice/Note_analitice_teritorial/Nota_Drumuri.pdf

Legi:

- Legea drumurilor, [nr. 509-XIII din 22.06.1995](#)
- Legea fondului rutier, [nr. 720-XII din 2.02.1996](#)
- Legea privind exproprierea pentru cauză de utilitate publică, [nr. 488 din 08.07.1999](#)
- Legea privind siguranța traficului rutier, [nr. 131-XVI din 07.06.2007](#)
- Codul transporturilor rutiere, [nr. 150 din 17.07.2014](#)

Hotărâri de guvern:

- Hotărârea Guvernului Republicii Moldova privind măsurile de realizare a prevederilor Legii Drumurilor, [nr. 247 din 03.05.1996](#)
- Hotărârea Guvernului Republicii Moldova pentru aprobarea Regulamentului cu privire la constituirea și utilizarea fondului rutier, [nr. 893-XIII din 26.06.1996](#)
- Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la aprobarea Strategiei naționale pentru siguranță rutieră, [nr. 1214 din 27.12.2010](#)
- Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la aprobarea Strategiei de transport și logistică pe anii 2013-2022, [nr. 827 din 28.10.2013](#)
- Hotărârea Guvernului Republicii Moldova privind aprobarea listelor drumurilor publice naționale și locale din Republica Moldova, [nr. 1468 din 30.12.2016](#)